

Jerneja Umer Kljun

COM'È BELLO FAR MEŠAT

ISTRSKA PREPLETANJA IN
ITALIJANSKO-SLOVENSKI
JEZIKOVNI STIK

Zbirka Prevodoslovje
in uporabno jezikoslovje

Ljubljana 2024

COM'È BELLO FAR MEŠAT

Istrska prepletanja in italijansko-slovenski jezikovni stik

ZBIRKA PREVODOSLOVJE IN UPORABNO JEZIKOSLOVJE

ISSN 2335-335X, e-ISSN 2712-3855

Jerneja Umer Kljun

Recenzentki: Suzana Todorovič in Neža Čebren Lipovec

Založila: Založba Univerze v Ljubljani

Za založbo: Gregor Majdič, rektor Univerze v Ljubljani

Izdala: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani

Za izdajateljico: Mojca Schlamberger Brezar, dekanja Filozofske fakultete

Ljubljana, 2024

Prva izdaja

Naklada: 150 izvodov

Oblikovna zasnova: Kofein, d. o. o.

Prelom: Irena Hvala

Tisk: Birografika Bori, d. o. o.

Cena: 25,00 EUR

To delo je ponujeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva-Deljenje pod enakimi pogoji 4.0 Mednarodna licenca. / This work is licensed under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License.

Knjiga je izšla s podporo Javne agencije za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije.

Knjiga je nastala v okviru raziskovalnega programa št. P6-0446, ki ga iz sredstev proračuna RS financira ARIS.

Prva e-izdaja. Publikacija je v digitalni obliki prosto dostopna na

<https://ebooks.uni-lj.si/ZalozbaUL>

DOI: 10.4312/9789612973483

Kataložna zapisa o publikaciji (CIP) pripravili v
Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

Tiskana knjiga

COBISS.SI-ID=197125891

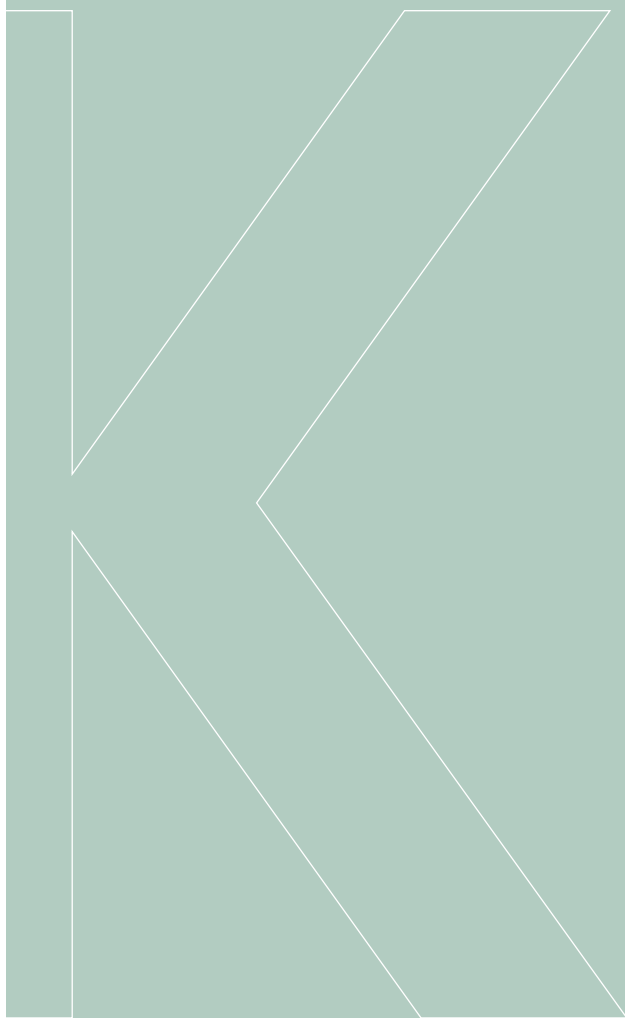
ISBN 978-961-297-346-9

E-knjiga

COBISS.SI-ID=197210115

ISBN 978-961-297-348-3 (PDF)

Kazalo

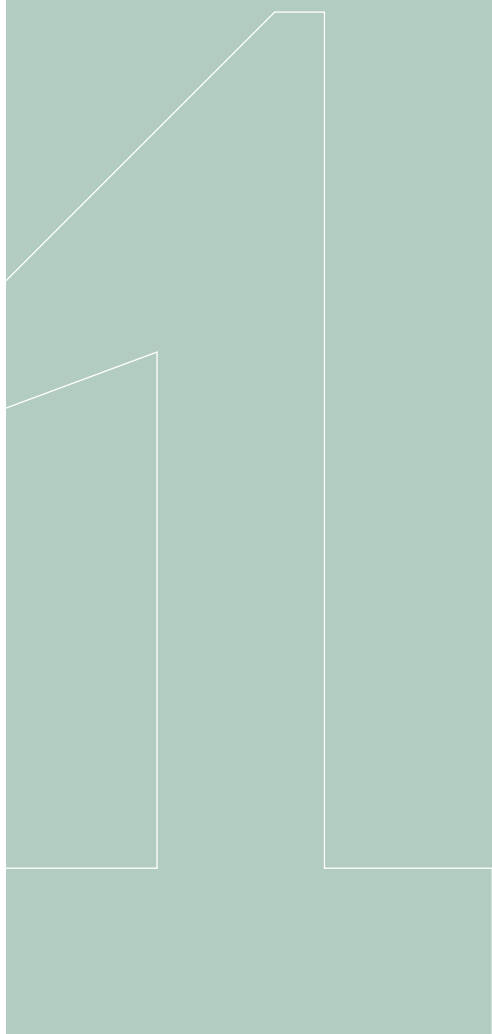
1 UVOD	8
2 ZASNOVA RAZISKAVE IN STRUKTURA MONOGRAFIJE	12
3 IZHODIŠČA	16
3.1 Jeziki v stiku	17
3.1.1 Jezik, govor ali kod?	17
3.1.2 Jezikovna skupnost in repertoar	18
3.1.3 Sporazumevalna zmožnost	20
3.1.4 Od dvojezičnosti do dilalije	20
3.1.5 Pojavi jezikovnega stikanja	22
4 ETNIČNE IN JEZIKOVNE IDENTITETE V STIKU	38
4.1 Etničnost, etnična skupnost in etnična manjšina	39
4.2 Identiteta in jezik	41
4.3 Jezikovna zavest in odnos do jezika	42
5 OBMOČJE RAZISKAVE	46
5.1 Istra	47
5.2 Istrski jezikovni preplet	48
5.2.1 Severnoistrska jezikovna raznovrstnost	49
5.3 Italijanska narodna in jezikovna skupnost	49
5.3.1 Ureditev in zaščita italijanske narodne skupnosti v Sloveniji	50
5.3.2 Jezikovni položaj italijanske narodne skupnosti v severni Istri	52
6 ITALIJANSKO-SLOVENSKI JEZIKOVNI STIK	56
6.1 Potek raziskave in opis gradiva	57
6.1.1 Etični vidik pridobivanja gradiva in omejitve metode	57
6.1.2 Izbira informantov in pridobivanje gradiva	58
6.1.3 Opis gradiva	61
6.2 Oblikovanje načel transkripcije	64
6.2.1 Zapisovanje slovenskega govornega jezika	65
6.2.2 Zapisovanje italijanskega govornega jezika	67
6.2.3 Zapisovanje istrskobeneškega narečja	71
6.2.4 Prilagojeni pogovorni zapis dvojezičnega gradiva	72
6.2.5 Zapisovanje in označevanje v programu EXMARaLDA	78

7	OBLIKOSLOVNO-SKLADENJSKA ANALIZA KODNEGA PREKLAPLJANJA NA POVEDNI RAVNI	84
7.1	Besednovrstna analiza KP na povedni ravni	87
7.1.1	Samostalnik, pridevnik in mešana samostalniška besedna zveza	88
7.1.3	Prislov, povedkovnik, členek, veznik, medmet	98
7.1.4	Preklapljanje daljših nizov v stavku	102
7.2	Medstavčno kodno preklapljanje	102
8	FUNKCIJSKA ANALIZA KODNEGA PREKLAPLJANJA	104
8.1	Funkcijska analiza preklapljanja besed in besednih zvez	105
8.2	Funkcijska analiza medstavčnega KP in KP na nadpovedni ravni	108
9	TIPOLOGIJA KODNEGA PREKLAPLJANJA GLEDE NA GOVORNI POLOŽAJ	116
9.1	Kodno preklapljanje v neformalnem govornem položaju	117
9.2	Kodno preklapljanje v polformalnem govornem položaju	128
9.3	Kodno preklapljanje v formalnem govornem položaju	133
10	ODNOS DO JEZIKOVNEGA MEŠANJA	140
10.1	Izvedba poglobljenih intervjujev	141
10.2	Omejitve raziskovanja z udeležbo in neposrednim pristopom	145
10.3	Profil govorcev	147
10.3.1	Profil govorcev glede na starost	148
10.3.2	Profil govorcev glede na etnični izvor	148
10.3.3	Profil govorcev glede na občutenje narodne pripadnosti	150
10.3.4	Profil govorcev glede na izobrazbo, učni jezik in usvajanje jezikov okolja	156
10.4	Analiza odnosa do jezika	160
10.4.1	Italijanščina in istrskobeneško narečje	160
10.4.2	Slovenščina	170
10.4.3	Dvojezičnost in medjezikovno razumevanje	179
10.4.4	Kodno preklapljanje in mešana govorica	182
10.5	Razprava	200
10.5.1	Odnos pripadnikov INS do posameznih kodov repertoarja in dvojezičnosti glede na starost	200
10.5.2	Odnos pripadnikov INS do posameznih kodov repertoarja in dvojezičnosti glede na etnično pripadnost	202

10.5.3 Odnos pripadnikov INS do kodnega preklapljanja glede na starost	204
10.5.4 Odnos pripadnikov INS do kodnega preklapljanja glede na etnično pripadnost	206
11 ODNOS DO KODNEGA PREKLAPLJANJA IN DEJANSKA JEZIKOVNA RABA	208
11.1 Tipologija preklapljanja glede na izkazan odnos do jezikovnega mešanja	210
11.1.1 Pozitivna naravnost ali nevtralen odnos	210
11.1.2 Odklonilni odnos	216
11.2 Tipologija preklapljanja glede na odnos do slovenščine, tip dvojezičnosti, starost in etnično pripadnost	220
12 ZAKLJUČEK	222
12.1 Doseženi cilji	223
12.2 Prihodnje usmeritve	228
Summary	230
Bibliografija	234
Imensko kazalo	250

1

Uvod

Kdor se raziskovalno posveča večetničnemu in večjezičnemu območju slovenske Istre, rad poudari številne priložnosti, ki jih raziskovalcu ponuja ta razgibani »družbeni laboratorij«. A dokler se vanj ne poglobimo, se ne zavedamo resničnega bogastva, pestrosti in izzivov, ki jih položaji intenzivnega kulturnega in jezikovnega stikanja postavljajo raziskovalcem – nič ni namreč enoznačno, nič ni črno-belo. Tudi če želimo vso pozornost posvetiti le delcu sestavljanke, le enemu vidiku večjezičnosti in večkulturnosti, moramo vedno upoštevati celotno sliko.

Situacije jezikovnega stika so namreč zelo pogoste, a tudi zelo raznolike, glede na to, »kateri jeziki stopajo v stik in kakšno je njihovo razmerje v zgodovinsko-tipološki in sociolingvistični perspektivi« (Ožbot 2012, 111). Kontaktni pojavi, ki so posledica jezikovnega stika, niso značilni le za dvojezične govorce, pripadnike jezikovnih manjšin ali prebivalce obmejnih prostorov, temveč so neizbežni v vsakršni situaciji, ki predvideva sočasno rabo dveh ali več jezikov pri enem govorcu – to velja, na primer, tudi pri učenju tujega jezika v vseh starostnih obdobjih, v pisni in ustni produkciji v različnih jezikih pri različno kompetentnih govornikih, v literarnem ustvarjanju na večjezičnih območjih ter pri prevajanju in tolmačenju (Ožbot 2012, 112).

Pri intenzivnem jezikovnem stikanju na večkulturnih, večetničnih in večjezičnih območjih je v govorjenem jeziku dvo- in večjezičnih govorcev preplet prvin različnih jezikovnih sistemov in kodov neizogiben. Muysken (1995, 188) ugotavlja, da gre pri tem za sočasne procese, povezane z različnimi pojavi jezikovnega stikanja, ki jih ni mogoče vselej jasno razmejiti – npr. prevzemanje leksikalnih prvin, prevzemanje pomena, releksifikacija, tj. nadomeščanje besed prvega jezika z besedami drugega jezika, medjezikovne interference, kalkiranje, medjezikovni prenos pri učenju drugega jezika, konvergenca, tj. zблиževanje struktur, in kodno preklapljanje. Ob upoštevanju sočasnosti in soodvisnosti pojavov jezikovnega stikanja se raziskava,¹ ki je pred vami, osredinja na kodno preklapljanje kot eno od najzanimivejših kontaktnih pojavov, saj gre za zelo pogosto in precej opazno obliko jezikovnega vedenja v večjezičnih skupnostih.

Zaradi geografske in kulturne umeščenosti Slovenije je kontaktno jezikoslovje pri nas izredno plodovito znanstveno področje. Izčrpne jezikoslovne, sociolingvistične, dialektološke in etnolingvistične študije jezikovno mešanih območij ter slovenskega jezika kot jezika manjšine in izseljenske skupnosti so prispevali že Mitja Skubic (1997; 2006), Martina Ožbot Currie (1996; 2003; 2005; 2009; 2012), Majda Kaučič - Baša (1993), Vesna Mikolič (1998; 2000; 2002; 2004), Barbara Baloh (1995; 2003; 2022), Goran Filipi (1989; 1995; 1999), Rada Cossutta (2011; 2015), Jana Volk (2007; 2011; 2015), Suzana Todorović (mdr. 2016; 2018; 2019a; 2019b; 2020a; 2020b; 2021; 2022) ter Suzana Todorović in

1 Monografija je nastala v okviru raziskovalnega programa št. P6-0446, ki ga je sofinancirala Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

Barbara Baloh (2022), Albina Nećak Lük (1998a; 1998b), Sonja Novak Lukanovič (1990; 2001), Elizabeta Bernjak (1990; 2001), Nada Šabec (1995), Mirna Buić (2011a; 2011b; 2012; 2014; 2020) in mnogi drugi.

Večina jezikoslovnih in dialektoloških raziskav slovensko-italijanskega obmejnega območja se osredotoča na posledice medsebojnega jezikovnega vplivanja med slovenščino in italijanščino v jezikovnem sistemu, tako na besedni ravni kot tudi na skladenjski ravni. Manj je raziskav, ki bi se poglobljeno posvetile kontaktnim pojavom v govorjenem jeziku – o prevzemanju italijanskih jezikovnih prvin in intonacijskih vzorcev v spontanem govoru prebivalcev slovenske Istre piše Jana Volk (2007; 2011; 2015), o pojavu kodnega preklapljanja pri dvojezičnih govoricah v širšem območju jezikovnega stikanja pa Goran Filipi (1995), Mirna Buić (2011, 2012, 2020), Barbara Baloh (2022) in Jerneja Umer Kljun (2015; 2023). Drugače je v hrvaškem raziskovalnem prostoru, kjer je kodno preklapljanje med italijanščino in hrvaščino pogosteje obravnavano (gl. npr. Milani-Kruljac 2003; Deghenghi Olujić 2003; Poropat Jeletić 2019; Poropat Jeletić, Moscarda Mirković in Bortoletto 2021).

Kodno preklapljanje je v govorjenem jeziku dvo- ali večjezičnih govorcev najočitnejša posledica jezikovnega stika. Pri kodnem preklapljanju prihaja do sopostavljanja jezikovnih prvin dveh (ali več) kodov v govornem dejanju enega samega govorca, prehodi med kodi pa običajno opravljajo različne funkcije v konverzijskem kontekstu. Pojavljanje kodnega preklapljanja je odvisno od prepleta strukturalnih (jezikovnih) in nestrukturalnih (zunajjezikovnih) dejavnikov, med katerimi lahko poudarimo status, simbolično vrednost in prestiž posameznega jezika v repertoarju skupnosti, tip dvojezičnosti in stopnjo sporazumevalne zmožnosti, jezikovno rabo, govorni položaj ter odnos govorcev do kodnega preklapljanja.

Z monografijo, ki obravnava različne vidike kodnega preklapljanja, nadaljujem pot, ki jo je s študijo pragmatičnih vlog »psevdoizposojenk« v istrskem kontekstu zastavil Filipi (1995), saj se osredotočam ravno na kontaktne pojave v govorjenem jeziku, natančneje na prepletanja italijanskih in slovenskih jezikovnih prvin, ki so posledica jezikovnega stika v govoru dvojezičnih govorcev, pripadnikov italijanske narodne skupnosti (v nadaljevanju INS) v slovenski Istri. Predstavitev rezultatov zaokroža večletno delo, ki se je začelo v okviru doktorskega študija.

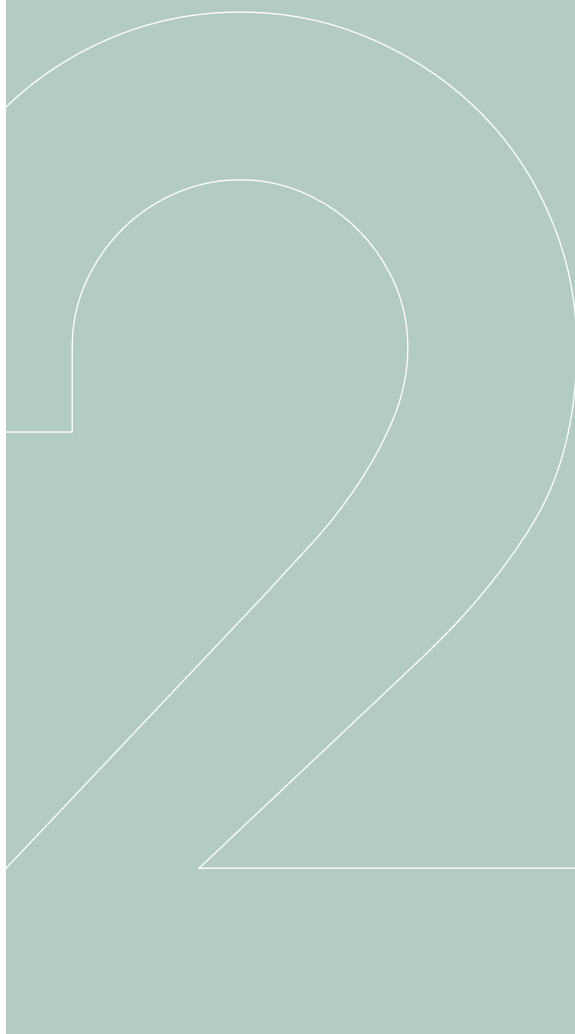
Opravljena jezikovna analiza posnetkov spontanega govora je deskriptivne narave – obravnavana tipologija in ugotovljeni vzorci preklapljanja temeljijo izključno na podatkih iz namensko oblikovanega korpusa govorjenih besedil, zgledi preklapljanja niso obravnavani z vidika določenih teoretičnih omejitev, temveč so v zaključku predstavljene zgolj vzporednice z uveljavljenimi teoretičnimi okviri, ko je to mogoče in ustrezno. Da bi dobili čim boljši pogled na pojav kodnega preklapljanja med pripadniki INS, jezikovno in funkcijsko analizo kodnega

preklapljanja spremlja raziskava odnosa do temeljnih kodov repertoarja jezikovne skupnosti, tj. italijanščine, istrskobeneškega narečja in slovenščine, dvojezičnosti in kodnega preklapljanja. Odnos do jezika je namreč ena temeljnih sestavin jezikovne zavesti in jezikovne identitete govorcev ter pomemben dejavnik pri razumevanju govornega obnašanja posameznikov (Berruto 2003). Gre za množico vseh stališč, ki jih posameznik privzema glede določenega *predmeta* oziroma za nagnjenost k odobravajočemu ali neodobravajočemu odzivanju na določen družbeni predmet (Sarnoff 1970; Garrett, Coupland in Williams 2003). Odnosa pogosto ne moremo opazovati neposredno, temveč lahko o njem le sklepamo na podlagi izraženih stališč in (jezikovnega) obnašanja posameznika ali skupnosti. V slovenskem raziskovalnem prostoru so jezikovna stališča do slovenščine kot manjšinskega jezika ter do jezikovne raznolikosti na narodnostno mešanih območjih mdr. obravnavale Sonja Novak Lukanovič (1993; 2010), Albina Nečak Lük (1998a), Vesna Mikolič (2004) ter Mateja Sedmak idr. (2002), odnos do slovenskih družbenih govoric (sociolektov) je raziskal Andrej E. Skubic (2005a; 2005b); dojemanje in pomen jezika v etnično heterogenih družinah Mateja Sedmak (2005), stališča dijakov dveh srednjih šol o knjižnem pogovornem jeziku oziroma narečju pa Maja Bitenc (2014a; 2014b). O odnosu mladih Istranov slovenske, hrvaške in italijanske narodnosti do različnih kodov območja lahko beremo v zbirki *L'italiano fra i giovani dell'Istro-quarnerino – parte seconda* (Jahn; Altin in Oretti; Delton; Forlani v Deghenghi Olujić 2003) ter pri Nadi Poropat Jeletić (2019).

Da bi razumeli, kako kodno preklapljanje dojemajo pripadniki INS in kako se njihov odnos do njega odraža v dejanski rabi, sem opravila kvalitativno analizo osemnajstih poglobljenih polstrukturiranih intervjujev. Raziskava je torej zastavljena kot sistematična študija primera kodnega preklapljanja in odnosa do tega med pripadniki italijanske narodne skupnosti v slovenski Istri.

2

Zasnova raziskave in struktura monografije

Ob jezikovnem stiku, do katerega prihaja pri dvojezičnosti, nastopajo številni družbeni in jezikovni pojavi, ki so jedro mnogih sociolingvističnih raziskav. Posebna pozornost se med drugim namenja razmerju med jeziki v stiku, jezikovni politiki, medjezikovnim in medkulturnim konfliktom, jezikovnim premikom, raznovrstnim medjezikovnim vplivom ter alternaciji kodov v vsakodnevni jezikovni rabi pripadnikov jezikovne skupnosti, ki sega vse od izbire koda glede na okoliščine sporočanja oziroma govorni položaj do kodnega preklapljanja (Berruto 2013).

Zaradi tradicionalne jezikovne pestrosti istrskega okolja, s katero se pripadniki italijanske narodne skupnosti vsakodnevno srečujejo, so navedeni družbeni kontaktni pojavi ter medjezikovni vplivi v njihovem govoru neizbežni. Ne le da italijanski jezik oziroma istrskobeneško narečje interferenčno vplivata na sporazumevalno zmožnost dvojezičnih govorcev v slovenskem jeziku, kakor je potrdila Baloh (2003), tudi slovenski jezik kot jezik večine neizogibno vpliva na (govorno) produkcijo pripadnikov italijanske narodne skupnosti v italijanskem jeziku in v narečju. Kodno preklapljanje oziroma jezikovno mešanje italijanščine in slovenščine pa velja za razmeroma pogost pojav na celotnem območju slovenske Istre in še posebno med pripadniki INS (Buić 2011; 2012).

Na osnovi poglobljene obravnave obstoječih raziskav medsebojnega jezikovnega vplivanja in kodnega preklapljanja pri različnih jezikovnih parih sem izoblikovala tri osnovne cilje raziskave, in sicer sem želela: 1. *določiti tipologijo kodnega preklapljanja* v govoru pripadnikov italijanske narodne skupnosti v slovenski Istri s strukturalnega in funkcijskega vidika, 2. *opazovati pojavljanje kodnega preklapljanja* v govoru pripadnikov INS v slovenski Istri *glede na govorni položaj, starost in etnično pripadnost* govorcev ter 3. *raziskati odnos obravnavane jezikovne skupnosti do posameznih kodov jezikovnega repertoarja in kodnega preklapljanja*.

Raziskava je bila zato zastavljena v dveh delih in je potekala v več fazah – kot vodilo in v pomoč na poti do uresničitve ciljev raziskave sem oblikovala dve hipotezi in z njima povezana raziskovalna vprašanja:

1. Kodno preklapljanje je odvisno od govornega položaja, starosti in etnične pripadnosti udeležencev ter od odnosa udeležencev do posameznih kodov repertoarja in kodnega preklapljanja.
 - a) Je kodno preklapljanje intenzivnejše v neformalnih govornih položajih?
 - b) Je kodno preklapljanje intenzivnejše pri govorcih iz etnično mešanih družin?
 - c) Kateri tip kodnega preklapljanja se pogosteje pojavlja glede na govorni položaj, starost in etnično pripadnost udeležencev?
 - č) Katere besedne vrste se najpogosteje preklapljujejo?

- d) Na katerih mestih v povedi ali stavku prihaja do kodnega preklapljanja?
 - e) Lahko mešano govorico, ki je rezultat kodnega preklapljanja, opredelimo kot sociolekt mlajših govorcev?
2. Na odnos do kodnega preklapljanja vplivata zlasti etnična pripadnost in starost govorcev.
- a) Kakšen je odnos govorcev do posameznih kodov repertoarja, dvojezičnosti in kodnega preklapljanja glede na njihovo starost in etnično pripadnost?
 - b) Ali so mlajši govorci strpnejši do kodnega preklapljanja?
 - c) Ali govorni pripadniki kodno preklapljanje dojemajo kot znamenje postopne asimilacije?
 - č) Ali kodno preklapljanje govorne pripadnike ovira ali omogoča lažje sporazumevanje?
 - d) Kako se odnos jezikovne skupnosti do posameznih kodov repertoarja in kodnega preklapljanja odraža v dejanski rabi?

Delo obsega pet osrednjih poglavij. V prvem delu so prikazana teoretična izhodišča raziskave z opredelitvijo temeljnih pojmov in pregledom obstoječe literature, ki se nanaša na jezike v stiku. Na osnovi mednarodno priznanih znanstvenih razprav so v naslednjem poglavju najprej opredeljeni izhodiščni pojmi kontaktnega jezikoslovja, ki jih uporabljam v razpravi, in sicer jezik, govor in kod, jezikovna skupnost, jezikovni repertoar, dvojezičnost, sporazumevalna zmožnost, jezikovni stik ter medjezikovni vplivi v jezikovnem sistemu in govoru. Posebno pozornost posvečam opredelitvi pojma kodno preklapljanje in raznolikim pristopom k njegovemu raziskovanju.

Ker je raziskava v osnovi dvodelna, je tako zastavljeno tudi teoretično poglavje, ki se nadaljuje s predstavitvijo različnih pogledov na raziskovanje etničnih in jezikovnih identitet v stiku. Posebej so obravnavani pojmi etničnost, etnična identiteta in etnična skupnost, zlasti pa so poudarjene povezava med (etnično) identiteto in jezikom ter mešane (kulturne in jezikovne) identitete. Teoretični pregled se zaključi z opredelitvijo pojma jezikovna zavest ter predstavitvijo pristopov in metodoloških ovir pri raziskovanju odnosa do jezika. Sledi kulturnozgodovinski in jezikovni okvir obravnavane jezikovne skupnosti. Na podlagi obstoječih zgodovinskih, socioloških, dialektoloških in sociolingvističnih raziskav so nato predstavljeni jezikovna in kulturna specifika območja raziskave ter družbena umestitev, zakonska ureditev in zaščita italijanske narodne skupnosti ter jezikovni repertoar obravnavane manjšinske skupnosti.

V poglavju *Italijansko-slovenski jezikovni stik* je natančneje opisan potek empiričnega dela raziskave – ta zajema opis samostojnega terenskega dela, predstavitev etičnih in metodoloških omejitev izbranega pristopa, utemeljitev izbire udeležencev, opis pridobljenega gradiva, oblikovanje načel transkripcije govora, kratko predstavitev izbranih programskih orodij za transkribiranje gradiva, izdelavo *ad hoc* korpusov govora glede na govorni položaj ter analizo zbranega gradiva v skladu s teoretičnimi spoznanji in cilji raziskave. V nadaljevanju so najprej predstavljene splošne strukturalne značilnosti kodnega preklapljanja, za tem pa še funkcijska analiza oziroma pragmatične vloge kodnega preklapljanja v govoru pripadnikov INS glede na govorni položaj. V poglavju *Odnos do jezikovnega mešanja* sta najprej podrobneje opisana sama izvedba poglobljenih intervjujev in profil govorcev, sledi analiza odnosa do treh kodov repertoarja, dvojezičnosti in kodnega preklapljanja, kot se ta kaže na deklarativni ravni pri pripadnikih INS glede na njihovo starost in etničnost. Zadnje poglavje, *Odnos do kodnega preklapljanja in dejanska jezikovna raba*, je pravzaprav most med vzporednima raziskavama, saj povezuje izsledke obeh analitičnih delov in obravnava medsebojno povezanost odnosa do jezika in kodnega preklapljanja ter dejanskega jezikovnega obnašanja govorcev.

3

Izhodišča

3.1 JEZIKI V STIKU

3.1.1 Jezik, govor ali kod?

Jezik in še posebno govor sta v slovenskih jezikoslovnih razpravah izrazito polise-mična izraza, zato se zdi smiselno v uvodu pojasniti, kako ju uporabljam v svojem delu. Govor je prirojena človeška sposobnost in eno temeljnih sredstev sporazumevanja v družbi, jezik pa je družbeni konstrukt in kot tak: »[...] eminentno človeški in nenagonski način sporočanja misli, čustev in želja s pomočjo sistema hoteno tvorjenih simbolov« (Sapir 2003, 15, prev. M. Ožbot).

Na področju dialektologije je govor jezikovni sistem v okviru narečja, npr. koprski, izolski in piranski govor kot del istrskobeneškega narečja (Todorović 2016), govor Rakitovca (Rožac 2016), govor Koprive na Krasu (Šumenjak 2013). Na področju kritičnega jezikoslovja in analize diskurza pa je termin govor delno prekriven z diskurzom oziroma govorico ustanove (Skubic 2005a, 95); tako na primer Mikolič diskurz opredeli kot področni govor, »za katerega so značilne jezikovne zvrsti (jeziki, mikrojeziki) in besedilne zvrsti in vrste, ki jih oblikuje neka skupnost pri svojem delovanju na določenem družbenem področju« (Mikolič 2009, 262).

V svojem delu se ne osredotočam na specifične razširitve pomena, ki jih je izraz pridobil z razvojem posameznih vej jezikoslovja, temveč se naslanjam na najosnovnejšo opredelitev izraza. Ko v svojem delu pišem o govoru, imam v mislih govornjeni jezik, torej ustno jezikovno produkcijo govorcev obravnavane skupnosti, natančneje spontani govornjeni jezik. Tega zaznamujejo naslednje temeljne značilnosti: spontani govornjeni jezik nastaja sproti in ni vnaprej pripravljen; podvržen je omejitvam kratkoročnega spomina sporočevalca in naslovnika, ki sta pri nastajanju govornjenega besedila v neposrednem stiku; spontani govornjeni jezik vključuje intonacijo, ritem in kvaliteto glasu, spremljajo pa ga tudi kretnje, pogledi, obrazna mimika in telesna drža, ki ravno tako nosijo določene informacije (Miller in Weinert 2009, 22).

Govornjeni jezik »se uresničuje v različnih govornjenih besedilih, ki nastajajo v odvisnosti od konteksta – jezikovnega in nejezikovnega – in na ta način oblikujejo številne oblike diskurza« (Rožac 2016, 21). Zemljarič Miklavčič (2008, 23–24) *govornjeno besedilo* razume kot enoto govornjenega jezika,² v svoji raziskavi pa z izra-

2 Zemljarič Miklavčič (2008, 24) meni, da sta pojma govornjeno besedilo in (govornjeni) diskurz glede na prakso v slovenskem jezikoslovju v nekaterih definicijah pomensko prekrivna – prvi naj bi sodil na področje korpusnega jezikoslovja, drugi pa na področje analize diskurza, vendar je tako posploševanje neustrezno (prim. Verdonik in Zwitter Vitez 2011).

zom govornjeno besedilo označujem rezultat govornega sporazumevanja. Govornjena besedila z zvočnih posnetkov so zaradi potreb raziskave zapisana in združena v korpus (prim. Rožac 2016, 2).

Pri intenzivnem jezikovnem stikanju se v govoru dvo- in večjezičnih govorcev pogosto prepletajo prvine dveh ali več sistemov, ki pa »niso [vedno] jeziki v splošnem pomenu besede« (Coulmas 2005, 110). Pogosto gre namreč za govornjevo izbiro med zvrstmi istega jezika, ki nosijo različne simbolne vrednosti in družbeni pomen. Ker pa so družbeni pomeni, povezani z dvema jezikoma ali dvema jezikovnima zvrstema, in mehanizmi, ki določajo izbiro med dvema jezikoma ali dvema zvrstema jezika, podobni, se je v stroki uveljavil krovni termin *kod*, ki zaobjema tako jezik kot jezikovno zvrst (Coulmas, prav tam). Če to ponazorim z nekaj zgledi iz obravnavane stične situacije, lahko v govoru pripadnikov italijanske narodne skupnosti opazujemo sopostavljanje prvin dveh jezikov, in sicer italijanščine in slovenščine: »l' **išpektor** ga fato un' **izjava**« (inšpektor je podal izjavo), ali dveh jezikovnih zvrsti, tj. pogovornega italijanskega jezika in istrskobeneškega narečja: »Così che tutto ((neraz.)) su quel tavolo è tutto vostro. ((1,7s)) E la prosima volta vi **interoghemo no? Še vero?**« (Tako da vse ((neraz.)) na tisti mizi je vaše. In naslednjič vas izprašamo, ne? Je res?).³

3.1.2 Jezikovna skupnost in repertoar

Jezikovno skupnost lahko v osnovi razumemo kot družbeno skupnost, ki jo vežejo določene skupne jezikovne značilnosti, definicij pa je seveda več in so odvisne od osnovnega stališča ter kriterijev raziskave (Berruto 2003, 58). Ameriški strukturalisti (Berruto, prav tam, v tej zvezi omenja zlasti Bloomfielda) so jezikovno skupnost razumeli kot skupino ljudi, ki uporablja določen jezik. Poleg kriterija skupnega jezika za snovanje jezikovne skupnosti Hocket (1958) poudarja pomen posrednega ali neposrednega komunikacijskega stika, Kloss (1977) meni, da jezikovno skupnost združuje skupni jezikovni sistem z vsemi narečnimi oblikami, sociolekti itd., Fishman (1975) pa poudarja pomen skupnih norm, ki določajo rabo vsaj ene izmed jezikovnih zvrsti, ki združuje pripadnike neke jezikovne skupnosti (po Berruto 2003, 58–60). Socialno-geografski kriterij določanja jezikovne skupnosti poleg skupnega jezika predvideva tudi skupni prostor – jezikovna skupnost je torej skupina ljudi, ki pripada določeni geografsko politični enoti in ima skupen jezik. Gumperz (1973) poudarja še pomen medsebojnih odnosov in jezikovno skupnost razume kot vsako skupnost, ki v rednih medsebojnih odnosih uporablja množico skupnih znakov in jo od drugih podobnih skupnosti ločujejo razlike v jezikovni rabi. Labov (1973) ugotavlja, da so vzorci jezikovnega vedënja

³ Glede zapisa govornjenega jezika in dodatnih znakov za zapis gl. poglavje *Prilagojeni pogovorni zapis dvojezičnega gradiva*.

in družbenega odnosa do jezika v jezikovni skupnosti izjemno poenoteni, zato jezikovno skupnost razume kot skupino govorcev, ki jih združujejo skupni vzorci vedënja v odnosu do jezika. Nadalje tako Labov (prav tam) kot Hymes (1980) poudarjata pomen skupnih vrednot in norm, kar pomeni, da jezikovno skupnost tvori skupina govorcev, ki ima skupne jezikovne norme. Pri raziskovanju skupnih vzorcev vedënja in skupnih norm se moramo soočiti še z občutki pripadnosti in identitete posameznih govorcev skupnosti, s tem pa se lahko pojem jezikovne skupnosti kot enotne in jasno definirane entitete poruši, saj lahko vsak govorci izrazi pripadnost več skupnostim oziroma skupinam, ki se med seboj le delno prekrivajo (Berruto 2003).

Ko pojem jezikovne skupnosti tako nadgrajujemo, se definicija vse bolj zapleta in že samo prepoznavanje oziroma določanje jezikovne skupnosti postane cilj raziskave in ne več njeno izhodišče, saj je na ta način jezikovno skupnost mogoče opredeliti šele *a posteriori* (Berruto 2003, 60). Ker gre za enega temeljnih pojmov sociolingvističnih raziskav, ki naj bi služil kot okvir za nadaljnje analize, Berruto (prav tam) predlaga splošnejšo in prilagodljivejšo definicijo, iz katere izhajam tudi sama, in sicer je jezikovna skupnost »množica nedoločenega obsega, ki lahko posega po isti množici jezikovnih sredstev in se združuje v kakršno koli obliko družbeno-politične enote.«⁴

Jezikovni repertoar (oziroma govorni repertoar, prim. Unuk 1997) združuje vsa jezikovna sredstva določene jezikovne skupnosti in ga razumemo kot: a) vsoto vseh jezikov oziroma jezikovnih zvrsti in narečij, b) hierarhične odnose med temi oblikami, c) njihovo porazdelitev glede na družbeno vlogo in stopnjo normiranosti ter č) odnos govorcev do jezika. Glede na notranjo (hierarhično) ureditev kodov jezikovnega repertoarja bi lahko razločili različne oblike repertoarjev, ki segajo od dvojezičnosti do diglosije (Dal Negro in Molinelli 2002, 16).

Tako pri hierarhični ureditvi kodov repertoarja kot pri izbiri jezikovnih sredstev v dejanskem sporazumevalnem dogodku sta ključnega pomena odnos do jezika (tj. pripisovanje večjega ali manjšega prestiža posameznemu jeziku ali jezikovni zvrsti, gl. *Jezikovna zavest in odnos do jezika*) ter govorni položaj (Unuk 1997; Dal Negro in Molinelli 2002).

Čeprav smo se osredotočili predvsem na jezikovni repertoar v povezavi z jezikovno skupnostjo, ne smemo zanemariti povezave s posameznim govorcem, predstavnikom skupnosti. Jezikovni repertoar je namreč lahko tudi popolnoma neodvisen od jezikovne skupnosti (prim. Gumperz, 1977; Cardona 1976 po Berruto 2003, 62) in pomeni, preprosto, vsa jezikovna sredstva, ki so na voljo posamezniku. Vsekakor pa je posameznikov jezikovni repertoar sestavni del repertoarja jezikovne skupnosti, ki ji ta pripada.

4 Prevedla Jerneja Umer Kljun. Če ni drugače označeno, so v nadaljevanju vsi prevodi citatov avtoričini.

3.1.3 Sporazumevalna zmožnost

Sporazumevalna zmožnost se nanaša na govoričvo obvladovanje jezikovnega repertoarja onkraj samega jezikovnega sistema (Berruto 2003). Za celovito jezikovno znanje Unuk (1997) predvideva dvoje: jezikovno kompetenco koda, tj. poznavanje jezikovnega sistema na vseh ravneh in obvladovanje slovničnih pravil ter poznavanje pravil sporazumevanja oziroma znanje jezikovne rabe in rabo jezikovne kompetence v konkretnih govornih položajih. Berruto (1974; 2003) sporazumevalno zmožnost razume kot vsoto mnogih podkompetenc: jezikovne, parajezikovne, kinezične, prosemične, performativne, pragmatične in družbeno-kulturne. V slovenski strokovni literaturi pa zasledimo nekoliko drugačno delitev, ki jo Mikolič (2004, 81) povzema tako:

»[...] Kunst Gnamuš (1992), Bešter (1992) in Zadavec-Pešec (1994) delijo t. i. sporazumevalno zmožnost na jezikovno in pragmatično, pri čemer se prva deli na slovnično, pomenoslovno, pravorečno in pravopisno, druga pa pomeni zmožnost izbire ustreznega jezikovnega sredstva glede na sporazumevalno namero in okoliščine.«

Pri tem Bešter (po Mikolič 2004, 81) postavlja pragmatično zmožnost nad jezikovno zmožnost, po Kranjc (1995 po Mikolič 2004, 81) sta sporazumevalna in slovnična zmožnost sestavna dela jezikovne zmožnosti, Mikolič (prav tam) pa izhaja iz sporazumevalne zmožnosti, v katero sta v celoti vključeni jezikovna sporazumevalna zmožnost ter zmožnost uporabe sistema nejezikovnih sredstev. Jezikovno sporazumevalno zmožnost torej sestavljata slovnična zmožnost in sociolingvistična zmožnost, v veliki meri pa jo določajo ali nanjo vplivajo tudi t. i. kognitivna struktura (kognitivne sposobnosti, védenje o jeziku, poznavanje kulture), biološka struktura (psihofizične lastnosti) in socialna struktura (značajske lastnosti in lastnosti, pridobljene s socializacijo) (Mikolič 2004, 85).

3.1.4 Od dvojezičnosti do dilalije

Dvojezičnost, v splošnem, pomeni poznavanje in izmenično rabo dveh jezikov (Weinreich 1974, 3) oziroma, natančneje, soobstoj dveh ali (v primeru večjezičnosti) več različnih jezikov v istem jezikovnem repertoarju posameznika ali skupnosti (Berruto 2003, 211). Glede na stopnjo sporazumevalne zmožnosti razločujemo med dvojezičnostjo (bilingvizmom), ki predvideva enakovredno obvladovanje obeh jezikov, in poljezičnostjo (semilingvizmom), ki se kaže v pomanjkljivem obvladovanju obeh kodov; glede na število govorcev je dvojezičnost lahko individualna ali kolektivna; glede na tip stika razločujemo med stično

dvojezičnostjo, ki predvideva soobstoj dveh etnij na enem območju, in nestično dvojezičnostjo, do katere pride, ko se govorec drugega jezika nauči neodvisno od avtohtonih govorcev tega jezika; glede na razširjenost jezikov razločujemo med območno in narodno dvojezičnostjo; glede na družbeni status ter razmerje med posameznikom in družbo pa razločujemo med posamično (individualno) in družbeno (institucionalno) dvojezičnostjo, pri kateri gre za zakonsko priznavanje obeh jezikov (Mikolič 2004, 88). Berruto (2003, 212) poudarja še razlikovanje med dvojezičnostjo znotraj skupnosti (*bilinguismo endocomunitario*), ko je soobstoj dveh jezikov del kulturne dediščine širše skupnosti nekega območja, in dvojezičnostjo zunaj skupnosti (*bilinguismo esocomunitario*), ki nastopi ob stiku priseljske skupnosti z avtohtono. Tako o dvojezičnosti pripadnikov ganske priseljske skupnosti v Bergamu piše Guerini (Dal Negro in Guerini 2007), v slovenskem prostoru pa npr. Halilović (2012) raziskuje jezikovni repertoar priseljencev z območja Bosne in Hercegovine na Ajdovskem.

V nasprotju z dvojezičnostjo, pri kateri jezika veljata za enakovredna, **diglosija** opisuje hierarhično razmerje med dvema kodoma v jezikovni skupnosti. Po Fergusonu (1959) gre pri tem za soobstoj dveh jezikovnih zvrsti, med katerima ena velja za prestižnejšo in je zato tudi jezik pisnega sporazumevanja, druga pa je v podrejenem položaju. Raba enega ali drugega koda je odvisna od komunikacijskega kanala (ustno ali pisno sporazumevanje) ter stopnje formalnosti komunikacijskega oziroma govornega položaja (Dal Negro in Guerini 2007, 19).

V diglosični jezikovni skupnosti govorniki torej izmenično uporabljajo različne vrste istega jezika v različnih govornih položajih, vsaki od teh zvrsti pa se pripisujeta točno določena funkcija in področje rabe – običajno sta v jezikovni skupnosti prisotni višja (kod A, prestižnejša zvrst, standardni jezik) in nižja zvrst (kod B, pogovorni jezik, narečja) (Dal Negro in Guerini 2007, prav tam).

Izraz diglosija je sicer sčasoma dobil nove razsežnosti, nove opredelitve pa so ohranile predvsem temeljno funkcijsko razlikovanje, neprekrivnost rabe ter stroga hierarhična razmerja med kodi in pri tem zanemarile sorodnost kodov (Dal Negro in Guerini 2007, 19–20). Tako npr. Baloh (2003) pri opisu jezikovnega repertoarja INS izhaja iz definicije po Gruden (1975), ki diglosijo opiše kot pojav, značilen predvsem za pripadnike etničnih skupnosti, ko na mesto nekaterih, navadno višjih vrst maternega jezika (J1), stopijo ustrezne vrste drugega jezika (J2). Diglosični govorec naj bi torej uporabljal J1 predvsem v neformalni komunikaciji v zasebni sferi, komunikacija v formalnejših, javnih govornih položajih pa naj bi potekala v J2 (Baloh 2003, 18).

Po drugi strani pa lahko eno- ali večjezično jezikovno skupnost zaznamuje **dilalija**, to je položaj, v katerem so hierarhične meje med kodi, predvsem ko govorimo o razmerju med jezikom in narečjem, popolnoma zabrisane. Berruto (1999, 6)

strogo ločuje med diglosijo in dilalijo, saj je pri slednji raba višje jezikovne zvrsti (koda A) in nižje jezikovne zvrsti (koda B) glede na različne govorne položaje lahko prekrivna – vsaj del pripadnikov jezikovne skupnosti lahko uporablja kod A tudi v neformalnem govornem položaju v zasebni sferi, in čeprav sta vloga ter področje rabe koda A in koda B jasno določena, je v nekaterih govornih položajih povsem običajno izmenjavanje ali celo sopostavljanje obeh kodov.

3.1.5 Pojavi jezikovnega stikanja

Po Weinreihu (1974, 3–11) sta dva ali več jezikov v stiku, ko jih izmenično uporablja isti govorec, mesto stika pa je govorec sam. Primere odstopanj od norme enega ali drugega jezika v govoru dvojezičnega govorca, ki so posledica govorčeve domačnosti z več jeziki oziroma so rezultat jezikovnega stika, imenuje interferenca. Mednarodna stroka s področja didaktike jezika govori o pozitivnem (prenosu) in negativnem jezikovnem transferu (vnosu, interferenci) pri učenju tujega jezika, ko gre za nenamerni vpliv J1 na J2. Zaradi različnih opredelitev in zlasti zaradi negativne konotacije, ki se je oprijela pojma, interferenco v smislu pojavljanja prvin jezika A v jeziku B in obratno v tem delu omenjam samo v povezavi z Weinreichovo teorijo, sicer pa za ta pojav v svojem pisanju uporabljam krovni izraz *medjezikovni vplivi* oziroma *medsebojni jezikovni vplivi*.

Po Weinreihu interferenca pomeni tudi resistemizacijo jezikovnih struktur po vključitvi tujih prvin v kompleksnejša področja jezika, kot so glasoslovje, oblikoslovje, skladnja in besedoslovje. Nadalje Weinreich (1974, prav tam) predpostavlja, da je možnost pojava interference večja, bolj ko sta si jezikovna sistema različna – več ko je neprekrivnih oziroma izključujočih se oblik in struktur med obema jezikoma, večje težave predstavljajo pri usvajanju jezika in posledično je večja tudi možnost interference. Bernjak (2001) na osnovi analize medjezikovnega vplivanja v slovensko-madžarskem jezikovnem stiku potrjuje, da so kontrastne razlike med jezikovnimi sistemoma primarni razlog za odstopanja od jezikovnih norm nedominantnega stičnega jezika, vendar poudarja, da lahko tudi »pomanjkanje kontrasta oz. homogene ovire delujejo v neugodnih sociokulturnih in učnopsiholoških razmerah interferenčno« (Bernjak 2001, 31). Zato je kontrastivna analiza jezikov v stiku idealno izhodišče raziskave, saj nam jasno izriše razlike in podobnosti med jezikoma na vseh ravneh, na ta način pa lahko oblikujemo seznam vseh oblik morebitnih interferenc.

Ob tem ne smemo pozabiti na psihološki in družbenokulturni okvir jezikovnega stika: da bi resnično razumeli medjezikovne vplive, moramo upoštevati tudi nekaj zunajjezikovnih dejavnikov. Weinreich (1974, 6–10) mednje šteje sposobnost izražanja posameznega govorca in sposobnost razločevanja med obema

jezikoma, govorčevu sporazumevalno zmožnost v obeh jezikih, način usvajanja vsakega jezika ter govorčev odnos do jezikov. Mnogi drugi dejavniki so vezani na dvojezično jezikovno skupnost. Taki dejavniki so, na primer, homogenost oziroma sociokulturna razslojenost skupnosti, odnos skupnosti do obeh jezikov in kultur, odnos do dvojezičnosti ter stopnja strpnosti do jezikovnega mešanja in do odstopanj od jezikovnih norm. Preplet strukturalnih (jezikovnih) dejavnikov in nestrukturalnih (zunajjezikovnih) dejavnikov omogoča oziroma preprečuje medjezikovne vplive.

V preteklosti se je ob preučevanju medjezikovnih vplivov v jezikoslovni stroki vsekozi ponavljalo vprašanje večje ali manjše odpornosti jezikovnih ravnin na posledice jezikovnega stika. O vplivu jezikovnega stika na leksikalno ravnino nikoli ni bilo dvoma, saj so vplivi enega stičnega jezika na besedje drugega najočitnejši in jih zlahka prepoznamo kot rezultat prenosa, zato pa obstaja toliko več nasprotujočih si teorij glede medsebojnega jezikovnega vplivanja na slovnični, glasoslovni in oblikoslovni ravnini. Nekateri teoretiki so trdili, da so slovnični in glasoslovni vplivi omejeni na tiste prvine, ki so skladne s strukturo jezika prejemnika (Thomason, 2001, 63, v zvezi s tem omenja Antoina Meilleta), oziroma na tiste prvine, ki sovpadajo s težnjami v razvoju jezika prejemnika (Thomason, prav tam, mdr. omenja Sapira in Jakobsona). Dokazovala se je tudi hierarhična razvrstitev procesov medjezikovnega vplivanja: najprej pride do prevzemanja besed in šele nato do morebitnih vnosov na drugih ravninah, na oblikoslovni ravnini pa naj bi bili medjezikovni vplivi samo površinski. Primerov natančnejšega omejevanja medjezikovnih vplivov, tj. določanja, katere prvine jezika so prenosljive in katere ne, je v mednarodni stroki še mnogo, Thomason (2001, 63–65) pa ob vseh naštetih trditvah navaja zglede dejanske jezikovne rabe, ki dokazujejo nasprotno, in dodaja, da so v primernih jezikovnih in družbenih okoliščinah prav vse prvine jezika prenosljive.

Medjezikovni vplivi so torej možni na vseh ravninah jezika, toda kateri so verjetnejši in predvidljivejši? V odgovor Thomason (2001, 70–74) predlaga t. i. *borrowing scale*, lestvico prevzemanja na različnih jezikovnih ravninah glede na intenziteto jezikovnega stika. Ob priložnostnem jezikovnem stiku, ko tekoče poznavanje jezika dajalca ni pogoj in je med govorce jezika prejemnika malo dvojezičnih, najverjetneje prihaja do prevzemanja zahtevnejšega (ne-osnovnega) polnopomenskega besedja (večinoma samostalnikov, glagolov in prislovov), vplivov na strukturo pa ni. Z naraščanjem intenzitete stika (od priložnostnega stika do intenzivnega jezikovnega stika), ko je dvojezičnost splošno razširjena med govorce in družbenokulturni dejavniki pripomorejo k medjezikovnemu vplivanju, se večja verjetnost medjezikovnih vplivov na vseh jezikovnih ravninah.⁵

5 To dokazujejo tudi zglede romanizmov v literarni produkciji nekaterih slovenskih zamejskih avtorjev, pri katerih Ožbot (1996, 2003, 2005) opaža interferenčne vplive na raznih ravninah jezikovne zgradbe (npr. raba rodilniške sintagme »strah minulega« 'strah pred minulim' pod vplivom strukture v it. besedni zvezi »la paura del passato«), kar lahko pripišemo tesnosti italijansko-slovenskega jezikovnega stika na Tržaškem.

3.1.5.1 Medjezikovni vplivi v sistemu in govoru

Medjezikovni vplivi v sistemu

Weinreich (1974, 18) interferenco v govoru primerja s peskom, ki ga nosi tok, v jezikovnem sistemu pa je interferenca kot peščena usedlina na jezerskem dnu. Ta dva tipa oziroma fazi interference moramo znati ločiti: v govoru dvojezičnega govorca so to pojavitve *ex novo* (nove, enkratne pojavitve) in so rezultat govorčevega osebnega poznavanja drugega jezika; obstajajo pa tudi interference, ki sicer lahko izvirajo iz govora dvojezičnega govorca, vendar se pozneje v jezik usidrajo in zato niso več odvisne le od dvojezičnosti. Ko govorec jezika X uporabi tujo obliko, ne samo kot enkratno izposojenko (*nonce borrowing*) iz jezika Y, temveč zato ker je tako rabo zasledil pri drugih govoricah jezika X, lahko predvidevamo, da je ta prevzeti element jezika Y postal del jezika X.

Obstoječe definicije pojma medjezikovnega vplivanja se v mednarodni znanstveni literaturi zelo razlikujejo, kar pa jih združuje, je razlikovanje med prevzemanjem, pri katerem gre za vključevanje tujejezičnih prvin v J1, ter interferenco, ki jo sodobna stroka navadno povezuje z didaktiko J2 ali s procesom zamenjave jezika in jo opisuje kot (nenameren) vpliv J1 na J2. Natančnejšo klasifikacijo predstavlja Van Coetsem (1988 in 2000 po Winford 2010, 170), ki medjezikovne vplive deli na izposojanje (*borrowing*)⁶ ali, bolje, prevzemanje in vnos (*imposition* – sicer dobesedno vsiljevanje, a ima slovenska ustreznica precej negativno konotacijo) glede na to, ali gre za delovanje govorca jezika prejemnika (JP) ali jezika dajalca (JD). Smer jezikovnega prenosa je namreč vedno od jezika dajalca k jeziku prejemniku, vršilec prenosa pa je lahko tako govorec JP (*recipient language agentivity*) kot govorec JD (*source language agentivity*). V prvem primeru prihaja do prevzemanja, v drugem pa do vnosa.

Do prevzemanja torej pride, ko govorci jezika prejemnika v svoj jezik vključujejo prvine jezika dajalca. Po Van Coetsemu (1988 po Winford 2010, 172) je prevzemanje psiholingvistični mehanizem, pri katerem govorci vključujejo prvine »zunanjega« jezika v jezik, v katerem izkazujejo višjo sporazumevalno zmožnost. Splošno je sprejeto, da proces prevzemanja vključuje predvsem leksiko ter nekaj drugih manj stabilnih strukturalnih enot in da načeloma ne vpliva na slovnico jezika prejemnika, razen ko gre za položaje intenzivnega jezikovnega stika (gl. Thomason 2001).

Prevzemanje leksikalnih prvin je najosnovnejši in najočitnejši rezultat jezikovnega stika. Haugen (1950 po Winford 2010, 172–173) opisuje tri tipe prevzemanja

⁶ Skubic (2006), ki povzema terminologijo po Toporišiču (2004), zapiše, da izraz *izposojenka* nalaga, da izposojeno vrnemo, medtem ko je izraz *prevzeta beseda* ustrežnejši, ker govori samo o vstopu besede iz tujega jezika. Iz istega razloga se zdi izraz *prevzemanje* ustrežnejši od *izposojanja*.

leksikalnih prvin, in sicer prevzemanje besed (*loanwords*), prevzemanje pomena (*loan meanings*) in tvorjenje novih besed (*creations*). Pri prevzetih besedah gre za imitacijo fonološke oblike in pomena tujega leksema v jeziku prejemniku, delijo pa se na prave izposojenke (npr. slov. *mineštra*, 'gosta jed iz več vrst živil, zlasti zelenjave in testenin' < it. *minestra*, Ožbot 2009) in besede, ki so lahko sestavljene bodisi iz tujejezičnega korena in domačih obrazil (npr. v šavrinškem govoru glagol *šporki'nat* 'umazati', sestavljen iz romanske osnove *spor-*, pripone *-in-* in domačega nedoločniškega obrazila *-at*, gl. Todorović 2017, 47) bodisi iz domačega korena in tujejezičnih obrazil. Toporišič (2004) prevzete besede v slovenskem jeziku deli na izposojenke in tujke. Izposojenke pomenijo tiste prevzete besede, ki so se popolnoma prilagodile slovenskemu jeziku v izgovoru, pisavi, pregibanju, skladnji, tvorjenju ipd., tujke pa so tiste prevzete besede, ki se niso popolnoma prilagodile slovenskemu jezikovnemu sistemu in pri katerih se ohranja citatni zapis.

Tudi pri prevzemanju pomena Haugen (1950 po Winford 2010, 172) govori o dveh tipih: pri prvem gre za pomensko razširitev leksema jezika prejemnika pod vplivom jezika dajalca (npr. slov. *miška* 'del računalniške opreme' < angl. *mouse*); pri drugem pa za kalkiranje, tj. prenos pomena besede, besedne zveze ali struktur jezika dajalca, ki jih jezik prejemnik sicer ne pozna (Skubic 2006). Zadnja kategorija prevzetih besed, tj. tvorjenje novih besed, zajema inovativno rabo obstoječega izrazja jezika prejemnika kot ustreznico za specifičen izraz ali pojem jezika dajalca (jid. *mitkind* [sootrok] < ang. *sibling* 'sorojenec, brat'; v Weinreich 1974, 74).

Prevzete besede se navadno prilagodijo fonološkemu in morfološkemu sistemu jezika prejemnika in se sčasoma popolnoma zlijejo z leksiko jezika prejemnika. Prav tako se prevzete leksikalne prvine prilagajajo pravilom skladnje jezika prejemnika. V splošnem sta sprejeta dva temeljna razloga za prevzemanje, in sicer prevzemanje iz nuje, ko vključevanje tujejezičnih prvin postane sredstvo zapolnjevanja leksikalnih vrzeli, ter prevzemanje zaradi prestiža, ko ob prevzeti besedi sicer že obstaja ustrezen izraz v jeziku prejemnika in zato prevzeta beseda predstavlja stilistično izbiro. Ob prevzemanju tujejezičnih leksikalnih prvin lahko prihaja tudi do prevzemanja strukturalnih značilnosti jezika dajalca, ki lahko postanejo sestavni del jezika prejemnika.

Medjezikovni vplivi v govoru – alternacija kodov in kodno preklapljanje

Pri dvo- oziroma večjezičnem govorcu, ki posega po dveh ali več jezikovnih sistemih svojega repertoarja, se zgodi, da sistemov ne more strogo ločevati, temveč ju uporablja izmenično glede na govorni položaj in sogovornika, ali pa ju sopostavlja v enem samem govornem dejanju. V prvem primeru gre za t. i. alternacijo oziroma izmenjavanje kodov (npr. ko dvojezični govorci uporabljajo en kod na delovnem mestu ali v drugih uradnih položajih in drugega v neformalnem, družinskem

okolju), v drugem primeru pa gre za kodno preklapljanje, tj. sopostavljanje besed, besednih zvez, stavkov in nadstavčnih enot različnih kodov v enem samem izreku.

Rabo kodov nedvomno pogojujejo področja rabe in govorni položaji, v katerih se znajdejo govorniki pri sporazumevanju v družinskem, šolskem in delovnem okolju, pri interesnih dejavnostih v športnih in kulturnih društvih, v verskih ustanovah, na uradih itd. (Dal Negro in Guerini 2007; Fishman 1972). Med drugimi dejavniki, ki vplivajo na izbiro določenega koda v danem govornem položaju, pa je zagotovo tudi tema pogovora. Fishman (1972) namreč opaža, da so dvojezični govorniki pogosto navajeni govoriti o temi x v jeziku X , na primer zato ker so imeli več priložnosti govoriti o temi x v jeziku X , ker morda nihče od udeležencev govornega dogodka ne obvladuje specifične leksike teme x v jeziku Y , ker v jeziku Y preprosto ni leksikalnih prvin, ki bi ustrezale specifikam teme x , ali pa zato ker bi bilo nenavadno, morda celo neprimerno govoriti o temi x v jeziku Y . Drugi dejavniki, ki vplivajo na alternacijo kodov, so mdr. razmerja, ki povezujejo udeležence govornega dogodka in določajo raven formalnosti, ter kraj, kjer pogovor poteka.

3.1.5.2 Opredelevanje, funkcija in strukturalne lastnosti kodnega preklapljanja

Tudi o kodnem preklapljanju piše že Weinreich (1974, 107), ki pravi, da idealni dvojezični govorec glede na spremembo govornega položaja lahko prehaja med dvema jezikovnim sistemoma v enem govornem dogodku, nikoli pa v nespremenjenem jezikovnem kontekstu, še manj v enem samem izreku. Če do takega prehoda v govoru idealnega govornika pride, je to dejanje zavestno in naznanjeno s premori, spremembo ritma, intonacije in drugimi glasovnimi spremembami. Seveda pa idealnega dvojezičnega govornika v neki resnični jezikovni skupnosti ni, saj dvojezični govorniki največkrat le delno usvojijo drugi jezik, v primeru semi-lingvizma celo le delno oba jezika, in s tem tudi delno vstopajo v drugo kulturo (Baloh 1995), zaradi česar je bila tudi Weinreichova definicija kodnega preklapljanja sčasoma ovržena. O razvoju na področju raziskav kodnega preklapljanja Šabec (1995, 24) zapiše:

Po Weinreichu so drugi raziskovalci področja ugotovili, da enakovredno poznavanje dveh ali več jezikov ni mogoče, da je resničnost veliko bolj spremenljiva in zapletena, da je kodno preklapljanje mogoče tudi znotraj stavka ter da je raba dveh jezikov pri dvojezičnih govornikih veliko manj urejena, kakor je Weinreich sprva predlagal.

V sedemdesetih letih se je kodno preklapljanje z »obrobja jezikoslovja« prebilo v ospredje sociolingvističnih raziskav kot eden od najzanimivejših pojavov

jezikovnega stika, saj gre za zelo pogosto obliko jezikovnega vedénja v dvojezični jezikovni skupnosti, ki je sprva veljala za povsem naključno, neorganizirano, celo kaotično rabo dveh kodov (Berruto 2003, 217). V zadnjih tridesetih letih 20. stoletja so se zvrstile številne študije, ki so ponudile vrsto definicij pojava – te so se razlikovale glede na osnovno izhodišče, tj. ali je kodno preklapljanje popolnoma naključno ali podrejeno specifičnim pravilom (Poplack 1980; Sankoff in Poplack 1981; Di Sciullo, Muysken in Singh 1986; Šabec 1995).

V sodobnejših raziskavah se je nazadnje ustalila preprosta, nevtralna definicija kodnega preklapljanja, iz katere izhajam – pri kodnem preklapljanju gre za so-postavljanje jezikovnih prvin dveh (ali več) jezikov oziroma kodov v govornem dejanju enega samega govorca (Thomason 2001, 132).

Kodno preklapljanje je krovni termin za dva pojava, in sicer za kodno preklapljanje na nadpovedni ravni (*intersentential code-switching*) ter za kodno preklapljanje na povedni ravni oziroma mešanje kodov (*intrasentential code-switching*, tudi *code-mixing*). Temeljna razlika med kategorijama kodnega preklapljanja je ta, da se prva nanaša na preklapljanje med povedmi, pri drugi gre za jezikovno preklapljanje znotraj ene same povedi ali stavka (navadno na ravni besede ali besedne zveze), oba tipa preklapljanja pa se lahko pojavita v istem govornem dejanju posameznega udeleženca nekega govornega dogodka.

Ob pregledu številnih objavljenih razprav (gl. npr. Auer 2005; Auer in Muhamedova, 2015; Dal Negro in Guerini 2007; Dal Negro in Molinelli 2002; Gumperz 1982; Myers-Scotton 1993; 1997; Pérez Casas 2008; Pfaff 1979; Poplack 1980; 2004; Poplack 1989; Sankoff in Poplack 1981; Šabec 1995) in primerjavi z zgledi iz lastnega korpusa, opažam manjša odstopanja pri definicijah obeh tipov kodnega preklapljanja. Za to, kar Šabec (1995) poimenuje preklapljanje na nadpovedni ravni in Thomason (2001, 132) opredeljuje kot »preklapljanje med jeziki na mejah povedi«, mnogi zgledi iz strokovne literature nakazujejo, da gre pogosto za prehod med stavki; npr. »*Mir sind, mir sind nöd schlau*, ogni volta che c'hanno la palla quegli altri [...]« (Pizzolotto 1991 po Berruto 2003, 216), tudi Gumperz (1982) bi tak zgled najverjetneje obravnaval kot preklapljanje na povedni ravni (*intrasentential CS*). Če torej želimo ohraniti ustaljeno terminologijo, se zdi smiselno, da tako *medstavčno* preklapljanje ločimo od drugih pojavov kodnega preklapljanja na povedni ravni, kjer lahko prihaja do preklapov v enem samem stavku (npr. »Ma, jaz ti povem, da on *že uno scemo*.«, Filipi 1995, 140) in na ravni besede ali besedne zveze (npr. »!oh lisa! +? dou häscht kiet **la pillola** vür la pressiuŋ?«, Dal Negro in Molinelli 2002, 83). V svoji raziskavi zaradi lažjega razlikovanja preklapov na povedni ravni uvajam kategorijo medstavčnega kodnega preklapljanja (ob vsakem tipu preklapljanja navajam zgled iz lastnega korpusa, preklopi so označeni s krepkim tiskom):

- a) zgled kodnega preklapljanja na nadpovedni ravni (končni intonaciji s kadenco sledi preklap):

Solo non só come sarò pagata. **Lahko tui kej na roko** ((neraz.)) ((smeh))
Samo ne vem, kako bom plačana. Lahko tudi kaj na roko.

- b) zgled kodnega preklapljanja na povedni ravni:

I. kodno preklapljanje na ravni besede ali besedne zveze

Lui dice che il •• **bistvo** `no' propio læ: / del film' cam/ può cambiare.

On pravi, da bistvo, ne, prav filma se spre/lahko spremeni.

II. medstavčno kodno preklapljanje

nikoli:´ ••• ne rušit hišo´ ••• **se no te ga già´ •• il progetto de ••
 ricostruzione approvato.**⁷

Nikoli ne rušit hiše, če nimaš že odobrenega projekta obnove.

Kodno preklapljanje so v preteklosti obravnavali z različnih vidikov, pri tem pa sta se glede na funkcijski oziroma strukturalni pristop oblikovala dva osrednja tokova, ki sta predstavljena v nadaljevanju. Ob pregledu različnih pristopov velja upoštevati, da lahko kodno preklapljanje v celoti razloži le izrazito interdisciplinarni pristop, ki upošteva spoznanja s področja sociologije jezika, socialne psihologije, sociolingvistike, antropologije, etnografije, teorije komunikacije ter teoretičnega in deskriptivnega jezikoslovja (Šabec 1995, 29).

Funkcijska in pragmatična vrednost kodnega preklapljanja

Funkcijski pristop obravnava kodno preklapljanje kot družbeni pojav oziroma kot sredstvo govorne komunikacije, ki se odvija v določenem družbenem kontekstu (Šabec 1995, 30). Pri taki obravnavi se je pokazalo, da je preklapljanje samo po sebi jezikovna veščina in ne le priložnostna rešitev nepričakovane težave v komunikaciji (Coulmas 2005, 113). Govorci, ki preklaplajo med kodi, se lažje prilagajajo drug drugemu in razpolagajo s širšim naborom strategij prilagajanja kot enojezični govorniki (Grosjean 1985 po Coulmas 2005, 113).

Gumperz (1982, 59–84), ki je prvi spregovoril o pragmatični vrednosti kodnega preklapljanja v pogovoru (*conversational codeswitching*), je kodno preklapljanje razumel kot eno od diskurzivnih strategij dvojezičnih govorcev. Na prehodih iz enega koda v drugega je prepoznal šest temeljnih konverzacijskih funkcij, in sicer:⁸

⁷ Glede zapisa govorjenega jezika gl. poglavje *Prilagojeni pogovorni zapis dvojezičnega gradiva*.

⁸ Ob vsaki funkciji so navedeni ponazoritveni zgledi, ki jih za slovensko-nemški in špansko-angleški jezikovni par navaja avtor sam.

1. **citiranje** (*quotations*) – prehod med kodoma sovpada s premim ali odvisnim poročanim govorom;

Pa prawe (then he said) wen er si nit cølt gib i si nit (if he does not pay for it, I will not give it). (Gumperz 1982, 76)
2. **sprememba oziroma določanje naslovnika** (*addressee specification*) – govorec prehaja iz enega koda v drugega glede na naslovnika;

A: [speaking to B] *Nčēabə prišu, və ki šu vaitar* (it will not come, it will pass by)

B: [speaking to A] *Ya ki təkə našásan zapkamə pa yə žiə ciu štəm yə pastranə* (it is so overloaded with appls and the entire tree is bent already).

B: [continues turning to C apart]: *Regən vert so ain vint is drausən* (it will rain it is so windy outside). (Gumperz 1982, 77)
3. **medmeti** (*interjection*) – preklopljeni segment ima funkcijo medmeta ali mašila;

A: Well, I'm glad to meet you.

B: *Andale pues* (O.K. swell). And come again. Mm? (Gumperz, prav tam)
4. **ponavljanje** (*reiteration*) – sporočilo v prvem kodu je dobesedno ali v nekoliko drugačni obliki preneseno v drugi kod, bodisi zaradi pojasnjevanja bodisi zaradi poudarjanja sporočila;

The three old ones spoke nothing but Spanish. Nothing but Spanish. *No hablan ingles* (they did not speak English). (Gumperz 1982, 78)
5. **določanje ali dopolnjevanje sporočila** (*message qualification*) – segment besedila v prvem kodu določa ali dopolnjuje segment v prvem kodu;

We've got all ... all these kids here right now. *Los que estan ya criados aquí, no los que estan recién venidos de México* (those that have been born here, not the ones that have just arrived from Mexico). They all understood English. (Gumperz 1982, 79)
6. **izražanje čustvene bližine ali oddaljenosti od sporočila** (*personalization vs. objectivization*) – prehodi med kodoma zaznamujejo govorcevo bližino do ali oddaljenost od izrečenega, izražajo sporočevalčeva mnenja ali znanja, njegov odnos do sporočenega, razliko med govorom o dejanjih in govoru kot dejanju, ali pa se navezujejo na specifične primere oziroma na splošno znana dejstva.

A: *Vigələ ma yə sa america* (Wigele got them from America)

B: *Kanada pridə* (It comes from Canada).

A: Kanada mus i səgn nit (I would not say Canada).

Govorec B ugovarja trditvi govorca A, ta pa mu odgovarja v nemščini, da bi njegova trditev izražala višjo avtoriteto (Gumperz 1982, 80).

Ob navedenih in najpogosteje citiranih Gumperzovih funkcijah lahko v strokovnih razpravah zasledimo še mnoge druge pragmatične in komunikacijske funkcije kodnega preklapljanja, kot so, med drugim, zapolnjevanje leksikalnih vrzeli, preklapljanje z namenom zabavanja, preklapljanje zaradi konotativnega potenciala enega od kodov, preklapljanje z namenom poudarjanja jezikovne in družbeno-kulturne identitete govorca ter preklapljanje zaradi menjave teme pogovora (Berruto 2003, 218–219).

Tudi pri razpravi o pojavu preklpov v govoru dvojezičnih govorcev na etnično mešanem območju Istre, ki jih Filipi (1995) imenuje »psevdoizposojenke«, saj naj bi to bile jezikovne oblike, ki naj ne bi sovpadale z nobenim od do zdaj definiranih sociolingvističnih modelov (Baloh 2022, 339), avtor te preklope razvršča glede na funkcijo, ki jo opravljajo. Po Filipiju (1995, 139) so to prevzete besede jezika B, ki jih dvojezični govorcev jezika A, običajno manjšinskega jezika v širši večjezični jezikovni skupnosti, uporabijo v določenem trenutku komunikacijskega procesa s pripadniki iste jezikovne skupnosti in ki v večini primerov ne postane del leksike jezika A. Možne so samo pri dvo- ali večjezičnih govoricah skupnosti in so pogostejše v šibkejšem, manjšinskem kodu. Pri »psevdoizposojenkah« je avtor prepoznal osem funkcij oziroma tipov, in sicer gre za *psevdoizposojenke iz nuje ali lenobe*, ko se govorec ne spomni ustreznega izraza in zato poseže po besedi jezika B (»questo me že **seljački**«); *poudarjalne psevdoizposojenke*, ki nastajajo, ko govorec želi poudariti določen del svojega sporočila (»gaveva **plave oči**«); *razložitvene psevdoizposojenke*, ko se govorec šibkejšega idioma v pogovoru z govorcev močnejšega idioma poslužuje izrazov iz sogovorčevega govora, da bi olajšal razumevanje (»devi metere nel forno, **u pečnicu**, e dopo quando che že pronto metite un po' de **cimet** sora«); *skrivnostne psevdoizposojenke*, ko se govorec poslužuje besed ali stavkov v jeziku B, da vsebino dela pogovora prikrije enojezičnim poslušalcem (»jaz ti povem, da on **že uno scemo**«); *prestižne psevdoizposojenke*, ki se jih poslužujejo govorcev močnejšega idioma, da bi pokazali lastno kulturo in razgledanost; *otroške psevdoizposojenke*, za katere je značilna poljubna raba besedišča in morfosintaktičnih struktur (»adeso **skočerò**«); *pravno-administrativne psevdoizposojenke*, ki jih uporabljajo izključno govorcev nedominantnega jezika, čutijo jih kot tuje, vendar jih ni mogoče nadomestiti (»ti ga paga la **dohodnina**«) ter *specializirane psevdoizposojenke*, ki so vezane na prihod novih tehnologij in znanosti ter na specifično temo pogovora (Filipi 1995, 140–141). Četudi se z opredelitvijo nove jezikovne kategorije ne strinjam, saj pojav nikakor ni vezan izključno na položaj in skupnost, ki ju opisuje Filipi, in ga je v skladu z uveljavljenimi teoretičnimi okviri

mogoče opisati kot kodno preklapljanje na povedni ravni, prepoznane funkcije preklpov zelo zgovorno opisujejo istrsko jezikovno stvarnost.

Identifikacijska funkcija kodnega preklapljanja

Če je nekdaj veljalo, da v mnogih dvo- ali večjezičnih skupnostih govorniki jezikovne kode delijo na »naše« (*we-code*, manjšinski jezik, povezan z dejavnostmi in neformalnim govornim položajem znotraj manjšinske skupnosti) in »njihove« (*they-code*, večinski jezik, formalna raba v javni sferi; Gumperz 1982) oziroma na »zaznamovane« in »nezaznamovane« (gl. *markedness model*, Myers-Scotton, 1993) ter da izbira med kodoma označuje posamezne identitete, da torej kodni preklop naznanja tudi identitetni preklop, se sodobne raziskave odmikajo od tako strogega ločevanja in kodno preklapljanje obravnavajo kot poseben, samosvoj jezikovni slog, ki izkazuje družbeno pripadnost onkraj pripadnosti, ki jo označujejo posamične jezikovne variante (Auer, 2005).

Preprosto povedano – ko govorniki neke jezikovne skupnosti pogosto in v velikem številu uporabljajo kodno preklapljanje, lahko to postane ena od jezikovnih zvrsti repertoarja te skupnosti. Različne oblike kodnega preklapljanja se lahko znotraj jezikovnega repertoarja ustalijo in prevzamejo identifikacijsko funkcijo v jezikovni skupnosti. To je zlasti značilno za pripadnike mlajših generacij, pri priseljenjskih skupnostih pa so to predvsem pripadniki druge ali tretje generacije, ki so ponosni na svoj mešani izvor in identiteto (Berruto 2003; Gardner-Chloros 2010). Tak je primer druge generacije portugalskih priseljencev v Franciji, ki govori *immigraise* (Gardner-Chloros 2010). Podobno tudi v slovenski skupnosti v ZDA, kjer govorci tretje predvojne in druge povojne generacije mešanju slovenščine in angleščine pravijo »half pa pu« in so do kodnega preklapljanja nadvse strpni, saj menijo, da jim pomaga pri razumevanju in ohranjanju slovenščine (Šabec 1995).⁹

Strukturalne značilnosti kodnega preklapljanja

Pri strukturalnih pristopih k raziskovanju kodnega preklapljanja se obravnavajo zlasti oblikoslovne in skladske značilnosti kodnega preklapljanja na povedni ravni, pri čemer se pogosto skuša dokazati obstoj univerzalnih pravil, ki bi določala prehode iz enega koda v drugega na točno določenih točkah v stavku. Glede tega Coulmas (2005, 114) zapiše:

Temeljno vprašanje je, kako se v primerih, ko prihaja do sočasne rabe J1 in J2, usklajujeta slovnici J1 in J2. Ali en slovnici sistem prevlada nad drugim, ali sta obe slovnici zanemarjani, ali morda obstaja neodvisna slovnica kodnega preklapljanja? [...] [Predvsem zadnje vprašanje] kaže na to,

⁹ Vprašanje o identifikacijski funkciji kodnega preklapljanja v govoru pripadnikov INS je v manjšem obsegu obravnavano že v Umer Kljun (2015).

da so preklopi možni le ob natančno določljivih strukturalnih pogojih, ki jih lahko razumemo kot omejitve izbire. J1 in J2, naravna človeška jezika, si kot taka delita več skupnih struktur in slovničnih pravil. Zatorej lahko predvidevamo, da se bodo preklopi na povedni ravni bolj verjetno pojavljali na mestih, kjer sta slovnici J1 in J2 skladni.

Pri mnogih raziskavah kodnega preklapljanja med različnimi jezikovnimi pari se je pokazalo, da izmenjavanje kodov urejajo t. i. strukturalne omejitve (*constraints*). Najpogosteje je navajana omejitev skladske enakovrednosti (*equivalence constraint*, Poplack 1980), ki predvideva, da do preklapljanja prihaja le na mestih, kjer prehod med kodoma ne krši skladskih pravil enega ali drugega koda. S spodnjo shemo (slika 1) Poplack (1980, 586) prikazuje, na katerih mestih je preklap med angleščino in španščino dovoljen (črtkana črta) in na katerih mestih prepovedan (polna črta), v vrstici C pa je zabeležen zgled ustreznega kodnega preklapljanja:

A.	Eng	I	told him	that	so that	he	would bring it	fast.
		↑		↑	↑	↑		↑
B.	Sp	(Yo)	le dije	eso	pa' que	(él)	la trajera	ligero.
C.	Cs	I	told him	that	PA' QUE		LA TRAJERA	LIGERO. (04/73)

Slika 1: Dovoljena mesta preklapljanja med angleščino in španščino (Poplack 1980, 586)

Druga temeljna strukturalna omejitev je prostomorfemska omejitev (*free-morpheme constraint*, Poplack 1980, 585), ki predvideva, da »[...] do preklopa ne sme priti med vezanim morfemom in leksikalno enoto, razen če ni vezani morfem že fonološko integriran v jezik leksikalne enote«. Do prekopov naj torej ne bi prihajalo med korenem in obrazili. Avtorica kot zgled takega nepravilnega preklapljanja, ki krši prostomorfemsko omejitev, navaja hibridno špansko-angleško glagolsko obliko *EAT-iendo, pri kateri se španski vezani morfem *-iendo* veže na angleški koren *eat* 'jesti'. Shana Poplack takih oblik v svojem gradivu ni zabeležila, če pa bi se taka oblika pojavila v dejanski rabi, je najverjetneje ne bi obravnavala kot preklap, temveč kvečjemu kot prevzeto besedo, ker prihaja do morfološkega prilagajanja.

Pri tretji temeljni strukturalni omejitvi, tj. omejitvi vezalnosti (*government constraint*, DiSciullo idr. 1986), pa preklapljanje omejujejo razmerja med jedrom in odvisnim delom besedne zveze. Do preklapljanja naj torej ne bi prihajalo med predlogom in samostalniško besedno zvezo v predložni besedni zvezi in ravno tako ne npr. med prehodnim glagolom in predmetom v tožilniku (Šabec 1995, 205–206; Piga 2014, 182).

Oblikovanje (univerzalnih) skladenjskih omejitev kodnega preklapljanja pomeni določanje pravil, ki naj bi ga urejala, vendar pa je iskanje take urejenosti pri kodnem preklapljanju zaradi njegove narave prav poseben izziv (Berruto 2015, 3). Tudi pri treh navedenih, najširše sprejetih skladenjskih omejitvah kodnega preklapljanja v literaturi naletimo na številne primere iz dejanske rabe, ki dokazujejo ravno nasprotno in kažejo predvsem na to, da splošnih omejitev, ki bi veljale za vse jezikovne pare, ni (Thomason 2001, 131).¹⁰ Poleg tega kritiki teorije univerzalnih strukturalnih omejitev poudarjajo, da je temeljna težava pri takem pristopu razlikovanje med omejitvami, ki izhajajo iz analize dvojezičnega govora in za katere je mogoče dokazati, da usmerjajo jezikovno vedenje, ter omejitvami, ki izhajajo iz teoretičnega modela in se aplicirajo na gradivo. Težava pri določanju omejitev je ta, da bomo pri spontanem govoru nedvomno naleteli na številne izjeme, ki omejitve kršijo, raziskovalec pa se bo moral odločiti, ali naj take zglede izključi iz analize ali naj preprosto opusti omejitve (Coulmas 2005, 115–116). Na osnovi analiz dejanskega dvojezičnega govora je torej kvečjemu mogoče govoriti o specifičnih strukturalnih omejitvah kodnega preklapljanja pri posameznih jezikovnih parih (Chan 2009, 185).

Kodno preklapljanje v okviru osnovnega koda

Pristop, ki omogoča nekoliko širšo obravnavo strukturalnih značilnosti preklapljanja, ki ni vezana zgolj na analizo posameznih mešanih stavčnih struktur ali besednih zvez, je t. i. *Matrix Language Frame Model* (Myers-Scotton 1997), obravnava kodnega preklapljanja v okviru osnovnega koda oziroma v okviru matričnega jezika (gl. Reher in Fišer 2018, 298). Ta pristop se skuša izogniti pastem navedenih oblikoskladenjskih omejitev in usklajevanju dveh slovnici. Model temelji na predpostavki, da so dvojezične izjave asimetrične – v njih prevladuje tisti kod (osnovni kod, *matrix language*), ki oblikuje morfosintaktični okvir izjave, v katerem se prepletajo prvine osnovnega koda in drugega, vključenega koda (*embedded language*). Kodno preklapljanje, pri katerem zlahka prepoznamo osnovni kod, avtorica označi za *klasično kodno preklapljanje* (*classical CS*), primere, ko morfosintaktični okvir izjave sestavljajo tako prvine J1 kot J2 in je osnova težko določljiva, pa avtorica obravnava kot *sestavljeno kodno preklapljanje* (*composite CS*).

Že ob bežnem pregledu obsežne literature o kodnem preklapljanju lahko opazimo, da to prevzema najrazličnejše oblike, ki niso odvisne le od strogo jezikovnih dejavnikov, temveč se povezujejo z mnogimi sociolingvističnimi in pragmatičnimi dejavniki, kakršni so status posameznih jezikov v stiku, izvor in tip dvojezičnosti, uporaba kodov repertoarja glede na funkcijsko zvrstnost, simbolična

¹⁰ Poplack (2004, 593) take izjeme sicer označuje kot zaznamovano preklapljanje (*flagged switching*), ki se od običajnega, tekočega preklapljanja (*smooth switching*) razlikuje ravno v tem, da ni podrejeno omejitvam, temveč se lahko pojavi na katerem koli delu izreka. Tako kodno preklapljanje napovedujejo premori, sprememba intonacije, metajezikovne pripombe itd.

vrednost in prestiž posameznih kodov, odnos govorcev do kodnega preklapljanja in dvojezičnega govora, tip interakcijskega konteksta in socialnega omrežja, v katera so vključeni dvojezični govorci, stopnja dvojezične sporazumevalne zmožnosti ter, ne nazadnje, nekatere demografske značilnosti govorcev (Alfonzetti 2005).

Glede na obsežne raziskave špansko-angleškega stika Poplack (1980) opaza, da je kodno preklapljanje na povedni ravni značilno za najspretnejše govorce, torej tiste z visoko stopnjo sporazumevalne zmožnosti v obeh jezikih, saj naj bi ti prvine enega jezika z lahkoto vključevali in prilagajali pravilom drugega, medtem ko naj bi se govorci z nižjo sporazumevalno zmožnostjo pretežno nagibali k preklapljanju na nadpovedni ravni, zato da ne bi kršili pravil enega ali drugega jezikovnega sistema. Nasprotno pa Šabec (1995, 185–186) piše, da v slovenski narodni skupnosti v Ameriki celo pri najspodobnejših dvojezičnih govoricah prevladuje preklapljanje na nadpovedni ravni in rabo enega ali drugega tipa preklapljanja pripisuje skladenjski (ne)združljivosti dveh jezikovnih sistemov – če sta si sistema strukturalno tako različna, da bi sopostavljanje njunih prvin v enem izreku povzročilo nenavadne, slovnično neustrezne strukture in oteževalo razumevanje, naj se najkompetentnejši govorci ne bi odločali za tako rabo. Šabec (prav tam) dodaja, da dvojezični govorci z visoko sporazumevalno zmožnostjo v obeh jezikih kodno preklapljanje na nadpovedni ravni dojemajo kot boljše diskurzivno strategijo, saj omogoča tekoče in učinkovitejše sporazumevanje.

3.1.5.3 *Sodobnejše usmeritve raziskav kodnega preklapljanja*

Odmik od tradicionalnih pristopov k raziskovanju kodnega preklapljanja nakažejo raziskave, ki kodno preklapljanje umeščajo v širši okvir študije jezikov v stiku in ga obravnavajo kot enega od mehanizmov, ki nastajajo pri jezikovnem stiku in (lahko) vodijo do jezikovnih sprememb (*contact-induced language change*, Thomason 2001). V zvezi s tem Dal Negro (2005, 157) zapiše:

Če je za rezultat jezikovnega stika res bolj odločilno govorčevo sociolingvistično ozadje kakor sama struktura jezikov, kakor trdita Thomason in Kaufman (1988, 35), bo zanimivo opazovati učinke skrajne sociolingvistične situacije, kakršna je smrt jezikov, na to, kar je najpogosteje obravnavan pojav jezikovnega stikanja, in sicer »codeswitching« ali kodno preklapljanje. Nadalje, če spremenimo perspektivo, bi raziskovanje pojavov jezikovnega stika, še posebej kodnega preklapljanja, lahko postalo uporaben instrument za analizo in klasifikacijo manjšinskih jezikov, kazalnik njihove zgodovine in morda celo prihodnosti.

Dal Negro (prav tam) nadaljuje, da lahko tudi različne oblike kodnega preklapljanja, tako kot vse druge posledice jezikovnega stika, ki vplivajo na jezikovni sistem, razporedimo po lestvici glede na velikost preklopljene enote (izjava, stavek, besedna zveza, beseda, vezani morfemi) in glede na pomen, ki ga lahko nosi prehod iz koda v kod – manjše kot so preklopljene enote in posledično manjša kot je funkcija, ki jo preklopi opravljajo v kontekstu konverzacije, bolj bosta koda soodvisna. V skrajnih primerih lahko to privede do radikalnih sprememb v samem jezikovnem sistemu, tj. do nastanka mešanih jezikov ali celo smrti jezika (Dal Negro 2005, 160).

Po dolgoletni tradiciji jezikoslovnih in sociolingvističnih raziskav ter poglobljenih študijah kodnega preklapljanja na področju psiholingvistike, ki se osredotočajo predvsem na kognitivne vidike jezikovne produkcije in recepcije pri dvojezičnih govornicah, sodobnejše raziskave kodnega preklapljanja zaznamuje želja po interdisciplinarnosti. Monografija *Multidisciplinary Approaches to Code-Switching* (Isurin, Winford in Bot 2009) združuje prispevke, ki temeljijo na eksperimentalnih interdisciplinarnih metodah ter poglobljenih analizah naravnega govora in se, med drugim, posvečajo temu, kako dvojezični govorniki enobesedne preklope procesirajo, interpretirajo in si jih zapomnijo med branjem (Altarriba in Basnight-Brown 2009), ugotavljajo obstoj »sprožilcev« kodnega preklapljanja (*triggers*), tj. jezikovnih prvin, ki si jih kod A in B delita in lahko vodijo v aktivacijo drugih prvin koda B, ter vzpostavljajo metodološki okvir zanje (de Bot, Broersma in Isurin 2009), predstavljajo pa še rezultate novejših raziskav, ki s pomočjo opazovanja možganske aktivnosti spremljajo kognitivne procese ob kodnem preklapljanju (Van Hell in Witteman 2009).

Poglavja o kodnem preklapljanju ni mogoče zaključiti, ne da bi se vsaj bežno dotaknili vse pogostejše omenjanih teorij čezjezičnosti (in čezjezikovanja oz. *translanguaging*) na področju didaktike jezikov, ki se odmikajo od ustaljenih opredelitev dvo- in večjezičnosti ter nacionalnih, t. i. poimenovanih jezikov, zavračajo (individualno) večjezičnost in poudarjajo pomen posameznikovega idiolekta kot notranje nediferenciranega, enotnega jezikovnega sistema (gl. MacSwan 2017, 168). S tem se ograjujejo tudi od tradicionalnega pojmovanja kodnega preklapljanja, ki ga razumejo kot preklapljanje med dvema ločenima jezikovnim sistemoma in ki ga kljub številnim raznolikim pristopom in poglobljenim raziskavam vsaj v tem kontekstu še vedno spremlja precej negativna konotacija. Če namreč predpostavljamo, da govorniki pri sporazumevanju razpolagajo z enotnim jezikovnim sistemom in eno mentalno slovnico (Otheguy, García in Reid 2015) oziroma z »enotnim jezikovnim repertoarjem, katerega sestavine lahko izbirajo in uporabljajo v različnih kontekstih« (Vogel in García 2017, 4), preprosto ni smiselno govoriti o preklapljanju, saj naj bi posameznik uporabljal svoj celotni jezikovni repertoar, ne da bi se pri tem skrbno držal »družbenih in politično opredeljenih meja poimenovanih (običajno nacionalnih in državnih) jezikov« (Otheguy,

García in Reid 2015, 283). Po drugi strani pa o razmerju med kodnim preklapljanjem in čezjezičnostjo piše tudi MacSwan (2017), ki kritično zavrača omenjeni pristop, saj ta med drugim zanemarja ugotovitve številnih tehtnih raziskav, ki so dvojezičnost in kodno preklapljanje opredelile kot »jezikovni talent in ne kot skrb vzbujajočo jezikovno pomanjkljivost« (2017, 190) ter z analizo zgledov dejanske rabe dokazale, da so dvojezični govorniki »izjemno dovzetni za neverjetno bogat in zapleten sistem pravil obeh jezikov in njihovih repertoarjev« (prav tam). V tem pogledu je v monografiji predstavljena raziskava nekoliko bližje le MacSwanovi teoriji. Pri utemeljevanju pojma čezjezičnosti, ki podpira heteroglosično jezikovno ideologijo, po kateri je dvojezičnost sama po sebi utemeljeno sredstvo in ne pomeni le do neke mere dopustnega prehajanja k večinskemu jeziku oziroma enojezičnosti, MacSwan (2017) namreč zagovarja večjezično perspektivo, ki dopušča posameznikovo dvo- oziroma večjezičnost in kodno preklapljanje dojema kot eno od oblik čezjezičnosti.

3.1.5.4 *Razmerje med prevzemanjem in kodnim preklapljanjem*

Pri obravnavi vključevanja tujejezičnih besed, zlasti občnih imen, ki so hkrati najpogosteje prevzete besede in najpogostejši zgledi preklapljanja na povedni ravni, se pojavlja vprašanje o razmerju med kodnim preklapljanjem in prevzemanjem.

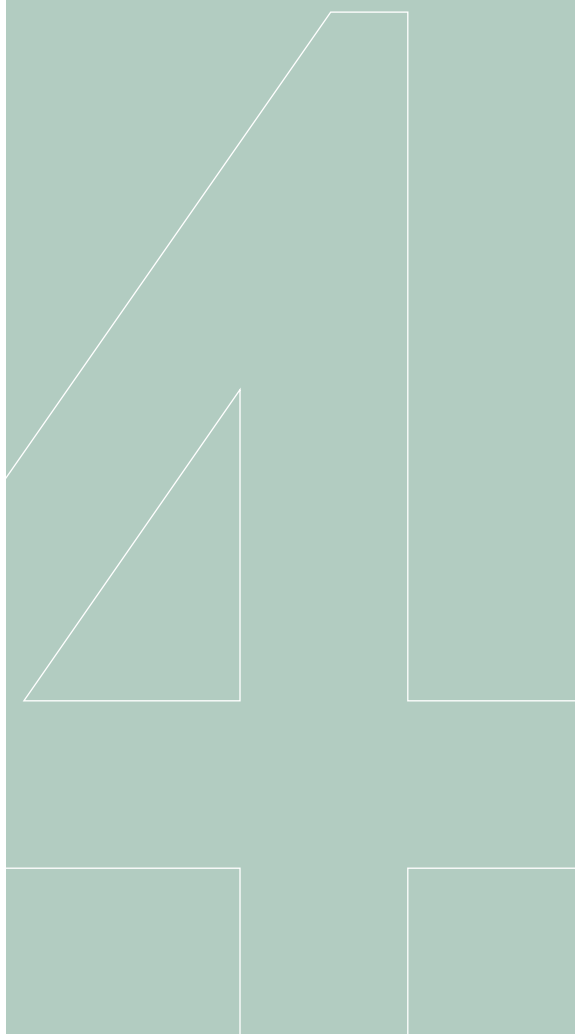
Najpomembnejše merilo za razločevanje med preklapljanjem in prevzemanjem, ki ga navaja Poplack (1980), je morfološka in fonološka asimilacija tujejezičnih prvin, ki je značilna za prevzemanje. In čeprav pri kodnem preklapljanju lahko prihaja do nekakšnega zlitja glasoslovja, skladnje in semantike obeh kodov, naj ne bi bilo oblikoslovnega prilagajanja (Šabec 1995). Vendar pa zgledi kodnega preklapljanja samostalnikov in glagolov, ki jih med drugim navaja Gardner-Chloros (2010), npr. *coughas* 'kašljaš' < angl. *cough* 'kašljati' + šp. prip. 2. os. ed. *-as*), pa tudi zgledi, ki jih za območje Istre navaja Filipi (1995), npr. *skočèrò* 'skočil bom' < hr. *skočiti* + it. prip. 1. os. ed. prih. *-rò*; *plavo* 'plavam' < sl. *plavati* + it. prip. 1. os. ed. sed. *-o*), dokazujejo, da je oblikoslovno prilagajanje mogoče tudi, če gre za enkratno pojavitev v govoru in se oblikoslovno prilagojena beseda jezika dajalca ne ustali v sistemu jezika prejemnika.

Dejstvo je, da procesa prevzemanja oziroma točnega trenutka prevzema jezikovne prvine jezika dajalca ni mogoče opazovati – o prevzemanju lahko govorimo šele takrat, ko prevzeta beseda preide v splošno rabo v jezikovni skupnosti, ko postane del jezika prejemnika ter sledi omejitvam in pravilom jezika prejemnika na vseh slovničnih ravneh; temeljna razlika med prevzeto besedo in enobesednim preklopom pa je ravno frekvenca oziroma pogostnost rabe (Coulmas 2005, 110).

Tudi Gardner-Chloros (2010, 195) zapiše, da primerov kodnega preklapljanja in leksikalnega prevzemanja na sinhroni ravni ne moremo z gotovostjo razločevati, saj je najverjetneje vsaka prevzeta beseda rezultat kodnega preklapljanja, ki se je usidral v splošni rabi jezika prejemnika, poleg tega pa resničnih razlik med enim in drugim ne gre iskati v jezikovnih pojavih samih, temveč v načinu, kako se govorce jezika prejemnika teh dveh mehanizmov poslužujejo. Winford (2010) meni, da je leksikalne preklope in leksikalno prevzemanje najbolje obravnavati kot rezultat istega splošnega pojava prevzemanja zaradi delovanja govorca jezika prejemnika (*recipient language agentivity*).

4

Etnične in jezikovne identitete v stiku

4.1 ETNIČNOST, ETNIČNA SKUPNOST IN ETNIČNA MANJŠINA

Etnične študije so izrazito razgibano in interdisciplinarno znanstveno področje, ki ima tudi v slovenskem prostoru bogato tradicijo (gl. npr. Medarič 2009; Mikolič 2000; 2002; 2004; Nečak Lük 1998a; 1998b; Novak Lukanovič 2010; Sedmak 2002; 2009; Ule 2000). Temeljna pojma, *etniija* in *etničnost*, teoretiki različno opredeljujejo: za nekatere je to lastnost manjšinske skupnosti v razmerju do dominantnega večinskega prebivalstva, za druge je etničnost »lastnost neke skupnosti na določeni razvojni stopnji oblikovanja skupne družbene identitete, temelječe na skupnem izvoru, kulturi, jeziku, religiji itn., tretji pa jo razumejo kot lastnost vseh skupnosti, ki jih povezuje skupna kultura« (Mikolič 2000, 173).

Po Mikolič (2004) je etnična identiteta posameznika oziroma skupine krovni pojem, ki zajema različne vidike odnosa med posameznikom in lastno etnično oziroma narodno skupnostjo, saj izraza identiteta in identificiranje zajemata tako zavestne in nezavedne prvine etnične/narodne zavesti kot tudi trpni in dejavni odnos posameznika do lastne etničnosti. Etnično identiteto torej lahko najprej členimo na trpni odnos posameznika, ki se izraža kot lastnost in ga Mikolič (prav tam) enači s pripadnostjo, ter dejavni odnos posameznika oziroma posameznikovo narodno zavest, ki jo dalje razčlenimo na kognitivno, emocionalno in aktivnostno sestavino.

V okviru etničnih študij obstajata dva tokova, in sicer tradicionalni (primordialistični pristop) in moderni (instrumentalistični pristop), ki etničnost razlagata bodisi kot statičen pojav bodisi kot dinamičen pojav (Mikolič 2000, 173). Po tradicionalnem teoretskem modelu sta etničnost in etnična identiteta danosti, ki se navezujeta na prepoznavanje domnevnega skupnega biološkega izvora in na jasno zavest o zgodovini (lastne) skupnosti (Bogliun Debeljuh 1994, 59). Sta torej »temeljni, primordialni ali prvinski vidik človeške eksistence in samozavedanja« (Sedmak 2009, 206). Moderni pristop primordialističnih nazorov ne zanika, vendar jih predstavlja v povezavi s procesi oblikovanja (posameznikove/skupinske) identitete ter z odnosi med različnimi etničnimi skupnostmi in znotraj dane etnične skupnosti (Bogliun Debeljuh 1994, 62). Etničnost tako zaznamuje njena dinamična narava (Mikolič 2000, 173), saj je »tako situacijska kot manipulativna, je sposobna sprememb na individualni in kolektivni ravni, je družbeno konstruirana« (Sedmak 2009, 206) in v modernem teoretskem okviru predstavlja visoko spremenljivo postavko, ki se vseskozi spreminja, nastaja in izginja:

[...] etnije [imajo] kot dinamični družbeni pojavi svojo časovno komponento – etnije lahko opredelimo kot družbene procese, ki nastajajo in izginjajo

ter se v času svojega obstoja stalno preobražajo, tako da je včasih težko določiti njihov »začetek« ali »konec« (Žagar 2000, 82).

Nasprotujoča si pogleda teh dveh temeljnih smeri lahko povežemo, če se posvetimo kulturni kontinuiteti ali tradiciji (kompleksu mitov, spominov, simbolov in vrednot), po kateri se določena skupnost razlikuje od drugih skupnosti (Smith 1991 po Mikolič 2004, 36). Kultura je namreč neločljiv del etničnosti. Zaradi širokega pomenskega obsega tega izraza Kymlicka (1995 po Mikolič 2004, 37–38) uvede pojem *societalne kulture*, tj. kulture, ki se razvije na omejenem območju na osnovi skupnega jezika, ki vsebuje skupen zgodovinski spomin in vrednote ter skupne institucije in prakse in ki posamezniku omogoča smiseln način bivanja v družbi skozi dejavnosti na družbenem, vzgojno-izobraževalnem, verskem, rekreacijskem in gospodarskem področju, bodisi v zasebni bodisi v javni sferi.

Sedmak (2009, 207) zapiše, da lahko »[o]b upoštevanju tako primordialnega kot instrumentalističnega videnja etnične narave [...] trdimo, da etnično identiteto opredeljuje tako pripisanost, vrojenost v določeno etnično skupnost kot (avto)definiranost s strani pripadnikov in nepripadnikov etnične skupine«. Ob tem avtorica poudarja pomen stika in relacijske narave etničnosti, saj so skupinske kategorije vzpostavljene s stikom in tudi skupinska identifikacija pripadnikov določene skupnosti se oblikuje v odnosu do nepripadnikov.

Če poenostavimo, je torej etničnost izraz vsake skupnosti s skupno kulturno tradicijo, po kateri se razlikuje od drugih skupnosti. Temeljna razlika med takimi skupnostmi, ki jih lahko uvrstimo pod krovni pojem *etnične skupnosti*, je v njihovem odnosu do države, zato Mikolič (2004, 40) etnične skupnosti deli na *etnične skupnosti brez političnih aspiracij* in *narode* oziroma *narodne skupnosti kot politično ozaveščene etnične skupnosti*.

Zunaj okvirov stroke nas pojem etnična skupnost navadno asociira na manjšinsko skupnost – izraza etnična manjšina in narodna manjšina pa sta v tem kontekstu pogosto rabljena sopomensko. Pojav etničnih oziroma narodnih manjšin povezujemo z nastankom sodobnih (eno)nacionalnih držav (Žagar 2000, 83). Žagar (2000, 85) pri tem navaja sedem temeljnih sestavin, ki opredeljujejo etnično skupnost kot etnično oziroma narodno manjšino – gre namreč za:

[...] specifično in oblikovano skupnost, ki je manj številčna od preostalega prebivalstva države; pripadniki manjšinske skupnosti so državljani države, v kateri živijo; pripadniki praviloma živijo strnjeno naseljeni na določenem ozemlju; od večinskega prebivalstva se razlikujejo po specifičnih etničnih, verskih ali jezikovnih značilnostih; za skupnost je značilna specifična etnična identiteta in interes za ohranitev kulture, tradicij, vere ali jezika; etnična skupnost je nastala kot posledica določenega zgodovinskega

razvoja (npr. določanje nacionalnih meja države); etnična manjšina je v nedominantnem položaju.

Dalje Žagar (prav tam) navaja še lastnosti, ki etnično skupnost opredeljujejo kot tradicionalno (avtohtono) narodno manjšino:

[...] gre za narodno manjšino, ki avtohtono živi na določenem ozemlju, zato obstaja trdna vez med pripadniki te skupnosti in državo, katere državljani so; kot državljani države, v kateri živijo, predstavljajo pripadniki narodne manjšine del naroda, ki živi zunaj meja matične nacionalne države svojega naroda; matična (nacionalna) država je najpogosteje sosednja država države, v kateri pripadniki manjšine živijo in katere državljani so; poleg tega, da obstajajo (kulturni, socialni, ekonomski, politični) stiki med narodno manjšino in njeno matično etnično državo, predstavlja manjšinsko vprašanje tudi pomembno sestavino odnosov med obema državama.

4.2 IDENTITETA IN JEZIK

Jezik in identiteta govorca sta neločljivo povezana, saj je jezik temeljna in univerzalna komponenta oblikovanja osebne identitete, skozi jezik in v jeziku se odraža zavest skupine ali družbe kot komunikativne in eksistencialne skupnosti (Luckmann 1991). Je torej tudi eno od temeljnih sredstev pri oblikovanju kolektivne identitete, kar je še posebej izraženo pri »manjših, etnično in lingvistično ‚blokiranih‘ ljudstvih« (Luckmann 1991, 797). Sedmak in Zadel (2015, 155) predpostavljata, da sta identiteta in kulturna identiteta »družbena konstrukta, nastala v določenih družbeno-zgodovinskih okoliščinah, pri čemer je (enoznačna) kulturna identiteta ‚fikcija‘, ki terja nenehno reifikacijo« in ugotavljata vseprisotnost transkulturnih in mešanih kulturnih identitet:

Nasproti prevladujočim enoznačnim kulturnim opredeljevanjem, ki so jih [...] v evropskem kontekstu dokončno utrdili nacionalni državotvorni procesi, so zagovorniki multiplih identitet pričeli izpostavljati hibridne, mešane, transkulturne, sestavljene, skrpane, brikolaž identitete in pravico biti dvo- in večkulturne, dvo- in več- »rasen«, dvo- in večjezičen (Sedmak in Zadel 2015, 158).

Identiteta se namreč vsakič znova oblikuje in spreminja glede na družbene omejitve, interakcije in subjektivne želje posameznika (Tabouret-Keller 1997), prek različnih, pogosto nasprotujočih si diskurzov, praks in stališč (Hall 1996). Da identitete nikoli niso enotne in statične, temveč same po sebi fluidni dinamični procesi, je najjasneje izraženo v večkulturnem in večjezičnem kontekstu, kjer

lahko (dvo- ali večjezični) govorce posegajo po različnih jezikovnih kodih (lastnega ali skupinskega) repertoarja in prav vsak od teh kodov »ponuja vrsto usklajujočih ali nasprotujočih si simbolnih asociacij, ki predstavljajo osnovne gradnike pri konstrukciji identitete« (Pérez Casas 2008, 71).

Kakor je bilo nakazano že v poglavju o kodnem preklapljanju, je o simbolni vrednosti kodov večjezične skupnosti pisal tudi Gumperz (1982, 66):

Običajno je tako, da etnično specifični, manjšinski jezik velja za »naš kod« in je povezan z dejavnostmi znotraj manjšinske skupnosti oziroma neformalnim govornim položajem, večinski jezik pa je »njihov kod«, povezan s formalnejšimi, bolj togimi, neosebni dejavnostmi zunaj manjšinske skupnosti.

A vendar je treba poudariti, da je povezava med jezikom oziroma jezikovno rabo in (kolektivno) identiteto le simbolna (Gumperz 1982, 66; Pérez Casas 2008, 75). Na osnovi izpričane identitete govorca oziroma identitete skupnosti namreč ne moremo *a priori* sklepati o dejanski jezikovni rabi, na podlagi opazovanja rabe pa ne o identiteti.

4.3 JEZIKOVNA ZAVEST IN ODNOS DO JEZIKA

Jezikovno zavest Van Lier (1995 po Mikolič 2004, 54–56) definira kot razumevanje človekove jezikovne zmožnosti in njene vloge v razmišljanju, pri učenju in v družbenem življenju, obenem pa gre tudi za zavedanje moči in nadzora, ki ju jezik omogoča, ter za zavedanje o razmerju med jezikom in kulturo. V stroki (gl. Mikolič 2004, 54) je uveljavljeno razločevanje med t. i. pomožno jezikovno zavestjo, ki omogoča neposredno sprejemanje pomena sporočila, in usmerjeno jezikovno zavestjo, ki ustavlja sprejemanje sporočila, zato da bi se ob jezikovnem sporočanju v posebnih okoliščinah osredotočili na izrazno sredstvo samo, torej na jezik. Ljudje se razlikujemo glede na višino praga med pomožno (nižjo) in usmerjeno (višjo) jezikovno zavestjo, na kar vplivajo tako osebne lastnosti posameznika (poklic, vzgoja, izobrazba) kot zunanje okoliščine, ki vplivajo na zviševanje oziroma zniževanje jezikovne zavesti pri posamezniku. Tesna povezava med jezikom in kulturo pri medkulturni komunikaciji bistveno vpliva na jezikovno zavest, saj je ta višja kot pri komunikaciji v enem jeziku v etnično homogenem prostoru, dvojezični govorce pa se bolj zavedajo svojega govornega obnašanja kot enojezični govorce (prim. Lier 1995; Mikolič 2004; Skutnabb-Kangas 1981). Ob tem so na narodnostno mešanih območjih za jezikovno zavest bistvenega pomena tudi etnični stereotipi in stereotipi o jezikih etničnih skupnosti.

Mikolič (2004, 53) jezikovno zavest členi na tri temeljne sestavine, in sicer na kognitivno sestavino, ki zajema vsa védenja in mnenja o jeziku, emocionalno, pri kateri gre za čustveni in vrednostni odnos do jezika, in aktivnostno oziroma dinamično sestavino, ki razkriva govorcev odnos do jezika med samo jezikovno rabo. Odnos do jezika je torej ena temeljnih sestavin jezikovne zavesti in jezikovne identitete govorcev ter pomemben dejavnik pri razumevanju govornega obnašanja posameznikov (Berruto 2003, 93),¹¹ saj so odnos in družbenokulturne norme, ki se z odnosom vzpostavljajo, pomemben del posameznikove sporazumevalne zmožnosti (Hymes 1971 po Garrett, Coupland in Williams 2003, 6).

V najširšem smislu je odnos to, »kar se izraža, kaže v ravnanju s kom, vedenju do koga; kar se izraža, kaže v ocenjevanju, presojanju česa« (eSSKJ), je »način obnašanja ali miselna naravnost v določenem položaju« (Garzanti, *atteggiamento*) oziroma »čustvo ali miselnost, ki vpliva na obnašanje; naravnost, ki izhaja iz afekta in emocij ter izraža osebna prepričanja; pozitivna ali negativna naravnost, ki se kaže v obnašanju do določene osebe, skupine, predmeta, položaja ali vrednote« (Merriam-Webster, *attitude*).

Vsekakor je to pojem, ki ga ni preprosto opredeliti, kar se kaže tudi v množici definicij v jezikoslovni stroki in kar lahko pripišemo latentni naravi odnosa (Garrett, Coupland in Williams 2003, 3). Najtežavnejši vidik raziskovanja odnosa (do jezika) je namreč ta, da ga ni mogoče opazovati neposredno, temveč lahko o njem le sklepamo na podlagi izraženih stališč in (jezikovnega) obnašanja posameznika ali skupnosti (Garrett, Coupland in Williams 2003; Dal Negro in Guerini 2007; Berruto 2003).

Izhajajoč iz osnovne trditve, da je odnos »nagnjenost k odobravaljočemu ali neodobravaljočemu odzivanju na določene kategorije predmetov« (Sarnoff 1970), Garrett, Coupland in Williams (2003, 3) odnos razumejo kot nekakšno naravnost k vrednotenju družbenega predmeta, ki pa je kot taka dovolj stabilna, da jo lahko prepoznamo in izmerimo. Ob tem avtorji (Garrett, Coupland in Williams, prav tam) odnosu pripisujejo trodelno strukturo, ki sovпада s predhodno omenjeno členitvijo jezikovne zavesti po Mikolič (2004, 54). Odnos ima namreč kognitivno sestavino, saj združuje množico stališč in prepričanj, ki jih posameznik privzema do določenega predmeta (gl. tudi Berruto 2003, 92), emotivno sestavino, ki zrcali čustveno naravnost do predmeta, ter vedenjsko sestavino (prim. z dinamično sestavino zavesti pri Vesni Mikolič, 2004, 54), saj odnos narekuje posameznikovo vedenje (Garrett, Coupland in Williams 2003).

V trodelnem modelu odnosa (Garrett, Coupland in Williams 2003, prav tam) kognitivno sestavino oziroma kognitivne procese pri odnosu do jezika oblikujejo:

11 Berruto (2003, 91) predstavlja nekoliko drugačno shemo, saj postavlja odnos do jezika nad jezikovno zavest: odnos do jezika (*atteggiamento linguistico*) je obširen pojem, ki zajema tako jezikovno zavest kot tudi stereotype in predsodke.

[...] individualne in kolektivne funkcije, ki se razvijejo iz stereotipiziranja v medskupinskih odnosih. Jezikovne oblike, zvrsti in stili lahko vzbudijo določena prepričanja o govorniku in njegovi pripadnosti [določeni skupnosti], s tem pa se oblikujejo predvidevanja o lastnostih vseh pripadnikov [te skupnosti]. [...] Ne glede na to, ali gre za odobravaljoč ali neodobravaljoč (pristranski) odnos do jezikovnih zvrsti in govorcev, nam [odnos] zagotavlja koherentno shemo družbenega sveta. [...] Pri medskupinskih odnosih pa stereotipi opravljajo dve bistveni socialni kolektivni funkciji: socialno pojasnjevalno in socialno razlikovalno funkcijo.

Zdi se, da lahko pri oblikovanju odnosa emotivna komponenta občasno izključi kognitivno, saj lahko človek vrednoti oziroma pripisuje določene lastnosti tudi jezikom ali jezikovnim zvrstem, ki jih ne pozna (Mackie in Hamilton 1993 po Garrett, Coupland in Williams 2003, 4) Obratno pa se le redko zgodi, da bi se s kognitivnimi procesi oblikovale sodbe, ki bi bile brez vsakršnega čustvenega naboja (Cargile idr. 1994 po Garrett, Coupland in Williams 2003, 4). Vedenjska sestavina odnosa lahko pomeni velik izziv pri raziskovanju. Zgodi se namreč, da sta posameznikov odnos in (jezikovno) obnašanje popolnoma neusklajena, na primer: zato ker bo govorec vedenje svojemu odnosu navkljub prilagodil pričakovanemu odzivu sogovornika; zato ker bo posameznik želel izraziti družbeno sprejemljivejši odnos in ne lastnega odnosa; ali pa zato ker se bo posameznik v okviru raziskave želel prikazati tako, kakor predvideva, da od njega pričakuje raziskovalec (Garrett, Coupland in Williams 2003, 8).

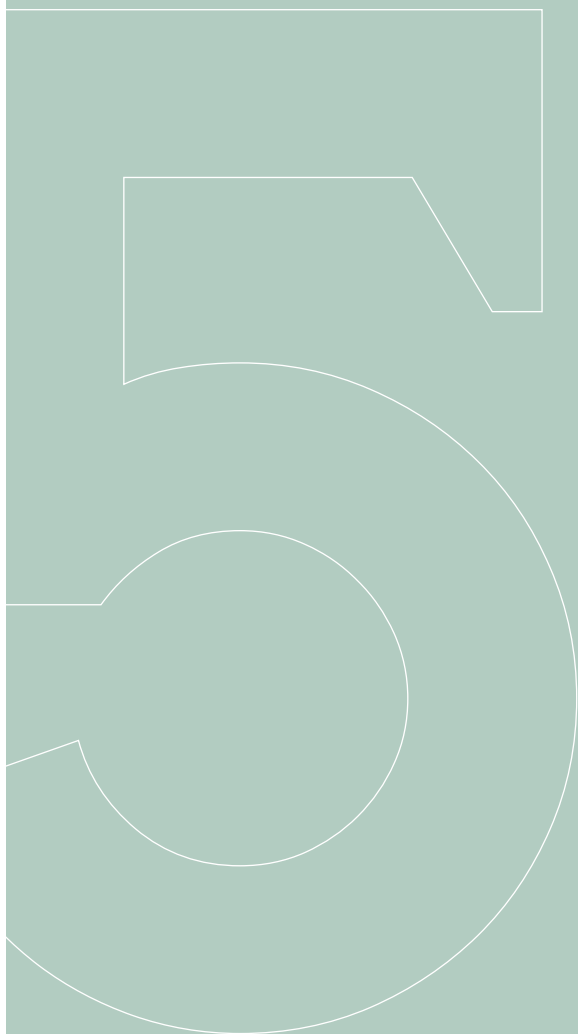
Na področju raziskovanja odnosa do jezika poznamo tri osrednje tokove, ki se razlikujejo glede na pristop. Pri družbenem oziroma vsebinskem pristopu gre za kvalitativno analizo »obrnave jezika in jezikovnih zvrsti ter njihovih govorcev v družbi« (Garrett, Coupland in Williams 2003, 15), pri tem pa raziskovalec o odnosu sklepa na podlagi opazovanega obnašanja (npr. raziskave jezikovne politike, jezika medijev, rabe jezikovnih zvrsti v književnosti). Neposredni pristop je manj diskreten, saj raziskovalec prek intervjujev in anket z neposrednimi vprašanji (npr. o jezikovni rabi in preferencah) izvablja odgovore respondentov. Posredni pristop k študiju odnosa do jezika predvideva subtilnejše metode, med katerimi je (prikrito) opazovanje raziskovalnih subjektov, ko se tega ne zavedajo, opazovanje obnašanja, nad katerim posamezniki nimajo nadzora, in celo prikrivanje resničnega cilja raziskave (informanti privolijo v intervju misleč, da gre za drugačno vrsto raziskave; Garrett, Coupland in Williams 2003, 15–17). Najodmevnejša metoda ugotavljanja odnosa do jezika je tehnika prikritih dvojic (*matched-guise technique*, gl. Lambert idr. 1960), za katero velja, da »bolje razkriva osebna stališča kot neposredni vprašalniki in velja za posebej dragoceno pri proučevanju stereotipov oziroma predsodkov, ki jih imajo člani ene družbene skupine do druge« (Bitenc 2014a, 309). Ta metoda je tako posredna kot neposredna, saj respondenti podajajo eksplicitne izjave o govornikovih lastnostih,

a se pri tem odzivajo na govorca in ne na jezik (Bitenc 2014a, 308). Pri tehniki prikritih dvojic respondenti poslušajo posnetek govorca (igralca), ki prebere isto besedilo na različne načine (pri raziskavi regionalnih ali socialnih zvrsti bo igralec besedilo prebral z različnimi naglasi), pri tem pa respondenti ne vedo, da gre za eno samo osebo in po vsakem poslušanju izpolnijo vprašalnik, s katerim ocenjujejo posameznega govorca (Garrett, Coupland in Williams 2003, 17).¹²

¹² Natančnejši podatki o tehniki in pregled raziskav, ki jo uporabljajo, so predstavljeni v Bitenc (2014a; 2014b).

5

Območje raziskave

5.1 ISTRRA

Istra naj bi bila prvič omenjena v legendi o Argonavtih,¹³ ki naj bi v lovu na Medejo prispeli v te kraje in se tu ustavili. Arheološki viri dokazujejo, da je območje poseljeno že od starejše kamene dobe, v predrimskem obdobju pa se je v Istri razvila mreža kaštelirjev. V 10. stoletju pr. n. št. so na istrsko ozemlje začeli vpadati Grki (Dorci) in Jadransko morje je kmalu postalo mejno območje med dvema svetovoma: na jugu Jadrana so Grki širili svojo oblast in kolonizirali južni del italijanskega polotoka, na severu pa so Liburni začeli uspešno obdobje trgovanja z Dauni, ljudstvom ilirskega porekla.

V 7. stoletju pr. n. št. se je začelo plodovito obdobje trgovanja z Veneti, kar je istrskemu območju prineslo korenite kulturne spremembe. Obdobje trgovanja med Veneti in Histri se je zaključilo z vpadom Galcev v Padsko nižino v 4. stoletju pr. n. št. Šele prihod Dalmatov na srednje jadranske obale je pomenil tudi politični zaton Liburnov, ki so se morali umakniti na otoke.

V letih 178 in 179 pr. n. št. je nastopilo obdobje rimske nadvlade, ki je trajalo vse do propada rimskega imperija leta 476. Zatem so Istro zasedli Goti in Langobardi, leta 776 pa je ozemlje osvojil Karel Veliki. Leta 930 je prišlo do prvih stikov z Benečani, ki so pozneje, od 12. stoletja do leta 1797, obvladovali območje zahodne in južne Istre, preostali del pa je pripadel Habsburžanom.

V obdobju med leti 1805 in 1813 je bila Istra pod Napoleonovo oblastjo, najprej kot del Italijanskega kraljestva, pozneje pa je bila vključena v Ilirske province. Za tem je območje spet pripadlo Habsburžanom, ki so Istri vladali do konca prve svetovne vojne. Po prvi svetovni vojni je ozemlje slovenske Istre pripadlo italijanski Julijski krajini.

Po drugi svetovni vojni so se politične oblasti še hitreje menjavale – območje slovenske Istre je najprej pripadlo coni B Julijske krajine, nato coni B Svobodnega tržaškega ozemlja, po Londonskem sporazumu leta 1954, s katerim je bilo ukinjeno Svobodno tržaško ozemlje, pa je območje pripadlo Federativni ljudski republiki Jugoslaviji. Sporazum je med drugim določal, »da se v predpisanem roku, tj. do začetka 1956, lahko izselijo prebivalci italijanske narodnosti, ki želijo prebivati v Italiji« (Mikolič 1998). Po množičnem izseljevanju prebivalcev italijanske narodnosti so se v izpraznjena mesta doseljevali Slovenci iz istrskega zaledja in notranjosti Slovenije ter prebivalci drugih narodov, kar je seveda precej spremenilo narodnostno sestavo Istre. Sodobno zgodovinopisje govori o treh fazah eksodusa, in sicer o preventivnem eksodusu, ki se je začel v Puli leta 1946 iz strahu pred menjavo oblasti, tajnem eksodusu posameznikov, predvsem

13 Pregled zgodovine Istre povzeman po Brancale in Decarli 1998; Corni 2015; Darovec 1992; in Mikolič 1998.

odraslih moških, ki so se znašli v konfliktu z oblastmi in so se z begom izognili zaporu ali celo smrti, ter legalnem eksodusu, povezanim s pravico optiranja za italijansko državo in posledično obvezno selitvijo v Italijo (Pupo 2015, 28–29; gl. tudi Hrobat Virloget 2021; Hrobat Virloget, Gousseff in Corni 2015). Po osamosvojitvi Slovenije in Hrvaške je večji del Istre pripadel Hrvaški, manjši severni del pa Sloveniji.

5.2 ISTRSKI JEZIKOVNI PREPLET

Istra ni amorfen, nevtralen prostor, temveč organizem, ki živi zahvaljujoč simbiozi ljudi in pokrajine in ki hrani v sebi celotno zapleteno tkivo stoletnih dogajanj, substrat sedanjih in bodočih ustrojcev. Istra je sočasno pokrajina in družba [...] (Milani-Kruljac 1993, 272).

Istra je zaradi svojega položaja in pestre zgodovine etnično in jezikovno izjemno razgibana. Filipi (1999) zapiše, da je na istrskem polotoku moč slišati govore šestih narečnih skupin, ki pripadajo bodisi slovanski bodisi romanski jezikovni skupini. K slovanski jezikovni skupini prištevamo vsa slovenska in hrvaška narečja ter črnogorski štokavski govor v Peroju, v romansko jezikovno skupino pa sodijo istrskobeneško narečje, istriotsčina in istroromunščina. Ob teh narečjih in govorih so seveda prisotni tudi standardni (knjižni) jeziki – slovenščina, hrvaščina in italijanščina ter mnogi drugi slovanski in neslovanski govori, ki so bili na območje slovenske in hrvaške Istre »uvoženi« po italijanskem eksodusu leta 1956.

Milani-Kruljac (1993) o Istri piše, da je to z jezikovnega vidika zelo zapleteno območje, saj na njem živijo tri različne narodnostne skupine, ki že stoletja preživljajo vse težave in konflikte sožitja. Avtorica domačinom pripisuje jezikovno večkompetentnost, saj so mnogi med njimi tradicionalno in spontano dvojezični, nekateri celo trojezični. Poudarja pa, da gre pri tem za tekoče oziroma stvarno poznavanje več jezikov. Med pripadniki slovenske, italijanske in hrvaške skupnosti Milani-Kruljac (1993, 270–271) opaža tri stopnje dvojezičnosti, in sicer aditivni bilingvizem, pri katerem gre za višjo stopnjo dvojezičnosti, srednjo stopnjo bilingvizma oziroma neizenačeno, šepavo dvojezičnost, za katero so značilni številni medjezikovni vplivi in pomenske nejasnosti, ter sotrativni bilingvizem ali semi-bilingvizem, pri katerem prihaja do pidžinizacije, revnih skladenjskih in oblikoslovnih struktur ter močno okrnjene pomenske ravnine jezika. Milani-Kruljac (prav tam) poudarja, da istrski jezikovni repertoar, prej kot večjezičnost, zaznamuje nepopolna poliglosija. Zaradi mnogih zgodovinskih, teritorialnih, družbenih in političnih dejavnikov je hierarhična ureditev jezikovnega repertoarja v Istri vse prej kot nevtralna:

Zelo težko je obdržati ravnovesje večplastnega jezikovnega repertoarja, ker se sama po sebi vsiljuje jasna hierarhija prisotnosti idiomov, od domačega govora do jezika, ki se uporablja v javnih ustanovah in ob formalnih priložnostih. Sleherni različica ima točno določeno uporabo, ki je natančno kodificirana [...]. (Milani-Kruljac 1993, 271)

5.2.1 Severnoistrska jezikovna raznovrstnost

Todorović (2021) zapiše, da se v severnoistrskih mestih »ob pogovorni obmorski slovenščini, ki je skupen jezik večine Istranov in priseljencev, in ob dveh uradnih jezikih – slovenščini in italijanščini« uporabljata istrskobeneško narečje in slovensko istrsko narečje (za podrobnejšo razčlenitev gl. tudi Todorović 2018b, 33–35).

Ker sta slovenščina in italijanščina na narodnostno mešanem območju zakonsko določena kot enakovredna jezika, v slovenskem oziroma severnem delu Istre govorimo o institucionalizirani dvojezičnosti (Baloh, 1995). To pomeni, da morajo biti dvojezični vsi javni napisi in vsa javna obvestila v javni upravi ter v vseh drugih javnih prostorih območja, tj. na uradih, bankah, poštah itd. mora biti zagotovljena enakovredna raba obeh jezikov. Na narodnostno mešanem območju delujejo vrtci, osnovne in srednje šole z italijanskim učnim jezikom, italijanščina pa se kot drugi jezik poučuje na šolah s slovenskim učnim jezikom v celotnem obdobju obveznega izobraževanja. Baloh (1995) meni, da bi dvojezičnost v Slovenskem primorju lahko opredelili za tehnično-ekonomsko, saj med pripadniki večinskega naroda italijanščina velja za jezik prestiža. Položaj italijanščine in sporazumevalno zmožnost v italijanščini pri prebivalcih slovenske narodnosti je raziskala tudi Mikolič (2004), ki ugotavlja, da je ta odvisna od etnične zavesti govorca, kar posledično vpliva tudi na rabo jezika in čeprav narodnostno mešano območje ponuja veliko priložnosti za sprejemanje italijanskega jezika, je priložnosti za aktivno rabo vse manj.

5.3 ITALIJANSKA NARODNA IN JEZIKOVNA SKUPNOST

Čeprav so etnije družbeni procesi, ki jim je včasih težko določiti »začetek« ali »konec« (Žagar 2000, 82), lahko precej natančno določimo »začetek« oziroma nastanek italijanske narodne skupnosti kot etnične manjšine na istrskem območju, saj sprememba statusa narodne skupnosti sovпада s koncem druge svetovne

vojne. Med letoma 1947 in 1956, v obdobju izseljevanja prebivalcev italijanske narodnosti in načrtnega priseljevanja slovanskega prebivalstva iz zaledja Istre, se je narodna struktura območja korenito spremenila – večinski narod je postal manjšina, natančneje, postal je italijanska narodna skupnost, ki od tedaj živi in se razvija v kontekstu sprva jugoslovanske, zdaj slovenske, hrvaške in predvsem istrske večkulturnosti (Bertok 2005, 21).

V zgodnjem povojnem obdobju, ko se je številčno šibka italijanska skupnost soočala s hudo izgubo intelektualno-kadrovskega jedra (Medica 2010, 501) in posledično s strahom pred popolno asimilacijo, je začela delovati Unija Italijanov Istre in Reke (*Unione degli Italiani dell'Istria e di Fiume*), ki je želela skupnosti, ki je ostala, izboriti prostor in določeno mero avtonomije v kontekstu tedanjega jugoslovanskega režima (Bertok 2005, 26).

Po letu 1965, ko se je za svojo edino avtohtono manjšinsko skupnost zavzela tudi matična država, je nastopilo obdobje »prebujanja« skupnosti: v sodelovanju s tržaško ljudsko univerzo (*Università Popolare di Trieste*) je skupnost obudila predvsem svoje kulturne dejavnosti ter prenovila vzgojno-izobraževalne zavode z italijanskim učnim jezikom, ki so skupaj s tiskom in drugimi mediji nedvomno prevzeli pomembno vlogo pri oblikovanju in ohranjanju etnične identitete italijanske skupnosti (Bertok 2005, 27).

Procesi geografsko-politične prenove ob razglasitvi slovenske in hrvaške neodvisnosti so vplivali tudi na Unijo Italijanov Istre in Reke, ki se je v začetku devetdesetih let 20. stoletja reorganizirala v Unijo Italijanov (*Unione Italiana*), katere glavni namen je ohraniti enotnost italijanske narodne skupnosti, ki je zdaj razpeta med dvema državama. V tem obdobju je bilo bolj kot kdaj koli prej čutiti prebujenje italijanstva, ki je spremljalo pričakovanja in obete ob razpadu Jugoslavije (Bertok 2005, 28). Vse več prebivalcev je izrazilo pripadnost italijanski skupnosti, pogostejši je tudi pojav regionalne pripadnosti – mnogi so se namreč opredelili za *Istrane*. Po prvotnem porastu števila pripadnikov skupnosti je ob prehodu v novo tisočletje predvsem v Sloveniji prišlo do ponovnega upada, ki ga lahko pripišemo tudi gospodarsko-ekonomskim migracijam v Italijo (Bertok 2005, 28).

5.3.1 Ureditev in zaščita italijanske narodne skupnosti v Sloveniji

Urad Vlade RS za narodnosti glede števila pripadnikov italijanske manjšine navaja statistične podatke uradnega popisa prebivalstva iz leta 2002, po katerih se je za pripadnike italijanske narodnosti opredelilo 2258 oseb, 3762 pa jih je kot

materni jezik navedlo italijanščino.¹⁴ Od tega jih 81,5 % (tj. 1840) živi na narodnostno mešanem območju v občinah Koper, Izola in Piran. Težko ocenimo, kakšno je dejansko stanje več kot dvajset let po navedenem popisu, saj je Statistični urad RS zadnji popis prebivalstva (2011) izvedel registrsko, tj. s povezovanjem podatkov iz različnih administrativnih in statističnih virov. Zaradi registrske izvedbe popisa pa »ni več na voljo nekaterih podatkov za celotno prebivalstvo, ki so se v Sloveniji tradicionalno zbirali samo s popisi in ki jih lahko opredelimo kot mnenjske vsebine (npr. narodna pripadnost, veroizpoved, način in pogostnost potovanja na delo)« (Dolenc idr. 2013, 77). Iz pogovora s pripadnico INS je razvidno, da si ravno tako ne moremo pomagati s podatki, ki jih hranijo posamezne občinske skupnosti in društva, saj so za vpis v skupnost odgovorni pripadniki sami in zato število oseb v takih registrih ne odraža dejanskega števila prebivalcev italijanske narodnosti:

Perché per' •• avere questo dato' tu devi venire a iscriverli. [...] Io so' •• che in questo dato' ••• non è reale. Ci sono tanti appartenenti' dela minoranza' che non sono iscritti alla comunitá' [...] Essendo noi una minoranza': ə: • uno' • o milecinquecento' non fa la differenza. Finché ci siamo' fin quella volta' ••• abbiamo i nostri diritti. (Maria, pripadnica INS, rojena 1961)

Da bi imeli ta podatek, se moraš vpisati [v skupnost.] [...] Jaz vem, da ta podatek ni resničen. Veliko pripadnikov manjšine ni vpisanih v skupnost [...] A ker smo manjšina, ni pomembno, ali je samo eden ali tisoč petsto. Dokler smo tu, do takrat imamo svoje pravice.

Italijanska narodna manjšina namreč »uživa privilegij neposredne zaščite na podlagi Ustave Republike Slovenije in je posledično upravičena do posebnih kolektivnih pravic ustavno priznane narodne manjšine [...] ne glede na število njenih pripadnikov« (Benedetti 2015). Ker zaščita avtohtonih narodnih manjšin temelji na teritorialnem načelu, »na območjih, kjer zgodovinsko prebivajo te manjšine, obstajajo posebni pogoji, ki opravičujejo priznanje posebnih oblik zaščite s strani slovenske države« (Benedetti, prav tam).

Pravice INS zato neposredno urejajo 5. člen Ustave RS (*varuje in zagotavlja pravice avtohtone italijanske in madžarske narodne skupnosti*); 11. člen (*priznava italijanščino in madžarščino kot uradna jezika na območjih, kjer živita ti dve skupnosti*); 64. člen (*zagotavlja posebne pravice avtohtone italijanske in madžarske narodne skupnosti v Sloveniji*) in 80. člen (*določa, da se v državni zbor izvoli po en poslanec italijanske in madžarske narodne skupnosti*); posredno pa še 61. člen (*pravica do izražanja narodne pripadnosti in kulture ter do uporabe svojega jezika*) in 62. člen Ustave RS (*pravica do uporabe svojega jezika in pisave pri uresničevanju svojih pravic in dolžnosti ter v postopkih pred državnimi in drugimi organi, ki opravljajo javno službo*).

¹⁴ Podatki z arhivskega spletnega mesta http://www.arhiv.uvn.gov.si/si/manjsine/italijanska_narodna_skupnost/index.html.

Poleg tega delovanje INS ureja Zakon o samoupravnih narodnih skupnostih (Uradni list RS, št. 65/94 in 71/17), njen položaj pa je opredeljen še v 50 področnih zakonih, predpisih, statutih občin na narodnostno mešanih območjih, meddržavnih sporazumih in mednarodnih konvencijah. V skladu z navedenim zakonom je INS organizirana v Obalno samoupravno skupnost italijanske narodnosti (*Comunità Autogestita Costiera della Nazionalità Italiana*, v nadaljevanju CAN), v treh obalnih občinah pa je skupnost na lokalni ravni organizirana v občinske samoupravne skupnosti CAN Capodistria, CAN Isola, CAN Pirano, ki so politično predstavništvo skupnosti v razmerju do lokalnih oblasti. V vseh treh obalnih občinah je vedno en od podžupanov pripadnik italijanske narodne skupnosti, poleg tega svoje predstavnike volijo tudi v občinski svet. Pripadniki italijanske skupnosti imajo dvojno volilno pravico (splošno in posebno) na lokalni in državni ravni ter v skladu z že navedenim 80. členom Ustave RS v državni zbor izvolijo svojega poslanca. Pripadnike INS iz Slovenije in Hrvaške z matično državo povezuje Unija Italijanov.

Ob naštetih upravno-političnih organizacijah na slovenski obali deluje več kulturnih, izobraževalnih in vzgojnih ustanov z italijanskim jezikom: trije vrtci, tri osnovne šole s podružnicami in tri srednje šole z italijanskim učnim jezikom; tri knjižnice in posebni italijanski oddelki v javnih knjižnicah; v okviru kulturno-umetniških društev *Comunità degli Italiani Giuseppe Tartini Pirano*, *Comunità degli Italiani Dante Alighieri Isola*, *Comunità degli Italiani Pasquale Besenghi degli Ughi Isola* in *Comunità degli Italiani Santorio Santorio Capodistria* pa delujejo številni oddelki, namenjeni umetnostnim, kulturnim in športnim dejavnostim. Skupnost posebno pozornost namenja publicistiki – založniško dejavnost opravlja založniška hiša EDIT na Reki, ki izdaja dnevnik *La Voce del Popolo*, v slovenskih obalnih občinah pa v okviru omenjenih organizacij in društev izhajajo še *La Città*, *Il Mandracchio*, *Lasa pur dir*, *Il Trillo* in mnoge druge tematske publikacije (na primer *Le perle del nostro dialetto I in II*). Od leta 2005 v Kopru deluje promocijsko, kulturno, izobraževalno in razvojno italijansko središče Carlo Combi, katerega cilj je ohranjanje, spodbujanje in razvoj identitete INS, italijanskega jezika in kulture, leta 2022 pa je bil v okviru Obalne samoupravne skupnosti ustanovljen Urad za dvojezičnost (*Ufficio per il bilinguismo*), ki spremlja izvajanje dvojezičnosti v javnih ustanovah na narodno mešanem območju ter organom, ustanovam in organizacijam INS nudi prevajalske storitve.

5.3.2 Jezikovni položaj italijanske narodne skupnosti v severni Istri

O jezikovnem položaju pripadnikov INS na slovenski obali Baloh (1995; 2003) ugotavlja, da dvojezičnost INS lahko pojmuje kot kolektivno, funkcijsko (bolj ali manj) popolno dvojezičnost. Glede na način usvajanja jezika avtorica ugotavlja, da gre pri otrocih iz mešanih zakonov največkrat za sočasno dvojezičnost (otrok sočasno usvaja oba jezika), veliko pa je tudi primerov zaporedne dvojezičnosti (usvajanje jezika prek stikov z vrstniki ali na delovnem mestu). Poleg tega se predvsem pri govorcih z nedokončano osnovno šolo in govorcih hrvaške narodnosti pojavlja semilingvizem. Rezultati ankete o položaju slovenščine kažejo, da manjšinski govorci v pogovor v slovenščini pogosto vpletajo italijansko izrazje, vendar tudi v pretežno italijanski govor vpletajo slovenske besede, največkrat zato ker se ne morejo domisliti ustreznega izraza, kar avtorica označi za vrsto semilingvizma (Baloh 1995, 142).

Jezikovni položaj, v katerem se pripadniki največkrat znajdejo, avtorica opiše kot položaj bilingvizma in diglosije. Velika večina jih namreč obvlada dva knjižna jezika, poleg tega velika večina anketiranih pripadnikov INS govori istrskobeneško narečje. Razporeditev italijanskega (J1) in slovenskega jezika (J2) glede na govorni položaj in področja rabe Baloh opiše tako: v javni sferi (torej v formalnih govornih položajih) se J1 (italijanski knjižni jezik oziroma *la lingua*) uporablja na delovnem mestu in v šoli, medijih, sodstvu, državni upravi in cerkvi, J2 pa se uporablja na vseh področjih, kjer je zaradi nepoznavanja italijanščine pri večini sporazumevanje v italijanskem jeziku onemogočeno; v zasebni sferi pa v formalnem položaju (npr. na kulturnih prireditvah skupnosti) prevladuje knjižni J1, v polformalnem položaju (pogovor na delovnem mestu, v soseski) se izmenjujeta J1 in J2, v neformalnem položaju (v družini in med prijatelji) pa praviloma narečna oblika J1 (Baloh 1995, 145–146).

Rabo slovenskega jezika (in hrvaškega jezika v širši istrskoitalijanski skupnosti) med pripadniki INS Filipi (1989) in Milani-Kruljac (1985 po Bogliun Debeljuh 1994, 115) razumeta kot sociolingvistično nezaznamovano, nenavadna je predvsem raba knjižne italijanščine. To v večini govornih položajev nadomešča istrskobeneško narečje, kakor zapiše tudi Baloh (1995), oziroma hrvaščina ali slovenščina:

Knjižno italijanščino se govori samo še v šolah (pa še to samo z učenci, učiteljice med seboj govorijo v narečju) in v drugih organizacijah narodne skupnosti (radio, televizija, Voce, Circolo), kjer pa večina komunikacije poteka ravno tako v narečju. Zgodi se lahko, da se italijanski Istran po končanem izobraževanju s knjižno italijanščino srečuje le še prek

italijanskih televizijskih programov. [...] Tako se INS ne identificira z italijanščino, temveč s svojim narečjem, ki postane neke vrste *narodni jezik* skupnosti, kar se izraža tudi v literarni produkciji. (Filipi 1989, 80 po Bogliun Debeljuh 1994, 115)

Predpostavljam, da se je v letih, odkar so nastale navedene raziskave INS v slovenski Istri, marsikaj spremenilo. Zaradi strahu pred izgubo narečja, ki se glede na omenjene jezikoslovne in družboslovne študije istrskoitalijanske skupnosti pred nekaj leti še ni kazal, se tudi v formalnih položajih, za katere Baloh predvideva rabo knjižnega jezika, vse večkrat namenoma uporablja narečje (npr. na sestankih vodij kulturnih in umetniških oddelkov skupnosti, kulturnih prireditvah itd.), ki pa po besedah udeležencev v tej raziskavi ni več *pravo* narečje, temveč *lingua livellata*, torej poenotena različica istrskobeneškega narečja, ki se razteza po vsej Istri. Med strokovno literaturo izpred desetletja ali več (gl. Filipi 1989, Bogliun Debeljuh 1994, Milani-Kruljac 1985) in sodobnejšimi raziskavami (gl. Baloh 2003; Buić 2011; 2012; Sedmak 2009; Todorović 2021) ter informacijami iz osebne arhiva posnetkov lahko torej opazimo večja razhajanja: če je v osemdesetih in devetdesetih letih 20. stoletja stroka napovedovala predvsem naglo siromašenje knjižne italijanščine, ki se odrezana od matične države ne more razvijati in posodabljati vzporedno z italijanščino v Italiji, in se zavzemala za enakopravnost italijanskega jezika z dominantnim istrskobeneškim narečjem, podatki sodobnejših raziskav kažejo drugačno sliko. Pripadniki INS izražajo strah pred izgubo istrskobeneškega narečja, s katerim se skupnost identificira, s tem pa strah pred izgubo istrskobeneške kulturne dediščine in asimilacijo:

Scompaiono i vecchi' scompare il dialetto` • già io non parlo quel che si parlava' figurati i miei figli` cosa parleranno` no? Mia mamma oggi ha' ((1,9s)) del trentadue' otanta? ••• Otantun anni. •• Otantun anni' ••• e io sono sempre più in crisi' • perché` ((1,7s)) è logico` no? •• ɔ: È biologico` che se ne andrà` prima o dopo. •• E quando penso a questo' ((1,9s)) penso sempre` cosa rimarrà a casa mia' ••• di italiano` di radici. (Maria, pripadnica INS, rojena 1961)

Z izginjanjem starejših izgubljam o narečje ... še sama ne govorim tako, kot se je govorilo, kako šele govorijo moji otroci, ne? Moja mama ima danes ... rojena je dvaintridesetega ... osemdeset? Enainosemdeset let. Enainosemdeset let ... in jaz čutim vse večjo stisko, ker ... je logično, ne? Naravno je, da bo prej ali slej odšla. In ko pomislim na to ... vsakič pomislim, le kaj bo doma ostalo ... italijanskega, izvornega.

V tem pogledu je zelo pomenljiv vpis istrskobeneškega narečja v Register nesnovne kulturne dediščine Slovenije leta 2021 in številna druga prizadevanja za njegovo ohranjanje. Na status istrskobeneškega narečja kot »solidarnostn[e] vez[i] med pripadniki italijanske narodne skupnosti in osrednj[ega] element[a] v procesu socializacije tu živečih Italijanov« pa jasno kažejo rezultati nedavne raziskave o jezikovni rabi med pripadniki INS (Todorović 2021, 229).

6

Italijansko-slovenski jezikovni stik

6.1 POTEK RAZISKAVE IN OPIS GRADIVA

6.1.1 Etični vidik pridobivanja gradiva in omejitve metode

Sodobni snemalni pripomočki, zlasti namenski programi na pametnih mobilnih napravah, omogočajo diskretno, celo neopazno snemanje, vendar je tak način pridobivanja gradiva neetičen in nekorekten, gradivo samo pa je zaradi zakonskih omejitev neuporabno (Krajnc Ivič 2010, 171; Zemljarič Miklavčič 2018, 85).¹⁵ Udeležence v raziskavi je treba zato pred vsakršnim snemanjem o tem obvestiti in jih prositi za dovoljenje za uporabo gradiva v raziskovalne namene. Vsi udeleženci so zato pred začetkom raziskave v podpis prejeli ustrezne dvojezične obrazce za pridobitev soglasja, tako za obdelavo kot za objavo ali javno predvajanje zvočnih posnetkov. Soglasja so shranjena v osebni arhivu.

Ob povabilu k sodelovanju sem potencialnim respondentom raziskavo opisala v grobih potezah, saj bi jasno razkriti cilji lahko dodatno vplivali na njihove odgove in jezikovno obnašanje. Ne da bi se spuščala v podrobnosti, sem sogovornikom razložila, da zbiram vzorce govora v različnih komunikacijskih položajih, ob tem pa še *jezikovne avtobiografije* udeležencev. Vendar se niti na ta način ne moremo izogniti t. i. opazovalčevemu paradoksu (Labov 1972). Zbiranje podatkov o naravnem govoru je namreč oteženo ravno zaradi prisotnosti raziskovalca in zaradi respondentovega zavedanja, da bo njegov govor posnet v raziskovalne namene. Govorec zaradi tega posega po izbranem izrazju in je pazljivejši pri formuliranju svojih misli, raziskovalec pa dobi gradivo, ki ne odraža realne jezikovne rabe. Za najzanesljivejši vir pridobivanja dejanskega naravnega spontanega govora velja nepričakovana udeležba tretjega govorca oziroma prekinitve snemanega pogovora s strani družinskih članov informanta, saj lahko v takih trenutkih opazujemo in nehote zabeležimo pristno jezikovno interakcijo. To je mogoče opaziti v odseku intervjuja s starejšo sogovornico (zgleđ 1), ki je ob sinovem prihodu z rabe italijanskega pogovornega jezika prešla na istrskobeneško narečje, zatem pa me je spet ogovorila v italijanščini:

Zgleđ 1: Sprememba v jezikovni rabi ob nepričakovani udeležbi tretjega govorca, izpis multiloga z označenim preklpom v istrskobeneško narečje (besedilo v krepkem tisku)

Rita:	Fa una ricerca sulla lingua italiana. •••
Daniele:	Di dove` cosa` come.

¹⁵ Kazenski zakonik RS, KZ-UPB1, 148. člen »Neupravičeno prisluškovanje in zvočno snemanje«.

- Rita: Fa il dottorato.
 JUK: Faccio il dottorato qui all' ((ustanova))...
 Daniele: ((ustanova))` sì. Con: ((ime)). No era per evitare...
 Rita: ((ime)) **te vol un biscoto` ga portà ela?**

V izogib težavam, do katerih prihaja ob prisotnosti zunanega izpraševalca, Bownern (2010, 351) za dobro terensko delo predlaga sodelovanje z raziskovalci, ki so tudi sami pripadniki jezikovne skupnosti, v kateri poteka raziskava. Ker tega zaradi narave raziskave ni bilo mogoče izvesti, sem v raziskavo želela vključiti aktivne informante, pripadnike INS, ki bi samostojno, bodisi z uporabo snemalne aplikacije na pametnem telefonu bodisi s snemalnikom, posneli lastne interakcije in na ta način pridobili vzorce avtentičnega spontanega govora v različnih komunikacijskih situacijah.

6.1.2 Izbira informantov in pridobivanje gradiva

Pogoj pri izbiri informantov je bil, da je vsaj en od staršev pripadnik INS in da sami čutijo določeno mero pripadnosti tej skupnosti. Pri tem sem upoštevala emotivno komponento pripadnosti, podatki o uradnem vpisu v katero izmed obalnih samoupravnih italijanskih skupnosti oziroma v seznam volivcev pa za to raziskavo niso relevantni in sem jih zato izpustila. Odločitev potrjuje sogovornica, pripadnica INS, ki pravi:

Perché per automatico tu sei appartenente alla comunità [iscritto in comunità] e ti senti che anche i tuoi figli •• no invece non è vero. [...] Sai per noi è naturale. È dentro di noi l' appartenenza a una cosa non è una cosa ••• • protocolare no? (Maria, pripadnica INS, rojena 1961)

Ker [se ti zdi] avtomatično, ti si pripadnik skupnosti [vpisan v skupnost] in miliš, da so tudi tvoji otroci, a ni tako. [...] Veš, nam se zdi naravno. Pripadnost je nekaj, kar čutimo v sebi, to ni nekaj uradnega.

Ker je raziskava zastavljena kot študija primera, je bil prvotni namen posneti petnajst polstrukturiranih poglobljenih intervjujev, vendar je bilo zaradi boljše starostne porazdelitve v raziskavo nazadnje vključenih osemnajst informantov različne starosti (gl. *Profil govorcev*). Vsak izmed njih je bil naprošen, naj sam pridobi posnetke zasebne komunikacije v različnih položajih. Prošnji je ugodilo sedem sogovornic od osemnajstih, ki so priskrbele skupno sedemnajst posnetkov zasebne komunikacije v neformalnem govornem položaju (gl. *Opis gradiva*). Tudi t. i. aktivni informanti so o snemanju morali obvestiti vse soudeležence. Če

respondenti niso želeli sami snemati zasebnih pogovorov, sem izpeljala skupni intervju z dvema sogovornikoma, v katerem sem se najprej pogovarjala z enim, nato z drugim informantom, po intervjuvanju pa za nekaj časa zapustila prostor in na ta način pridobila še posnetke sproščene konverzacije med respondentoma. Vsa besedila, zajeta v korpusu, so torej posneta z vednostjo govorcev, le v nekaj redkih izjemah, ob nepričakovanih prekinitvah (npr. prihod natakarka) in ob snemanju javnih dogodkov (gl. *Opis gradiva*), govorci niso bili vnaprej seznanjeni s snemanjem, temveč so bila soglasja pridobljena naknadno.

Zaradi občutljivosti teme, ki vključuje osebne podatke in osebne izpovedi, se je pogosto dogajalo, da so bili prvotno dogovorjeni intervjuji odpovedani ali pa objubljen zvočno gradivo ni bilo predano, zaradi česar se je izvedba terenske raziskave zavlekla. Poleg govora osrednjih osemnajstih informantov je zaradi narave govornih dogodkov v zvočnem gradivu zajet govor več kot petdesetih drugih govorcev, s katerimi so informanti interagirali (naključni mimoidoči, strežno osebje, družinski člani, prijatelji, sodelavci). V podkorpusa komunikacije v neformalnem in formalnem govornem položaju so tako vključeni tudi vzorci govora drugih trinajstih pripadnikov INS, udeleženih na govornih dogodkih v neformalnem in formalnem govornem položaju, ki so privolili v snemanje, vendar iz različnih razlogov niso bili vključeni v raziskavo o odnosu do jezika – bodisi zato ker sami niso želeli sodelovati bodisi zato ker bi vključitev dodatnih respondentov (npr. srednje generacije) porušila načrtovano razporeditev in uravnoteženost vzorca. Zaradi boljše preglednosti in urejenosti metapodatkov ter spoštovanja zasebnosti je govor osemnajstih intervjuvancev zabeležen pod izmišljenimi imeni, drugi govorci pa so v korpusu zabeleženi le s številko.

Preglednica 1: Vključenost govorcev v posamezne dele raziskave.

Govorec	Leto rojstva	Analiza kodnega preklapljanja	Analiza odnosa do kodnega preklapljanja
Tania	1995	✓	✓
Claudia	1995	✓	✓
Vasco	1990	✓	✓
Alberto	1984	✓	✓
Luigi	1982	✓	✓
Massimo	1981	✓	✓
Daniele	1977	✓	✓
Susanna	1975	✓	✓
Lea	1975	✓	✓

Govorec	Leto rojstva	Analiza kodnega preklapljanja	Analiza odnosa do kodnega preklapljanja
Mara	1973	✓	✓
Olivia	1973	✓	✓
Agata	1973	✓	✓
Valeria	1973	✓	✓
Loredana	1964	✓	✓
Maria	1961	✓	✓
Rita	1943	✓	✓
Orietta	1941	✓	✓
Valentino	1939	✓	✓
3	ni podatka	✓	✗
18	ni podatka	✓	✗
23	ni podatka	✓	✗
24	ni podatka	✓	✗
26	ni podatka	✓	✗
30	ni podatka	✓	✗
32	ni podatka	✓	✗
42	ni podatka	✓	✗
43	ni podatka	✓	✗
44	ni podatka	✓	✗
46	ni podatka	✓	✗
47	ni podatka	✓	✗
51	ni podatka	✓	✗
52	ni podatka	✓	✗

Proces pridobivanja gradiva, ki se je začel s pilotno raziskavo leta 2012, je trajal do aprila 2016, ko sem opravila večino intervjujev in pridobila posnetke jezikovne rabe v formalnem in neformalnem govornem položaju. Za snemanje sem sprva uporabljala snemalnik, za tem pa aplikacijo za snemanje zvoka na pametnem telefonu. Ta se je izkazala za učinkovitejšo in manj motečo, saj smo ljudje že tako vajeni vseprisotnosti osebnih telefonov, da se zanje ne zmenimo več, ob uporabi klasičnega diktafona, ki je moral zaradi občutljivosti vgrajenega mikrofona ležati na ravni površini, saj je sicer hrup ob vsakem premiku prekril govor, pa je bilo več sogovornikov sprva precej zadržanih. Pogovori so večinoma potekali pri govorcih doma, v treh primerih sem se s sogovorniki srečala na njihovem delovnem mestu,

pet se jih je odločilo za snemanje v gostinskem lokalu, z enim sogovornikom pa sva intervju opravila po telefonu in pogovor posnela s prosto dostopno aplikacijo za mobilni operacijski sistem Android. Zvočne datoteke v obliki mp3, .m4a in .3ga, pridobljene s snemalnikom in pametnimi telefoni, je bilo treba za nadaljnjo obdelavo z ustreznimi programi najprej pretvoriti v obliko .wav, ki jo podpira orodje Partitur Editor.

6.1.3 Opis gradiva

S pomočjo aktivnih informantov sem pridobila zelo raznoliko gradivo, ki ga je mogoče opisati v skladu s kriteriji za zajem govornjenih besedil, ki jih predlaga Zemljarič Miklavčič (2018, 87):

1. Stopnja spontanosti

V korpus so zajeta le spontana ali delno pripravljena govornjena besedila (npr. intervjuji in nagovori), torej besedila, v katerih se lahko pričakuje pogostejše pojavljanje kodnega preklapljanja in drugih medjezikovnih vplivov.

2. Struktura govornjenega besedila

V korpus so zajeti odlomki monologov, dialogov in multilogov (do pet udeležencev). Struktura govornjenih besedil je v veliki meri odvisna od okoliščin in govornega položaja.

3. Okoliščine

Vključena so tako zasebna kot javna govornjena besedila, ki jih tako označimo glede na naslovnika, tj. če je naslovnik besedila posameznik ali javnost (Bešter idr. 1999, 80). Zemljarič Miklavčič (2018, 83) kot *javna* razume vsa govornjena besedila, ki niso zasebna, in ne samo tista, ki so namenjena širši javnosti.

4. Prenosnik

Vsi zvočni posnetki, razen posnetka enega intervjuja, ki je bil opravljen prek telefona, so bili pridobljeni z osebnim stikom.

5. Okoliščine snemanja

Večina gradiva je posneta z vednostjo govorcev, v redkih primerih, pri javnih in *nezasebnih* formalnih dogodkih, sem se za snemanje dogovorila z glavnim organizatorjem dogodka in posamezne govorce s snemanjem seznanila ter pridobila njihova soglasja takoj po zaključku dogodka.

6. Govorni položaj

Pridobljena govornjena besedila so v skladu s cilji raziskave razdeljena na tri tipe, glede na govorni položaj in stopnjo formalnosti.

V **podkorpus neformalne komunikacije** so zajeti posnetki zasebnih pogovorov v različnih okoliščinah, ki so jih priskrbeli informanti sami, in posnetki sproščene klepeta s sogovorniki pred intervjuvanjem in po njem. Aktivni informanti so se sami odločali, kaj bodo posneli in kaj naj ne bo vključeno v raziskavo, zato sem morala marsikdaj med pogovorom na njihovo željo snemanje začasno prekiniti, nekatere posnetke skrajšati in občutljive dele izbrisati. Če sama nisem prisostvovala snemanju, so aktivni informanti priskrbeli tudi vse ključne metapodatke. Skupaj smo pridobili dobrih 8 ur posnetkov zasebne neformalne komunikacije. Glede na to, da sem za potrebe jezikovne analize prepisovala le dele govornjenih besedil, v katerih prihaja do izrazitega preklapljanja in drugih medjezikovnih vplivov, sta bili nazadnje v korpus vključeni 2 uri in 30 minut prepisa.

V **podkorpusu komunikacije v polformalnem govornem položaju** sem vključila posnetke intervjujev in drugih pripovedi iz pilotne raziskave, ki sem jih posnela sama. Zaradi neobičajnega položaja, tj. pogovora z raziskovalcem, so me udeleženci pogosto spraševali, *kako* naj govori, saj so menili, da jezikovna raba v dani situaciji ne odraža njihove resnične jezikovne rabe. Odločitev sem prepustila sogovornikom – mnogi so se ob tem sprostili in se pogovarjali brez zadržkov, bodisi v italijanščini bodisi v istrskobeneškem narečju, kot so čutili, da se znajo bolje izraziti. Pogosto je popolnoma spontano prihajalo tudi do kodnega preklapljanja, pri nekaterih govornicah pa je opaziti, da gre pri preklapljanju za zelo premišljeno odločitev, na primer ko sogovornica začne misel v italijanščini, obmolkne in ponovno začne v narečju oziroma jasno pove, da se trudi govoriti v narečju, čeprav se ji zdi, da je v danem položaju bolj spontano govoriti v italijanskem jeziku. Raba narečja je v tem primeru načrtna in izrazito povedna – sogovornica z rabo narečja namreč poudarja svoj izvor in pripadnost ter aktivno uresničuje svojo namero o ohranjanju narečja, celo v dialogu z nekom, ki ni del skupnosti.

Zgled 2: Izbira koda v polformalnem govornem položaju; izpis dialoga s prevodom

Orietta • • Però durante:: le ric/ ricreazio:ni e una roba e l' altra col / • col dišemo col diretor magari te parlavi in dialeto tra de noi` cusì dentro no? • • Ma:: n/ normalmente te parlavi in lingua no.

Med odmori in med eno rečjo in drugo, recimo z direktorjem smo govorili v narečju, tako med nami, notri, ne? Ampak običajno smo govorili v italijanskem jeziku, ne.

JUK E adesso direbbe le viene più facile o più spontaneo parlare in lingua' o in dialetto.

Bi zdaj rekli, da se vam zdi lažje ali bolj spontano govoriti v italijanščini ali v narečju.

Orietta Adeso che è venuta lei qua' • • parlerei in lingua. • • • Perché lei me lo chiede in lingua' • e automaticamente mi verebe da parlar in lingua. • • • Così che faso quasi fadiga a *parlà in dialeto*

Zdaj, ko ste prišli vi sem, bi govorila italijansko. Ker me vi sprašujete po italijansko in bi avtomatično odgovarjala italijansko. Tako da se moram prav potruditi, da govorim v narečju.

JUK o: ma non c' è bisogno di far fatica. Lei ((smeh)) lei parli come le vie:ne. Non è che ((neraz.))

Ne, saj se ni treba truditi. Govorite, kakor se vam zdi. Ni, da ((neraz.))

Orietta Sì. No se lei ... Te capisi come. • • Se ti te me domandasi in dialetto' • saria / parlasi in dialeto no? • Invese te me fasi la domanda in lingua' • e me vien quasi spontaneo de rispondere in lingua no? Cusi. Eco.

Ja. Ne, če bi vi ... Razumeš, kako je. Če bi me vprašala v narečju, bi govorila narečno, ne? Ampak ti mi postaviš vprašanje v italijanščini in čisto spontano bi ti odgovorila v italijanščini, ne? Tako, eva.

Med osemnajstimi intervjuji je nastalo nekaj skupnih, v katerih sem se najprej pogovarjala z enim, nato z drugim intervjuvancem. Zaradi pogostih prekinitev in izmenjav med sogovornikoma je to gradivo zanimivo tako za analizo in vsebinsko interpretacijo odgovorov kot tudi za jezikovno analizo.

Z intervjuvanjem sem pridobila več kot 10 ur posnetkov. Ker je gradivo namenjeno tudi vsebinski analizi odgovorov, je prepisano skoraj v celoti. Izpuščeni so tisti deli, ko so sogovorniki zašli s teme, oziroma deli, ki vsebinsko in jezikovno niso zanimivi za analizo. Skupno je prepisanih 5 ur in 40 minut gradiva.

V tretji **podkorpus** so zajete transkripcije **javnega oziroma nezasebnega govora v formalnih govornih položajih**. Posnetki so nastali na štirih javnih kulturnih in strokovnih prireditvah v Kopru in Piranu, na treh sestankih različnih kulturnih društev, ki delujejo pod okriljem INS, in na predstavitvenem srečanju predstavnikov piranske italijanske skupnosti s študenti programov Slovenistika in Italijanistika UP FHŠ. Pridobila sem 7 ur in 30 minut zvočnega gradiva, a ker stopnja formalnosti dogodka govorcem narekuje določene vloge in specifično jezikovno rabo, je zgledov sopostavljanja in izmenične rabe italijanščine in slovenščine malo. V korpus je zajetih 50 minut prepisanega gradiva.

6.2 OBLIKOVANJE NAČEL TRANSKRIPCIJE

Pri oblikovanju načel transkripcije je treba najprej jasno določiti, kaj je transkripcija, kdo in za kaj jo bo uporabljal ter s katerimi sredstvi bomo najlažje dosegli zastavljene raziskovalne cilje.

Transkripcija je teorija. [...] Način transkripcije ni le odraz jezikoslovnih teorij, temveč jih sooblikuje s tem, ko našo pozornost usmerja k določenim pojavom in odvrta od drugih (Du Bois 1991, 71).

Transkripcijo Du Bois (1991, 72–73) definira kot proces nastajanja pisnega prikaza govornega dogodka, ki omogoča raziskovanje govornega jezika, temeljno vodilo pri oblikovanju načel transkripcije pa mora biti zvestoba izrečenemu. O natančnosti in načinu transkripcije posnetka piše Krajnc Ivič (2010, 171), ki zapisano obliko dvogovora opredeli kot »pretvorbo tudi okoliščinskega (nebesedilnega) tipa informacije v besedilni tip informacij, [ki] je v prvi vrsti odvisna od teoretičnih izhodišč in od ciljev, ki naj bi jih prikazovalo transkribirano in interpretirano besedilo«. Čeprav govorni dogodek vedno obravnavamo z vidika določene teorije, Du Bois (1991, 72–73) meni, da moramo stremeti k temu, da izbrana teorija, osnovno ogrodje razlage in razumevanja, zagotavlja skladnost z govorno resničnostjo. Struktura govornega jezika se močno razlikuje od pisane besede in ravno transkripcija odpira pot k doslej manj raziskanim prvinam slovnice govora, semantike in leksike. V govoru lahko tudi najlažje opazujemo proces nastajanja jezika – obotavljanja, premori, napačni začetki in drugi zunajjezikovni elementi razkrivajo, kako govorniki načrtujejo in uresničujejo izreke ter kako se drug drugemu prilagajajo v družbeni interakciji. Transkripcija torej raziskovalcu ponuja širok nabor informacij o jeziku, slovnici, semantiki, pragmatiki, miselni dejavnosti, družbeni interakciji, kulturi in drugih področjih, ki se prepletajo v govornem jeziku.

Transkripcije kot metode pridobivanja najrazličnejših podatkov se seveda ne poslužujejo le jezikoslovci in tudi govorni dogodki (npr. pogovor, predavanje, sestanek ali le kratka izmenjava), ki so lahko zajeti v raziskavo, prinašajo s seboj različne zahteve. Dobro zastavljen sistem transkripcije mora biti torej dovolj prilagodljiv, da ugodni zahtevam različnih okoliščin, ciljev in uporabnikov. Ti bodo transkripcijo brali in (zlasti v jezikoslovju) v njej iskali določene pojave in vzorce, kar pomeni, da mora jasno podati potrebne podatke, da bo tudi iskanje po transkripciji hkrati izčrpno in ekonomično. Zato pri zasnovi sistema transkripcije Du Bois (1991, 78) predlaga pet temeljnih načel:

1. **Kategorizacija** – bolj kot same oznake so pomembne jasno definirane analitične kategorije, v katere razvrščamo vse jezikovne in zunajjezikovne pojave ter spremljajoče podatke.

2. **Dostopnost** – da bi bila transkripcija dostopna oziroma razumljiva čim širšemu krogu uporabnikov, je smiselno uporabljati znan način zapisa oziroma logične nove oznake, ki se jih zlahka naučimo. Raba nekonvencionalnih znakov je lahko problematična tudi pri prenosu med različnimi formati in mediji.
3. **Čvrstost** – zagotavljanje čvrstosti sistema se navezuje neposredno na prejšnjo točko. Za dobro, jasno razumljivo in dostopno transkripcijo se moramo izogniti tudi premalo kontrastnim oznakam oziroma oznakam, ki bi se lahko pri prenosu ali oblikovanju izgubile.¹⁶
4. **Ekonomičnost** je izrednega pomena tako za učinkovito zapisovanje kot za berljivost besedila. Avtor zato predlaga uporabo krajših oznak (npr. <WH besedilo WH> za <WHISPER besedilo WHISPER> 'šepet'), predvsem takrat, ko gre za pojave, ki se pogosto ponavljajo.
5. **Prilagodljivost** transkripcijskega sistema je nujna, saj obravnava govorenega jezika zaradi njegove kompleksnosti zahteva različne pristope.

6.2.1 Zapisovanje slovenskega govornega jezika

V slovenskem prostoru ni skupnega standarda za transkripcijo govornega jezika, obstajajo pa tri različne usmeritve praks zapisovanja (Verdonik in Zwitter Vitez 2011).¹⁷ Tako so v slovenski stroki narečni dvogovori in druge neknjižne zvrsti jezika običajno transkribirani fonetično (Krajnc Ivič 2010), uporablja pa se slovenska fonetična pisava oziroma fonetična transkripcija OLA (Zorko 1995). Verdonik in Zwitter Vitez (2011, 38–39) ugotavljata, da se v besediloslovnih in pragmatičnih raziskavah govornega jezika uporablja ortografski zapis, pri katerem gre za »rabo slovenskega knjižnega črkopisa brez dodatnih posebnih znakov« in ki »ponazarja pojave moderne vokalne redukcije in druge pogovorne in narečne prvine govorne slovenščine«, na področju jezikovnih tehnologij pa se uporablja poknjžžen zapis govornega jezika (Zemljarič Miklavčič 2007), ki zabriše pogovorne in narečne pojave.

Soustvarjalci korpusa govorne slovenščine GOS (Verdonik in Zwitter Vitez 2011, 57–58) so zaradi specifičnih potreb korpusa izoblikovali dva nivoja zapisa govora, in sicer pogovorni zapis, pri katerem gre za ortografski zapis besed, ki sledi

16 Upoštevatı je treba, da je bilo računalniško podprto jezikoslovje v času, ko je citirani prispevek nastal, šele v zametkih. Danes se lahko mnogim pastem transkripcije izognemo že z rabo specializiranih računalniških programov, kakršni so, na primer, CLAN, TRANSCRIBER in EXMARALDA (v nadaljevanju tega poglavja). Vse več možnosti pa ponuja skokoviti napredek pri raziskovanju in uporabi umetne inteligence za obdelavo naravnega jezika.

17 Navedeno delo je kot e-knjiga ponovno izšlo pri Znanstveni založbi Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani leta 2020, gl. <https://ebooks.uni-lj.si/ZalozbaUL/catalog/view/228/328/5306>.

dejanski izgovarjavi, ter knjižni zapis, pri katerem različicam posamezne besedne oblike pripišejo krovno knjižno obliko besede (npr. *mam, jemam* – imam). Dvojnost zapisa omogoča ohranitev oblikovnih lastnosti govorjenega jezika in obenem širi iskalne možnosti ter omogoča uspešnejše avtomatično označevanje besedil.

Za pogovorni zapis so bile oblikovane natančne smernice (Verdonik in Zwitter Vitez 2011, 58–62). V nadaljevanju povzemam nekaj značilnosti pogovornega zapisa, ki so služile za izhodišče pri oblikovanju lastnih načel transkripcije:

- pri pogovornem zapisu so v GOS-u tako mdr. upoštewane *redukcije glasov*, kar pomeni, da se glasov, ki niso izgovorjeni, ne zapisuje (npr. *tud, tko, mam*), prav tako pa se posebej ne zapisuje polglasnika pri zvočnikih r, l, m, n (npr. *sn, pr, mislm*), enoglasovnih predlogih in členkih, tudi če so izgovorjeni zložno, s polglasnikom (npr. *s, z*), in enozložnih besedah (npr. *nč, jz*);
- *pokrajinsko specifični glasovi*, tj. diftongi in drugi pokrajinsko specifični fonemi, ki jih ni v knjižnem jeziku, so v GOS-u zapisani z najbližjimi ustreznimi črkami, odvisno tudi od izgovarjave v konkretnih primerih;
- *mašila*, kot so podaljšani polglasnik ali zvočnik m ali n in njihove kombinacije, ki zapolnjujejo premore v govoru, se zapisujejo s tremi črkami (npr. *eee, eem, mmm*); drugi *medmeti* se zapisujejo z nizom črk, ki najbolje ustreza dejanski izgovarjavi;
- *izstopajoče prozodične pojave* označuje raba ločil, in sicer vprašaja (za vprašanja), klicaja (npr. ob vzkliku) in tropičja (za označevanje meje med izjavami istega govorca pri hkratnem govoru);
- *nerazumljiv govor* je označen z oznako [neraz], z oznako [glas] pa so opisani tudi drugi zvoki, »ki nastanejo z govorili in prispevajo k vsebini diskurza, pa jih nikakor ne moremo ustrezno zapisati s črkami, kot tudi pragmatično pomembni zvoki, ki nastanejo z govorili, kot so npr. jok, hlipanje oz. hlipajoč govor, zehanje, vzdih, odkašljanje ipd.« (Verdonik in Zwitter Vitez 2011, 60). Z oznako [zvok] so označena mesta, kjer je ob govoru mogoče zaznati nejezikovne zvoke zunanjega izvora, ki so pragmatično pomembni (npr. zvonjenje telefona), prav tako pa so z oznako v oglatem oklepaju posebej označena mesta, kjer govor spremlja smeh;
- *začetek izjav* se zapisuje z malo začetnico;
- *lastna imena* se zapisujejo tako, kot so izgovorjena, vendar z veliko začetnico skladno s pravopisom, npr. Delo, Brežice; večbesedna stvarna in zemljepisna lastna imena so označena z zavitimi oklepaji, npr. {Novo mesto}; tuja lastna imena se zapisujejo tako, kot so izgovorjena, vendar z veliko začetnico, npr. Bler, Hjuston;

- *citatne besede* oz. izjave *v tujem jeziku* se zapisujejo tako, kot so izgovorjene;
- *osebni podatki* se anonimizirajo z oznako vrste podatka v oglasnem oklepaju, npr. [ime];
- *kratice* se zapisujejo tako, kot so izgovorjene, npr. *erteve*;
- *številke* so izpisane z besedo.

6.2.2 Zapisovanje italijanskega govornega jezika

Smernice za razvoj govornih korpusov italijanskega jezika je v začetku devetdesetih let 20. stoletja postavil korpus LIP – *Lessico di frequenza dell'italiano parlato* (De Mauro 1993), ki obsega okrog 500.000 besed oziroma 60 ur zvočnih posnetkov govora iz štirih italijanskih mest (Milana, Firenc, Rima in Neaplja). V korpus so zajeti vzorci zasebne neformalne konverzacije, pridobljene z osebnim stikom, telefonski pogovori, vzorci konverzacije v formalnem govornem položaju, vzorci enosmerne komunikacije (javni nastopi, govori in predavanja) in posnetki iz medijev. Korpus LIP je zdaj integriran v spletni jezikovni vir VoLIP – *Voce del LIP* (Voghera idr. 2014).

Prada (2010, 184–85) poleg LIP-a med najpomembnejše govorne korpusne prištevata še korpus LIPSI – *Lessico di frequenza dell'italiano parlato nella Svizzera italiana*, korpus italijanskega govora v italijanski Švici, LABLITA – *Corpus of Spontaneous Spoken Italian*, korpus spontanega govora odraslih in korpus zgodnjega usvajanja jezika, ROM (*Trascrizioni di campioni di parlato della varietà romana*, korpus rimske regionalne različice italijanskega spontanega govora), LIPS (*Lessico italiano parlato da stranieri*, korpus italijanščine kot tujega jezika), CPT (*Corpus di parlato telegiornalistico*, korpus govora televizijskih informativnih programov), CLIPS (*Corpora e lessici di italiano parlato e scritto*, govorni in pisni korpus italijanskega jezika), C-ORAL-ROM (*Integrated reference corpora for spoken Romance languages*, večjezični govorni korpus romanskih jezikov), in API (*Archivio del parlato italiano*, korpus govornega jezika iz Neaplja, Barija in Pise). Z vidika raziskovanja jezikovnega stika v dvojezičnem govoru pa je izredno zanimiv korpus *Kontatto – Italiano-Tedesco: aree storiche di contatto tra Sudtirolo e Trentino* (italijansko nemški stik – zgodovinska območja stika v deželi Trentinsko - Zgornje Poadižje).

V italijanskem korpusnem jezikoslovju je ortografski zapis govornih besedil ustaljena praksa, ne glede na cilje, področje ali ciljno občinstvo, to osnovno ortografsko transkripcijo pa spremlja proces natančnega označevanja, ki govorno besedilo bogati z vrsto opisnih in interpretativnih podatkov (Savy 2006, 3).

V korpusu LIP je bilo gradivo sprva prepisano z ortografsko transkripcijo in nekaj dodatnimi oznakami (De Mauro idr. 1993, 45–50):

Preglednica 2: Dodatne oznake v korpusu LIP

#, ##, ###	kratek premor, srednje dolg premor, daljši premor
<?>, <??>, <???>	ena, dve ali več nerazumljivih besed
sta<te>	ugibanje o delu besede
-pe-	besedni fragment
ciao_	podaljševanje glasu na koncu besede
[SILENZIO]	zunajjezikovne okoliščine
<F>, <f>	(<i>fonosimbolo</i>) mašila, medmeti

Govor je zapisan brez ločil in brez velike začetnice na začetku izjave, ohranjena pa je velika začetnica pri lastnih imenih.

Pri drugih govornih korpusih (npr. LABLITA, CLIPS) so bila načela razširjene transkripcije osnovana po mednarodno priznanih priporočilih, zapis pa prilagojen tako, da čim bolj sovпада s primerljivimi tujimi korpusi. V korpusu LABLITA so italijanska govorna besedila zapisana v skladu s konvencijo CHAT,¹⁸ jezik označevanja pa je angleški. Podobno velja tudi za korpus CLIPS, ki sledi priporočilom EAGLES,¹⁹ saj je bila primerljivost med korpusi na mednarodni ravni eno od osnovnih vodil pri oblikovanju in določanju kriterijev analize tega korpusa (Leoni 2016). V korpusu CLIPS veljajo naslednje smernice za zapis in označevanje:

- vse se zapisuje z malimi tiskanimi črkami, velika začetnica in velike tiskane črke so rabljene izključno za lastna imena, kratice, naslove knjig in filmov (v tem primeru je vsaka beseda zapisana z veliko – *il libro della scrittrice Hannah Arendt La Banalità Del Male*);
- reducirane oblike besed so zapisane, kot so izgovorjene (*prof* – *professore*), afereza in elizija sta označeni z opuščajem (‘*ste* – *queste*, *m’ha* – *mi ha*);
- zapis narečnih oblik sledi izgovarjavi, upoštevajoč določene kriterije za standardizacijo zapisa, vsaka narečna beseda je označena z [dialect];
- kratice in akronimi so zapisani, kakor so izgovorjeni, torej kot ena beseda ali razvezano;

18 CHAT – *Codes for the Human Analysis Transcription* je sistem zapisovanja in označevanja, osnovan v okviru projekta CHILDES (MacWhinney 2016).

19 O priporočilih evropske iniciative EAGLES – *Expert Advisory Group on Language Engineering Standards* izštrpno piše Zemljarič Miklavčič (2008, 103–108).

- številke so izpisane z besedo;
- nerazumljivi deli so označeni z <unclear>;
- raba ločil je omejena na »?« za vprašalne povedi, »!« za vzključne povedi ter »«,« na jasnih skladenjskih mejah (npr. *lei mi ha dato qualcosa da leggere ? no, mi sembra*) in ne označuje prozodičnih lastnosti govora (Savy 2006, 15–22).

Preglednica 3: Dodatne oznake v korpusu CLIPS (Savy 2006, 15–22)

besed+	besedni fragmenti (npr. <i>non lo ve+</i> , <i>non lo vedo</i>)
be_seda	prekinitev znotraj besede (npr. <i>mon_tato</i>)
*napaka	napačna izgovorjava in pomote (npr. * <i>altanelante</i> – <i>altalenante</i>)
/	napačen začetek
<sp>, <lp>, <P>	kratek premor, daljši premor, dolg premor
<eeh>, <ehm>	zapolnjeni premori
<vv>, <cc>	podaljševanje zadnjega glasu (npr. <i>allora<aa></i> ; <i>con<nn></i>) ali obotavljanje (npr. < <i>s></i> <i>si</i>)
<ah>, <eh>, <mhm>	medmeti
<laugh>, <cough>, <tongue-click>	glasovni neverbalni dogodki
<NOISE>, <MUSIC>	nekomunikacijski dogodki
#	prekrivni govor
[besedilo]	zunajjezikovni komentarji (npr. [<i>screaming</i>] <i>ma che stai dicendo</i> ?)
[dialect], [foreign word]	oznaka narečnih in tujih besed (npr. [<i>dialect</i>] <i>c'a ditto</i> ?)

Glede na tip zajetih govornih besedil in osnovne cilje raziskave se študija primera italijansko-slovenskega jezikovnega stika pri pripadnikih INS še najbolj približuje korpusu Kontatto. V okviru raziskave kulturnega in jezikovnega stika v avtohtoni večjezični skupnosti dežele Trentinsko - Zgornje Poadižje so soustvarjalci korpusa s pomočjo naravnih govorcev, pripadnikov skupnosti, pridobili posnetke spontanega in polspontanega govora v neformalnem in formalnem govornem položaju. Korpus trenutno zajema 55 posnetkov oziroma okrog 18 ur govora v južnotirolskem nemškem narečju, italijanščini, lokalnih italo-romanskih govorih in ladinščini (Ciccolone 2013).²⁰ Govorjena besedila so zapisana in delno označena s transkripcijskim orodjem ELAN (Max Planck Institute for Psycholinguistics 2016) po naslednjih načelih (Dal Negro 2012a, 2012b):

²⁰ <https://kontatti.projects.unibz.it/before-kontatti/>. Dostop 3. 1. 2024.

- govor se zapisuje z malimi tiskanimi črkami;
- komentarji, pripisi, prevodi so zabeleženi v posebni vrstici in ne znotraj izjave;
- števila se zapisuje z besedo;
- opuščaju vedno sledi presledek (npr. *quant' è – quant'è*);
- edino dovoljeno ločilo je »?« na koncu vprašalne povedi;
- vsi podatki, na podlagi katerih bi bilo mogoče identificirati govorca, so spremenjeni (npr. Anna Rossi > ada rodi / a.; via Roma > via rosa / via r.);
- daljši premori so označeni s trajanjem, krajši premori pa z znakom #;
 - o per la televisione **(0.91)** per la televisione tu quant' è che paghi al mese in più?
 - o allora ## no # per la televisione
- narečne besede so zapisane, kot so izgovorjene; za zapis germanskih narečij se uporablja ustaljen poenostavljen fonološki zapis

Preglednica 4: Dodatne oznake v korpusu Kontatto

BESEDILO	poudarjena izgovarjava
»besedilo«	glasno izgovorjeno
° besedilo °	tiho izgovorjeno
¥ besedilo ¥	izgovorjeno v smehu
hhh	smeh
xxx	nerazumljivo
besedi(lo)	izpust zloga
www	izpust dela zaradi zagotavljanja zasebnosti
besedilo_besedilo_besedilo	naslovi knjig, pesmi, filmov, krajinskih lastnih imen (npr. <i>alto_adige</i>)

6.2.3 Zapisovanje istrskobeneškega narečja

Eden težavnejših vidikov oblikovanja lastnih načel transkripcije je zapis prvin istrskobeneškega narečja za potrebe sociolingvistične raziskave. Tradicionalno se narečja in druge neknjižne zvrsti jezika v slovenskem znanstvenem prostoru zapisuje s slovensko fonetično pisavo – to velja tudi za istrskobeneške govore Kopra, Izole in Pirana, ki jih Filipi in Buršič-Giudici (2013), Cossutta (2015) in Todorović (2016) zapisujejo s slovensko fonetično pisavo in dodatnimi znaki *ś* in *ž* (Filipi in Buršič-Giudici, Cossutta) oziroma *š* in *ž* (Todorović) za nekoliko omehčano izgovarjavo nezvenečega in zvenečega šumevca.

Zaradi otežene berljivosti je zapisovanje narečnih prvin s fonetično pisavo za mojo raziskavo neustrezno, poleg tega pa natančna fonetična transkripcija za predlagano analizo, ki ne bo zajemala glasoslovne ravnine jezika, ni potrebna oziroma ni smiselna. Dodaten argument v prid prilagojenemu ortografskemu zapisu je ta, da je (istrsko)beneško narečje tudi pisni jezik z bogato literarno tradicijo. Najpreprosteje bi bilo torej slediti že oblikovanim smernicam za zapis istrskobeneškega narečja, a tu se zaplete. Bonifacio (v Lusa in Bonifacio 2012), Sau (2009) ter Manzini in Rocchi (1995) za tri obalne različice istrskobeneškega narečja, tj. za piranski, izolski in koprski govor, predlagajo tri različne načine zapisovanja, ki se temeljno razlikujejo pri zapisu zobnih in zadlesničnih pripornikov.

Bonifacio (Lusa in Bonifacio 2012, 82–84) predlaga zapis, ki se čim manj oddaljuje od standardnega italijanskega zapisa, hkrati pa čim zvesteje posnema govorne značilnosti piranskega govora. Nezveneči pripornik [s] med dvema samoglasnikoma se, tako kot v knjižni italijanščini, piše kot -ss-, da bi razločili med *caséta* [ka'zeta] (it. cassetta, 'hišica') in *casséta* [ka'seta] (it. cassétta, 'zabojček'). Drugi dvojni soglasniki se ne zapisujejo, saj se v narečju ne izgovarjajo. V mnogih primerih italijanski zveneči s (esse sonora) [z] v narečju prehaja v nezvenečega (esse sorda) [s], zato tudi zapis -ss- v primeru *cussi* [ku'si] (it. *così* [ko'zi] 'tako'). Nezveneč izgovor [s] oziroma zapis -ss- nadomešča tudi italijanski medsamoglasniški -z- [c], npr. *ambission* (it. ambizione, 'ambicija, želja') in dvojni medsamoglasniški -zz- [c], npr. *caréssa* (it. carezza, 'božanje, ljubkovanje'); italijanski palatalni medsamoglasniški -c- in -cc- [č], npr. *secatrisse* (it. cicatrice, 'brazgotina') in *paiasso* (it. *pagliaccio*, 'pajac, burkež') ter italijanski medsamoglasniški sklop -sc- [š], npr. *fâssa* (it. fascia, 'ovoj'). Italijanski z- [c] na začetku besede ter med n- in samoglasnikom v piranskem dialektu prehaja v [s], npr. *sùchero* (it. zuchero, 'sladkor') in *bransin* (it. branzino, 'brancin'). Izjema je zapis besede *zio* 'stric', ki ostaja enak italijanskemu, izgovarja pa se kakor zveneči pripornik [z] v besedi *rosa* 'vrtnica'. Pri zapisu glagola biti za tretjo osebo ednine v sedanjiku se uporablja tradicionalni beneški *xé* [ze] (it. è, 'je').

Sau (2009, 6) zapiše, da se v izolskem italijanskem narečju uporablja italijanska abeceda, z izjemo znaka *z*, ki se v italijanščini realizira kot [c] ali [dz], ki ju narečje ne pozna, in se zato vedno zapisuje z znakom *s*. Ta se v italijanščini realizira kot nezveneči pripornik [s] ali kot zveneči pripornik [z], za katerega Sau predlaga rabo znaka *ș*. Tako se izogne rabi tradicionalnega »Goldonijevega« znaka *x* in poskrbi za doslednost zapisa, saj enemu znaku pripada en glas. Dvojnih soglasnikov Sau ne zapisuje, saj jih narečje ne pozna. Podobno velja tudi za zapis koprskega italijanskega narečja (Manzini in Rocchi 1995) – znak *s* označuje izključno nezveneči pripornik, zveneči pripornik pa se zapisuje z znakom *ș*.

Razlike med zapisi je mogoče ponazoriti z zgledom, prilagojenim po priročniku Grafia Venete Unitaria (GVU, Cortellazzo idr. 1995).

Preglednica 5: Ponazoritev zapisov istrskobeneškega narečja v različnih virih

GVUa/Bonifacio	A casa mia ghe xé na cassa de vin.
GVUb	A caxa mia ghe xe na casa de vin
Sau	A cașa mia ghe șe na casa de vin.
Manzini in Rocchi	A cașa mi ghe șe na casa de vin.
GVUc	A cașa mia ghe șe na casa de vin.
Fonetično ²¹ /Filipi	A 'kașa 'mija ge že na 'kașa de vinj.

6.2.4 Prilagojeni pogovorni zapis dvojezičnega gradiva

Po pregledu obstoječih praks zapisovanja govornega jezika v slovenistični in italijanistični stroki sem oblikovala načela transkripcije, ki najbolj ustrezajo pridobljenemu dvojezičnemu gradivu in ciljem raziskave.

Osrednji cilj raziskave je opazovati pojavljanje kodnega preklapljanja (v nadaljevanju tudi KP) glede na govorni položaj, starost in etnično pripadnost govorcev, zato je bistveno, da jezikovna koda, ki se v govoru prepletata, zapišem kot ločena sistema, saj bodo tako vsi morebitni medjezikovni vplivi in preklopi pri branju dovolj očitni. Obenem pa mora biti sistem označevanja enoten, prilagodljiv in učinkovit tako pri italijanskem govornem jeziku in narečju kot pri slovenskem govoru.

Pri izbiri med različnimi možnostmi zapisa oziroma označevanja določenih pojavov sem sledila predvsem kriteriju ekonomičnosti zapisovanja. Temeljita

21 Deli besedila so bili pripravljene z vnašalnim sistemom ZRCola (<http://zrcola.zrc-sazu.si>), ki ga je na Znanstvenoraziskovalnem centru SAZU v Ljubljani (<http://www.zrc-sazu.si>) razvil Peter Weiss.

obravnava in natančen prepis govornega jezika predstavljata izredno zamuden proces, ki za vsako uro posnetka predvideva najmanj 10 ur natančnega prepisovanja in označevanja (Dal Negro 2012a), poleg tega pa vsaj v zgodnji fazi zahteva večkratno pregledovanje in preverjanje ustreznosti izbranega načina zapisa.

Pri zapisovanju specifičnih pojavov govornega jezika v pridobljenem zvočnem gradivu sem za osnovo uporabila načela transkripcije po GOS-u ter smernice korpusa Kontatto, ki pa sem jih prilagodila ciljem in potrebam lastne raziskave ter delu z orodjem EXMARALDA (Schmidt in Wörner 2014). Tako italijanska in narečna govornjena besedila kot tudi slovenska zapisujem s prilagojenim pogovornim zapisom, ki sicer v veliki meri sledi standardnemu zapisu italijanščine in slovenščine, a po principu »zapiši, kot slišiš« (Verdonik in Zwitter Vitez 2011, 18). Osnovna načela, ki sem jih upoštevala, so naslednja:

1. Enota govornega besedila je izjava, omejena s premorom, vdihom in/ali menjavo govorcev (Zemljarič Miklavčič 2008, 132). Izjava je »prozodično, semantično in skladenjsko približno zaključena enota« (Verdonik in Zwitter Vitez 2011, 56), npr.:

Izjava 1

Ma sì questi di solito se / di solito se quei vecioti` sa?

Izjava 2

Che ga ciapa biava:´ durante la guera´ o cos so mi quando mona´ e dopo se coši.

2. Dialoška govornjena besedila so razdeljena na vloge, te pa lahko opredelimo kot »govor enega govorca, dokler ga ne prekine drug govorec« (Verdonik in Zwitter Vitez, prav tam).

Vloga 1

Come me stasi `sta ruba?

Vloga 2

Bellissimo.

Vloga 3 (dve izjavi)

Cusi a? Dai dai che robina.

Vloga 4

Un poco più granda.

3. Redukcije: glasov, ki niso izgovorjeni, ne zapisujem. Zaradi ekonomičnosti in hitrejšega zapisovanja polglasnika ne zapisujem posebej.

je pršu (*prišel*) anka brat zdej

js (*jaz*) sm (*sem*) zl/ pozabu (*pozabil*)

bom prašala (*vprašala*)

kaj hočeste tle` da prico (*pridejo*) problemi vn (*ven*)

ma kaj vsi gleaste (*gledaste – gledate*)

probaimente (*probabilmente* 'verjetno')

V italijanskem govoru in narečju aferezo in elizijo označujem z opuščajem. Opuščaju na koncu besede vedno sledi presledek.

so`ndado (*son andato* 'sem šel')

Cos' te ga sà guardà coša (*cosa te ga sà guardà cosa* – ali si že kaj pogledal)

l' efezetasei

4. Mašila in druge medmete zapisujem s črkami, ki se najbolj približajo dejanski rabi.

E allora •• faccio driblat le ultime • le / da •• u::earə m

Pa/ ə: mi n/ la mattina`dobr dan` dobr da:n' ouau!

5. Prozodija: da bi preverila, ali določen tip kodnega preklapljanja spremljajo specifični prozodični pojavi (na primer, ali prihaja do zaznamovanega kodnega preklapljanja, gl. Poplack 2004, 593), v prepisu posebej označujem:

- premore, zapolnjene premore, smeh in besede, izrečene v smehu (gl. preglednico 7);
- podaljševanje glasu, ki ga po zgledu transkripcijskih praks konverzacijske analize zapisujem z dvopičjem (Hutchby in Wooffitt 2008); daljši kot je glas, več je nanizanih znakov za podaljševanje;
- osnovne značilnosti tonskega poteka, ki v spontanem govoru opravlja vsaj tri temeljne funkcije: govor členi na stavčne odseke, izraža sporočanje funkcijo in čustveno obarvanost izreka (Kranjc Ivič 2010, 161); nekončni tonski potek označujem z znakoma ´ in ` , ki sta za rastoči in padajoči potek predvidena po sistemu HIAT; znaka za tonski potek zapisujem po zadnjem zlogu besede in ju ne gre zamenjati za krativec in ostrivec, ki v italijanskem govoru označujeta končni naglas besede, npr.:

dove che qualchedun parla de qualcosa che me interessa` no particolarmente´ •• allora e che vedo che quella persona non sa l' italiano´ • allora mi:´ • ə me fido´ de parlar in šloveno.

6. Ločila in velika začetnica: zaradi lažje berljivosti ohranjam veliko začetnico na začetku izjave in ločila, ki zaznamujejo končno intonacijo. Zavedam se, da stroka odsvetuje rabo ortografske transkripcije z ločili, saj naj bi z njo »govor poskušali umestiti v formo, ki ni njegova naravna pojavnost« (Zemljarič 2008, 137), poudarim pa naj, da pri izbranem načinu zapisa ne gre za pravopisno rabo ločil. Jasna razmejitev med izjavami, ki jo omogoča raba končnih ločil, ter členjenje na stavčne odseke z znamenji za nekončni tonski potek sta bistvena pri določanju tipologije kodnega preklapljanja.
7. Zapis istrskobeneškega narečja: v želji po preprostem, poenotenem, konsistentnem zapisovanju, ki bi omogočalo jasno razločevanje med rabo (pogovorne) italijanščine in narečja, ki se v posnetem gradivu pogosto prepletata, sledim načelom priročnika GVU (gl. preglednico 5); ta se zavzema za zapis, ki je zvest govornemu, a obenem dopušča možnost izbire med različnimi znaki. V zapisu narečja uvajam le en poseben znak, in sicer **š**, ki zaznamuje zveneči pripornik. Tako je tudi znak **s**, v skladu s predlogi GVU, rabljen izključno za nezveneči pripornik. Pri zapisu narečnega govora torej označujem samo zvenečnost oziroma nezvenečnost, ker sta pomenonosni (npr. *se* 'če' – *še* 'je'; *casa* 'zaboj' – *caša* 'hiša'), ne glede na lokalnospecifične ali idiolektalne omehčane izgovorne variante (npr. *cosa* 'kaj' ['kosa, 'koša, 'koša]; *piasi* 'všeč' [p'iazi, p'iazi, p'iazi]).

Preglednica 6: Prilagojeni zapis fonemov.

Fonetični zapis	s	ś	š	z	ž	ž
Prilagojeni zapis	s			š		

Zgled 3: Zapis *s* in *ś* v narečnem govoru

Massimo [v]	Ma mi guardo ••• ((tlesk)) costante.
Luigi [v]	Cos' te' / te ga śa guardà coša? [kos te ga ža guar'da 'koža]

Tako za pogovorni italijanski jezik kot za istrskobeneško narečje uporabljam prilagojen ortografski zapis, pri tem pa dvojne soglasnike zapisujem le, če jih govorec tudi zares izgovarja poudarjeno. Ravno tako dvojne soglasnike izpuščam pri zapisu pretežno italijanskega govora, če jih govorec ne izgovori.

Zgled 4: Poudarjanje dvojnega soglasnika v pretežno narečnem govoru

[1]

Massimo [v]	Come me stasi 'sta ruba?	Cusì a? Dai dai che robina.
Luigi [v]	((smeh))	Bellissimo. Un poco più

[2]

Massimo [v]	Senza l' orologio` eh?	
Luigi [v]	granda.	Bel bel bel.

Zgled 5: Oslabitev dvojnega soglasnika v pretežno italijanskem govoru

[1]

Olivia [v]	••• È che secondo me tutta 'sta cosa` / secondo me il tuto era molto più` ••• più
------------	---

[2]

Olivia [v]	esplosivo` e focoso` tipo venti anni fa` no` sicuramente.
------------	---

V vsakem primeru, pri vsakem od predlaganih načinov zapisa istrskobeneškega narečja, prihaja do določene mere prekrivanja znakov, ki v italijanskem jeziku predstavljajo drugačen glas kot v istrskobeneškem narečju. Če bi želeli natančno preveriti, kako se v govoru prepletata italijanski pogovorni jezik in narečje, bi vsak zaznan preklap v izbranem programu lahko dodatno označili v vrstici z zaznamki.

8. Govor v tujem jeziku, tj. jeziku, ki ni italijanščina ali slovenščina, pišem, kot je izgovorjen, v skladu z načeli GOS.

Dets it! (angl. *that's it*, 'to je to')

še: r/ ridžid frejm! (angl. *rigid frame*, 'trden okvir')

Sì questo qua non se ne cestnì ne čoper' ne:: nejked' no? (angl. *naked*, 'gol')

Go fato la discesa con la sciovia` perché ghe go dito „aj hev indžrd maj ni: aj kenot ə:“

Ieri la / la žurné de la:: ž/ ženties' / de la ženties' ••• della gentilezza' (fr. *jour-née*, 'dan', *gentillesse*, 'prijaznost')

9. Osebni podatki: imena govorcev so spremenjena; vse podatke, izrečene na posnetkih, na podlagi katerih bi bilo mogoče identificirati govorca, anonimiziram tako, da označim le vrsto podatka, npr. Ana – ((ime)), Vrtec Koper – ((ustanova)).

Cordialé •• (quindi) saluto a nome: •• della ((ustanova)) di ••• di capodistria.
E lavorava' alla ((ustanova)) se non erro` un periodo.

E iera` • l' inizio dele settimane / •• dela settimana dele vacanze invernali` tuti`
/ mi • ciamar ((ime)) „cazzo ((ime)) ne bom mogla priet`“ dopo che tuti iera
sà pronti per ...

10. Dodatni znaki za zapis

V skladu z navodili za uporabo sistema EXMARaLDA in transkripcijskim sistemom HIAT so v zapisu uporabljeni naslednji znaki:

Preglednica 7: Dodatni znaki za zapis

.	končna intonacija s kadenco
?	končna intonacija z antikadenco
!	vzključna končna intonacija
'	izrek je dokončan brez končne intonacije
˘	rastoči tonski potek v izjavi
˙	padajoči tonski potek v izjavi
*besedilo	izgovorjeno v smehu
“besedilo”	premi govor
:	podaljševanje glasu
•	kratek premor
••	premor < 0,5 sekunde
•••	premor 0,5–1 sekunde
((0,00s))	daljši premor s časom trajanja
beseda/ bese/	popravljanje oziroma besedni fragment
...	elipsa oziroma prekinjena izjava
((besedilo))	zunajjezikovne okoliščine, npr. ((smeh)), ((hrup)), ((tleskanje)), ((izdih))
((neraz.))	nerazumljiv del besedila
(besedilo)	ugibanje o izrečenem na nerazumljivem delu posnetka
ə, əm, m, mhm	zapolnjeni premori, obotavljanje, pritrjevanje

6.2.5 Zapisovanje in označevanje v programu EXMARaLDA

EXMARaLDA (Schmidt in Wörner 2014) je prosto dostopni sistem za računalniško obdelavo govornega jezika, ki so ga leta 2011 oblikovali v raziskovalnem centru Sonderforschungsbereich 538 na Univerzi v Hamburgu, v okviru projekta »Computer assisted methods for the creation and analysis of multilingual data«. Od leta 2011 za nadgradnjo sistema EXMARaLDA skrbi Hamburški center za govorne korpuse (Hamburger Zentrum für Sprachkorpora) v sodelovanju z Inštitutom za nemški jezik (Institut für Deutsche Sprache) v Mannheimu. Sistem obsega orodje za transkripcijo in označevanje govora (Partitur-Editor), orodje za oblikovanje korpusov in urejanje metapodatkov (CORpus MAnager) ter orodje za poizvedovanje in analizo gradiva (EXAKT).

Partitur Editor je temeljni del sistema EXMARaLDA in omogoča časovno usklajeno transkripcijo digitalnih avdio- ali videoposnetkov. Zapisovanje govornih izmenjav temelji na principu notnega zapisa (Meissner in Slavcheva 2013, 32). Tako kot v orkestralni partituri, v kateri so v navpični razvrstitvi in istočasnem poteku zapisani vsi instrumentalni parti, v jezikovni partituri vsakemu govorniku pripada lastna vrstica za transkripcijo, kar med drugim omogoča jasn prikaz zaporedja izjav in prekrivnega govora.

Ker je orodje namenjeno vsestranski, celoviti obravnavi govornega jezika, pri oblikovanju nove datoteke predvideva tudi vnos metapodatkov, ki jih lahko pozneje uporabimo pri delu z orodjema Coma ali EXAKT. Uporabnik lahko sam določi vrsto podatkov o posnetku (*User Defined Attributes > Add/Remove*). Za vsako transkripcijo sem zabeležila informacije o govornem položaju (F – formalni, NF – neformalni, PF – polformalni govorni položaj), trajanju posnetka, datumu in kraju snemanja, številu udeležencev ter datumu prepisa. Ko novo datoteko povežemo s posnetkom, oblikujemo preglednico govorcev (*speaker table*), v kateri lahko poleg vnaprej določenih atributov (spol, J1 in J2) dodamo tudi poljubno število drugih spremnih pojavov. Za vsakega govornika sem pripisala še leto rojstva in deklarirano narodno pripadnost (IT, IT-SL, ISTR, drugo). Pri izvozu transkripcije v različne oblike orodje avtomatsko generira glavo dokumenta, v kateri so navedeni vsi metapodatki.

Za vsakega govornika v partituri dodamo vrstico za zapis (*tier*) in pripadajoči vrstici z opisom (*description tier*) ali zaznamki (*annotation tier*), ki razširita in obogatita zapis. V mojih transkripcijah vrstico za zapis, označeno z [v], spremlja vrstica z oznako KP (kodno preklapljanje), v kateri so zabeleženi vsi preklopi, ne glede na smer oziroma jezik, in sicer: z »1« KP na nadpovedni ravni, z »2« KP na povedni ravni ter s »3« KP v druge jezike. Nadaljnjo analizo preklapov sem opravila z

orodjem EXAKT, pri katerem lahko s poizvedovanjem po oznakah iz vrstice z zaznamki pridobimo vse zglede določenega tipa kodnega preklapljanja, orodje pa kot zadetke iskanja prikaže posamezne besede oziroma dele besedila iz vrstice za zapis, ki smo jih ustrezno označili.

Zgled 6: Označevanje kodnega preklapljanja v jezikovni partituri

Massimo [v]	Guarda`	cebeef	te la ga	nejked´	e::: que/	spet	col	turing	kao
Massimo [KP]		2		3		2		3	2

Prepisovanje upravljamo z ukazoma dodaj interval (*Append interval*) oziroma dodaj dogodek (*Add event*), ki je posebej uporaben pri prekrivnem govoru. V novonastali interval oziroma dogodek prepisemo izrečeno, pri tem pa pazimo, da izjave oblikujemo v skladu z načeli izbranega sistema transkribiranja, zato da lahko iz osnovne transkripcije (*exmaralda basic transcription*, *.exb*) izvozimo segmentirano transkripcijo (*exmaralda segmented transcription*, *.exs*), ki jo nato vključimo v korpus in analiziramo. Z orodjem Partitur-Editor lahko preverimo strukturo transkripcije in odpravimo morebitne napake pri segmentiranju, transkripcijo pa lahko shranimo v različnih formatih (.rtf, .html, .xml, .txt). Poleg tega lahko orodje že za posamezno transkripcijo samodejno generira seznam besed in omogoča poizvedovanje po izbranih jezikovnih pojavih v transkripciji (*EXAKT search*).

Coma (Exmaralda Corpus Manager) je orodje za arhiviranje in urejanje primarnih podatkov (posnetkov) in sekundarnih podatkov (razširjenih transkripcij) v korpus, s katerim lahko uporabnik podatke uvrsti v dve krovni kategoriji glede na to, ali gre za podatke o govornih dogodkih ali za podatke o govorcih (Meissner in Slavcheva 2013, 35). Pravilno segmentirane transkripcije (.exs) uvozimo in združimo v korpus. Orodje omogoča dostop do predhodno urejenih metapodatkov, ki jih lahko poljubno dopolnjujemo.

Poleg osnovnega urejanja korpusa lahko z orodjem Coma oblikujemo tudi podkorpus, tako da s seznama izberemo določena besedila in jih analiziramo (*Analysis > Search Corpus Using EXAKT*), oblikujemo seznam besed za celoten korpus ali za posameznega govorca ter opravimo osnovno statistično analizo korpusa, npr. s štetjem segmentov oziroma besed na govorca ali govorjeno besedilo (*Analysis > Generate Corpus Statistics*). Ne nazadnje lahko s Como zagotovimo konsistentnost metapodatkov in transkripcij, tako da, na primer, preverimo segmentacijo in strukturo, iščemo in zamenjamo podatke v osnovni transkripciji ter odpravimo tipkarske napake pri poimenovanju atributov (*Maintenance > Harmonize Description Keys*; Meissner in Slavcheva 2013, 36).

Exakt je konkordančnik, ki omogoča kvalitativno in kvantitativno korpusno analizo govornih besedil. Po korpusih, ki smo jih uredili z orodjem Coma, lahko v Exaktu iščemo na različnih ravneh – v sami transkripciji (*transcription*) ali v vrstici z opisom (*description*) oziroma zaznamki (*annotation*). Vsi zadetki, obarvani rdeče, so prikazani v istem stolpcu, spremlja pa jih še besedilna okolica in podatki o posamezni transkripciji in govornih. Zadetke lahko filtriramo glede na metapodatke, z izbiro posameznega zadetka pa se v ločenem okencu prikaže celoten zapis s povezavo na zvočni posnetek. V skrajno desnem stolpcu so prikazane osnovne oznake, obarvane so z zeleno. Analizo govornih besedil lahko nadaljujemo tako, da posameznemu zadetku dodamo natančnejše oznake. Vse zadetke lahko tudi shranimo in izvozimo v različne oblike (na primer v Excelovi tabeli) ter oblikujemo seznam besed glede na različne kriterije (abeceda, pogostost, pojavitev; Meissner in Slavcheva 2013, 36).

EMBARALLA Coma | Nefemalni GP-coma | Corpus:Nefemalni.GP
 File Edit View Tools Analysis Maintenance Help
 Corpus Data Basket (0)

Communications (23)

Filter: remove all filters

S	Name	Var
1	Vrsta Apna Oliva Mera	?
2	Zabljaci Lug Massimo	?
3	Spok 2 Loredana	?
4	Casa percolante	?
5	L'oro brado	?
6	Il sole	?
7	A Proceco	?
8	V'saloru 1	?
9	V'saloru 2	?
10	V'saloru 3	?
11	V'saloru 4	?
12	V'saloru 5	?
13	V'saloru 6	?
14	V'saloru 7	?
15	V'saloru 8	?
16	V'saloru 9	?
17	V'saloru 10	?
18	V'saloru 11	?
19	V'saloru 12	?
20	V'saloru 13	?
21	V'saloru 14	?
22	V'saloru 15	?
23	V'saloru 16	?
24	V'saloru 17	?
25	V'saloru 18	?
26	V'saloru 19	?
27	V'saloru 20	?
28	V'saloru 21	?
29	V'saloru 22	?
30	V'saloru 23	?
31	V'saloru 24	?
32	V'saloru 25	?
33	V'saloru 26	?
34	V'saloru 27	?
35	V'saloru 28	?
36	V'saloru 29	?
37	V'saloru 30	?
38	V'saloru 31	?
39	V'saloru 32	?
40	V'saloru 33	?
41	V'saloru 34	?
42	V'saloru 35	?
43	V'saloru 36	?
44	V'saloru 37	?
45	V'saloru 38	?
46	V'saloru 39	?
47	V'saloru 40	?
48	V'saloru 41	?
49	V'saloru 42	?
50	V'saloru 43	?
51	V'saloru 44	?
52	V'saloru 45	?
53	V'saloru 46	?
54	V'saloru 47	?
55	V'saloru 48	?
56	V'saloru 49	?
57	V'saloru 50	?
58	V'saloru 51	?
59	V'saloru 52	?
60	V'saloru 53	?
61	V'saloru 54	?
62	V'saloru 55	?
63	V'saloru 56	?
64	V'saloru 57	?
65	V'saloru 58	?
66	V'saloru 59	?
67	V'saloru 60	?
68	V'saloru 61	?
69	V'saloru 62	?
70	V'saloru 63	?
71	V'saloru 64	?
72	V'saloru 65	?
73	V'saloru 66	?
74	V'saloru 67	?
75	V'saloru 68	?
76	V'saloru 69	?
77	V'saloru 70	?
78	V'saloru 71	?
79	V'saloru 72	?
80	V'saloru 73	?
81	V'saloru 74	?
82	V'saloru 75	?
83	V'saloru 76	?
84	V'saloru 77	?
85	V'saloru 78	?
86	V'saloru 79	?
87	V'saloru 80	?
88	V'saloru 81	?
89	V'saloru 82	?
90	V'saloru 83	?
91	V'saloru 84	?
92	V'saloru 85	?
93	V'saloru 86	?
94	V'saloru 87	?
95	V'saloru 88	?
96	V'saloru 89	?
97	V'saloru 90	?
98	V'saloru 91	?
99	V'saloru 92	?
100	V'saloru 93	?
101	V'saloru 94	?
102	V'saloru 95	?
103	V'saloru 96	?
104	V'saloru 97	?
105	V'saloru 98	?
106	V'saloru 99	?
107	V'saloru 100	?
108	V'saloru 101	?
109	V'saloru 102	?
110	V'saloru 103	?
111	V'saloru 104	?
112	V'saloru 105	?
113	V'saloru 106	?
114	V'saloru 107	?
115	V'saloru 108	?
116	V'saloru 109	?
117	V'saloru 110	?
118	V'saloru 111	?
119	V'saloru 112	?
120	V'saloru 113	?
121	V'saloru 114	?
122	V'saloru 115	?
123	V'saloru 116	?
124	V'saloru 117	?
125	V'saloru 118	?
126	V'saloru 119	?
127	V'saloru 120	?
128	V'saloru 121	?
129	V'saloru 122	?
130	V'saloru 123	?
131	V'saloru 124	?
132	V'saloru 125	?
133	V'saloru 126	?
134	V'saloru 127	?
135	V'saloru 128	?
136	V'saloru 129	?
137	V'saloru 130	?
138	V'saloru 131	?
139	V'saloru 132	?
140	V'saloru 133	?
141	V'saloru 134	?
142	V'saloru 135	?
143	V'saloru 136	?
144	V'saloru 137	?
145	V'saloru 138	?
146	V'saloru 139	?
147	V'saloru 140	?
148	V'saloru 141	?
149	V'saloru 142	?
150	V'saloru 143	?
151	V'saloru 144	?
152	V'saloru 145	?
153	V'saloru 146	?
154	V'saloru 147	?
155	V'saloru 148	?
156	V'saloru 149	?
157	V'saloru 150	?
158	V'saloru 151	?
159	V'saloru 152	?
160	V'saloru 153	?
161	V'saloru 154	?
162	V'saloru 155	?
163	V'saloru 156	?
164	V'saloru 157	?
165	V'saloru 158	?
166	V'saloru 159	?
167	V'saloru 160	?
168	V'saloru 161	?
169	V'saloru 162	?
170	V'saloru 163	?
171	V'saloru 164	?
172	V'saloru 165	?
173	V'saloru 166	?
174	V'saloru 167	?
175	V'saloru 168	?
176	V'saloru 169	?
177	V'saloru 170	?
178	V'saloru 171	?
179	V'saloru 172	?
180	V'saloru 173	?
181	V'saloru 174	?
182	V'saloru 175	?
183	V'saloru 176	?
184	V'saloru 177	?
185	V'saloru 178	?
186	V'saloru 179	?
187	V'saloru 180	?
188	V'saloru 181	?
189	V'saloru 182	?
190	V'saloru 183	?
191	V'saloru 184	?
192	V'saloru 185	?
193	V'saloru 186	?
194	V'saloru 187	?
195	V'saloru 188	?
196	V'saloru 189	?
197	V'saloru 190	?
198	V'saloru 191	?
199	V'saloru 192	?
200	V'saloru 193	?
201	V'saloru 194	?
202	V'saloru 195	?
203	V'saloru 196	?
204	V'saloru 197	?
205	V'saloru 198	?
206	V'saloru 199	?
207	V'saloru 200	?
208	V'saloru 201	?
209	V'saloru 202	?
210	V'saloru 203	?
211	V'saloru 204	?
212	V'saloru 205	?
213	V'saloru 206	?
214	V'saloru 207	?
215	V'saloru 208	?
216	V'saloru 209	?
217	V'saloru 210	?
218	V'saloru 211	?
219	V'saloru 212	?
220	V'saloru 213	?
221	V'saloru 214	?
222	V'saloru 215	?
223	V'saloru 216	?
224	V'saloru 217	?
225	V'saloru 218	?
226	V'saloru 219	?
227	V'saloru 220	?
228	V'saloru 221	?
229	V'saloru 222	?
230	V'saloru 223	?
231	V'saloru 224	?
232	V'saloru 225	?
233	V'saloru 226	?
234	V'saloru 227	?
235	V'saloru 228	?
236	V'saloru 229	?
237	V'saloru 230	?
238	V'saloru 231	?
239	V'saloru 232	?
240	V'saloru 233	?
241	V'saloru 234	?
242	V'saloru 235	?
243	V'saloru 236	?
244	V'saloru 237	?
245	V'saloru 238	?
246	V'saloru 239	?
247	V'saloru 240	?
248	V'saloru 241	?
249	V'saloru 242	?
250	V'saloru 243	?
251	V'saloru 244	?
252	V'saloru 245	?
253	V'saloru 246	?
254	V'saloru 247	?
255	V'saloru 248	?
256	V'saloru 249	?
257	V'saloru 250	?
258	V'saloru 251	?
259	V'saloru 252	?
260	V'saloru 253	?
261	V'saloru 254	?
262	V'saloru 255	?
263	V'saloru 256	?
264	V'saloru 257	?
265	V'saloru 258	?
266	V'saloru 259	?
267	V'saloru 260	?
268	V'saloru 261	?
269	V'saloru 262	?
270	V'saloru 263	?
271	V'saloru 264	?
272	V'saloru 265	?
273	V'saloru 266	?
274	V'saloru 267	?
275	V'saloru 268	?
276	V'saloru 269	?
277	V'saloru 270	?
278	V'saloru 271	?
279	V'saloru 272	?
280	V'saloru 273	?
281	V'saloru 274	?
282	V'saloru 275	?
283	V'saloru 276	?
284	V'saloru 277	?
285	V'saloru 278	?
286	V'saloru 279	?
287	V'saloru 280	?
288	V'saloru 281	?
289	V'saloru 282	?
290	V'saloru 283	?
291	V'saloru 284	?
292	V'saloru 285	?
293	V'saloru 286	?
294	V'saloru 287	?
295	V'saloru 288	?
296	V'saloru 289	?
297	V'saloru 290	?
298	V'saloru 291	?
299	V'saloru 292	?
300	V'saloru 293	?
301	V'saloru 294	?
302	V'saloru 295	?
303	V'saloru 296	?
304	V'saloru 297	?
305	V'saloru 298	?
306	V'saloru 299	?
307	V'saloru 300	?
308	V'saloru 301	?
309	V'saloru 302	?
310	V'saloru 303	?
311	V'saloru 304	?
312	V'saloru 305	?
313	V'saloru 306	?
314	V'saloru 307	?
315	V'saloru 308	?
316	V'saloru 309	?
317	V'saloru 310	?
318	V'saloru 311	?
319	V'saloru 312	?
320	V'saloru 313	?
321	V'saloru 314	?
322	V'saloru 315	?
323	V'saloru 316	?
324	V'saloru 317	?
325	V'saloru 318	?
326	V'saloru 319	?
327	V'saloru 320	?
328	V'saloru 321	?
329	V'saloru 322	?
330	V'saloru 323	?
331	V'saloru 324	?
332	V'saloru 325	?
333	V'saloru 326	?
334	V'saloru 327	?
335	V'saloru 328	?
336	V'saloru 329	?
337	V'saloru 330	?
338	V'saloru 331	?
339	V'saloru 332	?
340	V'saloru 333	?
341	V'saloru 334	?
342	V'saloru 335	?
343	V'saloru 336	?
344	V'saloru 337	?
345	V'saloru 338	?
346	V'saloru 339	?
347	V'saloru 340	?
348	V'saloru 341	?
349	V'saloru 342	?
350	V'saloru 343	?
351	V'saloru 344	?
352	V'saloru 345	?
353	V'saloru 346	?
354	V'saloru 347	?
355	V'saloru 348	?
356	V'saloru 349	?
357	V'saloru 350	?
358	V'saloru 351	?
359	V'saloru 352	?
360	V'saloru 353	?
361	V'saloru 354	?
362	V'saloru 355	?
363	V'saloru 356	?
364	V'saloru 357	?
365	V'saloru 358	?
366	V'saloru 359	?
367	V'saloru 360	?
368	V'saloru 361	?
369	V'saloru 362	?
370	V'saloru 363	?
371	V'saloru 364	?
372	V'saloru 365	?
373	V'saloru 366	?
374	V'saloru 367	?
375	V'saloru 368	?
376	V'saloru 369	?
377	V'saloru 370	?
378	V'saloru 371	?
379	V'saloru 372	?
380	V'saloru 373	?
381	V'saloru 374	?
382	V'saloru 375	?
383	V'saloru 376	?
384	V'saloru 377	?
385	V'saloru 378	?
386	V'saloru 379	?
387	V'saloru 380	?
388	V'saloru 381	?
389	V'saloru 382	?
390	V'saloru 383	?
391	V'saloru 384	?
392	V'saloru 385	?
393	V'saloru 386	?
394	V'saloru 387	?
395	V'saloru 388	?
396	V'saloru 389	?
397	V'saloru 390	?
398	V'saloru 391	?
399	V'saloru 392	?
400	V'saloru 393	?
401	V'saloru 394	?
402	V'saloru 395	?
403	V'saloru 396	?
404	V'saloru 397	?
405	V'saloru 398	?
406	V'saloru 399	?
407	V'saloru 400	?
408	V'saloru 401	?
409	V'saloru 402	?
410	V'saloru 403	?
411	V'saloru 404	?
412	V'saloru 405	?
413	V'saloru 406	?
414		

EXAKT 14 EDIARJALDA EXAKT 14 File Edit View Concordance Columns Rows Regs Help

Corona Informatici GP (657 results) Regs: (Annotate) Annotations: KP

#	S	Communication	Speaker	LINT Context	Match	Right Context	KS
7	V	Vanča Agata Olivia Mara	Olivia	Il meneddimo sc'i il	meneddimin	...i sc'i il pregled	2
8	V	Vanča Agata Olivia Mara	Olivia	Friedrich non cessarò, è sempre	proprio	...bravo bravo? perché non la fa? ... non tibi?	2
9	V	Vanča Agata Olivia Mara	Olivia	La mamma ci ha detto che ... la bar	...rie	...i canali, sta nella sez ... in una sc	2
10	V	Vanča Agata Olivia Mara	Olivia	Insù e mi go solo ditto "veara non stabe a far	madria?	... gita la classe in g'ò / ... in g'ò. Ma dopo lu jò	2
11	V	Vanča Agata Olivia Mara	Olivia	eto? e ne frattempo (me) ga fatto sta ...	desertaja	... anatomica ... che siccome la vedeva che non r	2
12	V	Vanča Agata Olivia Mara	Mara	Sono andata in	botola	... perché (me) me ga portato a casa dai sistem	2
13	V	Vanča Agata Olivia Mara	Mara	un'interrisco (sem) e' me ga ... parà dal	sistemabili	sto foglietto ...	2
14	V	Vanča Agata Olivia Mara	Mara	mei al ano però se sempre sto sta sta	sistemabili	sto foglietto su cui era scritto "idgrast"	2
15	V	Vanča Agata Olivia Mara	Mara	se (odh) andassi a far un controllo su all'	traxa	... alla padatichina kimica (odh) e... che la d	2
16	V	Vanča Agata Olivia Mara	Mara	far un controllo su all' endocrinologica alla	pediatraUna kimica (odh)	e... che la dopo e che ghe farà un pre'm: prei	2
17	V	Vanča Agata Olivia Mara	Mara	a ga ditto "li la mandì pur su proporziona la	napotica	la napotica "però la ga ditto "e la ga voa	2
18	V	Vanča Agata Olivia Mara	Mara	da avanti? ... S'è tornada a casa con ...	apoteca	però la ga ditto "li la ga voa... prima che te	2
19	V	Vanča Agata Olivia Mara	Mara	e' fono li l'anno me g'è parato ...	menedicaoged	e così (me però (me) me ga ditto "anch	2
20	V	Vanča Agata Olivia Mara	Mara	Prima che andavo ...	Catalina ...	adesso ve legio ancora questo registro e dopo	2
21	V	Vanča Agata Olivia Mara	Mara	... che me scivi "mama (me) me ga ditto	... di sc'ò zuppa kot kraa	... E dopo ga ditto u... e lu ga ditto sc'ò ...	2
22	V	Vanča Agata Olivia Mara	Mara	traxa ... E dopo go ditto u... e lu ga ditto	sc'ò kraa so bol parmette od lebe"	... (l. 35) Me me se bugi de bol k'ina k'levica vna	2
23	V	Vanča Agata Olivia Mara	Massimo	Nismo lih potozhij luge	"pe niente" (sem)	je vna bluu asp?	2
24	V	Vanča Agata Olivia Mara	Massimo	et ma' l'uo ma' drugo a z' si r'elato ...	oma' ...	Stacca 657 (1)	2
25	V	Vanča Agata Olivia Mara	Massimo	simo andanas smo se roditi v'axem avetu li ...	anche / anche	me: 1, 146	2

Prima che andavo ... in Catalina ... dopo questo registro ... per la dottessa ... me sta un messaggio de (me) / che me scivi "mama (me) me ga ditto da si giupa kot kraa ... E dopo go ditto u... e lu ga ditto sc'ò kraa so bol parmette od lebe"

200-H... Informatici GP (657 results) Regs: (Annotate) Annotations: KP

Agata [f] Agata [f] Olivia [f] Olivia [f] Mara [f] Mara [f]

SI

sto registrato e dopo chiedemo ... aspettavo ... per la dottessa ... me sta un messaggio de (me) / che me scivi "mama (me) me ga ditto da si giupa kot kraa ... E dopo go ditto u... e lu ga ditto sc'ò kraa so bol parmette od lebe"

09:25:03 (empty) (empty)

Parcur | Ut | HTML

Slika 4: Poizvedovanje in analiza z orodjem EXAKT

7

Oblikoslovno- skladenjska analiza kodnega preklapljanja na povedni ravni

Pripravljalno analizo gradiva sem za vsako posamezno transkripcijo opravila že med prepisovanjem z orodjem Partitur Editor. Vsi zaznani preklopi so bili obravnavani bodisi kot kodno preklapljanje na povedni ravni bodisi kot kodno preklapljanje na nadpovedni ravni. Pri označevanju preklapljenih segmentov v govornjenih besedilih sem upoštevala tonski potek izjave – kot preklapljanje na nadpovedni ravni sem (z oznako 1) označevala vse spremembe koda, pred katerimi sem zaznala končno intonacijo, vse druge spremembe koda pa sem obravnavala kot kodno preklapljanje na povedni ravni (oznaka 2 v vrstici za zapis). Pri tem sem upoštevala in označevala tudi vse enobesedne preklope, ki jih drugi avtorji pogosto obravnavajo kot nepravne preklope (*non-switches*, Pfaff 1979; *nonce borrowings*, Sankoff in Poplack 1981), saj se ta tip preklapljanja pojavlja znotraj stavka in ga zato uvrščam h kodnemu preklapljanju na povedni ravni (prim. Šabec 1995, 186).

Kakor ugotavlja že Filipi (1995, 141) ob pojavljanju »otročkih psevdoinzposojenk«, se je pri označevanju preklapljanja na povedni ravni izkazalo, da je včasih, ko je jezikovno mešanje posebno izrazito, kar zlasti velja za zasebno, neformalno komunikacijo mlajših govorcev, nemogoče ali celo nesmiselno vnaprej določati, kateri jezik bi v skladu z modelom MFL (Myers-Scotton 1997) služil kot osnovni okvir, in ugotavljati usmerjenost preklopa. Pri usmerjenosti gre za »smer spremembe koda v izjavi od pogostejše aktiviranega koda k manj aktiviranemu kodu v isti izmenjavi« (Ciccolone 2013, 4). Pri posebno nejasnih primerih je zato smiselno kot osnovno enoto analize preklapljanja določiti dvojezično izjavo in jo po potrebi analizirati na več ravneh.

Vprašanje usmeritve preklapov znotraj ene same izjave ponazarjajo spodaj navedeni zgledi, in sicer je v zgledu 1 jasno videti, da je osnovni kod slovenščina, preklapljanje pa je usmerjeno od slovenščine k italijanščini; pri zgledu 2 je osnovni kod italijanščina, preklapljanje pa dvosmerno (slovenščina – italijanščina – slovenščina); pri zgledih 3 in 4, v katerih se med drugim pojavljajo besede, ki so prisotne v obeh jezikih (npr. it. *ma*, *tipo*, *un*, ki so obenem tudi prevzete besede romanskega izvora v pokrajinskem pogovornem jeziku; prim. Volk 2007, 161),²² pa je za ugotavljanje usmeritve in vrste preklapljanja potrebna podrobnejša razčlenitev.

1) Nismo lih pobožni ljudje`*per niente*! ((smeh))

– *sploh ne!*

SL

> IT

22 Te besede bi lahko obravnavali celo kot »sprožilce« preklapljanja (*trigger words*), saj gre za jezikovne prvine, ki so skupne obema kodoma in omogočajo prehod iz enega jezikovnega sistema v drugega (Piga 2014, 188).

2) Ma dejansko a così tante persone starebbe bene la rinka.

– *bi toliko ljudem pristajala* –

SL

> IT

> SL

3)

Zgled rabe	Ma	sej	po	mojè	se	sei	počen`	'sta	roba` ...
Besedna vrsta	veznik (IT); tudi pre- vzeta beseda v SL	členek (SL)	prisl. zve- za (SL)		vez- nik (IT)	glagol (IT)	pri- devnik (SL)	zai- mek (IT)	samostal- nik (IT)
Smer preklopa	SL				> IT		> SL	> IT	
Tip KP					{2}		{2}		

4)

Zgled rabe	Še	<u>tipo</u>	cestak`	ne`	un	motor.
Prevod	<i>Je</i>	<i>kot</i>	–			
Besedna vrsta	glagol (IT)	samostalnik (IT) – členek (SL)	samostalnik (SL)	členek (SL)	zaimék (SL) – člen (IT)	samostalnik (SL)
Smer preklopa	IT		>SL			
Tip KP			{2}			

Skupno je bilo v analizo zajetih 1389 zgledov kodnega preklapljanja, od katerih je kar 68 % zabeleženih v govorjenih besedilih v podkorpusu neformalne komunikacije, 22 % v podkorpusu govora v polformalnem položaju ter samo 10 % v besedilih, zajetih v podkorpus govora v formalnem govornem položaju. V nadaljevanju poglavja so prikazani najbolj reprezentativni zgledi iz vseh treh namensko oblikovanih podkorpusov govora pripadnikov INS. Izbrani zgledi namreč najustrezneje ponazarjajo splošne oblikoslovne in skladdenjske značilnosti kodnega preklapljanja med italijanščino in slovenščino na povedni ravni. V preglednicah pod posameznimi obravnavanimi kategorijami so, ko je to mogoče, naštet

zglede iz vseh treh podkorpusov. Zglede iz korpusa spremljajo glose v slovenskem jeziku, ko se to zdi bistveno za razumevanje strukture. Če se določena oblika preklapljanja v posameznem podkorpusu ne pojavlja, je to ustrezno navedeno. Podrobnejša, tako kvalitativna kot kvantitativna obravnava kodnega preklapljanja glede na govorni položaj je posebej predstavljena v sedmem poglavju (gl. poglavje *Tipologija kodnega preklapljanja glede na govorni položaj*).

Z vidika besedilne skladnje sta za analizo izredno zanimiva tako nadpovedno kot medstavčno kodno preklapljanje, ki sta v monografiji obravnavana samo glede na pragmatične funkcije, ki jih opravljata v govorjenem besedilu (gl. poglavje *Funkcijska analiza kodnega preklapljanja*), vendar je preklapljanje znotraj stavka in na ravni besede tisto, pri katerem se koda najbolj prepletata in sta njuni slovnici resnično v stiku, zato je s strukturalnega vidika ta tip preklapljanja najpodrobneje razčlenjen.

7.1 BESEDNOVRSTNA ANALIZA KP NA POVEDNI RAVNI

Nadaljnjo (besednovrstno) analizo pridobljenega gradiva sem zasnovala v skladu s teoretičnimi izhodišči in raziskovalnimi vprašanji – zanimalo me je namreč, *katero besedne vrste se najpogosteje preklapljujejo pri italijansko-slovenskem jezikovnem paru oziroma ali prihaja tudi do preklapljanja funkcijskih besed*. Pri tovrstni analizi je treba upoštevati, da hkrati obravnavamo dva jezikovna sistema – slovenska in italijanska klasifikacija besednih vrst se med seboj razlikujeta in posamezne kategorije besed niso vedno popolnoma prekrivne (npr. členek). Pri besednovrstni analizi vključenih prvin sem sledila slovenski klasifikaciji, kakor je predstavljena pri Toporišiču (235–462), ob tem pa je pri obravnavi zglede upoštevana osnovna besedna vrsta, čeprav bi lahko posamezne besede obravnavali v različnih kategorijah (gl. npr. obravnavo vulgarizmov in slengizmov).

Pri kodnem preklapljanju na ravni besede oziroma besedne zveze sem v Exactu vsaki zaznani preklopljeni leksikalni enoti določila besedno vrsto. Pokazalo se je, da gre pri večini vključenih prvin za polnopomenske besede (samostalnik, glagol, pridevnik, prislov), manj pogosto je preklapljanje funkcijskih besed (veznik, zaimek, medmet, členek; za podrobno razčlenitev gl. poglavje *Tipologija kodnega preklapljanja glede na govorni položaj*).

Slovenske besede, vključene v pretežno italijanski govor, so praviloma ohranjene v osnovni obliki in z izjemo glagola ne vplivajo na skladensko strukturo jezika prejemnika (gl. *Glagol in dvojezične glagolske zveze*).²³

23 Izbrane skladenske značilnosti kodnega preklapljanja so bile v manjšem obsegu obravnavane že v prispevku z naslovom »Skladnja dvojezičnih besednih zvez v mešanem italijansko-slovenskem govorjenem jeziku« (Umer Kljun 2023, 301–305).

7.1.1 Samostalnik, pridevnik in mešana samostalniška besedna zveza

Samostalnik

Posamezne slovenske samostalniške besede oziroma posamostaljeni pridevniki se kot jedro samostalniške besedne zveze za italijanskim določnim ali nedoločnim členom praviloma pojavljajo v imenovalniku, tudi tedaj ko bi v slovenskem jeziku na istem mestu pričakovali rabo drugih sklonov.

Preglednica 8: Slovenski enobesedni samostalniški preklopi

Slovenski samostalniški preklopi

Neformalni govorni položaj

- (1) appena se sblocca la **kartica** `bisogna subito approfittare
- (2) La maestra mi ha detto di fare tutte le scalé /.../ e:: di fare tutti: i **četverozvoki**
- (3) A quel bisogna pagare la **pijača**
- (4) No l' **išpektor** ga fato un' **izjava** • • ə:: che • • giustamente
- (5) Sempre meno še **borci**.
- (6) Niente` ormaí` il furgone se ga rotto` • la **šipa** non se neanche più nera:`
- (7) No quando tiro il **čik** quando` non so` ...
- (8) `Spetta • d/ dimmi il pl/ **plan**?
- (9) O a te ti starebe ful bela la **rinka** qua stari`
- (10) Così vedrà come son' brezvezní` i nostri **pogovori**.

Polformalni govorni položaj

- (11) Stiamo facendo le stesse cose` io le **ankete** le ho già fatte`
- (12) Il dialetto mi viene adesso` dopo la **puberteta** cosí` quando facevi un po' il **frajer**
- (13) Ah sì perché non sapevo la **čirilica** no?
- (14) sì però se tu fai decidere` • • il capitalismo` al fine sei una:/ una **cunja**`
- (15) con la mia **kolegica slavistka** ` di scuola`
- (16) una: **dispozicija** di una tesi di laurea`
- (17) questi libri da legerè` anche l/ **domače branje** ` • • così detto` no?
- (18) poi problemí` per læ:: m: la: m:: ((1 2s)) ecco **nostrifikacija** ` vedi?
- (19) già il: / ə: il bando` il **razpis** ` no` lo mete fuori in istroveneto
- (20) Be tranne con ə i clienti cioè con le **stranke** sì.
- (21) E:: invece poi a pirano` c' erano le tre **papige** ` mi pare.

Slovenski samostalniški preklopi

Formalni govorni položaj

- (22) anche la sa/ ə: la **samoupravna**´ anche la comunità autogestita´ ha un consiglio´
- (23) •• abbiamo i piccoli´ i minicantanti´ ••• ə: **mlade glasbenike**´ che m:::
- (24) il numero` ə:: •• sul monolite` di carcauze´ il **krkavčanski kamen**´ •• il secondo numero relativo` ala mal/ malattie
- (25) •• poi abbiamo il coro´ •• **zbor**´
- (26) • e poi abbiamo in casa tartini´ un corso di´ • **tečaj**´ pianoforte´ •• **klavir**´ violino´ e •• chitarra
- (27) Da **ženska**´ a **baba**.

Čeprav je zgledov preklapljanja italijanskih samostalnikov v zbranem gradivu izrazito malo, lahko iz zgledov v preglednici 9 razberemo, da se italijanski leksem v takih primerih običajno oblikoskladenjsko prilagaja slovenščini, govorniki pa pri vključenih italijanskih samostalnikih uporabijo (ustrezno) slovensko sklonsko končnico. Tako oblikoskladenjsko prilagajanje italijanskih prvin je prisotno izključno v podkorpusu neformalne komunikacije.

*Preglednica 9: Italijanski enobesedni samostalniški preklopi***Italijanski samostalniški preklopi**

Neformalni govorni položaj

- (28) eno malo` / eno malo **birete**?
> IT: birra, birretta (pivo)
- (29) ma kaj smo štartali od / o/ ob šestih in petnajst iz **cimiterota**.
> IT: cimitero (pokopališče)
- (30) To vrže **battutino**´ ma mikrofon´ in se smejejo` kaj češ.
> IT: battuta, battutina (duhovita replika)
- (31) Ja ja je prou ratal ko/ • **cuoco**.
> IT: (kuhar)

Mešane predložne zveze

Pri mešanih italijansko-slovenskih predložnih zvezah in vključenih slovenskih predložnih besednih zvezah se zdi, da raba predloga narekuje tudi rabo ustreznega sklona vključene slovenske samostalniške besede. Ko zvezo uvaja predlog v italijanskem jeziku, je slovenski samostalnišek vselej v imenovalniku, slovenskemu predlogu pa običajno sledi slovenski samostalnišek v ustreznem sklonu (zglejdi 41, 42, 53). Raba je značilna za neformalni in polformalni govorni položaj, v podkorpusu formalne komunikacije pa zgledov tovrstnih mešanih predložnih zvez ni.

Preglednica 10: Mešane in vključene predložne zveze

Mešane predložne zveze
Neformalni govorni položaj
(32) Prima che spetavò • in čakalnica
(33) co učiteljica • • me go meso d' acordo
(34) Perché quando sono in *pralnica apunto* se questo video'
(35) ((ime)) me ga portado a casa dal sistematski sto fogliettino'
(36) Ierimo sò in parter
(37) lo ga meso in skrinja
(38) Me lasci' • • all' autobusna e:: basta.
(39) se ((vdih)) andassi a far un controllo' su all' endokrinološka
(40) E invece ha scelto lo sloveno' alla matura
(41) Materasso s spominom?
(42) Te se fazi otozento chilometri u eno smer.
Polformalni govorni položaj
(43) Che tipo se andiamo sui skloni ' è già un' altra roba
(44) E i me ga manda in ljubljana
(45) • • • In porodniška.
(46) una libreria' scusa' • • quella lì di fronte ala tržnica
(47) mia figlia è andata a studiare a lubiana' a la biotehnična
(48) ché: n:: una signora legeva la r/ relazione del • nadzorni s/ odbor.
(49) Perché gavemo gente de/ de la m:: bivša juga
(50) Che tipo se andiamo sui skloni ' è già un' altra roba.
(51) qua in krajevna skupnost d/ iero • • vice / vice' • presidente'
(52) dopo che me son trasferido' che iero in deveti korpus ' su a piran' dala (cesa)
(53) al • ministero' • • • per' / per per / • • • za starševske. • •

Da je raba ustreznega slovenskega sklona v predložnih zvezah odvisna od rabe predloga, dokazuje tudi dejstvo, da v korpusu ni zgledov »neustrezne« rabe, kakršni bi bili npr. »materasso s spomin« in »otozento *chilometri* v ena smer«.

Pridevnik

Slovenski pridevniki se kot vključena prvina v mešanem govoru v neformalnem in polformalnem govornem položaju pojavljajo zlasti kot povedkovo določilo (npr. še:: **zbirčen** – narečna oblika glagola *essere*, 3. os. ed + sl. prid.), v pridevniški zvezi pa je kvantifikator bodisi v vključenem kodu bodisi v osnovnem kodu izjave (npr. uno è **ful znan**; še più **kompaktna**).

Preglednica 11: Vključevanje slovenskega povedkovega določila

Vključeni slovenski pridevnik kot povedkovo določilo
Neformalni govorni položaj
(54) se sei počen sta roba`...
(55) Pizda cos' sei così:: zmučkana tu?
(56) Sei propio` • zalepljena .
(57) Così vedrà come son' brezvezni i nostri pogovori.
(58) son' così:: • • zamaknjeni che non riesco.
(59) era così puhast ancora' sai
(60) • • • Be še pekoč!
(61) Sarò modra .
(62) sicuro še • • ((neraz.)) še živahen allora sì!
(63) co te diventi un poco più:: / • • più vešč!
(64) quele batterie che è sà neuporabne per lori'
Polformalni govorni položaj
(65) ti avevano deto • • che s/ che sei nepismen
(66) Fiera vuol dire` esser ponosna .

Prav tako se zlasti med mlajšimi govorcami v neformalni komunikaciji pojavlja slovenski nedoločni vrstni pridevniški zaimek neki – ta lahko v mešanem govoru nadomešča italijanski nedoločni člen oziroma partitivni člen, (*articolo partitivo*), »ki nadomešča neobstoječo množinsko obliko nedoločnega člena« (Dardano in Trifone 1995, 160).

Preglednica 12: Vključevanje slovenskega vrstnega pridevniškega zaimka

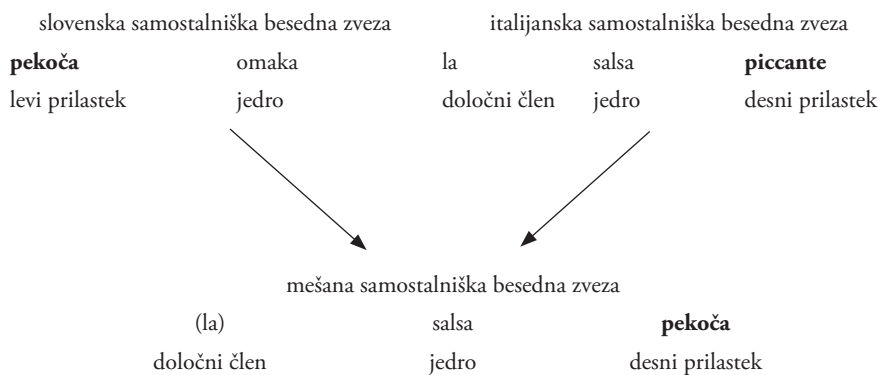
Vključeni vrstni pridevniški zaimek
Neformalni govorni položaj
(67) Non era' neki film.
(68) Nek film italiano'
(69) Per ə:: neka tipa'...
(70) Ma nek / nek cane di neki amici di ((ime))'
(71) Non so` neka tesi / • • una tesi di laurea` eco.
(72) Un giorno ero con neki amici :: di ((ime))

Mešana samostalniška besedna zveza

Pri določanju strukturalnih omejitev kodnega preklapljanja Poplack, Wheeler in Westwood (1989, 389) med drugim ugotavljajo, da je preklapljanje v samostalniški besedni zvezi mogoče le tedaj, ko v obeh kodih obstajata skladijsko enakovredni zvezi, in sicer le na mestih, kjer se površinski strukturi kodov ujemata. Pri mešanem angleško-španskem govoru naj bi bilo torej kodno preklapljanje smiselno in mogoče le med determinativom in samostalnikom v jedru besedne zveze, ne pa tudi med pridevnikom in samostalnikom:

- »English: DET + N
 Spanish: DET + N
 CS: ENG DET + SP N; SP DET + ENG N
 English: ADJ + N
 Spanish: N + ADJ
 CS: *ENG ADJ + SP N
 *SP ADJ + ENG N
 *ENG N + SP ADJ
 *SP N + ENG ADJ« (Poplack, Wheeler in Westwood 1989, 389)

Nasprotno pa v govoru pripadnikov INS zaradi vključevanja slovenskih pridevnikov in samostalnikov nastajajo številne mešane samostalniške besedne zveze (SBZ) navkljub »neskladju« ustaljenih struktur:

Pri oblikovanju mešanih SBZ je tako ob vključevanju slovenskih prvin ohranjen ustaljeni (nezaznamovani) italijanski besedni red, pri katerem je kakovostni pridevnik z restriktivno funkcijo vselej desno od jedra (Serrianni 1989, 200; la salsa piccante – *la piccante salsa), čeprav bi bila v slovenski SBZ lastnost oz. kakovost jedra izražena z levim prilastkom (pekoča omaka – *omaka pekoča). V korpusu ni zgledov mešanih SBZ, pri katerih bi bil upoštevan slovenski besedni red (npr. *la **pekoča** salsa), italijanski besedni red pa je ohranjen, celo tedaj ko je v jedru mešane SBZ slovenski samostalnik (še tuto **manjšina** slovena 'je vse slovenska manjšina') in včasih celo tedaj ko sta tako jedro kot dopolnilo v slovenskem jeziku (non ho più **odsev rumen oranžen** 'nimam več rumenoo-ranžnega odseva').

Preglednica 13: Slovenski desni prilastek v SBZ

Mešane SBZ s slovenskim desnim prilastkom
Neformalni govorni položaj
(73) tanto` uau` il film` razprodan`
(74) te resti / te pol restar nove anni con la casa` rušena` e che non te rivi a ricostruir`
(75) No questa è • salsa messicana pekoča.
(76) il moto mat bivši
(77) ti fanno il contrato` pač ə quello::š studentsko
Polformalni govorni položaj
(78) Mi hanno detto` che ho un:: sloveno` •• srednješolski.
(79) ma chi che vivi qua` che še de qua` ga lo šloven` ••• e • domače
(80) ma ci son questi termini: ((0,9s)) strokovni`
(81) Sopraturó` con tute le cose strokovne

Preglednica 14: Slovensko jedro SBZ

Mešane SBZ s slovenskim jedrom
Neformalni govorni položaj
(82) še tuto` manjšina slovena
(83) ((ime)) ga fato sta` •• dizertacija` anatomica`
(84) Dopo te ga quelle varjante più ••• potovalne`

7.1.2 Glagol in dvojezične zložene glagolske zveze

V dvojezičnem mešanem govoru se kot enobesedni preklopi pojavljajo tudi slovenski glagoli, ki pa so večinoma rabljeni v nedoločniški obliki (gl. *Dvojezične zložene glagolske zveze*). Edini izjemi sta glagola *paziti* in *štekati* (razumeti) v spodaj navedenih zgledih 85 in 86 iz podkorpora neformalne komunikacije, ki pa imata v govoru specifično sporočanje pragmatično funkcijo. V obeh primer gre namreč za t. i. *tag-switches*, vrivke, torej za preklapljene samostojne segmente, ki so neodvisni od skladnje povedi (Piga 2014, 180), saj »vključeni del deluje kot krajši vrinjeni stavek« (Dal Negro in Guerini 2007, 44). Enako velja za zgled 87, pri katerem se v slovensko osnovo »vriva« italijanski enobesedni glagolski preklop.

(85) Seicentozinquanta euro gaveva. •• E doperado **pazi.** ••

Šestopetdeset evrov je imel (stal). In rabljen –

(86) e non pos' tagliarmi le unghie` **štekaš.**

in ne morem si ostriči nohtov –

(87) ma kje si živela ti` **scusa**´ do / do včeraj?

– oprostí –

Sicer je preklapljanje italijanskih glagolov v pretežno slovenskih izjavah redko. Drugi zabeleženi enobesedni italijanski glagolski preklomp pa je tudi edini zgled (88), pri katerem bi zaradi besednega reda in (neustrezne) rabe sklona lahko prišlo do napačnega tolmačenja sporočila: »Ja: in ka/ in kaj / in kaj **porta**´ lase?« (Ja in kaj, in kaj prinese lase?).

(88)

Lea Rajši da si sanjala lasé´ ki zobe pravijo da:: **porta mal no**?

SL > IT: *prinaša nesrečo, ne?*

42 Ja: in ka/ in kaj / in kaj **porta**´ lase? ((smeh))

SL > IT: *prinese > SL*

Lea Ne vem´ •• ma vem da zobe če sanjaš´ pa da / da: / da ne prinaša dobro` ne? Ja.

46 Nianche i cavei` (no še tanto) ...

Niti lasje (niso tako)

Lea Nianche i cavei?

Niti lasje?

42 Molti intrighi` (ma vara che še...)

Veliko spletk (glej, ki je...)

Lea Intrighi?

Spletk

46 Sì una roba cusì.

Ja, nekaj takega.

Iz konteksta je videti, da gre za elipso, saj se oseba 42 navezuje na predhodno Leino izjavo. Brez izpusta bi se izjava najverjetneje glasila »Kaj **porta** [sanjati] lase« ali »Kaj **porta** [če sanjaš] lase« (Kaj prinaša, če sanjaš o laseh). Pa vendar pogovor teče nemoteno dalje kljub preklopu in nekoliko nerodni formulaciji.

Dvojezične zložene glagolske zveze

Slovenski glagol se torej kot vključena prvina v pretežno italijanskem govoru pojavlja zlasti v dvojezičnih zloženih glagolskih oblikah, in sicer slovenski pogovorni nedoločnik s končnico -t vselej nastopa za spreganim italijanskim glagolom *fare* (početi, delati, narediti, storiti), npr. v zvezah *faciamo snemat*, *far mešat*, *go fatto zafrknit* (gl. preglednici 15 in 16 v nadaljevanju).

Da bi razumeli sestavo, pomen in učinek takih dvojezičnih glagolskih zvez v mešanem italijansko-slovenskem govoru, se najprej ozrimo k sorodnim skladenjskim strukturam v obeh jezikih. Glagolske zveze z glagolom v nedoločniku namreč poznata tako italijanski jezik (npr. zveza naklonskih glagolov in glagolov zaznavanja

z nedoločnikom ter vzročniške zveze glagolov *fare* in *lasciare* z nedoločnikom; Serianni 1989, 395–397) kot slovenski jezik (npr. zveza pomensko nepopolnih pomožnih glagolov z nedoločniškim povedkovnikom ali zveza glagolov premikanja z namenilnikom, Toporišič 2004, 587–589), vendar je podobnost med takimi enojezičnimi glagolskimi zvezami z nedoločnikom in obravnavano mešano glagolsko zvezo le navidezna. Po sestavi najbližje italijanske vzročniške zveze glagola *fare* in nedoločnika (*costruzioni fattitive* oz. *causative*) namreč izražajo dejanje, ki ga osebek povzroči, vendar ga ne izvrši neposredno (npr. *ho fatto recapitare la lettera al nuovo indirizzo*; *Marco mi ha fatto arrabbiare* v (Trifone in Palermo 2008, 130). Po Serianniju gre pri tem za nekakšno sodelovanje med slovničnim osebkom kavzativnega glagola in logičnim osebkom nedoločnika, saj prvi sproži delovanje drugega (Serianni 1989, 550).

V slovenskem jeziku so italijanskim kavzativnim zvezam po pomenu in sestavi še najbližje zveze z velevanjskimi glagoli »*veleti, ukazati, naročiti, prisiliti, dati* (*prisiljen biti*; seveda tudi *ukazano je bilo* itd.)« (Toporišič 2004, 587). Tem pa je podobna tudi zveza glagola *storiti* z nedoločnikom, ki se pojavlja v primorskem pogovornem jeziku in je najverjetneje kalk iz italijanščine. Ta zveza je prisotna tudi v *Slovarju jezika Janeza Svetokriškega*, v katerem je drugi pomen gesla *storiti*: »ukazati, odrediti, pripraviti, tj. narediti, da kdo stori, kar je pomen pripadajočega nedoločnika: /.../ v' shelefu ga fturj 3. ed. vkovati, veno temno jezho ga fturj 3. ed. saprèti« (Snoj 2015).

V mešani glagolski sintagmi glagola *fare* s slovenskim nedoločnikom je vzročna vrednost italijanskega glagola zanemarjena, njegov prvotni pomen pa oslavljen. Razliko je mogoče ponazoriti s primerjavo navidezno podobnih zgledov z nedoločnikoma *disperare* in *obupati*:

a) Ho fatto **disperare** la mamma.

Naredil sem obupati mamo. → *Mamo sem spravil v obup.*

b) /.../ ho un po" •• non perso la voglia` però ((smeh)) ••• ho fato ***obupat***.

sem malo *ne izgubila voljo ampak* *naredila obupat*

V zgledu a) glagol *fare* nima samostojnega pomena, a pridobi kavzativno vrednost v zvezi s polnopomenskim nedoločnikom v implicitnem predmetnem odvisniku (prim. Serianni 1989, 550); osebek glagola *fare* v glavnem stavku je neizražen [*io*, 1. os. ed.], predmet glavnega stavka [*la mamma*] pa je obenem osebek podrednega stavka (prim. (Colombo 2019, 100). V zgledu b) iz korpusa dvojezičnega govora glagol *fare* prav tako nima samostojnega pomena, vendar je iz sobesedila mogoče razbrati, da v zvezi z nedoločnikom ne izraža kavzativnosti. Prvi element v italijanskem jeziku namreč prevzema vlogo pomensko nepopolnega pomožnega

glagola in izraža ustrezne slovnične kategorije (*ho fato* – 1. os. ed., *passato prossimo*), vključeni slovenski glagol v nedoločniški obliki (obupati) pa določa pomen zložene glagolske zveze, ki jo lahko prevedemo kot: »obupala sem.« Italijanska prvina dvojezične glagolske zveze z nedoločnikom torej oblikuje skladenjski okvir in slovenska dodaja vsebino.

Zgledov mešane dvojezične glagolske zveze z nedoločnikom je v korpusu razmeroma malo (le 24 pojavitev v podkorpusu zasebne neformalne komunikacije in samo tri v korpusu polformalne komunikacije,²⁴ v formalnem govornem položaju pa do takih struktur ne prihaja), vendar se ti pojavljajo v govoru pripadnikov INS vseh starosti.

Preglednica 15: Dvojezične zložene glagolske zveze za sedanjik

Dvojezične zložene glagolske zveze za sedanjik	
Neformalni govorni položaj	
(89)	A ma fai già snemat .
(90)	Quando ti fano rast i:: modrosni.
(91)	Com' è bello far mešat .
(92)	E allora • • faccio driblat le ultime'
(93)	Quindi ga dito • • „ falla rušit '
(94)	mi go solo ditto' „vara non staite a far martrat ' • • gira la ciave in giù / in sò.“
(95)	Si s' anche ((ime)) andava ful volte là a far stavit .
(96)	Ben vado un poco' cio/ fazo pocrtat un poco.
(97)	No: e la fa šraufat ' qua a capodistria.
(98)	E se te vol la fa divjat ' • • e ti se te vol la guida normale.
(99)	Che lui vol' • che facciamo naročit !
Polformalni govorni položaj	
(100)	• • • Quela volta non posso: ((1,2s)) glumarit .

Preglednica 16: Dvojezične zložene glagolske zveze za preteklik

Dvojezične zložene glagolske zveze za preteklik	
Neformalni govorni položaj	
(101)	Ascolta` de cosa se ga fato javit ?
(102)	No` ho solo un orecchio` un po' più a punta' perché non si è fatto zrolat ' fino ala fine.
(103)	a:: de novo go fatto • zafkrnit '
(104)	uno dei vicini se ga fatto • to/ to:žit o qualcoša`

²⁴ Med obravnavanimi zgledi dvojezičnih glagolskih zvez se vključeni slovenski pogovorni nedoločnik samo enkrat pojavi v zvezi s spreganim italijanskim modalnim glagolom *potere* (moči; gl. zgled 100), ki že sam po sebi omogoča dopolnjevanje zveze s slovenskim nedoločnikom.

Dvojezične zložene glagolske zveze za preteklik

Polformalni govorni položaj

- (105) anche ieri facevamo ((1,3s)) con la mia kolegica slavistka` di scuola` **facevamo**:
 ••• **lektorirat** una: / una: dispozicija
- (106) /.../ ho un po`•• non perso la voglia` però ((smeh)) ••• ho **fato** ***obupat***

Enako strukturo za italijansko-hrvaški par navajajo Milani-Kruljac (2003, *fare cepnit* – pasti na izpitu) ter Altin in Oretti (2003, *fa discotechirat* – zahaja v disko), poleg tega anekdotični primeri iz slovenske Istre (npr. *far giocat nogomet* – igrati nogomet; *non me fazo družit* – se ne družim; *non si fa spodobit* – se ne spodobi) kažejo na to, da gre za strukturo, ki se prenaša med generacijami znotraj skupnosti in ki jo prevzemajo tudi drugi govorniki iz obalnih mest Primorske, ki niso italijanske narodnosti, a so obiskovali šole z italijanskim učnim jezikom.

Sorodne mešane glagolske zveze, t. i. *nonfinite embedded language verbs in do constructions* (Myers-Scotton in Jake 2014), *bilingual compound verbs* (Muysken 2016; Edwards in Gardner-Chloros 2007) oziroma *light/operator verb constructions*, se pojavljajo pri najrazličnejših jezikovnih parih; prim. mešano strukturo glagola *hacer* z glagolom pri špansko angleškem in špansko nemškem jezikovnem paru, npr. »lo hicieron **hire**« (zaposlili so ga) v Vergara Wilson (2013, 129); »hacen **klingen** un poco raro« (zvenijo nenavadno) v Gonzáles-Vilbazo in López (2011, 833) in pravzaprav ne poznajo »ne tipoloških ne zemljepisnih meja« (Myers-Scotton 2002). Podrobnejšo razpravo o morebitnih strukturalnih vzrokih za pojavljanje in razširjenost takih zvez pri različnih jezikovnih parih najdemo pri Muyskenu (2016), ki se ob obravnavi zgledeov s širokega areala, ki se razteza vse od Šrilanke do Grčije, sprašuje, ali gre pri tem za posebno značilnost jezikov na geografskih območjih, ki drug z drugim mejijo, in pri katerih bi lahko v času njihovega razvoja prihajalo do medsebojnih vplivov, ali pa gre morda za univerzalne vzorce in vprašanje tipoloških značilnosti jezikov, tj. »možnosti nastajanja struktur zaradi ugodnih tipoloških okoliščin« (prav tam).

Glede njihove funkcije Myers-Scotton in Jake (2014) menita, da do vključevanja neosebne glagolske oblike prihaja zato, ker te bolje izpolnjujejo govornikov namen kot osebne glagolske oblike v osnovnem kodu, obenem pa raba struktur s pomensko oslabljenim spreganim pomožnim glagolom v osnovnem kodu in vključeno neosebno glagolsko obliko omogoča hitrejšo sporazumevanje brez posebnega navora in prilagajanja, ki bi ga sicer zahtevalo spreganje vključenih glagolov oziroma oblikovanje *ad hoc* hibridnih struktur, kakršna bi lahko bila, na primer, raba slovenskega korena in italijanskega obrazila (prim. »otroška psevdoidzposojenka« *plavo* 'plavam' < sl. *plavati* + it. prip. 1. os. ed. sed. -o; Filipi 1995). Četudi se mešane glagolske zveze tudi pri drugih jezikovnih parih običajno obravnavajo v okviru KP, Gardner-Chloros poudarja, da te strukture pravzaprav že kažejo »znake kreolizacije, saj vključujejo konvergenco med slovnica in analitičen pristop k besedišču« (2010, 198).

7.1.3 Prislov, povedkovnik, členek, veznik, medmet

Prislov

Manj pogosto govorci vključujejo posamezne slovenske prislove (oz. povedkovnike, kakor prikazujeta zgleda 113 in 114).

Preglednica 17: Vključevanje slovenskih prislovov

Slovenski prislovi v pretežno italijanskem govoru	
Neformalni govorni položaj	
(107)	Contagiri e contachilometri ločeno ...
(108)	Guarda` ce be ef` te la ga nejked` e::: que/ spet col turing kao no?
(109)	Brezveze così.
(110)	Ma no` • enkrat • • si`
(111)	Quasi son andato a far a pol • pizda.
(112)	e la sua sorellá anche kao • • spredaj kao • • e chiede` „ma poznaš ((ime))“.
(113)	Adeso no ghe servi. Questo no še nujno
(114)	A:: ma anche quel non še nujno sa?
Polformalni govorni položaj	
(115)	mi rilasso` e inizio a parlare mešano
(116)	Mi e ((neraz.)) insieme perché še: taku ...
(117)	se è una roba che rendi` bolj / meio` in una lingua`

Govorci občasno v pretežno slovenskih izjavah vključujejo italijanske prislove. Čeprav na tem mestu vse obravnavam kot preklope, bi za nekatere glede na pogostnost rabe lahko trdili, da so to že prevzete besede v pokrajinskem pogovornem jeziku. Volk (2007, 161) namreč med romanizme v spontanem govoru slovenske Istre med drugim prišteva tudi *alora* (torej) in *tipo* (recimo, na primer).

Preglednica 18: Vključevanje italijanskih prislovov

Italijanski prislovi v pretežno slovenskem govoru	
Neformalni govorni položaj	
(118)	dandanes smo se rodilí v takim svetu ki` • ormai • • je vse blizu` ne?
(119)	A boš še masa` a` trpela vročinè alora .
(120)	Anzi meni` ne *znancem` ((smeh)) *Meni.* ((smeh))
(121)	Sej tanto brišeš kaj.
(122)	Ma koliko so ble stare te. • • • Tipo • • osemnajst!
(123)	Zdej je nehalo snemat tipo pred eno uro.
(124)	Ma smo dve ure leti` • • fra tí in mi sami polé altroché maš za prepisovat.

Členki

Pri prepoznavanju in razločevanju členkov od drugih besednih vrst se naslanjam na definicijo členska po Žele (2014, 9), ki ga opredeli kot »strnjeni ubesedeni govorni dogodek, ki opozarja na spremenjene okoliščine besedila«. Vključevanje slovenskih členkov je zlasti izrazito v mešanem oziroma pretežno italijanskem govoru v neformalnem govornem položaju (gl. preglednico 13), veliko redkeje pa se v pretežno slovenskih izjavah pojavljata členska *si* in *no* (npr. Fejzercà **no?**; Neka skuta **no?**; Ni nujno **si.**). *Si* in *no* sta v italijanščini sicer kategorizirana kot prislova (*avverbio di affermazione*, *avverbio di negazione*), ki pa sama po sebi »ne določata pomena druge besede, temveč nadomeščata cel stavek« (Trifone in Palermo 2008, 152; gl. tudi »*uso olofrastico* dell'avverbio« v Serianni 1989, 505–506). Ker v obravnavanih zgledih opravljata enako funkcijo kot njuni slovenski ustreznici, sta tu obravnavana v isti kategoriji.

Med zabeleženimi členki je pri različnih govorcih, zlasti v neformalni komunikaciji, zelo pogosta raba slovenskega pogovornega členska *ful* (gl. zglede 132–141 v preglednici 19), ki kot naklonski vrednotenjski členek »izraža močen vrednotenjski odnos ali pa ga samo krepi«, kot naklonski čustvenostni členek pa »krepi določeno prepričanje« (Žele 2014). Členek je prek konverzije iz prislova *ful* »zelo, močno«, prevzetega prek hrvaškega *ful* iz angl. *full* (v drugačnih rabah), vstopil v slovenski pogovorni jezik, od tu pa vstopa tudi v italijanski govor pripadnikov INS (o izvoru, pomenu in rabi izposojenke *ful* v slovenskem pogovornem jeziku podrobneje piše Pulvirenti, 2016).

Raba slovenskih členkov *pač*, *dejansko*, *valda*, *baje*, *itak* itd. na poljubnih mestih v povedi je značilna izključno za skupino mlajših govorcev, pri drugih govorcih, vključenih v raziskavo, pa take rabe ni opaziti.

Preglednica 19: Vključevanje slovenskih členkov

Slovenski členki v pretežno italijanskem govoru

Neformalni govorni položaj

- (125) ((ime)) še in radio **ja**.
- (126) Allora quando veniva come ispezio:n /no no no no ne **ne ne ne!**
- (127) „La mamma' ci ha detto' che' •• la tes/ •• **ne** il cervello' sta nella tes/ •• no' • in una scatola
- (128) Bicier nero' e bira scura' **ne** non vedi niente' **ne?**
- (129) Quante cose ,sta estate' **res::** ...
- (130) Era ora' **res'** non so' pizda.
- (131) Io non so **sploh'** cos/
- (132) O io **ful** andrei a ultra stari.
- (133) Lei è **ful** fotogenica.

Slovenski členki v pretežno italijanskem govoru

Neformalni govorni položaj

- (134) Sì sì anche ((ime)) andava **ful** volte là a far stavit. (135) Ma • • sì ma per dire **pač** non so: hai soto un po' più chiaro: sopra un po' più scuro **pač** per diré no' • • che: il colore ti fa tu/ tuto uno' e **pač** sembra più:...
- (136) È **pač** • • • una merda di cartone no' però **pač** lui rideva.
- (137) **Ma dejansko** ha sempre le stesé profilne
- (138) **Ma dejansko** a così tante persone starebbe bene la rinka.
- (139) Questo è **dejansko** scienza o: ...
- (140) **Dejansko** mi colorerei così.
- (141) non mi lascia mai da farlo **dejansko** da sola.
- (142) Pizda **valda** avevo stari. • •
- (143) Sì **valda**.
- (144) Ah sì **valda** e cosa compri.
- (145) Sì e poi c' è la parte **kao** divertente' • ma non è divertente.
- (146) pensano di:: / • • • di trovaré **kao** il sistema vincente:
- (147) qualche zento euri in più perché è honda se **kao** più' ...
- (148) Nek film italiano duemilae quindici ful buono **baje** • • ed è **ful** figo stari.
- (149) ((hrup)) Ma no' **baje** che sia ((1,7s)) ə:: come cazo se ciama quel
- (150) Solo comunque se divje **baje** no?
- (151) Sì **ajde**.
- (152) **Ajde** insoma non se mal no ma
- (153) Luglio agosto sì **ajde**.
- (154) Mi son' / mi me piaši co / ((1,7s)) co la gente **v bistvu** ... • • • ((neraz.)). Co la gente **v bistvu** • • • si interessa a • • / a 'sta roba qua no?
- (155) perché noi parliamo **itak** italiondolo no?

Polformalni govorni položaj

- (156) E:: sì 'sta roba è **res** triste.
- (157) • • • Anche l' unica cosa sulla quale sono **res** sicura.
- (158) **Pač** a me 'sta roba mi è rimasta **ful** impressa infatti • più volte la dico.
- (159) Sì • questo mi da **f:ul fastidio** tipo:: • • non so' le ins:egne' là
- (160) Sì • sì **v bistvu** sì.
- (161) **Pravzaprav** loro hanno il dovere.
- (162) Quindi sapendo questi tre: • • • tu **dejansko stari** puoi imparare' • tutte le lingue
- (163) E poi il latino comunque mi lega **pa res** tutte le lingue no?
- (164) maggior parte de le amicizie te le ga quá e: ((neraz.)) **ma valda** che se giusto.

Veznik

V celotnem korpusu neformalne komunikacije je zabeleženih le pet primerov, pri katerih kot enobesedni preklap nastopa veznik. V korpusu polformalne in formalne komunikacije takih pojavitev ni. Ker sta dva slovenska veznika zabeležena pri enem samem govorcu, bi lahko zaključili, da gre za idiosinkratično rabo in da se slovenski vezniki kot samostojni enobesedni preklopi v dvojezičnem govoru pripadnikov INS najverjetneje ne pojavljajo, vendar moramo upoštevati dejstvo, da je korpus razmeroma majhen. Ob večjem naboru govornih besedil bi se lahko izkazalo drugače. Pri vključevanju italijanske vezniške besede *anche* v slovensko osnovo pa je težko z gotovostjo trditi, da gre za preklap, saj je v primorskih narečjih že ustaljena prevzeta oblika »anka« (o razširjenosti romanizma v istrskoslovenskih narečjih piše Todorović 2018, 232).

Preglednica 20: Veznik kot enobesedni preklap

Vključevanje veznikov	
Neformalni govorni položaj	
(165)	L' unica se ciogó` è il blek uido` • • oziroma il ə: ((2,9s)) blek uidou` / honda blek uidou`
(166)	Cosa pa .
(167)	Dve kokakoli e?
(168)	Je internet` maš unó` maš drugo` se / si nekako` • • • anche` / anche ku si leti` • zaprt` • • še vedno si lahko: • svetoven člouk` še vedno.
(169)	To anche bo ((neraz.)) točno to.

Medmet

Med enobesednimi preklopi na povedni ravni se medmeti, ki bi jih prepoznali kot slovenske, pojavljajo zelo redko.

Preglednica 21: Vključevanje slovenskih medmetov

Slovenski medmeti v pretežno italijanskem govoru	
Neformalni govorni položaj	
(170)	và in frigo` a ciorte bira dej .
(171)	se vedi che: • • già diši „ nasvidenje “.
(172)	Pa/ ə: mi n/ la mattina` „ dobr dan` dobr da:n` “ ouau!
(173)	Aja` vanno a bled domani.
Polformalni govorni položaj	
(174)	automatico me vien de dire dober dan .

7.1.4 Preklapljanje daljših nizov v stavku

Zlasti v korpusu neformalne komunikacije naletimo tudi na primere, pri katerih preklopljeni segment obsega daljši večbesedni niz v stavku. V zgledu 175, v katerem je prišlo do izpusta povedka, preklopljeni segment zajema vrinjeni »tag-like« preklop in preklop priredno zložene samostalniške besedne zveze v vlogi predmeta, pri zgledu 176 preklop obsega členek in prislov, zgleda 177 in 178 pa je lažje razčleniti, če spremenimo besedni red. Tako vidimo, da je pri zgledu 177 govorec uporabil slovenski členek in samostalniško besedno zvezo, pri zgledu 178 pa je uporabljena slovenska samostalniška besedna zveza v vlogi osebka, italijanski povedek, slovenski samostalnik kot povedkovo določilo in slovenski členek.

(175) Js enostavno **sai** • • **suono** **immagine** ne?

Jaz [sem] enostavno [uporabila], veš, zvok [in] sliko, ne?

(176) Io non so cosa faccio **krneki tu**.

Jaz ne vem, kaj počnem kr neki tu.

(177) Se speta 'sta **fakin glavna** • **f:ul**. → se speta **ful** 'sta **fakin glavna**

Se čaka to fakin glavno ful. → Se čaka ful [na] to fakin glavno.

(178) Še tipo **cestak** **ne** **un motor**. → **Un motor** še tipo **cestak, ne?**

Je kot cestak, ne, tisti motor. → Tisti motor je kot cestak, ne?

7.2 MEDSTAVČNO KODNO PREKLAPLJANJE

Med strukturalnimi omejitvami preklapljanja Gumperz (1982, 88) za preklapljanje med priredno in podredno vezanimi stavki zapiše, da je sicer mogoče, vendar je v takih primerih veznik vedno v kodu preklopljenega stavka:

»I was reading a book *and she was working*.

*I was reading a book and *she was working*.

John stayed at home *because his wife was at work*.

*John stayed at home because *his wife was at work*.«

Tudi v veliki večini zgledov iz korpusa prihaja do preklapljanja točno na meji med stavkoma (zgled 184), pri tem pa je lahko veznik, ki uvaja naslednji stavek, še v prvem kodu (zgleda 179, 180) ali pa (pogosteje) že v drugem (zgledi 181, 182, 185). Zgled 183 prikazuje kombinacijo obojega.

Preglednica 22: Medstavčno kodno preklapljanje na stavčni meji

Preklapljanje med stavki	
Neformalni govorni položaj	
(179)	Rajši da si sanjala lasé ki zobe pravijo <u>da:: porta mal no?</u>
(180)	((ime)) me ga dito' <u>da sn glupa kot krava.</u>
(181)	eni osebi' ki je tako zafrustrirana z višino' ••• tako / tako kot jst' ••• <u>che da un senso che finalmente non son mi quella tipo l/ ••• m:: el / el mascio de la situazione</u>
(182)	nikoli: ••• ne rušit hišo' ••• <u>se no te ga già' •• il progetto de •• ricostruzione approvato.</u>
(183)	S:e te la struchi se no: diši <u>che ni neki' ma ki</u> strucar mi piasí ful!
Polformalni govorni položaj	
(184)	In če mi ni zveni v redu' <u>vuol dire che c' è qualche sklon' che non va bene no?</u>
(185)	' •• in quelli che sono gli sloveni di triesté <u>ki govoriyo' malo bolj tako:</u>

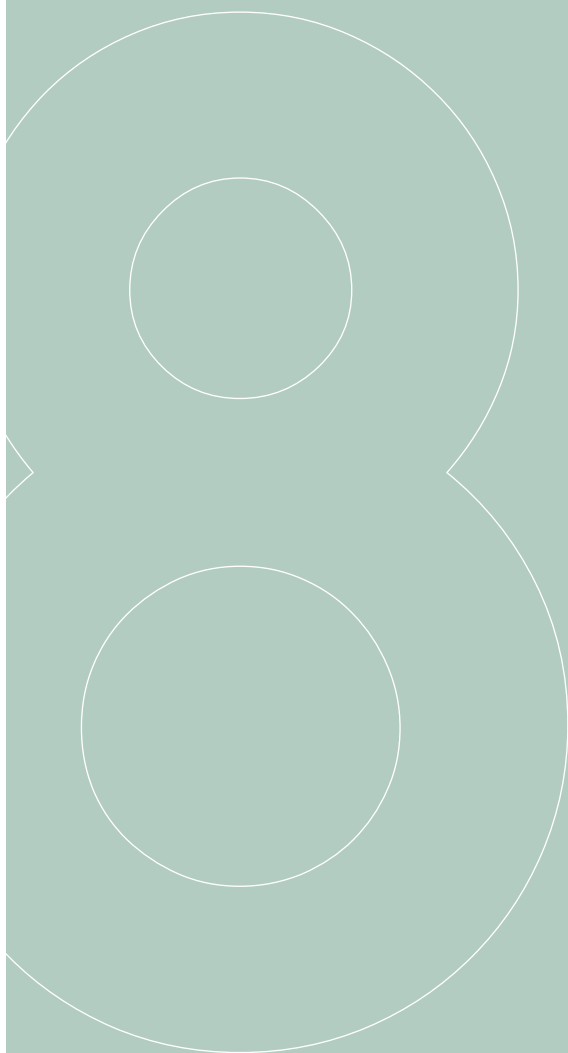
Drugod, redkeje, spremembo koda napoveduje že preklap besede ali besedne zveze v prvem stavku.

Preglednica 23: Medstavčno kodno preklapljanje

Preklapljanje med stavki	
Neformalni govorni položaj	
(186)	(Quela volta era) <u>svetovalka' v raz/ k/ takrat js sm učila menda prvi razred tudi ne?</u>
(187)	da je tukaj' •• cenejša:: •• <u>tipo la / la birra: ••• union' non so chi fa la radler no?</u>
(188)	co te ga tu:to' <u>urejeno' boli te kurac'</u>
(189)	Ga il <u>senzor račun.</u>
(190)	Ja • nič brezveze kaj je blo' pagliuca' • van basten' •• pol' • kaj je blo: ne vem ka:j <u>mio zio ((ime)) • due spacciatori' • e mezzo •• e / e poi basta • perché...</u>

8

Funkcijska analiza kodnega preklapljanja

8.1 FUNKCIJSKA ANALIZA PREKLAPLJANJA BESED IN BESEDNIH ZVEZ

Pri obravnavi funkcij enobesednih preklapov se je pokazalo, da jih je mogoče kategorizirati po področjih oz. tematskih sklopih (prim. Fishman 1972). Govorci namreč pogosto vključujejo slovenske samostalniške besede s področja zdravstva, financ, šolstva, uprave in administracije (prim. »posebne psevdoizposojenke, pravno-administrativna terminologija«, Filipi, 1995), torej s tistih področij, za katera lahko predvidevamo, da tudi v vsakdanjem življenju pripadnikov INS prevladuje raba slovenščine (gl. izbrane zglede samostalniških preklapov v preglednici 24).

Preglednica 24: Samostalniški preklopi po posameznih področjih

Samostalniški preklopi po posameznih področjih
<p>Finance</p> <p>e go anche la kartica che se ga sblocà Bankomàt da qualche parté Ma mi go: • keš mi go mile euro al mese de • limit</p>
<p>Zdravstvo</p> <p>Sono andata in šolska ((ime)) me ga portato a casa dal sistematski sto fogliettino su cui era scritto nižja rast. Son tornada a casa con: • tre napotnice Prima che spetavo • in čakalnica la pagava i ventisette euro • • de dodatna / de dodatno zavarovanje el še sempre soto 'sta / 'sta krivulja. Še • viroza intestinale. gavevo fatto dopo la magnetna resonanca Ma: • • • quel / ə prva pomoč: ((neraz.))</p>
<p>Šolstvo</p> <p>ha scelto lo sloveno alla matura adesso te devi dir učiteljica e non più tovarišica. però a volte i ga la predura • • alle sette Mercoledì ho: l' / ho: l' izpit È ə:: tuto in sloveno certe pole neanche le trovi in italiano ma • • • ou. Là dove se la scuola: nautica sì pomorska</p>
<p>Uprava in administracija</p> <p>No l' išpektor ga fatto un izjava quanto registr / ə registracije ti viene per la roba al • ministero • • • per / per per / • • • za starševske • • la r/ relazione del • nadzorni s/ odbor</p>

Ob tem lahko zasledimo tudi rabo slovenskih žargonskih izrazov, vezanih na poklic in prostočasne dejavnosti govorca (prim. »specializirane psevdoizposojenke«, Filipi 1995), npr. izrazje s področja športa, motoristike, vožnje, glasbe, kulinarike itd. (gl. izbrane zglede samostalniških preklpov v preglednici 25).

Preglednica 25: Samostalniški preklopi, vezani na poklic in prostočasne dejavnosti

Samostalniški preklopi, vezani na poklic in prostočasne dejavnosti
<p>Poklic</p> <p>Sì ma questo è:: sì tipo trgovec potnik nó non ((neraz.)) nianche più farmacista` nó pur essendo slovena e slavistka</p> <p>A:: ma non te gavevi ciolto una vizitka` da qualche parte.</p> <p>Ho detto ma bé • mettetemi • non só anglist!</p> <p>quel suo šef</p> <p>me ga dito ((ime)) che ghe toca lavorar tuto il vikend • • inventura</p> <p>Mi vado zù dai toncí</p> <p>E ho l' equipollenza` in lingua / in / dal ministero sloveno` di višji arhivist.</p>
<p>Motoristika, vožnja, promet</p> <p>E me piaši la cebeefka</p> <p>hai doppio števec</p> <p>Ghe meto ancora il kufer drío</p> <p>Solo vara quel blatnik drío</p> <p>((neraz.)) far anco un do oreté ((1,5s)) poco • poligon` de novo sa?</p> <p>per quele enosmerne` ho fato cašoto`</p> <p>Me lasci • • all' autobusna` e:: basta.</p> <p>Non / penso še: / še grande kubikaža`</p> <p>ti / ti te farà • • kratke relacije • con ela</p>
<p>Glasba</p> <p>E iera la predskupina?</p> <p>e:: di fare tutti: i četverozvoki.</p> <p>o piuttosto che il bas` o la chitarra` no?</p>
<p>Jedi, kulinarika</p> <p>Čevapi e pesce nella stesa restavracija.</p> <p>abbiamo trovato su internet dei a: recepti` • • •</p> <p>Ti te ga: indukcija` là?</p> <p>Pomodoro • • antiossidanté con la pleskavica` ((1,3s)) abbondante</p> <p>ga fato un pochetin de kanapejčki</p> <p>Di quello là c' è solo: šunka sir.</p> <p>un formagio` • • di sirotka fatto no?</p> <p>Sì še tipo skuta</p>

Pogosto prihaja tudi do preklapljanja izrazov, vezanih na specifične elemente slovenske kulture ter na slovensko in lokalno stvarnost (gl. izbrane zglede v preglednici 26).

Preglednica 26: Elementi slovenske kulture in stvarnosti

Samostalniški preklopi, vezani na slovensko kulturo, jezik in lokalno okolje
<p>Slovenska kultura in jezik</p> <p>perché non so le sklanjatve no? in sloveno: • correggo solo la dvojina Che tipo se andiamo sui skloni è già un' altra roba perché io ti so cantare na juriš e so cantiarti bandiera rosa le canzoni tipo di oton župančić sai quele cose la che insegnano. L/ la čebelica:: anche in sloveno Io guardo tipo` quelle cose` preve:rjeno` epilog` tutti guardano` usodno vino? cos' era` quello kajmak e marmelada`</p>
<p>Slovenska stvarnost</p> <p>še tuto` manjšina šlovena:••• cioè anche come i: zamejci a trieste Sempre meno še borci. di::: qua` del kras´ o non so di dove. come dicono i:: štajerci com parla `sti primorci. Se te vadi dal • kongresni trg ••• verso:: tromostovje. Qua sù dove še la tromeja. Che še nato soto la bivša juga´</p>
<p>Lokalna stvarnost</p> <p>Un po' prima de beli križ Così tanta gente` c' è oggi a koper son andato a fare una passeggiata sula / ••• sulla semedelska dopo si passa:` per triintriadesetka c' è giù in kidričeva no? Mi go là le primorske novice´ mi legio il trilo´ primoske novice uguale. iero in deveti korpus´ su a piran´ dala (cesa)´</p>

Samostalniški preklopi se lahko zlasti v neformalni komunikaciji med mlajšimi govorniki kot vrivki pojavijo kjer koli v stavku, določene vulgarizme in slengizme pa lahko obravnavamo tudi kot členke, ki izražajo razburjenje ali močno zanikanje (Žele, 2014) oziroma opravljajo funkcijo medmetov in mašil v skladu z Gumperzovo klasifikacijo preklapljanja (1982).

*Preglednica 27: Samostalniški preklopi v vlogi mašila ali členka***Samostalniški preklopi v vlogi mašila ali členka**

Neformalni govorni položaj

Ma basta` cosa **kurac**se te compri questa` te pol farla così` no: • **kurac** • perché la luce non gaveva` no? non me se gusto andar • • **pizda** a brušarme sul sol` cazo.Solo vara quel blatnik drio **pizardarija`** no?Era ora` res` non so` **pizda**.**Pizda** cos` sei così:: zmučkana tu?**Pizda** alora` ndiamo lá` **stari**ed è ful figo **stari**O io ful andrei a ultra **stari**E ti non te sa quanti casini sa co`sta roa **stari`** te denuncia in un momento` **stari`** che te scherzi.Dai che figada **stari**. • • •

Pri drugih vključenih besedah in besednih zvezah, ki niso vezane na specifično področje (npr. non serviva comprar la **bunda`**; Hai **tobak`** sulle tette; Ma le serviva il **vece`**; alle **stave** ful giocano`; un **nemški ovčar`** cucciolo`; pago mi: questa **runda**; questo è tuto il **štos**), pa bi med razloge za preklapljanje lahko prišteli zapolnjevanje leksikalnih vrzeli (prim. Filipi 1995), hitrejši dostop do posamezne besede v enem izmed kodov, rabo besed in fraz, ki so govorcem prešle v navado (prim. Šabec 1988; Novak 2021), ter željo po ekonomičnosti in tekočnosti pogovora.

8.2 FUNKCIJSKA ANALIZA MEDSTAVČNEGA KP IN KP NA NADPOVEDNI RAVNI

Pri pregledovanju gradiva sem pri dvojezičnih izjavah, pri katerih prihaja do preklapljanja segmentov, ki so daljši od besede ali besedne zveze, pa tudi pri preklapljanju na nadpovedni ravni opazila, da prehodi med kodi sovpadajo s konverzijskimi funkcijami, kakor jih je definiral Gumperz (1982, 75–84). Prepoznane funkcije sem posebej označevala že v Exactu. Pokazalo se je, da niso vse funkcije enako pogosto zastopane v treh podkorpusih. Tako je na primer v podkorpusu neformalne komunikacije razmeroma malo ponovitev, v formalni komunikaciji pa praviloma ni medmetov in mašil. V nadaljevanju so izbrani najbolj reprezentativni zgledi iz vseh treh podkorpusov, natančnejša primerjava tipologije KP glede na govorni položaj pa je predstavljena v naslednjem podpoglavju.

Preklop iz italijanščine ali istrskobeneškega narečja v slovenščino tako na povedni kot na nadpovedni ravni pogosto sovпада s premim ali odvisnim poročanim govorom.

Preglednica 28: Kodno preklapljanje zaradi poročanega govora

Citiranje	
Neformalni govorni položaj	
(191)	lui ga dito` „ sori´ krave so bol pametne od tebe “
(192)	Si tua mamma´ • e una di quelle´ • „ bom prišu ob devetih “ ja ja noi già *scriviamo alle undici`
(193)	Ma no lui ga ditto` „ js sm • hođu tam´ in sm vidu to hišo. “
(194)	Dovevo di „ mi bi rade naročile “ e inveze go dito „ mi bi rade dobile. “
(195)	la signora che la va a netar solo ga dito` „ ma veste kako je bogi ((ime)) “
(196)	là ierimo davanti´ ((1,0s)) e fazo „ ma če ste vedli da bo začelo ob devetih in pol´ ma kaj smo štartali od / o/ ob šestih in petnajst iz cimiterota. “
(197)	molti altri studenti attingerá da quella fonté ((smeh)) (dito) „ ma kdo so te. “
(198)	e poi devi star lí a guardaré tipo dieci minuti di filmató lui che ti „ ne né ma čakí čakí zdej bo zdej bo zdej. “
(199)	mi • ciamar ((ime)) „ cazzo ((ime)) ne bom mogla priet “ dopo che tuti iera ša pronti per...
(200)	((ime)) me ga dito´ da sn glupa kot krava.
Polformalni govorni položaj	
(201)	Se mi avesse deto` m:: „ oprostite´ ••• jz bi raje da govorite slovensko “
(202)	ghe dirò in sloven´ „ kako ste: • kako se počutite: „ e cusí avanti no´
(203)	Díseva´ „ ni dosegljiv “
(204)	Alora io s/ ho sula pagela´ nó ((1,2s)) „ ni •• rimokatoliške izpovedi. „
(205)	„ Vi imate božjí dar “ •• all´ epoca mi / ci davamo del lei ancora´ •• „ komunikacije. “
(206)	E mi dice:: • „ rabim:´ ((1,6s)) katastrsko občino “
(207)	Però ogi:: ə ogi come ogi „ u: mi smo že tu tisočletja. “
(208)	Ga dito` „ enkrat govorijo tako´ enkrat tako “
(209)	Mio marito mi chiede l´ *ora*. ((smeh)) „ Kolko je ura? “ e mi ə: in italiano sempre.
(210)	la prop/ professoressa mi ha detto` „ odpri vrata “ ••• io l´ ho guardata´ come dire e::?
(211)	E questa mi diceva` „ ma ((ime)) ma kje si živelá ti` scusá do / do včeraj? “
(212)	non ho più il minimo problema a chiedere. •• O a dire ne razumem´ o dire` kaj pomeni:
(213)	„Si lei ha imparato la materia´ e: in / in italia` e come insegnarla´ in slovenia.“ ••• „E alora?“ •• „ Ni združljivo. “

Do preklopa pride, ko govorec sredi izjave **spremeni naslovnika**. Ta tip preklapljanja se v gradivu pogosteje pojavlja na nadpovedni ravni.

- (214) Albertov in Vasco v klepet prekine mimoidoči. Alberto v slovenščini odgovarja znancu, nato se obrne in Vasca ogovori v italijanščini.

36 O ((ime)). ••

Alberto Ojla ojla. ••

36 Ko gre?

Alberto Ma v redu` v redu. • Moramo / se moramo tle malo pogovarjat po italijansko` za / za eno: ••• ə:: **ha detto dottorato?**

Vasco Un dottorato sì.

- (215) Claudia govori po telefonu, Alberto ji po italijansko naroči, naj pozdravi sogovornika, nato njenemu sogovorniku zakliče v slovenščini. Claudia mu preda telefon, Alberto nadaljuje pogovor v slovenščini.

Alberto Con chi parli.

Claudia ((Ime)).

Alberto A:: Saluti.

Claudia ((po telefonu))
Te pozdravlja.

Alberto Salutà` še ((ime)) ə ə: / **si vidu moj komentar` pol.**

- (216) Po opravljenem intervjuju se s sogovornikoma pogovarjam o tem, koga bi lahko še povabila k sodelovanju. Oba se name obračata v slovenščini, med seboj pa se posvetujeta v narečju.

Massimo Če ((ime)) vprašaš` dol v piran` ki ipak takih mlajših` ki ne vem je ((ime))` • ((ime))` •• je ((ime))` ki:: tudi zihr`... ••

Luigi **A še ancora zò` ((ime)) si?**
{1}

Massimo **E ((ime)) lavora in ospedal a isola.**
{1}

Luigi Mhm.

Massimo Je par takih še` ki zihr` ti bojo dali eno roko. Stoposto.
{1}

Luigi Né` sej maš vse dol. So al na radiu al na teveju:: vsi so dol` ne?
{1}

JUK Ja ja ja ja.

Massimo Od teh` ki sm ti naštel` ni tu ((neraz.)) *ma* ((smeh))

JUK Al pa tam` na o ef so vsi.

JUK Kaj?

- Luigi Non iera ((ime)) in: radio.
{1}
- Massimo ((ime)) iera in comunità ((ime)) forsi vegnerà adesso in television' co/
co...
{1}
- Luigi ((neraz.)) bo/ še / še (je) ((ime)) in radio forsi?
- Massimo ((ime)) še na ((neraz.)) si. ((ime)) si.
- Luigi ((ime)) še in radio ja. Tui njega lahko vprašaš. •• ((ime)) če ga poznaš.

(217) Agata in Olivia vstopita v lokal, obe osebjem pozdravita v slovenščini, nato se Olivia na Agato obrne v narečju, obe z natakajem (02) govorita slovensko.

- Olivia Večir!
- Agata •• Či:r.
- 02 ((neraz.))
- Olivia Sì še proprio 'na betola` però...
{1}
- Agata No no` va ben' va ben! ((ime))` speta 'n attimo` •• che lui vol` • che facciamo naročit!
- Olivia Ja. ••• Ne: sej lahko se usedemo verjetno ne?
{1}
- 02 Seveda!
- Agata Ja.
{1}
- 02 Priem tja.
- Agata No se: / m boste prišu` vi? •• Okej. ((smeh))
- Olivia E proprio a questo tavolo eravamo.
{1}
- Agata Questo?
{1}

(218) Med intervjuvanjem Olivia v italijanščini odgovarja na postavljeno vprašanje, dokler je ne prekine sodelavka, ki sprašuje po razporeditvi urnika. Olivia ji odgovori v slovenščini, nato se name spet obrne v italijanščini:

- Olivia Non so non so. Così che... m:::
- 27 A:: ((ime))?
- Olivia Ja js sn zjutraj jut/ ne js sm popoldne jutri.
- 27 Kdo pa je zjutraj?
- Olivia Ecco vedi. •• Così.

Pri funkciji določanja naslovnika pa meje niso vedno jasne – občasno tudi med sogovorniki, ki med seboj govorijo pretežno v enem kodu, prihaja do preklapljanja na nadpovedni ravni, ko eden od govorcev povzame, ponovi, potrди to, kar je izrekel sogovornik, ali povpraša po tem in pri tem povzame tudi kod, ki ga je pred tem uporabil sogovornik:

- (219) Čeprav v sproščenem klepetu po intervjuju Massimo z menoj govori pretežno slovensko, preklopi nazaj v narečje, ko sama spremenim kod. Pogovor nato nadaljujemo v slovenščini.

Massimo ((1,3s)) Ne` ne se čudit` če bo kšna kletvica vmes` ne?
 JUK Tanto meglio.
 Luigi Eja.
 JUK Rabimo vse.
 JUK Potete sparlare di mé` • di ((ime))' • • e non dirò niente` ...
 Luigi ((smeh))
 Massimo **Pareleremo de quel che te vol` non še problema.**
 {1}
 Luigi A • • • neki bomo že! • • • Sej zanalašč še spijemo` še dve pa bomo ə ...

- (220) Ker Agata sredi povedi zaradi poročanega govora spremeni kod, je tudi naslednja Marina izjava v slovenščini. Pogovor nadaljujeta v italijanščini.

Mara Ma ((ime))' ha cominciato qualcosa` a parlicchiare? • • Come ti lo vedi?
 Agata Guarda` no / non parla` ancora però se vedi che: • • già diši **nasvidenje**.
 Mara Okej.
 Agata E diši **nasvidenje** quindi per mí` /((1,2s)) già che l' altra volta ga dito` „**nasvidenje** ((ime))!“ • • La maestra` „**ja smo • t/ vsi mi tukaj veš? Reči nasvide**!“ ((smeh)) Anche lui ga /
 Mara **Kako? Nasvidenje?**
 Agata Perché lui ga salutà il suo amico. ((ime))' ((ime)) non so ché` • • • „nasvidenje ((ime))!“

- (221) Claudia se s prijateljico (55) pogovarja o njeni zaposlitvi. Alberto, ki sicer z obema govori pretežno italijansko, povzame njuno temo in kod.

Claudia Ma cosa` na / **na črno**` o ti fanno il contratto` pač ə quello:: **študentsko**.
 55 Študentski.
 55 Solo non so` come sarò pagata.
 55 **Lahko tui kej na roko ((neraz.))**
 Alberto **Črni` študentski` • • brezpogodbeni` ...**

Kakor ugotavlja Gumperz (1982, 77–78) lahko enobesedni preklopi ter preklopi daljših nizov ali stavkov služijo kot medmeti in mašila.

Preglednica 29: Medmeti, mašila in vrinjeni stavki v drugem kodu

Medmeti in mašila	
Neformalni govorni položaj	
(222)	Ma: • • ma sì jebi ga.
(223)	Isti kurac samo fa schifo.
(224)	Je reku ((ime))' sai no?
(225)	A ma quel go paura che sm /((smeh)) *smo že pečeni* dai! ((smeh))
(226)	Te ga ste robe' ni panike.
(227)	No par/ ((neraz.)) ma nima veze.
(228)	Js enostavno sai
(229)	Ma quanto ti sei svegliata tu oggi. *Ma sori!* Scusa: se ti pulisco:.
(230)	S:ta:ri mo:j! Dieši/ u che dieši. • De quando go la patentè go mena come dio comanda per enosmerne no
(231)	Perché no: Ma hvala bogu.
(232)	Così che te digo' prenderemo' • • • per cominciar' una f z šestka' o una ce be efka. • • • To je to.
Polformalni govorni položaj	
(233)	Non apena tu dici loro „ma' • • registreremo'“ gotov si.
(234)	ero costretta' • a essere' • direste in sloveno' na tekočem.
(235)	Mi e ((neraz.)) insieme perché še: taku' ... Je v redu.
Formalni govorni položaj	
(236)	Lui quel giorno non l/ comincerà a lavorar' perché m/ • ni šans' che (ghe meti) tuto a posto'

Prav tako pa govorci preklaplajo, da bi pojasnili izrečeno, poudarili ali prevedli del sporočila.

Preglednica 30: Kodno preklapljanje z namenom pojasnjevanja in poudarjanja

KP – ponavljanje, pojasnjevanje	
Neformalni govorni položaj	
(237)	E: che perché • • • non so' se lei la sa' se non la sa' • • • questo iera' • • • • • / noi paghemo l' agiun' / la / l' assicurazion agiuntiva. ((1,3s)) Dodatto zavarovanje.
(238)	Mi de più. ((smeh)) Jas več. • • ((neraz.))
(239)	Io sì: Js sn rekla ja:!
(240)	Che è quala. • • • Kira.
(241)	Noi volesimo ordinar. Ordinar. Mi bi želeli naročiti'

KP – ponavljanje, pojasnjevanje**Polformalni govorni položaj**

- (242) Non esiste. • • Non c' è paragone. • • ***Ni primerjave***.
 (243) sto ((1,5s)) prendendo la seconda laurea' • qui all' ((ustanova))' in' • scienze della comunicazione. • • • **Medijski študij**.

Formalni govorni položaj

- (244) Stimati' • • ospiti' spettabile pubblico' • • • permettete di porgervi il saluto a nome della ((ustanova)) di capodistria. • • • **Cenjani gosti' spoštovana publika' lep pozdrav' • • in dobrodošli' na sedežu ((ustanove)) koper**.
 (245) Cominciamo dalla musica' **zачnemo z glasbo**
 (246) la fama dei salineri' • •: **se pravi solinarska družina'** che è quel gruppo che dovrebbe'
 (247) Gemme? • • • **Brs/ brsti?** • • • E così via no?
 (248) Grazie' • • **hvala lepa'** al • • direttore del ((ustanova))' • • **direktorju**
 (249) Con la differenza' che noi ci occupiamo' di • cultura • italiana. ((1,4s)) **Z razliko' da se mi ukvarjamo' • • pretežno' z italijansko kul/ kulturo'**
 (250) Se/ finanziamenti permettendo. **Vedno smo odvisni tudi mi' na žalost predvsem od denarja**.

Segment besedila v drugem kodu določa oziroma dopolnjuje segment besedila v prvem kodu.

Preglednica 31: Kodno preklapljanje z namenom določanja ali dopolnjevanja sporočila

Dopolnjevanje izrečenega**Neformalni govorni položaj**

- (251) Ampak' • • eni osebì ki je tako zafrustrirana z višino' • • • tako / tako kot jst' • • • **che da un senso che finalmente non son mi quella tipo l/ • • • m:: el / el mascio de la situazione'**
 (252) Rajši da si sanjala lase' ki zobe pravijo da:: **porta mal no?**
 (253) Mi gre na bruh' **propio perché se un / il cialtrone' • che è diventato famoso**.
 (254) To je blo propio a sorpresa' **ki ne veš kaj / kaj bo**.
 (255) Analizirajo podrobno' / podrobno' • kaj se je zgodilo v trenutku (zakaj je potem) umrla' tako da grejo not v telo' • • in se pokaže kaj se je razcefralo' kaj se je odprlo ((neraz.)) **delle schifezze che non ti dico**.
 (256) Ne vem če si ga / ma je veš un' **americanata di quelle • da cagare vara**.
 (257) Ma nó' • enkrat' • • si: **zato ker sm js se najedla' perutničke**
 (258) **Dobile**. Che se un sinonimo nó' • però dišemo che podessi esser anche mal interpretado.
 (259) Vse stojijo. **Così non avrete altri occhi che per noi tre**.
 (260) Che se ga' giusto questo še::' a:::: come cazo se ciama? ((1,4s)) **A:: albuminska skuta**.

Dopolnjevanje izrečenega**Polformalni govorni položaj**

- (261) Cosa ti è sembrato? **Knjižno?**
 (262) Trovi` non so` questa / questa forma di / di / di: m:: ••• di:: •• cadenza triestina` •• in quelli che sono gli sloveni di trieste` **ki govorijo` malo bolj tako:**
 (263) Oppure::` •• quelli di qua` **ki govorijo malo slovensko:**
 (264) al secondo giro` ho avuto i gemeli` quindi` **kako je življenje z dvojčki`**
 (265) Questo sempre... ((smeh)) ***To vedno debatiamo ja*.** ((smeh))

Formalni govorni položaj

- (266) Tam se pa prijavimo` kot katero dr/ koli drugo kulturno društvo. ((1,5s)) **Con la differenza` che noi ci occupiamo` di` cultura` italiana.**
 (267) Z razliko` da se mi ukvarjamo` •• pretežno` z italijansko kul/ kulturo` **anche se siamo molto aperti anche alla maggioranza.**
 (268) Torej zadnja leta se ukvarjamo` / se ukvarjamo` •• imamo novo skupino: ki se ukvarja z •• oblačili` in tartinijevimi življenjem` in delom. •• **E cerchiamo di aprirci proprio al pubblico.**
 (269) Torej v tej hiši` domujejo dru/ m:: •• sekcije našega društva` naše skupnosti` •• **e sono tante` e ne dimentico sempre qualcuna` per questo chiamo sempre due aiutanti` no?**

Po Gumperzu (1982, 80–82) šesta kategorija zajema preklope, ki izražajo bližino do ali oddaljenost od izrečenega, sporočevalčeva mnenja ali znanja ter njegov odnos do sporočenega.

Preglednica 32: Kodno preklapljanje zaradi izražanja odnosa do sporočenega

Izražanje bližine/oddaljenosti, mnenj, znanj**Neformalni govorni položaj**

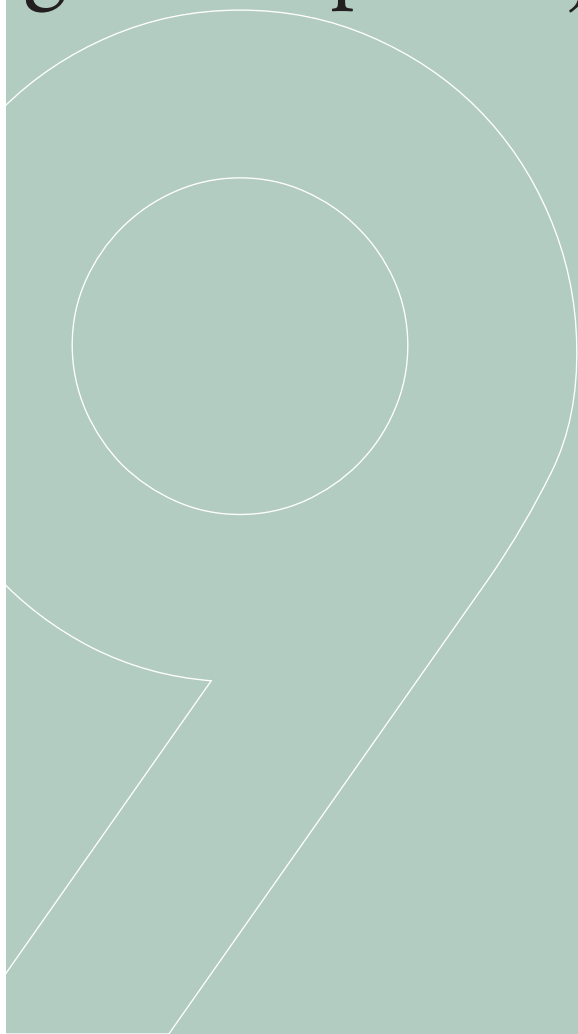
- (270) Čaki ne ne` **no sto pensando` alla / alla vocale` no?**
 (271) Secondo me **to drži.**
 (272) Ja sej • in **me dirà` •• i me dirà` che lavoro per ((ime))`**

Polformalni govorni položaj

- (273) Io` • **govorim slovensko`** lei non parla` **italjansko?**
 (274) Sei pagato per fare un verbale. Ma ddaí` **potrudi se.** •• Fallo bene.
 (275) Pestilo in patena. A:::?: **Cos` è`sta cosa?**
 (276) Perché tipo sai` •• **ljubim te`** suona malissimo.

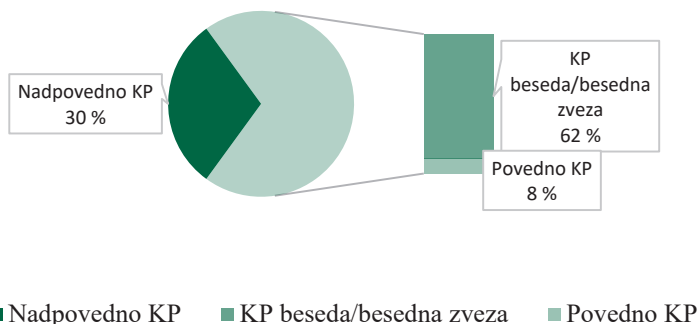
9

Tipologija kodnega preklapljanja glede na govorni položaj

9.1 KODNO PREKLAPLJANJE V NEFORMALNEM GOVORNEM POLOŽAJU

V podkorpusu neformalne komunikacije, v katerega je zajetih 23 transkripcij govornih besedil (skupno 2 uri in 30 minut prepisanega gradiva), je zabeleženih 657 prekopov na povedni ravni in 281 zgledov preklapljanja na nadpovedni ravni.

Graf 1: Neformalni govorni položaj – porazdelitev zgledov glede na tip kodnega preklapljanja

Komunikacija je praviloma tekoča, prekopov ne napovedujejo premori, govorniki pred preklopi ne oklevajo, in kakor zapiše že Gumperz (1982, 60), v izmenjavah nič ne kaže na to, da se sogovornika med seboj ne bi razumela. Ker so veliko večino gradiva priskrbeli govorniki sami, so bili v analizo zajeti posnetki govora, ki se najbolj približujejo avtentični jezikovni rabi, saj je bil vpliv same raziskave na udeležence v govornih dogodkih minimalen, čeprav so se vsi zavedali snemanja. V analizi gradiva, zajetega v podkorpus komunikacije v neformalnem govornem položaju, so se pokazale vse oblike kodnega preklapljanja med italijanščino in slovenščino v govoru pripadnikov INS v idealnih okoliščinah, tj. v pristnih interakcijah. V veliki večini primerov gre namreč za transkripcije sproščenih klepetov med pripadniki obravnavane skupnosti (dejavnosti znotraj skupine, *ingroup activity*), tj. za komunikacijske situacije, v katerih je tudi v drugih večjezičnih skupnostih kodno preklapljanje običajna, povsem nezaznamovana, splošno sprejeta govorna praksa (prim. Pérez Casas 2009, 184).

Izsek pogovora mlajših pripadnikov INS: Tania, Claudia, Alberto – na kavi 1

[1]

	0 [00:00.0]	1 [00:02.2]	2 [00:02.6]	3 [00:03.1]	4 [00:03.6]	5 [00:08.2]	6 [00:09.7]	7 [00:10.2]
Tania [v]	Sì.							
Claudia [v]	A ma fai già snemat.							
Claudia [KP]	2							
Alberto [v]	A:: riconosce`il: pič. •• A:: ((poje))							
Alberto [KP]	3							
Alberto [op.]	<i>pitch</i>							

[2]

	8 [00:11.0]	9 [00:12.2]	10 [00:12.7]	11 [00:14.0]	12 [00:14.4]	13 [00:15.5]	14 [00:17.5]	
Tania [v]	((smeh))						Ma comunque	
Claudia [v]	ə:: Sì pač ə:: ((1,2s)) cosa parlavo prima?							
Claudia [KP]	2							

[3]

	15 [00:18.7]	16 [00:19.1]	17 [00:21.1]
Tania [v]	sai cos' era` pač	••• ə::m ••	forse prima non aveví tuti i capelí • delo stesso
Tania [KP]	2		

[4]

	18 [00:24.3]	19 [00:25.9*]	20 [00:26.5]	21 [00:26.9*]	22 [00:27.9]
Tania [v]	coloré dal solé magari: non so	cosá ...	Ma •• sì ma per		
Claudia [v]	Pizda valda		avevo`	stari ••	
Claudia [KP]	2		2		

[5]

	23 [00:29.2]	24 [00:29.5]	25 [00:31.4]	26 [00:32.7]
Tania [v]	dire pač	non so': hai soto un po' più chiaro:	sopra un po' più scuro	pač
Tania [KP]	2			2

[6]

	27 [00:32.9]	28 [00:33.8]	29 [00:34.1]	30 [00:35.5]	31 [00:35.8]
Tania [v]	per dire' no'	• •	che: il colore ti fa tu/ tuto uno' e	pač	sembra più:...
Tania [KP]				2	
Claudia [v]		Oke?			A! Questo vuoi dire'

[7]

	32 [00:36.7]	33 [00:37.5]	34 [00:37.7]	35 [00:38.2]	36 [00:39.2]	37 [00:40.6]
Tania [v]				((neraz.))	Non so' come spiegarti.	
Claudia [v]	si si si. •	Pač	che soto è un po' più / si si.			
Claudia [KP]		2				

Izsek pogovora mlajših pripadnikov INS: Alberto, 55, Tania – na kavi 2

[181]

	972 [23:19.0]	973 [23:20.2]	974 [24:06.1]	975 [24:06.9]	976 [24:07.1]
Alberto [v]	Dai fa vedere anche a me.				
Alberto [KP]	1				
55 [v]			Un giorno ero con	neki	amici:: di ((ime))
55 [KP]				2	

[182]

	977 [24:09.4]	978 [24:10.2]	979 [24:11.8]	980 [24:12.2]
55 [v]	e avevano' un	nemški ovčar	cucciolo' • • ed era così	puhast' ancora' sai che son'
55 [KP]	2			2

[183]

	981 [24:13.4]	982 [24:14.2]	983 [24:18.6]	984 [24:19.0]	985 [24:19.3]	986 [24:20.1]	987 [24:20.5]	988 [24:20.7]
Claudia [v]	Chi!							
55 [v]	così	ne/ nerodni.			Ma nek' / nek	cane di	neki	amici di
55 [KP]	2				2		2	

[184]

	989 [24:21.6]	990 [24:22.4]	991 [24:22.9]	992 [24:25.4]
Alberto [v]	Poi hanno zampe eno:rmì` no`			
55 [v]	((ime))	• • nek nemški ovčar	cucciolo.	
55 [KP]	2			

[185]

	993 [24:28.0]	994 [24:30.0]	995 [24:31.4]
Alberto [v]	quando sono cuciolì.	• • Perché sono / le zampe`	gli cr/ sì sono

[186]

	996 [24:35.8]
Alberto [v]	sproporzionate` perché gli crescono meno` man man che:` ... • • che crescono`

[187]

	997 [24:36.7]	998 [24:37.0]	999 [24:37.3]	1000 [24:38.0]	1001 [24:38.9]	1002 [24:48.8]	1003 [24:49.4]
Tania [v]	Questo è	dejansko	scienza o:` ...				
Tania [KP]	2						
Alberto [v]	no?				Sì sì sì.		

Izsek pogovora pripadnikov INS srednje generacije: Agata, Olivia, Mara 1

[1]

	0 [00:00.0]	1 [00:01.5]	2 [00:03.8]	3 [00:04.7]	4 [00:05.3]	5 [00:06.1]
Agata [v]		((neraz.)) alor/ me / me go meso d' acordo' co la / co la				co
Agata [KP]						
Olivia [v]		Per cui tí • adesso te devi dir	učiteljica'	e non più	tovarišica.	Bom. Sì
Olivia [KP]			2		2	

[2]

	6 [00:07.0]	7 [00:07.5]	8 [00:07.9]
Agata [v]	učiteljica'	••	me go meso d' acordo che' • insoma fino a dicembre a caša nostra
Agata [KP]	2		
Olivia [v]	učiteljica' ...		
Olivia [KP]	2		

[3]

	9 [00:11.6]	10 [00:13.3]
Agata [v]	' se parla solo sloven'	Quindi' • sicomé' • dopo • cinque minuti de sloven a

[4]

	11 [00:18.0]
Agata [v]	caša nostra tuti pianseva' ((smeh))
Olivia [v]	((smeh))
Mara [v]	Ti parla fiamingo' che ((neraz.)) parlar il sloven?

[5]

	12 [00:21.3]
Agata [v]	alora gavemo fato il gioco del' ovo kinder. Go comprà tre ovi kinder' go dito' „se

[6]

	13 [00:26.1]	14 [00:28.1]	15 [00:30.6]
Agata [v]	voi ••• parlè sloven' ••	facciamo: / • disegnamo il quadratino'	••• ala fine dei

[7]

		16 [00:34.0]	17 [00:35.2]	18 [00:57.9]
Agata [v]	quadratini` gavè l' ovo kinder.“	• • Già meio.		E quindi` niente` adesso

[8]

			19 [01:02.2]
Agata [v]	((neraz.)) / il prob/ il mio problema se parlar mi in sloven` a		• • „zej gremo / • •
Agata [KP]			2

[9]

		20 [01:07.2]	21 [01:08.0]	22 [01:08.7]	23 [01:08.9]	24 [01:10.4]
Agata [v]	gremo • • v merkatoo:: „	perché non so le	sklanjatve`	no?	• • E allora` • •	faccio
Agata [KP]			2			
Olivia [v]			Sklanjatve`		Mamma mia.	
Olivia [KP]			1		1	

[10]

	25 [01:10.9*]	26 [01:11.5*]	27 [01:12.9]	28 [01:15.0]	29 [01:16.6]
Agata [v]	driblat	le ultime` • le / d	• • u::earə m ((smeh))	„Dove mama?“ ((smeh))	
Agata [KP]	2				

Izsek pogovora pripadnic INS srednje generacije: Agata, Olivia, Mara 2

[95]

		216 [07:54.3]	217 [07:54.7]
Olivia [v]	ci ha detto` che` • • la tes/	• • ne	il cervello` sta nella tes/ • • no` • in una
Olivia [KP]		2	

[96]

		218 [07:58.3]	219 [08:00.0]	220 [08:01.4]	221 [08:02.7]
Agata [v]				((smeh))	
Olivia [v]	scatola.	• • E la se gira verso ((ime))` •	„e la tua è vuota.“		Io son

[97]

	222 [08:04.1]	223 [08:05.5]
Agata [v]	((ime))' ga dito.	
Olivia [v]	rimasta' ...	Si a ((ime)). Perché' • ((ime))' • ə voleva meter la

[98]

	224 [08:08.1]	225 [08:10.5]
Agata [v]	Ma che bello. ((smeh))	
Olivia [v]	chiave dentro nela seratura. • •	Ga girà la chiave per insù' e mi go solo ditto' „vara

[99]

	226 [08:14.1*]	227 [08:14.5]	228 [08:16.3]
Olivia [v]	non staite a far	martrat'	• • gira la chiave in giò / in sò. “ Ma dopo lui ga verto' / e
Olivia [KP]	2		

[100]

	229 [08:19.4]	230 [08:20.4*]	231 [08:21.3]	232 [08:22.1]
Agata [v]	Far			
Olivia [v]	nel fratepo ((ime)) ga fato sta' • •	dizertacija'	anatomica'	• • • che siccome
Olivia [KP]	2			

[101]

	233 [08:22.3]	234 [08:22.8*]	235 [08:25.5]	236 [08:27.5]	237 [08:28.3]
Agata [v]	matrat'? ((smeh))				
Agata [KP]	2				
Olivia [v]	la vedeva che non rivava entrarselo' „e la tua è vuota. “				
Mara [v]	Ma dai.				

Izsek pogovora pripadnic INS srednje in starejše generacije – pri frizerju

[1]

	0 [00:00.0]	1 [04:38.9]	2 [04:41.0]	3 [04:42.7]	4 [04:43.3]
42 [v]	Come se ((ime)). La ga ciamada ((neraz.))			E:h?	
45 [v]	Si: la me ga ciamà' • • •			adesso	

[2]

	5 [04:45.0]	6 [04:45.7]	7 [04:47.7]	8 [04:50.2]
Lea [v]	M.:			
45 [v]	un giorno.	E: che perché	••• non so se lei la sa se non la sa	•• questo iera'

[3]

	9 [04:52.6]	10 [04:56.0]	11 [04:57.9]
Lea [v]	Dotatno		
Lea [KP]			
45 [v]	••ə••/ noi paghemo l' agiun' / la / l' assicurazion agiuntiva.	((1,3s))	Dotatno
45 [KP]	1		

[4]

	12 [04:58.3]	13 [04:59.2]	14 [04:59.4]	15 [04:59.7]	16 [04:59.9]	17 [05:00.6]	18 [05:02.0]	19 [05:02.6*]
Lea [v]	zavarovanje si.							
Lea [KP]								
42 [v]	Dotatno zavarovanje si.							
45 [v]	zavarovanje.			Ecco.	E allora una volta i	borci'	no	
45 [KP]	2							

[5]

	20 [05:04.7]	21 [05:06.2]	22 [05:06.6]	23 [05:09.8]
Lea [v]	M.			
42 [v]	Si.			
45 [v]	pagava lori. Ghe pagava'	•• lo stato.	••• Dopo se vignù fora'	•••

[6]

	24 [05:10.3]	25 [05:12.1]	26 [05:13.0]	27 [05:13.5]	28 [05:15.0*]
42 [v]	Soli.				
45 [v]	che i deve' pagarse soli.			Si. ••• Questo ag/ ə	dotatno zavarovanjé

[7]

	29 [05:16.5]	30 [05:17.4]	31 [05:18.3]	32 [06:09.7]
42 [v]	Si si ((neraz.))			
45 [v]	i deve pagarsi lori ((neraz.))		No no no. Propio'	•• la pagava' i ventisette

[8]

	33 [06:13.4]	34 [06:13.9]	35 [06:14.8]	36 [06:15.1]	37 [06:16.8]
42 [v]	E quei ((neraz.))				
45 [v]	euro	•• de	dotatna` / de	dotatno` zavarovanje.	•• No? E adesso i ghe torna.
45 [KP]			2	2	

[9]

	38 [06:19.0]	39 [07:13.2]	40 [07:14.8]	41 [07:15.5]	42 [07:16.1]
42 [v]	Non so:´ anche là bisognasi andar a socialno` là e:...				
45 [v]	Perché la speti. ••				

[10]

	43 [07:21.0]	44 [08:04.8]
45 [v]	Perché ghe ga telefonà uno de qua` de capodistria.	Go dito` „per forza

[11]

	45 [08:07.5]	46 [08:09.2]	47 [08:09.6]
42 [v]	A: sicuro:!		
45 [v]	((ime))` bisogna firmar` •	che te son ancora viva`“ go dito` perché	•• questi qua che

[12]

	48 [08:10.0]	49 [08:11.3]	50 [08:11.8]	51 [08:13.3]	52 [08:14.2]	53 [08:16.6]	54 [08:26.1]
42 [v]	Ma logico.						
45 [v]	iera dei	borci`	•• i se veci. ••	Quanti ghe ne se morti de			
45 [KP]	2						

[13]

	55 [08:28.0]	56 [08:29.9]	57 [08:30.4]	58 [08:30.8]	59 [08:31.3]	60 [08:32.1]	61 [08:33.1]
Lea [v]	Sempre meno se borci. Tra poco:´ non sarà nianche più`						
Lea [KP]	2						
45 [v]	quei •• no? •••	((neraz.)) Eh sicu:ro.					Come?

[14]

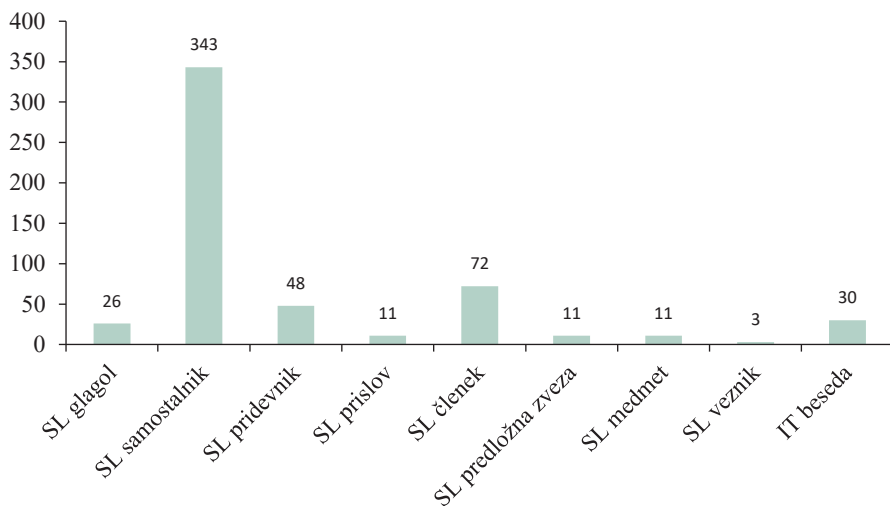
	62 [08:34.2]	63 [08:34.6]	64 [08:35.1]	65 [08:35.4]	66 [08:36.6]	67 [08:37.8]
Lea [v]	Sempre meno	borci	še ancora	un poco ...		
Lea [KP]		2				
42 [v]				Ogni tanto te vedi qualche festa dela ((neraz.)) še še		
45 [v]				È logico.		

[15]

42 [v]	še insoma un grupeto. ((smeh))
45 [v]	

Podroben pregled zgledov kodnega preklapljanja v zasebni neformalni komunikaciji pripadnikov INS prikaže podobo jezikovno zelo pestre govorice. Izrazito jezikovno mešanje na povedni ravni, zaradi katerega so izjave govorcev posebej »slikovite«, ²⁵ potrjuje, da je vsaj v zasebnem govornem položaju, v neformalnih govornih situacijah, kodno preklapljanje splošno razširjeno in popolnoma sprejemljivo. V korpusu neformalne komunikacije pripadnikov INS prevladuje kodno preklapljanje na povedni ravni, pri tem pa veliko večino zgledov uvrščam med enobesedne preklope oziroma preklapljanje na ravni besedne zveze. Med temi prevladujejo samostalniški preklopi (gl. graf 2), ki v stavku nastopajo v različnih vlogah in imajo različne funkcije. Mešane samostalniške besedne zveze sledijo ustaljenemu italijanskemu besednemu redu, ne glede na to, ali je v jedru besedne zveze slovenska ali italijanska samostalniška beseda – do KP torej prihaja na mestih, kjer prekop »krši« pravila slovenskega jezika, zaradi česar pri KP med italijanščino in slovenščino ne moremo govoriti o omejitvi skladske enakovrednosti, kakor jo definira Poplack (1980). Prav tako pa preklopi med jedrom in določili oziroma odvisnimi deli besedne zveze (npr. med predlogom in samostalnikom v predložni besedni zvezi in med prehodnim glagolom in predmetom) kažejo na to, da niti vezalnost (Di Sciullo, Muysken in Singh 1986) ne omejuje preklapljanja. Jezikovna analiza je pokazala, da se vključene prvine praviloma prilagajajo osnovnemu kodu izjave in da torej slovnični sistem osnovnega koda prevlada nad sistemom vključenega koda: ko je osnova izjave italijanska, govorniki vanjo vključujejo slovenske besede v njihovi osnovni obliki, pri tem pa zanemarijajo skladske pravila slovenskega jezika; ko govorniki v slovenski okvir vključujejo italijanske prvine, pa je oblikoskladsko prilagajanje pravilom slovenskega jezika veliko očitnejše.

25 »Tipo s/ ste due tre frasi' risultano molto così` pittoresche (te dve tri povedi so nazadnje zelo slikovite).« (Olivia, o svojem govoru)

Graf 2: Struktura kodnega preklapljanja na ravni besede/besedne zveze v neformalnem govornem položaju

Govor mlajših govorcev zaznamuje izrazito pogosta raba slovenskih členkov, medmetov in mašil (v smislu konverzacijske funkcije preklapljanja po Gumperzu), zaradi katerih se včasih zlasti pri mladih govornikih zdijo izjave simetrične. Oblikoslovno-skladenjska analiza enobesednih preklapov pa je razkrila tudi specifično mešano glagolsko strukturo, tj. dvojezično zloženo glagolsko zvezo z glagolom (*fare* + sl. nedoločnik), ki jo tvorijo govorniki različnih starosti. Pogostnost in raznovrstnost enobesednih preklapov in preklapov besednih zvez dokazuje Filipijevo (1995, 139) domnevo, da se v J1 lahko teoretično vključujejo vse besede drugega jezika določene večjezične skupnosti, čeprav so določene polnopomenske in funkcijske besedne vrste v korpusu redkeje zastopane. V gradivu je pri medstavčnem preklapljanju in KP na nadpovedni ravni zabeležena tudi večina konverzacijskih funkcij kodnega preklapljanja po Gumperzu (1982). Glede mesta preklopa v povedi je videti, da v veliki večini primerov sovпада s stavčnimi mejami, a to še ne pomeni, da je to pravilo splošno veljavno (prim. Gumperz 1982, 88).

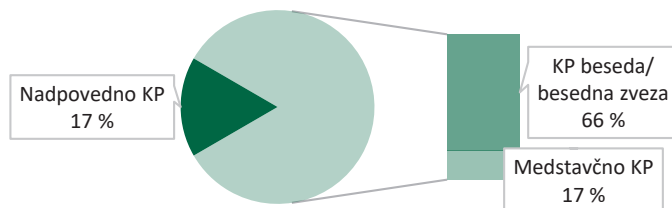
9.2 KODNO PREKLAPLJANJE V POLFORMALNEM GOVORNEM POLOŽAJU

Intervju je specifična oblika interakcije, ki že zaradi svoje strukturiranosti zahteva določeno raven formalnosti, zaradi katere so tudi govorniki pozornejši na svoje besede in formulacije, poleg tega lahko prisotnost raziskovalca in tema pogovora narekujeta jezikovno rabo, za katero mnogi, tudi sami intervjuvanci, pravijo, da ni avtentična. Po drugi strani pa gre pri intervjuju še vedno za komunikacijo v zasebnem govornem položaju, zato se tudi kodno preklapljanje pojavlja na podobnem način kot v korpusu neformalnega govora, čeprav manj pogosto.

Ker sem se s pripadniki INS pogovarjala o jeziku, so govorniki pričanja o jezikovni rabi in jezikovnem mešanju pogosto podkrepili z zgledi. Četudi so bili ti zgledi preklapljanja sprva označeni v skladu z izbrano klasifikacijo preklapov, so bili pozneje izločeni iz analize, v kateri so bili upoštevani samo »spontani« preklopi, torej preklopi, ki jih ni izrecno spodbudila tema pogovora. Zaradi tega je bilo izključenih 62 zgledov »izzvanega«, nespontanega kodnega preklapljanja. Nespontano kodno preklapljanje, pri katerem gre za ponazarjanje rabe, običajno spremljajo premori, smeh in metajezikovni komentarji:

- 1) Allora **počakaj** ••• no? •• **Čaki čaki** še anche bella •• poi • **ma seveda** ((1,3s)) no? əm:: ••• Ci sono certi intercalari • che m: la lingua slovena chiarisce con una parola meglio una situazione della lingua italiana.
- 2) Non ti viene magari il: vocabolo subito: oppure •• noi tendiamo a dire «o come si direbbe in italiano corretto •• **seminarska**.«
- 3) e iera una signora slovena che la diseva •• »dame le **skarje**. •• Pasime: i: / **i čeki**.« •• Insoma tuto cusì se parlava in modo stravagante no
- 4) Proprio adesso arrivando ne stavo pensando / stavo pensando. Le cose / le le cose ufficiali pubbliche non so •• la **napotnica** la **naročilnica** ((smeh)) la **bolniška** questo ((smeh)) no? ••Tra: / tra di noi si parla così purtroppo no?

Po opravljeni dodatni analizi in popravkih so bili v gradivo zajeti 203 zgledi preklapljanja na ravni besede in besedne zveze, 51 zgledov medstavčnega kodnega preklapljanja ter 51 zgledov kodnega preklapljanja na nadpovedni ravni.

■ Nadpovedno KP ■ KP beseda/besedna zveza ■ Medstavčno KP

Graf 3: Polformalni govorni položaj – porazdelitev zgledov glede na tip kodnega preklapljanja

Tudi v polformalnem govornem položaju je največ preklpov na ravni besede ali besedne zveze, med temi pa so najpogostejše samostalniške besede (127 zgledov). Samostalniške besede in mešane samostalniške besedne zveze se v stavku ne pojavljajo nič drugače kot v neformalnem govoru, tj. v vlogi osebka, predmeta, povedkovega določila in v predložnih zvezah kot del prislovnega določila in osebkovega prilastka. Tudi v podkorpusu pogovorov v polformalnem govornem položaju lahko pri kodnem preklapljanju na ravni besede ali besedne zveze pri različnih govorcih opazimo ponavljajoče se teme – govorniki namreč pogosto preklaplajo prvino, vezane na slovensko kulturo in jezik, na slovensko in lokalno stvarnost, ter izrazje, vezano na šolstvo, izobraževanje, poklic, javno upravo itd. Poudariti velja, da je marsikateri preklap zaznamovan, saj preklape pogosto spremljajo komentarji, premori, smeh in obotavljanja, s katerimi govorniki nakažejo, da se ne spomnijo ali ne poznajo italijanske ustreznice ali pa da je preklap nameren, bodisi zato ker gre za kulturno specifično prvino, za katero italijanščina ne pozna ustreznice, bodisi zato ker želi govorec izraz razložiti. Komentarji, premori in obotavljanja so podčrtani:

(277) Detesto sinceramente::: • • • ((neraz.)) cos' era **sklanjanje**?

(278) Allora mi andavo comprar • le piere a:: • • • a:: • • auresina **nabrežina**.

(279) una libreria` scusa` • • quella lì di fronte ala **tržnica** di fronte al merca/...

(280) questi libri da leggere` anche l/ **domače branje** • • così detto` no?

(281) io ho avuto poi problemi` per lo:: m: la: m:: ((1 2s)) ecco **nostrifikacija** vedi?

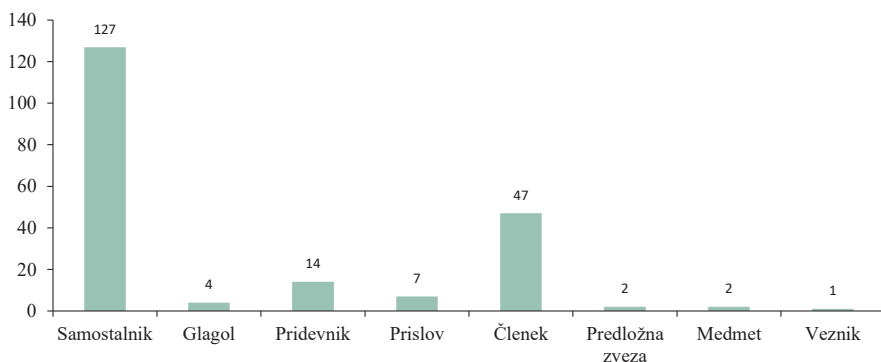
(282) Sempre di questo: br: i/ m: ingegneria civile` **gradbeništvo** sarebbe e dopo ha fatto anche la facoltà.

- (283) E quela volta • m stavo diventando la capo' del ə: • • del plačilni promet.
- (284) I go dito al capo che me cambi de::` m:: ((1,6s)) non me vien la parola in dialetto::` ((2,9s)) insom/ oddelek'
- (285) E mi ha dato:: una: ((1,2s)) un indirizo là • che adesso` • • okolje` non so' insoma
- (286) E:h perché go fato parte dela toponomastica' in comum' • • dopo dela / dele / dele • • ((tlesk)) dele varie insoma` dei / m: dei qua in krajevna skupnost'
- (287) La ((ustanova))' è un' associazione. • • Per farti capire' društvo. • • • Come društvo' upokojevcev.
- (288) Adesso ho scritto` / ho mandato` al • ministero' • • • per' / per per / • • • za starševske
- (289) »sì però se tu fai decidere` • • il capitalismo' al fine sei una: / una cunja` « *non so cosa ha deto*` uno straccio.

Glagol je kot enobesedni preklap zabeležen le v štirih izjavah, sicer pa se tudi tisti govorniki, pri katerih sem opazila rabo specifične mešane glagolske strukture v neformalnem govoru, med intervjuvanjem tej strukturi večinoma izogibajo. Rabo dvojezične zložene glagolske zveze z glagolom spremljajo premori in smeh, zaradi česar domnevam, da je taka raba v bolj formalnih okoliščinah, med kakršne sodi intervju, zaznamovana izbira, za katero tudi sami govorniki čutijo, da sodi v nižji register. Med enobesednimi preklopi v polformalnem govornem položaju se pridevnik kot desni prilastek v mešani samostalniški besedni zvezi ali povedkovo določilo pojavi samo štirinajstkrat, še redkeje se pojavljajo druge besedne vrste. Pri preostalih 47 zgledih enobesednih preklapov gre za členke, ki so v veliki večini zabeleženi v govoru ene mlajše pripadnice INS.

Pri medstavčnem preklapljanju, ki ga je v podkorpusu govora v polformalnem govornem položaju občutno manj kot v podkorpusu neformalne komunikacije, prihaja do spremembe koda natanko na stavčnih mejah in tudi veznik je običajno v kodu preklapljenega stavka. Med zabeleženimi zgledi je analiza funkcij kodnega preklapljanja pokazala, da gre v veliki večini primerov za citiranje oziroma za premi govor, manj je zgledov, pri katerih preklapljeni segment določa ali dopolnjuje segment v prvem kodu, poleg tega pa je v gradivu le nekaj zgledov preklapljanja s funkcijo medmeta in poudarjanja oziroma izražanja bližine do ali oddaljenosti od izrečenega. Tudi na nadpovedni ravni gre pri slabi polovici zgledov za premi govor, v drugih primerih prihaja do spremembe koda zaradi določanja naslovnika in zaradi povzemanja koda sogovornika, štirje preklopi določajo ali dopolnjujejo prejšnje povedi, pri šestih preklopih gre za ponovitev z namenom obrazložitve ali poudarjanja, poleg teh sta v gradivu zabeležena le dva medmeta in en sam

KP na ravni besede/besedne zveze

Graf 4: Struktura kodnega preklapljanja na ravni besedel/besedne zveze v polformalnem govornem položaju

zglede preklapljanja zaradi izražanja bližine do ali oddaljenosti od izrečenega. Zabeležena pa sta še dva zgleda, ki ju ne moremo definirati v okviru Gumperzove razdelitve po funkcijah – v prvem sogovornica sredi pogovora v italijanščini postavi vprašanje v slovenščini, ker se to nanaša na lokalno ustanovo, v drugem pa sogovornica, s katero se pogovarjam v slovenščini, s spremembo koda nakaže, da želi menjati temo pogovora (prim. Berruto 2003) in začeti intervju:

(290)

- Maria I contatti li hai'
 JUK Sì sì. Quello sì. •••
 Maria **Ma slovenistika' je ((ustanova))?**
 {1}
 JUK Sì.
 Maria E lavo:ri?

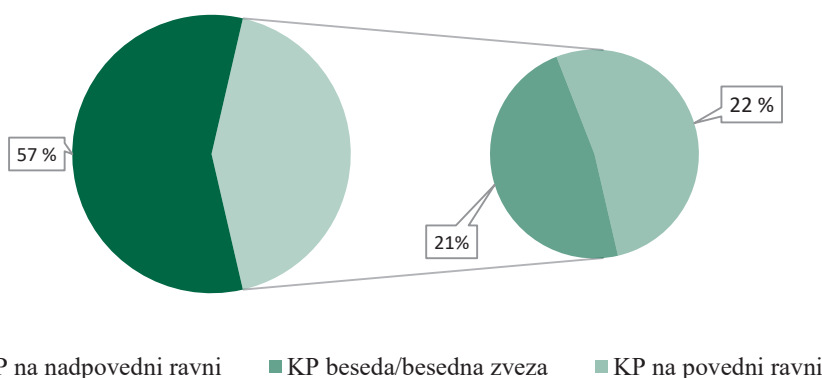
(291) Ja: • vse tako lepo' drugače pa bolj' ja. ••• **Alora? Dai che dopo go il dentista' sai quala še.**

Po podrobnem pregledu zgledov kodnega preklapljanja na povedni ravni v polformalnem govornem položaju lahko poudarim dve temeljni razliki v primerjavi s kodnim preklapljanjem v neformalni komunikaciji. Prva je ta, da pri prav vseh obravnavanih dvojezičnih izjavah zlahka določimo osnovni jezik – ta je pri vseh govornih bodisi italijanščina bodisi istrskobeneško narečje, v katero so vključeni posamezni elementi slovenskega jezika. Po modelu Myers-Scotton (*Matrix Frame*

Model, 1993) gre torej za klasično kodno preklapljanje (*classical CS*), pri katerem so meje med osnovnim jezikom in vključenim jezikom jasno določljive. Poleg tega pa predvsem kodno preklapljanje na ravni besede ali besedne zveze v polformalnem govornem položaju pogosto spremljajo premori, smeh in komentarji, zaradi česar lahko domnevamo, da se zdi mnogim govorcem v danem položaju taka raba zaznamovana, morda celo neustrezna ali nezaželena, a kljub temu neizbežna.

9.3 KODNO PREKLAPLJANJE V FORMALNEM GOVORNEM POLOŽAJU

V formalnem govornem položaju je spontano, tekoče kodno preklapljanje redko. V korpusu je zabeleženih le 65 zgledov preklapljanja na povedni ravni in 87 zgledov kodnega preklapljanja na nadpovedni ravni. Ko v govoru pride do preklopa, ta večinoma opravlja specifično funkcijo in se zato močno razlikuje od kodnega preklapljanja v neformalnem in polformalnem govornem položaju.

Graf 5: Formalni govorni položaj – porazdelitev zgledov glede na tip kodnega preklapljanja

Dogodki, na katerih so nastali posnetki, so si med seboj zelo različni, zaradi česar so govorniki v tretjem podkorpusu zelo raznoliki. Na dveh javnih literarnih večerih in strokovnem srečanju, na katerih so pred mešanim občinstvom nastopali govorniki različnih narodnosti, je prevladovala raba enega jezika, do izmenične rabe slovenščine in italijanščine pa je po ustaljenem protokolu prihajalo samo pri prevajanju pozdravov, nagovorov in zahval:

- (292) Hanno esagera:to` adesso hanno messo troppo alto` va bene. ((4,1s)) **Lep pozdrav` vsem prisotnim` cordiale` ••** (quindi) saluto a nome: •• della ((ustanova) di` ••• di capodistria. ((3,2s)) **In končno se je zgodilo` no`** verrebbe da dire` insomma ecco è: / è arrivato dopo / dopo tanti anni` •• questo / questo atteso momento.
- (293) Grazie` •• **hvala lepá`** al •• direttore del ((ustanova))` •• **direktorju:•••** ə ((ustanove)) **furlanije julijske krajine` / ((ustanove)) furlanije julijske krajine` ((ime - dajalnik))` ••• ə::** preden` predam` • besedo` •• ə:: •• kolegim` ki bojo predstavli` ••• zbornik` bi se • rad •• zahvalu` ə: v imenu društva` vsem` •• sodelvcem` •• vsem avtorjem` •• procem/ predvsem pa bi rad` ə:: ((1,7s)) poudaril` ə:: vlogo ki so jo imeli` •• recenzenti` •• ker ə: vsi članki` •• in ə ki •• so •• v tem / zbrani v tem zborniku` so bli` •• nekako podrejeni dvojni recenziji. **Quindi mi / permettetemi di ə:m:: porgere un sentito grazie a tutti gli autori` alcuni sono presenti` •• in sala` e: sopratuto vorei ringraziare in questa occasione i:: / i recensori` perché tutte ə:m: •• tuti i contributi sono stati in qualche modo sottoposti a doppia revisione` no` quindi la` •• pir riviù` •• e ə: li elenco.**

Posnetek z otvoritve likovne razstave razkriva še eno posebnost območja – opazujemo lahko primer »popolne dvojezičnosti«, kakor jo pogosto opisujejo sogovorniki. Kuratorka in vodička po razstavi namreč predstavlja likovna dela v slovenščini, avtorica, pripadnica INS, jo dopolnjuje in ji odgovarja v italijanščini. Ob tem prihaja do neke vrste *receptivne večjezičnosti* oziroma *medjezikovnega razumevanja*, pri katerem se lahko vsak udeleženec govornega dogodka izraža v svojem jeziku in obenem razume ter sprejema jezik drugih udeležencev. Čeprav medjezikovno razumevanje (*intercomprehension, mutual intelligibility*) tradicionalno razumemo »kot proces, ki poteka med sorodnimi jeziki« (Schlamberger Brezar 2020, 104), je tak način sporazumevanja med slovenskimi in italijanskimi govorniki v širši dvojezični skupnosti na Primorskem, tj. v dialogu med pripadniki večinske in manjšinske skupnosti, izrazito zgovorna praksa, ki razkriva spoštljiv odnos do jezika in kulture drugega, saj »omogoča, da sta oba udeleženca (ali vsi udeleženci) govorne izmenjave v dokaj enakopravnem položaju« (Perko 2020, 156). Receptivno večjezičnost te vrste Zeevaert (2007, 105) opiše kot smiselno možnost sporazumevanja med jeziki, ki med seboj niso sorodni, pod pogojem, da vsi udeleženci govorne izmenjave poznajo oba jezika, pri čemer lahko govorniki izkazujejo zgolj pasivno zmožnost v J2 oziroma čutijo, da se lažje izražajo v J1, ali pa z rabo svojega prvega jezika v večjezičnem okolju poudarjajo svojo jezikovno identiteto.

To dvojezično prakso na obravnavanem območju je mogoče razumeti tudi kot zavestno prizadevanje pripadnikov dveh skupnosti za premagovanje posledic preteklih konfliktov in celo kot sredstvo za preprečevanje jezikovne diskriminacije (gl. Zeevaert, prav tam) in asimilacije jezikovne manjšine. Kakor poudarjajo nekateri

sogovorniki, resnična dvojezičnost zanje pomeni: »[...] da jaz lahko govorim italijansko, ti lahko govoriš slovensko in se razumeva« (Mara, pripadnica INS; gl. poglavje *Analiza odnosa do jezika*).

Izsek pogovora v formalnem govornem položaju – primer medjezikovnega razumevanja

[103]

	213 [25:25.1]	214 [25:26.6]	215 [25:28.5]	216 [25:30.1]	217 [25:30.8]
40 [v]					
39 [v]	((ime)).				
Loredana [v]	O:: è un collage di tutti / • • di				

[104]

Loredana [v]	tutte le copertine dei suoi libri e per cui è una m combinazione così • molto
---------------------	---

[105]

	218 [25:38.5]
Loredana [v]	molto molto armoniosa. • • E:: come si vede insomma questa sua passione per

[106]

	219 [25:44.3]
Loredana [v]	l'ornitologia anche si mimetizza dalla • • dalla o: — come si d/ —

[107]

	220 [25:48.4]	221 [25:50.7]
39 [v]	Torej celo v / v / v frizuri	se pozna ta njegova • •
Loredana [v]	acconciatura dei *capelli	perché ((neraz.))

[108]

	222 [25:52.7]	223 [26:55.7]	224 [26:58.7]
39 [v]	ljubezen do ptic.	Sicer je ((1,1s)) iz istre?	• • Me boste popravili

[109]

	225 [27:01.2]	226 [27:03.2]
39 [v]	mislim da je •• istran po / po rodu ...	
Loredana [v]	Umago? Possibile che sia nato a umago?	

[110]

	227 [27:05.4]	228 [27:06.8]	229 [29:02.5]	230 [29:04.9]
39 [v]	Ne vem. Morda.			
Loredana [v]	Perché è:: un simbolo della			
41 [v]	Zakaj hodi po vrvi.			

[111]

	231 [29:09.7]	232 [29:11.4]	233 [29:12.3]
39 [v]	Aha.		
Loredana [v]	frontiera. Non sai mai se stai / devi tenere una sorta di equili brio. Ma		

[112]

	234 [29:15.8]
Loredana [v]	independente dalla frontiera secondo me la via è un po': il saperne / il

[113]

	235 [29:17.4]
Loredana [v]	no? •• Dicono i latini com' era in medius / •• in medius star / ə stat virtus •

[114]

	236 [29:21.9]	237 [29:24.1]	238 [29:25.7]
39 [v]	Mhm. ((neraz.))		No rudi njegova
Loredana [v]	no? Ciòè proprio: / sì è:: una sorta di equilibrio all' ultimo.		((neraz.))

[115]

	239 [29:28.6]
39 [v]	prva zbirka ima na/ naslov
Loredana [v]	In medio stati/ ah no: la s/ a occhi spenti e anche le

[116]

	240 [29:34.1]	241 [29:35.3]	242 [29:35.6]	243 [29:37.5]
39 [v]	Nekaj ja.		Ma tudi na/ naslov ((neraz.))	
Loredana [v]	/ qualcosa per la frontiera si si.		Si si si.	

Na dveh sestankih nastajajočega italijanskega kulturnega društva, na katerih so bili med prisotnimi tako pripadniki INS kot pripadniki večinskega naroda, je bil delovni jezik italijanščina, na občnem zboru skupnosti Italijanov pa so vsi prisotni govorili v istrskobeneškem narečju:

(294)

- Maria** Quella stessa sera` alle sei de sera` •• dovesi eser l' apertura ufficiale` de` sta botegea dei saporì. Con bichierino e spuntino. Lui quel giorno non l/ comincerà a lavorar` perché m/ • **ni šans`** che (ghe meti) tuto a posto` però el faria l' apertura ufficiale dato che in piazza še:: / še` sta festa. •• E` probabilmente l' aprirà` in maggio.
- 23** Alora. ((1,4s)) Proprio •• cu`si la me vien. •••• Podemo includerse noi` •• con venti minutì •• de •• dialetto piranese? •••• In questa apertura? •• Dei saporì •• e suoi?
- Maria** Come no.

Z vidika analize kodnega preklapljanja je najzanimivejša in najbogatejša transkripcija govora s posnetka predstavitvenega srečanja predstavnikov piranske italijanske skupnosti s študenti programov slovenistika in italijanistika UP FHŠ. Ker je bilo med študenti slovenistike nekaj takih, ki italijanščine ne razumejo, je predstavitev potekala vzporedno v italijanskem in slovenskem jeziku, in sicer tako da je v slovenščino tolmačila ena izmed predstavnic skupnosti (o KP kot obliki prevajanja pišeta Harjunpää in Mäkilähde 2016).

(295) Con la differenza` che noi ci occupiamo` di • cultura • italiana. ((1,4s)) **Z razliko` da se mi ukvarjamo` •• pretežno` z italijansko kul/ kulturo`** anche se siamo molto aperti anche alla maggioranza. •••• ((kašelj)) ə:: In questa casa` •• funzionano::` / hanno / trovano spazio: le sezioni` • che operano` presso la nostra comunità` •••• **Torej v tej hiši` domujejo dru/ m:: •• sekcije našega društva` naše skupnosti`** •• e sono tante` e ne dimentico sempre qualcuna` per questo chiamo sempre due aiutanti` no? ((1,5s)) Cominciamo dalla musica` **zahnemo z glasbo`** ci: / •• abbiamo i piccoli` i minicantanti` •••• ə: **mlade glasbenike`** che m:: •• più che venire in comunità` •• è la comunità ad andare da loro` quindi •• si fanno a scuola.

V formalnem govornem položaju je enobesednih preklapov ter preklapljanja na ravni besedne zveze občutno manj kot v drugih dveh korpusih (le 31 zgledov). Ko

pride do tega, gre večinoma za rabo samostalniških besed, posebnost preklpov v formalnem govornem položaju pa je ta, da gre običajno za ponovitve (prim. Gumperz 1982; *razložitvene psevdoidizposojenke*, Filipi 1995). Na štirih prireditvah, na katerih je bil tak tip preklapljanja običajnejši, so bili prisotni sogovorniki ali poslušalci italijanske in slovenske narodnosti. Glede na funkcijsko analizo preklpov gre med zgledi medstavčnega kodnega preklapljanja v formalnem govornem položaju najpogosteje za ponavljanje ali poudarjanje sporočila v prvem delu izjave, pogosto pa prihaja do ponovitev zaradi nagovarjanja slovensko govorečega občinstva ali sogovornikov – v teh primerih se funkciji določanja naslovnika in ponavljanja v celoti prekrivata. Poleg teh so zabeleženi štirje zgledi preklapljanja zaradi kvalifikacije sporočila in en sam zgled rabe medmeta, ki služi kot izrazito emfatičen poudarek (perché m/ • **ni šans** che (ghe meti) tuto a postó’).

Analiza transkribiranega gradiva glede na tipologijo preklapljanja je pokazala, da je za formalni govorni položaj običajnejše pojavljanje kodnega preklapljanja na nadpovedni ravni. Funkcijska analiza preklpov je pokazala, da tudi na nadpovedni ravni prevladuje preklapljanje z namenom ponavljanja, ki pogosto sovpada tudi s funkcijo določanja naslovnika. Pri zgledu 298 želi govorec s ponovitvijo omiliti strog ton predhodne izjave, pri zgledu 299 pa govorec sporočilo ponovi, ker želi predstavitev nadaljevati v svojem maternem jeziku (v obeh primerih bi lahko rekli, da funkcija ponavljanja sovpada s funkcijo čustvenega približevanja oz. oddaljevanja).

(296) Aspettí che non go finì. **Čaki**. ••• Ecco’ •• quello che volevo’ •• è chiedervi’

(297) In veste kako je blo hecnó’ ne? •• **Cosa era interessante` no?**

Nekoliko manj je zgledov, pri katerih do spremembe koda prihaja izključno zaradi naslovnika – npr. ko se Maria v italijanščini obrne na sodelavko, pripadnico INS, in nato nadaljuje predstavitev v slovenščini:

(298)

Maria ••• Se pravi o: tistem pisnem delu’ tistem delu ki ostaja od našega jezika’ vam bo potem pripovedovala ((ime))’ ker vsako leto poleg em:... •• **Come si dice bimestrale** (*kako se reče dvomesečni*)?

18 ə: dvomesečni...

Maria Na / Ki izhaja na vsake dva meseca’ • naš časopis’ •• s katerim informiramo` •• ə: m ••• pripadnike našega društva o delu in ((1,4s)) in zanimivostih`

Več je zgledov preklapljanja na nadpovedni ravni zaradi povzemanja sogovornikovega koda – tako npr. Loredana, ki sicer govori italijansko, preklopi v slovenščino, ko želi dopolniti nedokončano izjavo sogovornice:

[1]

		[36:38.9]	
Loredana [v]	Vero è che mi ha incuriosito 'sto • •	zrakogledat'	come fai a vedere l'
Loredana [KP]		2	

[2]

39 [v]			((neraz.)) iz zraka ((neraz.))
Loredana [v]	aria` no' allora ho disegnato proprio così	questa ((neraz.))	

[3]

39 [v]	Aha. To mu bo treba ...	Je pa še ni videl te karikature. Js ne vem' ...	
Loredana [v]	zrakogled' ((neraz.))		A:!
Loredana [KP]	2		

[4]

			[36:53.1]
39 [v]	Še nikoli.	Je pa' ...	((neraz.))!
Loredana [v]	Kako bo reagiral ne?		((smeh))
Loredana [KP]	1		
41 [v]		Js sm pa	prebrala ((neraz.)).

Poleg tega je med zabeleženimi zgledi preklapljanja le nekaj takih, pri katerih izjava v drugem kodu dopolnjuje ali določa izjavo v prvem kodu; večinoma so to zgledi iz transkripcije predstavitve delovanja italijanske narodne skupnosti in skupnosti Italijanov študentom, ko je govornica želela sproti prevajati svoj govor. Naslednji zgled prikazuje enega redkih primerov, ko tudi v formalnem govornem položaju prihaja do spontanega kodnega preklapljanja, ker se govorec ne more domisliti ustrezne besede v italijanščini – ta preklop je zaznamovan:

(299) Ma i ragazzi oggi non imparano più' e i professori spesso' ripieganó su dei piccoli riassunti. No? Piccoli riassunti' • sì sì hanno • l' introduzioné ə spieganó i ragazzi si scrivono la spiegazioné • • e sul testó non tornano più'. No? • • • E perdono: n ə ((1,4s)) ə:h come potrei dire' mi viene in sloveno. ((smeh)) **Doživljaj.** No? Come / come proprio sentire' • • • emotivamente anche il testo. Musicalmente. No?

Pri zgledu 300 gre najverjetneje za kodno preklapljanje zaradi izražanja oddaljenosti od izrečenega, a tudi tu se konverzacijske funkcije prekrivajo – govorec med branjem italijanskih prevodov poezije izgubi nit, se za to v slovenščini opraviči avtorju in občinstvu (določanje naslovnika, objektivizacija izrečenega, razločevanje med branim in spontanim govorom), nato nadaljuje branje.

(300) ((bere poezijo v italijanščini)) **Tuki sm se jz zgubu´ se opravičujem´...**
 ((bere poezijo v italijanščini))

Predvidevanja, da je kodno preklapljanje intenzivnejše v neformalnih in polformalnih govornih položajih, so se izkazala za točna, s tem pa se je tudi delno potrdila prva hipoteza, in sicer da je kodno preklapljanje odvisno od govornega položaja. Kodno preklapljanje – tako klasično kot sestavljeno – je najintenzivnejše v govorjenih besedilih, zajetih v podkorpuz govora v neformalnem govornem položaju. V polformalnem govornem položaju je kodno preklapljanje manj izrazito, meje med kodi so jasno določljive (klasično KP), preklopi pa so pogosto zaznamovani. Spontano kodno preklapljanje se v formalnem govornem položaju pojavlja veliko redkeje – dovolj zgovoren je že podatek iz opisa gradiva (gl. poglavje *Potek raziskave in opis gradiva*), da je bilo od 7 ur in 30 minut zvočnega gradiva v korpuz zajetih le 50 minut govora.

10

Odnos do jezikovnega mešanja

Temeljno raziskovalno vprašanje, na katero želim odgovoriti v tem poglavju, je, *kakšen je odnos jezikovne skupnosti do kodnega preklapljanja*, s čimer so povezana tudi podvprašanja. Ker me zanima, ali med pripadniki INS obstajajo razlike v odnosu do posameznih kodov, dvojezičnosti in kodnega preklapljanja glede na njihovo starost in etnično pripadnost, sem njihove odgovore razvrščala glede na ta dva kriterija, pri interpretaciji odgovorov in diskusiji pa sem upoštevala tudi, ali gre pri posameznih govornicah za vzporedno ali zaporedno dvojezičnost. Prvi del poglavja je namenjen predstavitvi sogovornikov in njihovem občutenju pripadnosti. Iz pripovedi udeležencev raziskave sem strnila informacije o zgodnjem učenju jezika in jezikovni rabi, ki nam lahko poleg izraženih ocen in mnenj o jeziku razkrijejo »zapletene družbene dinamike, ki spremljajo določen tip kodnega preklapljanja, ki je prisoten v interakcijah« (Pérez Casas 2008, 97). Iz intervjujev povzeman misli, iz katerih lahko sklepamo o položaju italijanskega jezika, istrskobeneškega narečja in slovenščine med pripadniki INS, o njihovem dojemanju dvojezičnosti ter o njihovem dojemanju in odnosu do kodnega preklapljanja.

10.1 IZVEDBA POGLOBLJENIH INTERVJUJEV

Pri oblikovanju smernic raziskave odnosa do posameznih kodov repertoarja, dvojezičnosti in kodnega preklapljanja med pripadniki INS sem se predvsem zaradi metodoloških omejitev neposrednih pristopov k obravnavani temi odločila za večplasten pristop, ki zajema izvedbo in analizo poglobljenih intervjujev ter primerjavo izražene z zgledi iz analize dejanske jezikovne rabe.

Glede same vsebine intervjuja sem se v veliki meri zgledovala po Vesni Mikolič (2004), ki je anketo o odnosu do jezika/-ov in jezikovni sporazumevalni zmožnosti prebivalcev mesta Koper dopolnila z vodenim intervjujem, ter po raziskavi o dojemanju narečja in jezikovnih sprememb Gabrieleja Iannaccara (2002). Po pregledu omenjenih in drugih relevantnih raziskav (Garrett, Coupland in Williams 2003) sem oblikovala ogrodje intervjuja, ki je vsebinsko razdeljen na tri dele, pri čemer sem se naslonila na členitev jezikovne zavesti po Mikolič (2004, 53) – vprašanjem o dojemanju lastne zmožnosti ter vedenju in mnenjih o jeziku, jezikovnem repertoarju in rabi posameznih kodov sledijo vprašanja o čustvenem in vrednostnem odnosu do jezika.

Preglednica 33: Teme in podvprašanja intervjuja

QUESITI DEMOGRAFICI	DEMOGRAFSKA VPRAŠANJA
<ol style="list-style-type: none"> 1. Anno di nascita: 2. Sesso: M F 3. Comune di residenza: 4. Provenienza: 5. Cittadinanza: 6. Nazionalità: 7. Nazionalità dei genitori: 8. Provenienza dei genitori: 9. Stato civile: <ol style="list-style-type: none"> a. Nazionalità del/della partner 10. Istruzione e formazione: 11. Ho frequentato: <ol style="list-style-type: none"> a. scuole con insegnamento in lingua italiana b. scuole con insegnamento in lingua slovena c. altro: _____ 12. Occupazione: 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Letnik rojstva: 2. Spol: 3. Občina prebivališča: 4. Izvor: 5. Državljanstvo: 6. Narodnost: 7. Narodnost staršev: 8. Izvor staršev: 9. Zakonski stan: <ol style="list-style-type: none"> a. narodnost partnerja 10. Izobrazba: 11. Obiskoval sem: <ol style="list-style-type: none"> a. šole z italijanskim učnim jezikom b. šole s slovenskim učnim jezikom c. drugo: _____ 12. Poklic:
PERCEZIONE DELLA COMPETENZA LINGUISTICA, OPINIONI E NOZIONI SULLA LINGUA	DOJEMANJE SPORAZUMEVALNE ZMOŽNOSTI, VEDENJA IN MNENJA O JEZIKU
<ol style="list-style-type: none"> 1. Repertorio linguistico personale Quale lingua ha imparato per prima? Come parlano o parlavano con lei i suoi genitori, i nonni? Quali lingue parla? Parla il dialetto italiano locale? Dove l'ha imparato? 2. Percezione della propria competenza linguistica Le succede mai di avere problemi di comprensione durante una conversazione in lingua/in dialetto/in sloveno? Perché le capita questo? Ha mai problemi quando parla in lingua/ in dialetto/in sloveno? Che tipo di problema? Di solito come lo risolve? È più facile parlare in lingua o in dialetto? Perché? 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Osebni jezikovni repertoar Katerega jezika ste se najprej naučili? Kako so z vami govorili starši, stari starši? Katere jezike govorite? Govorite istrskobeneško narečje? Kje ste se ga naučili? 2. Dojemanje lastne sporazumevalne zmožnosti Se vam kdaj zgodi, da med pogovorom v narečju/italijanščini/slovenščini česa ne razumete? Zakaj, mislite, se vam to zgodi? Imate kdaj težave pri govorjenju v narečju/italijanščini/slovenščini? Kakšne težave? Kako se jim izognete?

<p>È più facile parlare in italiano (o in dialetto) o sloveno? Perché? Le dà fastidio se qualcuno commette errori quando parla in lingua/dialetto/sloveno? Perché? Ha mai notato errori nell'uso del italiano/dello sloveno nei posti pubblici? Le dà fastidio? Perché? 3. L'uso delle lingue e la commutazione di codice Quale lingua parla in famiglia? Quale lingua parla al lavoro/per la città? Quale lingua parla tra amici e conoscenti? Quale lingua parla quando è arrabbiato o emozionato? In che lingua bestemmia? Le capita mai di mescolare le due lingue? Le capita mai di usare parole slovene quando parla »in lingua« o in dialetto? Le succede spesso di usare parole italiane o dialettali quando parla in sloveno? Lo fa di proposito? Perché?</p>	<p>Je lažje govoriti v italijanščini ali narečju? Zakaj? Je lažje govoriti v italijanščini/narečju ali slovenščini? Zakaj? Vas moti, če kdo dela napake pri govorjenju v narečju/italijanščini/slovenščini? Zakaj? Ste kdaj opazili napake pri rabi italijanščine in slovenščine v javni sferi? Vas motijo? Zakaj? 3. Raba jezika in kodno preklapljanje Kako govorite v družini? Kako govorite na delovnem mestu, po opravkih? Kako govorite s prijatelji in znanci? Kako govorite, ko ste jezni ali vznemirjeni? V katerem jeziku preklinjate? Ali kdaj govorite mešano? Ali kdaj uporabljate slovenske besede, ko govorite italijansko ali v narečju? Zakaj? Ali kdaj uporabljate italijanske ali istrskobeneške narečne besede, ko govorite slovensko? Zakaj? Ali to počnete namenoma?</p>
<p>ATTEGGIAMENTO EMOTIVO E VALUTATIVO</p>	<p>ČUSTVENI IN VREDNOSTNI ODNOS DO JEZIKA</p>
<p>Questo tipo di mescolanza tra l'italiano e lo sloveno la infastidisce? Perché? Chi mischia le lingue? Chi mischia rischia di non essere capito? La mescolanza può mettere a rischio l'italiano o il dialetto? Le piace parlare in lingua/ in dialetto / in sloveno? Ne è fiero? Perché? Cosa significa essere bilingui? Cosa significa per lei il dialetto, l'italiano, lo sloveno?</p>	<p>Vas tak način mešanja italijanščine in slovenščine moti? Zakaj? Kdo običajno meša? Ali mešanje onemogoča razumevanje? Lahko mešanje jezikov ogrozi obstoj italijanščine in narečja v tem prostoru? Vam je všeč govoriti italijansko/v narečju/slovensko? Ste na to ponosni? Zakaj? Kaj pomeni biti dvojezičen? Kakšen pomen ima narečje/italijanščina/slovenščina?</p>

Ustreznost vprašanj sem preverila z izvedbo in analizo štirih pilotnih intervjujev s pripadniki INS mlajše generacije (Umer Kljun 2015), ob tem pa sem se nenehno vračala k osnovnim raziskovalnim vprašanjem, da bi natančno določila, na katera lahko odgovorim z analizo in interpretacijo odgovorov.

Pri izvajanju intervjujev je struktura običajno služila zgolj kot vodilo, saj sem želela pridobiti posnetke čim bolj sproščenih pogovorov, da bi jih lahko vključila v jezikovno analizo, in iskrenih izpovedi udeležencev. Mnogi respondenti so že pri vprašanju o narodnosti in izvoru družine samoiniciativno začeli pripovedovati, na primer, o jezikovni rabi v zgodnjem otroštvu. Že »suhoparna« demografska vprašanja so torej razkrila marsikaj o občutenju lastne narodne in kulturne identitete ter o odnosu respondentov do jezika/-ov:

La nazionalità è un tuo modo di: sentirti no? No / non ... ((1,4s)) Vorresti sapere cosa mi dichiaro? [...] Mi è completamente indifferente. ((2,7s)) Mi è completamente indifferente. Io posso dirti 'nche di essere di nazionalità italiana slovena proprio ((1,3s)) è m:: • • misto. [...] Avendo una mamma che si sente profondamente italiana e un papà che era sloveno. Tutta la mia vita io sono stata ((1,6s)) it/ italoslovena. [...] • I miei genitori sono st/ io devo ringraziare i miei genitori • • perché sono stati tutti e due dei caratteri talmente forti • • di avermi ((1,8s)) m: saputo insegnare • • • le due lingue e le due culture. [...] Ho frequentato poi le scuole slovene ma mia mamma non ha mai o:m • • smesso di insegnarmi. • • • Lingua e cultura italiana. E io sono bilingue e ho sempre avuto problemi a dichiararmi. • • Perché • • se mi fossi mai dichiarata' una volta ci si dichiarava quando c' erano i censimentí davanti a mamma e papà. • • Avrei sempre fatto un torto a uno o all' altro. • • E non volevo. • • Così sono cresciuta' • • • ho acquisito la conoscenza di tutte e due le lingue' di *tutte e due* le canzoni' ed / è / è strano' perché io ti so cantare' na juriš e so cantarti bandiera rosa' e mi è indifferente' non ho mai fatto' / • • non ho mai sentito' • • ne il peso morale' • • m::: ne:: / ne linguistico' • • di appartenenza. (Maria)

Narodnost je tvoje osebno občutenje, kajne? Želiš vedeti, kako se opredeljujem? [...] Mi je popolnoma vseeno. Lahko ti tudi rečem, da sem italijansko-slovenske narodnosti, resnično mešano. Glede na to, da imam mamo, ki globoko čuti svojo italijanskost, in očeta Slovenca, sem se vse življenje čutila italijansko-slovenska. Zahvaliti se moram staršem ... ker sta bila oba tako močna, da sta mi znala predati dva jezika in dve kulturi. [...] Obiskovala sem šole s slovenskim učnim jezikom, ampak mama me nikoli ni ... nehala učiti ... italijanskega jezika in kulture. Sem dvojezična in sem se vedno s težavo opredelila. Če bi se namreč kdaj opredelila, nekoč smo se ob popisih morali opredeliti, pred mamo ali očetom, bi enemu ali drugemu storila krivico. In tega nisem želela. Tako sem odraščala ... usvojila oba jezika, pesmi v obeh jezikih in to je nenavadno, saj znam zapeti tako na juriš kot bandiera rossa in mi je popolnoma vseeno ... Nikoli nisem čutila ne moralnega ne jezikovnega bremena pripadnosti.

10.2 OMEJITVE RAZISKOVANJA Z UDELEŽBO IN NEPOSREDNIM PRISTOPOM

Pri snemanju t. i. jezikovnih avtobiografij sem naletela na več izzivov, ki po svoje omejujejo izbrani metodološki instrument. Intervjuvanje vsekakor ni tako preprosto, kot si ga morda predstavljamo: »V govorjenih in zapisanih besedah nareč vedno ostaja sled dvoumnosti, ne glede na to, kako skrbno oblikujemo vprašanja in kako natančno poročamo oziroma zapisujemo odgovore« (Fontana in Frey 2005, 697). Že sama ubeseditev vprašanja lahko vpliva na interpretacijo in posledično na odgovor respondenta, ravno tako lahko na potek intervjuja vpliva izbira jezika ter jezikovno in nejezikovno obnašanje izpraševalca (Dal Negro in Guerini 2007, 138). Vplivu prisotnosti raziskovalca na respondenta se pravzaprav nikdar ne moremo povsem izogniti (prim. opazovalčev paradoks, Labov 1972), ravno tako pa je nemogoče stremeti k popolni nevtralnosti izbrane metode, saj se z udeležbo ne moremo izogniti »subjektivnemu pogledu v raziskavi soudeležene raziskovalca na proučevano problematiko« (Mikolič 2004, 137). Intervju je vse prej kot nevtralen instrument, saj pri njem ne gre za »objektivno« izmenjavo vprašanj in odgovorov, temveč za proces, v katerem izpraševalec in izprašanec skupaj tvorita zgodbo, ki je v veliki meri odvisna od (osebnega in zgodovinskega) konteksta (Fontana in Frey 2005, 696). Čeprav bi se lahko tak pristop zdel »dobrega« intervjuvanja, mnogi poudarjajo (gl. npr. Douglas 1985 po Fontana in Frey 2005), da je iskren osebni stik z respondentom ključnega pomena, saj se med sogovornikoma oblikuje tovariški odnos, zaradi katerega bo izprašanec odgovarjal iskreneje in razkril več o sebi. Fontana in Frey (2005, 696) med drugim opažata, da se vse več sodobnih socioloških raziskav poslužuje novih empatičnih pristopov, ki razkrivajo etično držo v prid posamezniku oziroma raziskovani skupnosti.

A vendar se je med samo izvedbo intervjujev nekajkrat pokazalo, da so posamezni respondenti spontane poskuse približevanja odklanjali – po enem od prvih intervjujev me je sogovornica, pripadnica INS srednje starostne skupine, opozorila, da lahko tudi dobronamerne pripombe ali mnenja, kakršno je npr.: »Opažam, da je italijanščina med Slovenci vse manj prisotna, kar je velika izguba,« izzovejo čustvene odzive, ki bi lahko onemogočili nadaljnje sodelovanje pripadnikov manjšinske skupnosti. V očeh pripadnikov INS naj bi s tem kot predstavnica večinskega naroda potrdila, da je strah pred siromašenjem italijanskega jezika na območju utemeljen. Ko raziskovalci s svojim racionalno razčlenjenim pristopom in željo po čim tehtnejših podatkih vstopamo v življenja sogovornikov, pozabljamo, da imamo opravka s posamezniki, ki se bodo različno odzivali na naše besede in dejanja. Ravno tako je naivno misliti, da se nas izpovedi, anekdote in življenjske zgodbe sogovornikov ne bodo dotaknile, in nemalokrat sem se po intenzivnejših pogovorih vračala z velikim občutkom odgovornosti do izrečenega, do sogovornikov in do obravnavane skupnosti.

Za uspešen intervju je bilo prilagajanje respondentom ključnega pomena. Že po uvodnem pogovoru s sogovorniki sem lahko predvidela, kako bo potekal intervju – nekateri so se želeli zgolj prebiti skozi vprašanja in svojih odgovorov niso želeli utemeljevati, drugi so bili skorajda nevodljivi, bodisi zato ker so raje obujali spomine in pripovedovali anekdote bodisi zato ker so bili že večkrat vključeni v sociološke, zgodovinske ali jezikoslovne raziskave in so želeli prevzeti vajeti ali me celo poučiti, kako naj svojo raziskavo zastavim. Opazila sem, da je na potek intervjuja ključno vplivala tudi starost sogovornika. Prilagajanje sogovornikom seveda pomeni, da sem pridobila zelo raznoliko gradivo (najkrajši pogovor je trajal le šestnajst minut, najdaljši pa dobri dve uri), ki pa sem ga obravnavala enakovredno.

V zgodnji fazi terenskega dela so se mi porajala mnoga vprašanja o tehtnosti in pomenu raziskave, ki so izhajala predvsem iz negativnih odzivov potencialnih respondentov na povabilo k sodelovanju, in zdelo se je že, da bo »zaprtost« INS predstavljala največjo oviro pri iskanju sogovornikov (gl. tudi Hrobat Virloget 2021). Ob tem pa lahko nerazpoložljivost govorcev pripišemo tudi občutku zasičenosti z intervjuji. V današnji »družbi intervjujev« (*the interview society*, Fontana in Frey 2005, 698) se mnogi, še posebno pripadniki manjšin, čutijo pod drobnogledom, obenem pa menijo, da od tega ne kot posamezniki ne kot skupnost nimajo nikakršne neposredne koristi. Po drugi strani so posamezniki, ki so privolili v sodelovanje, z navdušenjem sprejeli tako obravnavano temo kot tudi izraženi »zunanj« interes za skupnost:

1.

Susanna Si perché a volte ci si sente sai proprio quello' ••• U::••Nessuno sa di noi. Nessuno conosce la nostra esistenza. Spesso sai ••• succede. Quindi vediamo una faccia nuova che si interessa a noi allora ci sembra sai tipo di stare allo zoo no? ((smeh))

Ja, ker se včasih počutimo prav tako ... nihče ne ve za nas. Nihče ne ve za naš obstoj. To se ... pogosto zgodi. Zato se takrat, ko vidimo nov obraz, ki se zanima za nas, počutimo, kot da bi bili v živalskem vrtu, veš? ((smeh))

JUK ((smeh)) Oddio questa è una cosa buona o ((smeh)) no. Non pare. ((smeh)) ((smeh)) Ojoj, je to nekaj dobrega ali ((smeh)) ne. Ni videti. ((smeh))

Susanna ((smeh)) No dai esagero esagero però... •• (to) ci fa piacere che qualcuno si interessi [...]

Ne, daj, pretiravam, pretiravam, ampak ... (to) nam je všeč, če kdo pokaže zanimanje [...]

2. Ma hvala bogu. Mi son' / mi me piaši co / ((1,7s)) Co la gente v bistvu' ••• si interesà a •• / a 'sta roba qua no? Perché oddio še un segno che forsi:: •• come ho dito prima a ela' forse non andé in mona e sul mal •• subito. (Massimo)

Ma hvala bogu. Meni je všeč, ko ... ko se ljudje, v bistvu ... zanimajo ... za to reč, ne? Ker je to znamenje, da morda ... kot sem že prej rekel njej, da morda ne bo šlo vse takoj k vragu.

3. [...] penso che sia importante` • • una testimonianza scritta. Spariti i vecchi` • • • spariremo noi che adesso siamo ve/ • • i giovani` ma ormai vecchi` e dopo? • • • Resteranno i libri. [...] / • finché / ti ho detto` finché scriverete` esisteremo. (Maria)

[...] mislim, da so ... pisni viri izrednega pomena. Ko ne bo več starejših ... ne bo več nas, ki smo sicer mlajši, ampak v bistvu tudi starejši, kaj bo potem? ... Ostale bodo knjige. [...] kot sem ti rekla, dokler boste pisali, bomo obstajali.

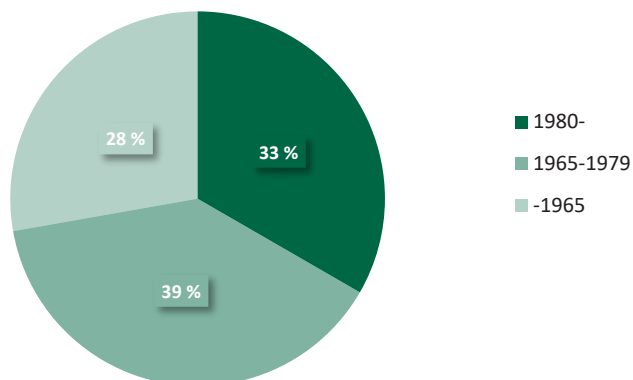
10.3 PROFIL GOVORCEV

Preglednica 34: Profil sogovornikov²⁶

Ime	Letnik	Narodnost	Družina		Izobrazba	
			EM	EH	IT	SL
Tania	1996	slovenska	X		SŠ	
Claudia	1996	slovenska in italijanska	X		SŠ	
Vasco	1990	državljan sveta	X		UNI	
Alberto	1984	Istran	X		SŠ	
Luigi	1982	Italijan	X		SŠ	
Massimo	1981	Italijan	X		SŠ	
Daniele	1977	Italijan, vezan na regijo		X	UNI	UNI
Lea	1975	Italijanka		X	OŠ	SŠ
Susanna	1975	italijanska in slovenska	X		UNI	
Agata	1973	italijanska in slovenska, istrska		X	UNI, DR	
Mara	1973	italijanska in slovenska	X		UNI	DR
Olivia	1973	italijanska		X	UNI	
Valeria	1973	italijanska		X	UNI	OŠ
Loredana	1964	italijanska		X	UNI	
Maria	1961	neopredeljena	X			UNI
Rita	1943	Italijanka		X	SŠ	UNI
Orietta	1941	Italijanka		X	SŠ	
Valentino	1939	neopredeljen	X			SŠ

²⁶ Družina: EM – etnično mešana, EH – etnično homogena; izobrazba: IT – šola z italijanskim učnim jezikom, SL – šola s slovenskim učnim jezikom, OŠ – osnovna šola, SŠ – srednja šola, UNI – univerzitetna izobrazba, DR – podiplomski študij.

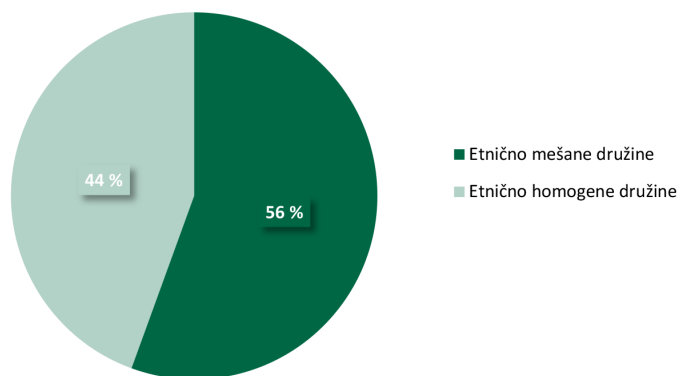
10.3.1 Profil govorcev glede na starost

Graf 6: Razporeditev sogovornikov po starosti

Osemnajst sogovornikov po starosti delim na tri skupine, in sicer med mlajše prištevam tiste, ki so rojeni po letu 1980, srednjo generacijo, ki je najmočnejše zastopana, predstavljajo sogovorniki, rojeni med letoma 1965 in 1979, starejšo pa tisti, ki so bili rojeni pred letom 1965. Najmlajši sogovornici sta imeli ob intervjuvanju dopolnjenih 19 let, najstarejši sogovornik pa 76.

10.3.2 Profil govorcev glede na etnični izvor

Graf 7: Razporeditev sogovornikov glede na izvor

Več kot polovica sogovornikov izhaja iz etnično mešanih družin, med drugimi tudi vseh šest mlajših informantov. V šestih primerih je oče sogovornika italijanske narodnosti in istrskega izvora, v štirih pa mati. Pri sedmih sogovornikih gre za italijansko-slovenske družine, pri preostalih treh pa je eden od staršev pripadnik enega drugih narodov nekdanje Jugoslavije. Od osmih sogovornikov, ki izhajajo iz etnično homogenih družin, jih pet za svoje starše in stare starše pravi, da so istrskoitalijanskega izvora, večinoma iz sedanje slovenske obalne regije oziroma iz hrvaške Istre in istrskega zaledja, pri treh sogovornikih pa so se očetje sem preselili z območja sedanje Italije.

Ko sva o narodni pripadnosti in izvoru istrskoitalijanskih družin ter o vplivu na izbiro jezika govorili z Agato (roj. 1973), je *istrijanstvo* želela ponazoriti s skico, ki je med skiciranjem podrobno razložila:

Allora •• questo è l' istriano. ((3,0s)) Questo è istriano ((1,3s)) e istriana. ((1,0s)) Allora •• l' istriano può avere origini / quindi l' italiano istriano può essere un po' mescolato con la croazia •• col ə: •• coso •• poi un po' •• sloveno [...] Quindi c' ha il croato lo sloveno e poi qua c' hai l' italiano. ((1,0s)) Che può essere sia italiano italiano diciamo che italiano veneto. ((1,1s)) Allora •• e questi son tutti: ••• fanno parte tutti della lingua italia/ questi tutti parlano italiano. Però con diverse parole in mezzo. ((0,9s)) Poi cos' è successo • che questi qui: •• si sono sposati. Quindi mettiamo nel caso mio ••• e: ••• noi avevamo questo ramo qua no? Con la croazia. •• Quindi •• hanno avuto una figlia ((1,7s)) che si è sposata con un italiano. ((1,4s)) Però le famiglie che incontrerai qua •• queste coppie di adesso / tu puoi avere la coppia ••• italiano italiano •• quindi marito e moglie tipo io e mio marito ••• poi puoi avere la coppia •• italiano sloveno •• e poi puoi avere la coppia italiano ((1,2s)) croato ma adesso si è aggiunto anche l' italiano bosniaco. •• L' italiano serbo. [...] Quindi ••• quando noi ci troviamo con tutte le mamme •• all' asilo •• hai ... ((1,3s)) La prima cosa è identificare chi di questi sei. ••• Perché questi due si capiranno quindi puoi usare sia termini: / no • questo e questo no? Puoi usare mescolanze. Poi devi capire se •• questo è sposato con un altro italiano o c' ha l' altro coniuge che: ... E a seconda di questa cosa qui ((1,1s)) crei / crei questa lingua •• tua. (Agata, 1973)

Torej, to je Istran ... to sta Istran in Istranka. Torej ... Istran lahko izvira ... Torej italijanski Istran je lahko pomešan s hrvaško ... ali malo s slovensko. Torej imaš Hrvata, Slovenca in tu imaš Italijana. Ki je lahko Italijan Italijan, recimo, ali pa beneški Italijan. In to so vsi del italijanskega jez... vsi govorijo italijansko. Ampak z različnimi besedami vmes ... in kaj se je potem zgodilo? Ta dva sta se poročila. Vzemiva moj primer, mi smo imeli to vejo, ne? S Hrvaško. In [stara starša] sta dobila hčerko, ki se je poročila z Italijanom ... Ampak družine,

ki jih boš srečala tu ... pari, ki živijo zdaj tu ... so lahko Italijan in Italijan ... torej mož in žena, kot sva jaz in moj mož ... lahko sta Italijan in Slovenec ... in lahko imaš par Italijana in Hrvata, ampak zdaj lahko dodamo še Italijana Bošnjaka. Italijana Srba. Torej, ko se mame srečamo v vrtcu imaš ... moraš najprej določiti, kateri od teh si ... ker ta dva se bosta razumela in lahko uporabljáš tako te kot te izraze, ne? Lahko uporabljáš mešanice. Potem moraš ugotoviti, ali je ta poročen z Italijanom ali ima zakonca, ki ... In glede na to ... ustvarjáš ta ... svoj jezik.

10.3.3 Profil govorcev glede na občutenje narodne pripadnosti

Izpovedi, ki zrcalijo občutenja narodne pripadnosti sogovornikov, so v nadaljevanju razdeljene glede na to, ali informant izhaja iz etnično homogene ali etnično mešane družine. Od osmih sogovornikov, ki izhajajo iz podobnega, etnično homogenega družinskega okolja, se jih je pet jasno opredelilo za Italijane.

4. Nazionalità italianissima. Propio:: • • non esiste. Italiana italiana. (Loredana)

Povsem italijanske narodnosti. Prav ... ni druge možnosti. Prava Italijanka.

Naslednje izjave kažejo na to, da se nekateri med njimi močno zavedajo vpliva neposrednega večkulturnega okolja in širšega družbenega konteksta na posameznikovo (narodno) identiteto:

5. Beh beh chiaramente. • • • ((smeh)) Chiaramente mi sento italiana. • • • Però • • • come si parlava già prima e come... • • Questo fatto di un' unione europea che • • ((kašelj)) tu passi da / da uno stato all' altro. • • Entri da una lingua all' altra: [...] vai là parli francese: • • poi vieni qua parli sloveno. • • Parli italiano. • Ti giri dall' altra parte e parli bosniaco. Questo / questa mescolanza / mescolanza • • ə di lingue ti rende anche l' anima più aperta e non così • • strettamente tua no. Sono italiana però • • io penso che sei parte del mondo. (Rita)

No, no, jasno. ((smeh)) Jasno je, da sem Italijanka ... ampak ... kot sva že prej govorili in kot ... To, da imamo Evropsko unijo, kjer ((kašelj)) lahko prehajaš iz ene države v drugo. Vstopaš iz enega jezika v drugega [...] greš tja, govoriš francosko, prideš sem, govoriš slovensko. Govoriš italijansko. Se obrneš in govoriš bosansko. To mešanje ... jezikov ti razpira dušo, da ni tako strogo tvoja, ne? Sem Italijanka, ampak ... mislim, da si del sveta.

Da se posameznikova identiteta oblikuje in krepi v odnosu do drugega, lahko razberemo iz naslednjih izjav sogovornice, ki razlaga svoje občutenje odnosa med manjšinskim in večinskim jezikom, obenem pa poudarja prednosti tukajšnjega večkulturnega okolja:

6. Io sento la pressione della lingua slovena nei confronti de:/ de la mia. E allora a un certo punto non so m:: ma non è che ti adatti è che è b/ è normale. • • Però la tua identità rimane. (Valeria)

Čutim pritisk slovenskega jezika nad svojim. In zato se v nekem trenutku, ne vem, ne gre za to, da se prilagodiš, postane normalno. A tvoja identiteta ostane.

7. [Questa zona] Ti fa assaporare tre culture diver/ e soprattutto nel confronto • • • no • • tu identifichi la tua lingua. ((2,2s)) No se parli solo una lingua tu non sai l' altro come può percepirti perché non lo capisci. Ma ce/ se le parli tutte e tre vedi. No l' italiano visto da un croato è diverso (che) visto da uno sloveno. Perché a livello storico è diverso. (Valeria)

[Na tem območju] lahko okušaš tri različne kulture, predvsem pa ob tej primerjavi identificiraš svoj jezik ... Če govoriš samo en jezik, ne veš, kako te drugi dojema, saj ga ne razumeš. Če pa govoriš vse tri jezike, razumeš. Italijanščina, kakor jo dojema Hrvat, je drugačna od tega, kakor jo dojema Slovenec. Ker je to na zgodovinski ravni različno.

Sogovorniki ne razmišljajo o svoji identiteti samo v razmerju do večinskega slovenskega naroda, temveč tudi v razmerju do italijanske etnije v matični državi. V tem smislu sta zelo zgovorni naslednji izpovedi, ki poudarjata pomen pripadnosti heterogeni regionalni skupnosti, saj se zaradi te posamezniku ni treba negativno opredeljevati v smislu *nisem ne eno ne drugo*, temveč *sem lahko oboje, ker sem Istran*:

8. Guarda • • [sono] slovena e italiana • italiana e slovena. ((smeh)) Cioè nel senso che quando sono qua mi sento italiana quando sono là mi sento slovena. ((0,9s)) È una cosa strana però: n: ... Uno non si sente ne cioè / istriana sta bene. Nazionalità istriana. Adesso sta venendo sempre di più questo termine istriano. Perché chi è di queste zone non si sente né completamente italiano • • anche se io forse un po' di più italiana perché mio papa è italiano. Quindi ci sentiamo più: • • • italiani' e: però quando sei in italia' capisci che comunque tu sei nato in slovenia' la slovenia è il tuo paese' tua mamma è nata in slovenia' anche se quella volta era italia' e quindi' • • non sei neanche cento per cento italiano. E allora istriano • sta bene. (Agata)

Glej ... [sem] slovenske in italijanske, italijanske in slovenske [narodnosti]. ((Smeh)) V smislu, ko sem tu, se tu čutim Italijanka, ko sem tam [v Italiji] pa Slovenka ... To je čudna reč, ampak ... Ne čutim se ne ... Istranka najbolj

ustreza. Istrska narodnost. Zdaj prihaja vse bolj v rabo ta izraz – Istran. Kdor je s tega območja, se ne čuti ne povsem Italijana ... čeprav jaz se mogoče čutim bolj Italijanko, ker imam očeta Italijana [iz Italije]. Zato smo bolj ... Italijani, ampak ko si v Italiji, razumeš, da si vendar rojen v Sloveniji, da je Slovenija tvoja dežela, da je tudi tvoja mama rojena v Sloveniji, čeprav je bila to takrat še Italija, in zato ... nisi stoođtotno Italijan. Zato Istran najbolj ustreza.

9. Non si può avere due nazionalità vero? Perché a dir la verità e: • in Italia non mi sento italiano. Perché:: • son stato sù per quattordic' anni filati e:: ••• neanche dopo quattordic' anni mi sento pienamente italiano. Perché •• ci sono tutta una serie di cose che non /••• non condividi non / non ti appartengono non::•• non / non le senti tue e:: / • e•• se: / se non avessi fatto quest' esperienza ti avrei risposto: ••• sicuramente italiano. Ma nel momento in cui ti ritrovi in Italia tra gli italiani ••• e:: senti che ti manca qualcosa e che hai qualcosa in più da un' altra parte per cui:: ••• sù non mi sento italiano e qua non mi sento pienamente sloveno. Per cui::•• ((smeh)) Nazionalità. Qua ti direi italiano. Di là ti direi sloveno però:: ɔ: [...] In realtà mi sento legato al territorio. Diciamo •• m:: • mi verrebbe più da dirti capodistriano. [...] naturalmente poi la mia cultura è molto più legata all' italiano quindi sarei ipocrita a dirti sloveno ((1,5s)) ((izdih)) per cui mi viene da dirti italiano ma non è • una risposta al cento per cento. Ti d/ direi: ottanta per cento italiano. Bom una roba del genere ((v smehu)). Invece un venti per cento che non so dove sta. (Daniele)

Ne moreš imeti dveh narodnosti, ne? Iskreno povedano se v Italiji ne čutim Italijana. Ker sem tam živel štirinajst let in ... še po štirinajstih letih se ne čutim popolnoma Italijana. Ker ... obstaja vrsta stvari, ki si jih ne deliš, ki ti ne pripadajo, ki jih ne čutiš kot svoje ... in če ne bi imel te izkušnje, bi ti zagotovo odgovoril, da sem Italijan. Ampak v trenutku, ko se znajdeš v Italiji med drugimi Italijani ... čutiš, da ti nekaj manjka in da imaš po drugi plati nekaj več, zato ... gor nisem Italijan in tu nisem čisti Slovenec. Zato ((smeh)) narodnost. Tu bi rekel Italijan. Tam bi rekel Slovenec, ampak ... [...] V resnici sem vezan na območje. Recimo ... najraje bi rekel, da sem Koprčan. [...] jasno je, da je moja kultura veliko bolj vezana na italijansko, zato bi bilo hinausko reči, da sem Slovenec ... zato ti pravim, da sem Italijan, ampak to ni stoođtotno pravi len odgovor. Recimo [da sem] 80-odstotni Italijan. Tako nekako ((v smehu)). Za tistih dvajset odstotkov pa ne vem, kam sodijo.

Večina sogovornikov, tako iz etnično homogenih kot iz etnično heterogenih družin, je izkazala visoko stopnjo refleksije glede lastne etnične identitete in narodne pripadnosti. Le v dveh primerih sta sogovornika podvomila v točnost svojega odgovora, iz naslednjih izmenjav pa je razvidno, da gre pri tem za problem razlikovanja med državljanstvom in narodnostjo:

10.

- Lea** ((smeh)) Penso che si/ • non so. ((smeh)) Penso che sia slove/ • ci(ò)è. •
• Sono slovena della minoranza italiana. O:: • eh. •• Se è giusto. Non
so. •• Questo è sempre un dubbio.
*((smeh)) Mislím, da sem, ne vem. ((smeh)) Mislím, da sem Slovenka iz
italijanske manjšine. Če je tako prav. Ne vem. O tem vedno dvomim.*
- JUK** Sì? ə • ə La / diciamo la cittadinanza è quella parte: • ufficiale mentre la
nazionalità • è quello che ti senti dentro ••• quindi ...
*Ja? Recimo, da je državljanstvo tista uradna plat, narodnost pa je to, kar
čutiš v sebi ... torej ...*
- Lea** Ti senti. Aha!
Kar čutiš. Aha.
- Lea** Sì. Probabilmente così sì. La • cittadinanza slovena nazionalità italiana.
Per il momento sì.
*Ja. Verjetno je tako, ja. Državljanstvo imam slovensko, sem italijanske
narodnosti. V tem trenutku, ja.*
- JUK** Italiana. Okej. ((v smehu))
Italijanske. Okej. ((v smehu))
- Lea** Questo sempre... ((smeh)) *To vedno debatiramo ja*. ((smeh))
To vedno ... ((smeh)) To vedno debatiramo, ja. ((smeh))

11.

- JUK** E: cittadinanza invece?
Kaj pa državljanstvo?
- Massimo** O porca. Italiana me pare.
O vraga. Italijansko, se mi zdi.
- Luigi** Cittadinanza` slovena` nazionalità italiana.
Državljanstvo slovensko, narodnost italijanska.
- Massimo** A sì bravo sì contra iera cusì. Noi non ((neraz.)) cittadinanza perché non
gavemo mai fata.
*Aja, prav imaš, nasprotno je. Mi (nimamo) državljanstva, ker nikoli nismo
zaposili.*
- Luigi** Cittadinanza gavemo slovena nazionalità še italiana. ((1,5s))
Državljanstvo imamo slovensko, narodnost je italijanska.

Med sogovorniki iz mešanih družin sta se samo dva mlajša informanta (gl. zgled 11 zgoraj), s katerima sem opravljala skupni intervju, opredelila za Italijana, v nadaljevanju pogovora pa sta oba poudarila težavnost razločevanja po narodnosti in pomen pripadnosti širši heterogeni primorski skupnosti, ki zajema vse etnije območja:

12.

Massimo Dificil dir che še / uno še italiano o sloveno o še quel che` / ormai è quasi tuto uno. È inutile. •• Siamo` ••• primorci´ o come te vol ciamar´ e parlemo de tuto e de più. ((1,2s)) Bestiemo in serbocroato:: Parlo in italian a:: in / in sloven quel che te vol. No še problemi. (Cu)si che... ((smeh)) E še così o no še così.
Teško je reči, ali je nekdo Italijan ali Slovenec ali kar koli že. Zdaj je pač že vse eno. Ni kaj, smo Primorci, ali kakor želiš reči, in govorimo vse in še več. Preklinjamo v srbohrvaščini, govorim italijansko, slovensko, kar želiš. S tem ni težav. Tako da ... ((smeh)) Je tako ali ne.

Luigi Sì: non te ga cosa še tante... •• Misiado tuto insieme qua in:: ...
Ja, nimaš kaj, tu je več ... Tu je vse pomešano ...

Drugi sogovorniki izpričujejo »mešanost«, vendar je v njihovih odgovorih mogoče zaznati nianse v dojemanju mešane etnične identitete. Tri sogovornice preprosto navajajo dvojno pripadnost (slovensko in italijansko, italijansko in slovensko ali bolj italijansko kot slovensko), le ena sogovornica se čuti bolj vezano na slovensko narodno identiteto, kljub svoji bogati italijanski kulturni dediščini:

13. *Complicato*´ Perché io mi sento´ • slovena´ ••• però::´ •• con: •• conoscenza migliore della cultura italiana. •• Poi non so´ come diversamente spiegarlo. ((1,1s)) Perché n/ non mi ci vedo´ • tra gli italiani´ ((1,2s)) però comunque´ l´ italiano è la mia lingua::´ ho sempre studiato l´ italia´ ••• cultura´ la storia´ ••• quindi sì. (Tania)

To je zapleteno. Ker se čutim Slovenka ... ampak z boljšim poznavanjem italijanske kulture. Ne vem, kako bi drugače razložila ... Ker se ne istovetim z Italijani ... ampak vsekakor je moj jezik italijanščina, vedno sem se učila o Italiji ... o kulturi in zgodovini ... zato je tako.

Pri sogovorniku, ki se je opredelil za Istrana, lahko, podobno kot prej pri Agati in Danieleju (gl. zgleda 8 in 9), govorimo o občutku regionalne pripadnosti, ki prevladuje nad »formalno« pripadnostjo italijanski etniji. Identificiranje z *istrskim* je značilno za mlajše generacije pripadnikov italijanske skupnosti, ki »razvijajo lastno vizijo sveta in jim bolj kot italijanska ustreza ‚istrijska‘ (istrska) konotacija, uporaba (najmanj) dveh jezikov, kultur ter povezava med različnimi nacijami« (Medica 2010, 501). Iz sogovornikovega pričanja lahko razberemo, da se kot Istran istoveti predvsem z italijansko komponento *istrijanstva* (gl. Medica 2010), kar se odraža tudi v razmerju do istrskobeneškega narečja kot temeljnega izraza njegove identitete:

14. Nazionalità:: •• io direi ••• italia:no: ma ogni anno che passa mi sento sempre meno:: legato del identità: nazionale. [...] effettivamente il dialetto è:: em:: / ((1,2s)) è / è l´ espressione della mia vera cultura no di appartenenza in quanto mi sento:: istriano:: soprattutto. (Alberto)

Narodnost ... rekel bi ... da sem Italijan, a se z leti čutim vse manj povezanega z narodno identiteto. [...] Rekel bi, da se čutim prej Istrana kot Italijana. [...] dejstvo je, da je [istrskobeneško] narečje izraz moje resnične pripadnosti, glede na to, da se imam predvsem za Istrana.

Pri sogovorniku, ki se je opredelil za državljana sveta, lahko izraženo nadnarodno pripadnost razumemo tudi kot namerno neopredeljenost, ki, tako kot *istrijanstvo*, omogoča prehajanje iz ene regionalne identitete v drugo brez vsakršnih moralnih konotacij (Šuran 2001):

15. Bella domanda. Mi se nto: ma cittadino del mondo. Se c' è una partita di calcio ad esempio •• italia slovenia: ••• è una bella domanda per chi tifo. •• Dipende dai / proalmente dai calciatori se c' è qualche testa di cazzo in quella di italia o: non so dipende. (Vasco)

Dobro vprašanje. Sem državljani sveta. Če bi gledal nogometno tekmo med Italijo in Slovenijo, ne vem, za koga bi navijal. Verjetno je še najbolj odvisno od nogometašev. Če je med Italijani kakšen kreten ali ne vem, odvisno.

Iz naslednjih izjav lahko razberemo, da neopredeljenost, mešanje in prehajanje iz ene identitete v drugo niso značilni le za pripadnike mlajše generacije, temveč tako čutita tudi starejša sogovornika, ki sta odraščala v izrazito večkulturnem družinskem okolju. Prva se ne želi opredeliti, saj čuti obe komponenti kot povsem enakovredni in nikoli ni čutila »bremena« mešanosti, drugi sogovornik pa pravi, da se v takem družbenem kontekstu sploh ni mogoče opredeliti:

16. La nazionalità è un tuo modo di: sentirti no? No / non ... ((1,4s)) Vorresti sapere cosa mi dichiaro? [...] Mi è completamente indifferente. ((2,7s)) Mi è completamente indifferente. Io posso dirti 'nche di essere di nazionalità italiana slovena propio ((1,3s)) è m:: •• misto. [...] mi è indifferente` non ho mai fatto` / •• non ho mai sentito` •• ne il peso morale` •• m::: ne:: / ne linguistico` •• di appartenenza. (Maria)

Narodnost je tvoje osebno občutje, kajne? Želiš vedeti, kako se opredeljujem? [...] Mi je popolnoma vseeno. Lahko ti tudi rečem, da sem italijansko-slovenske narodnosti, resnično mešano. [...] mi je popolnoma vseeno ... nikoli nisem čutila ne moralnega ne jezikovnega bremena pripadnosti.

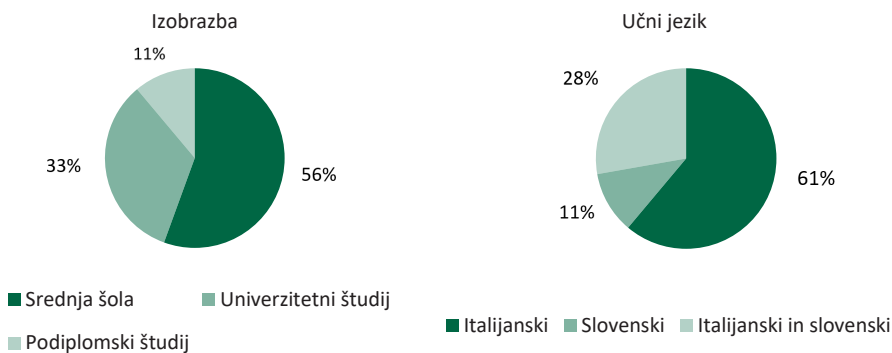
17. Allora: ə:: dopo le/ mi dirà lei cosa sono` no? [...] Con la mamma si parlava sloveno. Col papà si parlava italiano. Così era tutto:: [...] •• no' e adesso ti domandi no' •• ((smeh)) quello` ••• de ((neraz.))` •• e viana` •• ə vrtača` ((1,1s)) trieste` ••• e::: da bela krajina: inso/ è •• No? Da dove te (vei) cosa sei` no? •• Dopo naturalmente dopo:: ((2,0s)) d/ dopo:: siamo quel che siamo` perché •• non è niente da ((neraz.)) su questi territori qui` no?

Non si pol dire vero italiano • • o so:n pravi slovenč´ e quel là. ((neraz.)) siamo tuti misti. [...] E tanti de loro´ anche se domandiamo coša siamo` no? No? [...] io sono contento de essere in uion europea` no? • • • Perché:: ho tute queste carataristiche. (Valentino)

Torej ... potem mi boste vi povedali, kaj sem, ne? [...] Z mamó sem govoril slovensko. Z očetom italijansko. Tako je bilo vse ... ne? In ti sprašuješ ((smeh)) ... Ta je bil z Dunaja, ta iz Vrtače, iz Trsta, iz Bele Krajine, ne? Od kod si? Kaj si? Nazadnje, normalno, si kar si, ker je to ... (običajno) na tem območju, ne? Ne moreš reči pravi Italijan ... ali sem pravi Slovenec ((neraz.)) Vsi smo mešani. [...] In veliko se nas sprašuje, kaj sploh smo, ne? [...] zadovoljen sem, da sem v Evropski uniji, ne ... ker imam vse te značilnosti.

Ob branju izpovedi osemnajstih sogovornikov o občutenju lastne narodne pripadnosti opazimo, da se jih večina identificira z večetnično lokalno (ali globalno) skupnostjo, ne glede na to, ali izhajajo iz etnično mešanih ali etnično homogenih družin. Ob raziskovanju italijansko-slovenskega jezikovnega stika med pripadniki INS se poraja vprašanje, ali se razlike v dojemanju mešane identitete izražajo tudi v odnosu do posameznih kodov in predvsem do kodnega preklapljanja oziroma ali je kodno preklapljanje tudi izraz mešane, hibridne identitete govorcev.

10.3.4 Profil govorcev glede na izobrazbo, učni jezik in usvajanje jezikov okolja

Graf 8: Razporeditev sogovornikov glede na izobrazbo in učni jezik

Vsi sogovorniki so dokončali bodisi splošno bodisi poklicno srednjo šolo, šest jih je študij nadaljevalo na univerzi, dve sogovornici sta doktorici znanosti. Enajst sogovornikov se je izobraževalo izključno v italijanskem jeziku, dva sta zaključila šole s slovenskim učnim jezikom, pet pa jih je bodisi na prehodu iz osnovne šole v srednjo bodisi ob vpisu na visokošolski študij menjalo učni jezik.

■ Sočasno ■ J1: italijanski jezik ali narečje ■ J1: slovenski jezik ali drugi jeziki

Graf 9: Razporeditev sogovornikov glede na način usvajanja jezikov okolja

V sklopu vprašanj o jezikovni rabi in percepciji lastne sporazumevalne zmožnosti sem sogovornike vprašala, katerega jezika so se najprej naučili ter kako so v otroštvu govorili v družinskem krogu. Vsi sogovorniki iz etnično homogenih družin za svoj prvi jezik navajajo italijanščino, slovenskega jezika kot jezika okolja so se začeli učiti šele z vstopom v šolo ali z vrstniki:

18. [...] io per i primi otto anni della mia vita ho avuto praticamente zero contatti con ((1,1s)) con la lingua slov/ cioè sì ho avuto ma era comunque circondato da un ambiente di /•••e:: di gente che parlava /•• tutti parlavano l'italiano. [...] • Poi ci siamo trasferiti nell' a••attuale casa dove stiamo •••e: ho incontrato ••em:: • per strada ••ə:: dei bambini ((1,1s)) e: che parlavano lo sloveno. E per cui da lì in avanti nel giro di un' estate ho iniziato a •• capirlo e a parlarlo. [...] a sette anni` quando ero a scuola` e me la ricordo ancora` •• che la prop/ professoressa mi ha detto` „odpri vrata“ •• • io l' ho guardata` come dire „e::?••• Cosa sta dicendo?“ (Daniele)

[...] prvih osem let življenja nisem imel stikov s slovenščino, no ja, sem imel, a sem odrasčal v okolju, kjer so vsi govorili italijansko. [...] Potem smo se preselili v naš sedanji dom ... in sem srečal na ulici otroke, ki so govorili slovensko. Od takrat naprej sem čez poletje začel razumeti in govoriti slovensko. [...] pri sedmih letih, tega se še spomnim, mi je v šoli učiteljica rekla »odpri vrata« ... in sem jo gledal kot ... a? Kaj pravi?

Pri tem pa mnogi poudarjajo, da so se doma najprej naučili istrskobeneškega narečja, kar sovpada z dosedanjimi ugotovitvami (gl. Filipi 1989 po Bogliun Debeljuh 1994, 115; Baloh 1995; Todorović 2021) o položaju narečja v jezikovnem repertoarju italijanske narodne skupnosti v Istri. Izjava starejše sogovornice odraža njeno naklonjenost narečju, ki ga dojema kot jezik, enakovreden knjižni italijanščini:

19. [A casa] si parlava sempre italiano in dialetto. ((1,6s)) Loro [i genitori] non sapevano neanche una lingua. [...] Nell' anima mia ci stanno queste due lingue paritetiche. ((1,8s)) Non è che sento più una o l' altra. (Rita)

[Doma] smo vedno govorili v italijanskem narečju. Oni [starši] niso znali niti enega jezika. [...] V mojem srcu sta ta dva jezika enakovredna. Ne čutim enega močnejše kot drugega.

Le dva sogovornika, brat in sestra, pravita, da so doma starši namenoma govorili italijansko, narečje pa sta spoznala z babico:

20. [...] mio padre si sforzava di parlarci in lingua ((1,2s)) per cui:: ə: ••• ə: si parlava in dialet•to con i nonni •• e in italiano con i genitori. (Daniele)

[...] oče se je trudil, da bi z nami govoril italijansko ... zato smo narečje govorili samo s starimi starši ... s starši pa italijansko.

21. [...] noi viviamo con mia nonna. Questa del ramo istriano. Quindi abbiamo sempre parlato il dialetto. ((1,4s)) Con i miei genitori no perché c' è la / la regola che bisognava parlare in lingua. ((1,7s)) E devo dire che mi ha aiutato molto poi col/ all' università. (Agata)

[...] živeli smo z babico. To z istrske veje. Zato smo vedno govorili v narečju ... s starši ne, ker je veljalo pravilo, da se doma govori italijansko ... in moram reči, da mi je to zelo pomagalo pozneje na univerzi.

Šest sogovornikov iz etnično mešanih družin je ocenilo, da so se slovenskega in italijanskega jezika oziroma narečij učili sočasno, saj sta se doma enakovredno uporabljala oba jezika ali narečji obeh jezikov, najpogosteje so namreč sogovorniki doma najprej usvojili istrskobeneško narečje, italijanski jezik pa so začeli uporabljati šele ob vstopu v šolo:

22. Ma:: ••• a dir la verità non lo so' ••• immagino che:: metà metà. ••
 • Perché comunque l' italiano l' ho imparato più che altro per la scuola / cioè con la scuola. Con mio papà parlavo: ••• dialetto italiano e con mia mamma sloveno cioè da sempre. Adesso guardavo qualche / qualche vecchio video e parlavo solo sloveno o qualche vieo:: e:: parlavo italiano. ••
 • ((neraz.)) non / non / non so risponder' a questa *domanda*. ((smeh)) (Tania)

Iskreno povedano ne vem ... predstavljam si, da pol pol ... ker sem se italijanščine naučila šele v šoli. Z očetom sem govorila v italijanskem narečju in z mamo slovensko, od vedno. Gledala sem stare posnetke in na enih sem govorila samo slovensko, na drugem posnetku pa italijansko ... ((neraz.)) zato ti ne znam odgovoriti na vprašanje. ((smeh))

23. Penso per conto mio iera paralelo sloven e dialeto no? •• Go imparà con la mare sloven con il pare i noni: •• in dialeto •• fin/ finché non semo andadi a scuola e dopo gavè comincià l' italian no? [...] Še sempre quel abitudine che gaveimo a casa no? Perché ti te parlavi con: •• tuo pare là così in dialeto ••• tua mare indrio che parlava in sloven ti se giravi e parlavi in sloven. Te se giri de novo te parli italian no così che non se problemi neanche un poco no? (Luigi)

Mislím, da je bilo vzporedno slovensko in [istrskobeneško] narečje, ne? ... Z mamo sem se naučil slovensko, z očetom in starimi starši v narečju ... dokler nisva šla v šolo in potem sva začela italijansko, ne? [...] Gre za tisto navado, ki smo jo imeli doma, ne? Ker si govoril z ... očetom v narečju ... mama mu je odgovarjala po slovensko, si se obrnil in si govoril slovensko. Si se obrnil nazaj in si govoril italijansko, tako da nikoli ni bilo nikakršnih težav, ne?

24. Così sono cresciuta ••• ho acquisito la conoscenza di tutte e due le lingue di *tutte e due* le canzoní ed / è / è strano perché io ti so cantare na juriš e so cantarti bandiera rosa e mi è indifferente [...] anche se vado •• ə indietro nella memoria so le filastrocche italiane •• ma so anche •• ə: l:e ((1,4s)) tute le canzoni tipo di oton župančič sai quele cose la che insegnano. L/ la čebelica:: anche in sloveno. [...] Avevo •• un nonno che viveva a lubiana che era čebelar •• apicoltore •• e::m:: e loro so che mi:: insegnavano:: ((1,9s)) lo sloveno. Lui è morto che io avevo cinque sei anni ••• e se le so vuol dire che ho imparato in contemporanea anche questo. (Maria)

Tako sem odraščala ... usvojila oba jezika, pesmi v obeh jezikih in to je nenavadno, saj znam zapeti tako na juriš kot bandiera rossa in mi je popolnoma vseeno. [...] tudi če pobrskam po spominu, znam italijanske izštevanke ... ampak znam tudi ... vse pesmice Otona Župančiča, saj veš, te, ki jih učijo. Čebelico tudi v slovenščini. [...] Imela sem dedka, ki je živel v Ljubljani in je bil čebelar ... in oni so me učili ... slovensko. Umrl je, ko sem imela pet ali šest let ... in če se tega spomnim, pomeni, da sem se jih učila sočasno.

Sodeč po izjavah dveh sogovornikov, ki ravno tako izhajata iz etnično mešanega družinskega okolja, lahko opazimo, da sta kultura in jezik enega od staršev v določenem trenutku prevladala, kar je po njuni oceni močno vplivalo na njuno jezikovno kompetenco v slovenskem jeziku:

25. [Ho imparato prima] Lo sloveno` pač. Sí • questo mi hanno detto i genitori ` che non sapevo. ••• Che andavo al` asilo sloveno al` inizio´ •• poi quando si sono lasciati i miei genitori´ io son `ndata al` asilo italiano´ e poi lo sloveno l` ho dimenticato. E mai più appreso´ così bene. ((smeh)) (Claudia)

[Naučila sem se] slovensko, pač. Ja, to so mi povedali starši, tega nisem vedela ... da sem na začetku hodila v slovenski vrtec ... potem ko sta šla starša narazen, sem šla v italijanski vrtec in potem sem slovenščino pozabila. In se je nikoli več nisem naučila tako dobro ((smeh)).

26. Così •• io all' inizio fino ai due anni non parlavo non • ho usato una singola parola per il semplice fatto che parlavano sia l' italiano e in sloveno. •• Poi quando tutti quanti hanno iniziato a parlare italiano ho iniziato a parlare anch' io. ••• Così era. [...] poi insomma mia mamma ha iniziato a parlare invece in sloveno dopo: in avanti dopo che era morto mio padre:: a: dodici ani dopo ha deciso di parlare solo in sloveno praticamente. (Vasco)

Tako ... do svojega drugega leta nisem govoril ... nisem izrekel niti besede, preprosto zato ker so govorili italijansko in slovensko. Potem ko so vsi začeli govoriti italijansko, sem tudi jaz spregovoril ... tako je bilo. [...] Skratka, potem je mama začela govoriti slovensko pozneje, ko je moj oče umrl ... pri mojih dvanajstih letih se je odločila, da bo govorila samo slovensko.

10.4 ANALIZA ODNOSA DO JEZIKA

Zgoraj navedeni odgovori posredno že kažejo na to, kako različno sogovorniki ocenjujejo lastno sporazumevalno zmožnost v treh temeljnih kodih repertoarja skupnosti, tj. italijanščini, istrskobeneškem narečju in slovenščini. V nadaljevanju pa so predstavljeni odgovori, ki poleg dojemanja zmožnosti v posameznih kodih in pripovedi o jezikovni rabi zrcalijo tudi mnenja in stališča sogovornikov o posameznih kodih in iz katerih lahko vsaj na načelni ravni sklepamo o njihovem odnosu do posameznih kodov ter mešanja jezikov in identitet.

10.4.1 Italijanščina in istrskobeneško narečje

Samoocena zmožnosti govorcev iz etnično homogenih družin

Pričanja o zgodnjem usvajanju in jezikovni rabi v družinskem krogu že deloma razkrivajo podatke o položaju italijanščine in istrskobeneškega narečja med respondenti iz etnično homogenih družin. Vseh osem sogovornikov poleg italijanskega jezika govori tudi istrskobeneško narečje in večinoma ocenjuje, da je

••• un numero •• che a me mi serve di parole per l' uso corrente che è molto minimo. Perché tu sai che si usa poco. [...] e: veramente son rimasta un po' indietro. • Non è che mi sia arricchita. ••• Son peggiorata direi. •• Andando via dal lavoro. ((1,9s)) Per lavoro ero costretta' leggevo i testi' ero costretta' • a essere' • direste in sloveno' **na tekočem**. (Rita)

[...] *to moje narečje je počasi ... opešalo. Zelo malo ga govorim. In če ga govorim, je to mešanica [z italijanščino, op. a.]. [...] Za italijanščino mogoče ne bi rekla, ampak ... glede na to, da za redno rabo uporabljam omejeno število besed, saj veš, da je tu italijanščina vse manj v rabi, sem res malo v zaostanku. Vsekakor je nisem obogatila ... kvečjemu sem se poslabšala ... ko sem pustila službo. V službi sem brala besedila in sem morala biti, kakor bi rekli v slovenščini, na tekočem.*

Samoocena zmožnosti govorcev iz etnično mešanih družin

Med sogovorniki iz etnično mešanih družin le dva med najmlajšimi (Claudia, Vasco) pravita, da ne govorita istrskobeneškega narečja. Pet sogovornikov ocenjuje, da je njihova sporazumevalna zmožnost v obeh kodih (tj. italijanskem jeziku in istrskobeneškem narečju) dobra, predvsem pa povsem izenačena in da je tudi njuna raba v celoti odvisna od danega govornega položaja in specifične komunikacijske situacije:

31. [...] *le cose ə ufficiali no le cose non so di scuola e così via l' italiano è normale parlarlo. Poi a casa o con gli amici che co/ coi quali so che anche loro a casa parlano in dialetto • è il dialetto ma non faccio grossi di/ grosse differenze.* (Susanna)

[...] *pri uradnih rečeh in pri rečeh v zvezi s šolo je čisto normalno govoriti italijansko. Doma in s prijatelji, za katere vem, da doma govorijo v narečju, tudi jaz govorim v narečju, ampak ne čutim velike razlike med njima.*

32. *Ci sono persone con le quali non potrei mai parlare in lingua se non •• in un ambiente di nuovo dove dobbiamo farlo ((1,1s)) ə:: persone con le quali non potrei mai parlare in sloveno perché ho sempre parlato in italiano e persone con le quali •• mi è forzato parlare in italiano perché con loro ho imparato e ho sempre parlato in sloveno.* (Maria)

Z nekaterimi ljudmi ne bi nikoli mogla govoriti zborna, razen če smo v okolju, kjer bi morali ... Z drugimi ne bi nikoli mogla govoriti slovensko, ker sem z njimi od vedno govorila italijansko, s tretjimi se mi zdi prisiljeno govoriti italijansko, ker sem se z njimi naučila in vedno govorila slovensko.

Trije mlajši govorniki opažajo, da slabše obvladajo italijanski jezik, saj so ga iz vsakodnevne rabe izrinili narečje, slovenščina ter mešanica italijanskega in slovenskega slenga, ki jo sogovornica (zgled 33) imenuje *italiondolo*:

33. In italiano: [...] n' so magari' ... Mi::: devo concentrarmi un po' di più' •• che anche se le so le parole` ((1,2s)) le so' solo:: ((1,4s)) sono così abituata:: al nostro italiondolo' •• che non mi / non mi viene naturale. (Tania)

V italijanščini [...] se moram bolj osredotočiti ... tudi če poznam prave besede ... saj jih poznam, ampak ... sem že tako navajena na naš italiondolo, da italijanščine ne govorim spontano.

34. Se te me deria „te devi parlar in talian de lingua“ dovesi sforzarme •• a •• star atento a quella roba là. ••• (Massimo)

Če bi mi naročila, naj govorim zborna italijansko, bi se moral prav prisiliti, da bi pazil na to.

35. Be' [problemi di] comprensione in italian no [...] Adesso ••• per comunicar deso ((neraz.)) in lingua gavesi qualche problema probabile no? ••• Ma altrimenti no:•• Finché iero a scuola • lo adoperavo regolarmente ... (Luigi)

[Težav z razumevanjem] v italijanščini zagotovo nimam. Pri izražanju pa bi zdaj verjetno imel kakšno težavo. Sicer pa ne. Dokler sem hodil v šolo, sem jo redno uporabljal ...

O jezikovni rabi

V odgovorih pripadnikov INS, ki se nanašajo na jezikovno rabo oziroma izbiro med narečjem in italijanskim jezikom v polformalnih in neformalnih govornih položajih, se ne izrisujejo jasni vzorci jezikovne rabe, ki bi omogočali njihovo skupno obravnavo, saj rabo jezika oziroma narečja narekujejo zelo različne življenjske situacije. Le tri sogovornice iz etnično homogenih družin z gotovostjo trdijo, da v družini in v krogu najbližjih prevladuje raba istrskobeneškega narečja:

36. [...] in famiglia: non ti sogneresti mai di parlar in lingua perché te ciapa per matto no? Non te parli ((smeh)) Sì. Perché è una specie di distanza la lingua. (Valeria)

[...] v družinskem krogu ne boš nikoli govoril italijansko, ker bi te imeli za norega, ne? Ne govoriš ((smeh)). Ker jezik prinaša določeno distanco.

37. [...] nella vita quotidiana più l/ l/ l' italiano: in dia/ dia/ dialetto. Dialetto istroveneto. Sì sì sì. (Olivia)

[...] v vsakdanjem življenju govorim italijansko narečje. Istrskobeneško narečje.

38. Ma a ca:sa noi:í parlemo qua a casa in dialetto. ••• Però non quel dialetto di una volta' • che oramai non se / no se usa neanche più no? •• Ma il dialetto:: così livelato: (Orietta)

Mi doma govorimo v narečju. Ampak ne v starem narečju, ki zdaj sploh ni več v rabi, temveč v poenotenem narečju.

Drugače je pri sogovornikih iz etnično homogenih družin, ki so v razmerju s partnerji druge narodnosti oziroma partnerji, ki prihajajo od drugod. Pri njih lahko opazimo, da je italijanski jezik tudi v zasebni sferi izrinil narečje, poleg tega pogosto prihaja do mešanja jezikov:

39. Abbiamo iniziato parlando in inglese. Giocoforza ••• lei ha imparato l'italiano perché se voleva studiare in italia • e ha imparato l'italiano. ••• Io nel frattempo ho imparato rumeno ••• per cui c'è ((1,0s)) una base che / ••• linguistica che sta tra l'italiano e il rumeno ••• e poi succede quella cosa che succede anche qui da noi tra l'italiano e lo sloveno che ••• afferri lingua che ti capita per prima. (Daniele)

Na začetku sva govorila angleško. Seveda se je ona morala naučiti italijansko, če je želela študirati v Italiji. Jaz sem se med tem naučil romunsko in zato imava to jezikovno osnovo, ki je med italijanščino in romunščino ... potem pa se zgodi, kar se dogaja tudi tu pri nas med italijanščino in slovenščino, da zagrabiš tisti jezik, ki ti najprej pride na misel.

40. Con lui [il marito di nazionalità slovena] parlo sloveno con mia figlia invece dipende. Se c'è qualcosa di importante parliamo sempre in italiano perché ci siamo così abituati [...] (Lea)

Z njim [možem, Slovincem] govorim slovensko, s hčerko pa različno, če je kaj pomembnega, govoriva vedno italijansko, ker sva tako navajeni [...]

Poleg tega so se tri sogovornice povsem zavestno odločile za rabo standardnega jezika v komunikaciji z otroki, saj menijo, da to otrokom prinaša večjo korist pri šolanju:

41. M: la mia lingua madre è l'italiano quindi non riesco a parlare con i figli in un'altra lingua. [...] Ma soprattutto sì a casa c'era troppa mescolanza e quindi abbiamo messo la regola che in casa si parlava italiano. E abbiamo dovuto togliere i dialetti [...] quindi a casa coi figli parliamo solo in italiano. Perché così l'abbiamo tenuto i sette anni che eravamo in belgio siamo riusciti a insegnarli l'italiano corretto. Che altrimenti sarebbe stato impossibile. (Agata)

Moj materni jezik je italijanščina in s svojimi otroki ne morem govoriti drugega jezika. Predusem pa je bilo doma preveč mešanja in smo določili pravilo, da

se doma govori v italijanskem jeziku. In zato smo morali ukiniti narečja [...] torej doma govorimo samo v italijanskem jeziku. Tako nam ga je uspelo obdržati tudi vseh sedem let, ko smo živeli v Belgiji in smo otroke naučili pravilne italijanščine. Sicer bi bilo nemogoče.

42. [A casa] si parlava sempre italiano in dialetto. [...] Io ho cambiato lingua • • • quando mi sono sposata perché: mio marito parla in lingua. [...] Lui è venuto ma parlava in lingua con me. Poi per non avere problemi a scuola io parlavo • con i figli in lingua sul lavoro dovevo parlare in lingua • e per cui questo dialetto è andato piano piano • • • scemando. • • • Io dico che quasi: / • • • quasi lo parlo molto poco. • • • O se lo parlo è una mistura. • • • Se mi va meglio / • • • se sento meglio quella frase • • • in dialetto la dico in dialetto. Se non mi va bene la dico in italiano. • • • (Rita)

[Doma] smo vedno govorili v italijanskem narečju. [...] Jaz sem zamenjala jezik ... ko sem se poročila, ker mož govori italijansko. [...] Prišel je sem, ampak je z mano govoril v italijanščini. Potem sem tudi jaz, da otroci ne bi imeli težav v šoli, z njimi govorila italijansko, v službi italijansko in za to je to moje narečje počasi ... opešalo. Zelo malo ga govorim. In če ga govorim, je to mešanica [z italijanščino]. Če mi nekaj boljše zveni v narečju, bom povedala v narečju. Če ne zveni v redu, povem po italijansko.

43. [...] cioè noi a casa in fambia si parla italiano. ((1,4s)) Infatti mio marito ha imparato tantissimo l'italiano. Con me. • • • Io lo sloveno con lui • • • *no*! ((smeh)) [...] Vedi. È difficile spiegare. Non è che sia contraria al fatto che lui parli... Tu parla il tuo dialetto che è bello mantenerlo con i tuoi • • • ma insegna lo sloveno corretto ai tuoi figli. • • • Perché serve a scuola. • • • A scuola non ti chiedono il dialetto. • • • A scuola ti chiedono lo sloveno ufficiale. (Loredana)

[...] doma govorimo italijansko. Tudi moj mož se je z mano odlično naučil italijansko. Jaz se z njim slovenščine nisem naučila ((smeh)). [...] Vidiš, težko razložim. Nisem proti temu, da on govori ... govori svoje narečje, ker je lepo, da se ohrani, ampak nauči svoje otroke govoriti pravilno slovensko. Ker jim bo koristilo v šoli. V šoli te ne vprašajo po narečju. V šoli se zahteva knjižni jezik.

Glede rabe v širšem, etnično mešanem krogu prijateljev in znancev, štirje sogovorniki ocenjujejo, da italijanščina pogosto prevzame vlogo lingue francae (»[družba je] tako mešana, da v tem primeru ostaja italijanščina kot lingua franca« – Daniele; »tisti, ki govorijo italijansko, ti pridejo naproti« – Agata; »mnogi me prosijo, naj govorim italijansko, da bi se naučili« – Valeria; »osebam, s katerimi se družim, je vseč, če govorim italijansko« – Rita), sicer pa menijo, da so prilagodljivi in da je raba odvisna od sogovornikov in situacije, ter kakor opisuje Lea, od prvega stika z osebo:

44. [...] ho un' amica che l' ho conosciuta in ambiti sloveni •• e dopo ho scoperto che • è della minoranza e che parla italiano però con lei non posso parlare italiano perché l' ho conosciuta: / •• così qualche parola sì però abbiamo parlato un *mese* in sloveno e allora non riesco. Proprio mi è difficile no? (Lea)

[...] imam prijateljico, ki sem jo spoznala v slovenskem okolju in sem pozneje ugotovila, da je manjšinka in da govori italijansko, ampak z njo ne morem govoriti italijansko, ker sem jo spoznala ... Tako kakšno besedo že, ampak en mesec sva govorili slovensko in zato ne morem drugače. Mi je prav težko, ne?

45. Oddio. Noi abbiamo delle amicizie che sono davvero:: pro/ così dette miste proprio perché si spazia dal / dal / dal beh m:: amici italia:ni italianiissimi ••• italianissimi d' italia nel senso italianiissimi. •• Poi italiani qua del luogo: da / a partire da / da / da / dal /da le nostre scuole eccetera e a:: compagni di classe:: ••• italiani dunque io parl/ pensa che parlo italiano come si parlava in classe con tutti i miei compagni di classe. Ancora. Non parliamo dialetto tra noi. Immagini? •• Almeno alcuni. ((1,6s)) E:: •• poi sloveno con quelli *sloveni* cioè per carità. Già proprio d... •• Poi se vengono dalla croazia anche •• croato insomma non / non è:: ...((1,1s)) Ci si adatta. ((1,1s)) Però:: ((1,1s)) m:: poliglotti. •• Multilingui. (Loredana)

Ojoj. Naš krog prijateljev je resnično mešan, ker obsega prav italijanske prijatelje, italijanske v smislu iz Italije, Italijane od tu, s katerimi se poznamo že od šole ... pomisli, s sošolci Italijani govorim tako, kot se je govorilo v razredu. Še vedno. Ne govorimo v narečju. Si predstavljaš? Vsaj z nekaterimi. S Slovenci govorim slovensko, seveda ... če prihajajo s Hrvaške tudi hrvaško, skratka ... Se prilagajamo. ... Smo poliglotti. Večjezični.

Med sogovorniki, ki izhajajo iz etnično mešanih družin, sta v zasebni sferi italijanščina in narečje tesno prepletene s slovenščino. Sogovorniki opažajo, da jezika pogosto izmenjujejo glede na sogovornika in temo pogovora, štirje med najmlajšimi pa omenjajo rabo mešane italijansko-slovenske govornice (*italiondolo, la lingua in mezzo, fritomisto, misianza*):

46. Con mio papà parlavo: ••• dialetto italiano' e con mia mamma sloveno' cioè da sempre. [Con gli amici e conoscenti] *In italiondolo*? ((1,0s)) ə Sì. Con certe persone::` ••• in sloveno' però se no ••• con loro' ((pokaže Claudio)) ••• in::` •• italiano' •• mischiato:: (co lo) sloveno' ••• cioè la base è italiana` • poi / ((1,7s)) poi concetti` parole varie: posono essere` •• • in mille lingue diverse. (Tania)

Z očetom sem od vedno govorila v italijanskem narečju in z mamo slovensko. [S prijatelji in znanci] Govorim italiondolo. Ja, z nekaterimi slovensko, sicer

pa ... z njimi ((pokaže Claudio)) v italijanščini, mešani s slovenščino ... hočem reči, da je osnova italijanska, potem pa so lahko razni pojmi in besede v tisoč različnih jezikih.

47. Una roba strana` nella mia famiglia tutti parlano il dialetto' ((1,2s)) tranne mia mamma e io. Perché il mio patrigno era: di roma' no` e quindi voleva insegnarmi l'italiano: corretto` no? •• E quindi tipo` mi: ritrovo` con mia mamma che parla` co tutta la mia famiglia istriano` nche co mio fratello' ((1,2s)) solo con me italiano. [...] **Pač** si:: gli amici più stretti` e comunque andavamo quasi tutti a scuola italiana` o insoma` più o meno: ••• e tuti sappiamo italiano sloveno` e quindi questa è la nostra lingua` no` quella in mezzo. (Claudia)

To je nekaj nenavadnega, ker v moji družini vsi govorijo v narečju ... razen mene in moje mame. Ker je bil očim iz Rima in me je želela naučiti pravilne italijanščine, ne? In zato je zdaj tako, da mama z vsemi govori istrsko, tudi z mojim bratom ... z mano pa italijansko. [...] Z najbližjimi prijatelji, ki so vsi več ali manj hodili na italijansko šolo oziroma ... vsi znamo italijansko in slovensko in zato je naš jezik ta, ki je nekje vmes.

48. [In famiglia, tra amici] Misto. Un fritomisto. Vara italiano sloven croato: inglese quel che te vol. [...] Quel che se. Tuto. ((2,0s)) ((neraz.)) questo se un normal [...] (Massimo)

[V družinskem krogu, med prijatelji] Mešano, vse pomešano. Glej, italijansko, slovensko, hrvaško, kar hočeš. [...] Kar pride. Vse ... to je povsem običajno.

49. [...] con la famiglia di mio papà ho sempre parlato dialetto. Ed è quello che io insegno ai miei figli. Perché dico comunque l'italiano •• la lingua la imparerete a scuola se invece io non vi trapasso il dialetto se non ve lo tramando il dialetto andrà perso. Quindi sì. ••• Parlo con i miei figli in dialetto. [Col marito di nazionalità slovena] Parliamo a seconda de/ un po' della tematica con mio marito parliamo entrambe le lingue sì. [...] gli amici sono comunque un gruppo molto misto quindi se sono quelli che ho conosciuto ai tempi della scuola parliamo italiano: o dialetto. ••• Se sono quelli che ho conosciuto più tardi parliamo sloveno. (Mara)

[...] z očetovo družino sem vedno govorila v narečju. In to je tisto, kar učim svoje otroke. Ker pravim, da se bodo italijanščine v vsakem primeru naučili v šoli, če pa vam jaz ne predam narečja, se bo narečje izgubilo. Zato govorim z otroki v narečju. [Z možem slovenske narodnosti] Odvisno od tematike govori oba jezika. [...] Naš krog prijateljev je zelo mešana skupina, s tistimi, ki jih poznam še iz šole, govorim italijansko ali v narečju. Če sem jih spoznala pozneje, govorimo slovensko.

50. *Dipende* dagli amici e dai conoscenti. ••• Di solito: il dialeto. Dialeto: oppure sloveno. ••• Dipende ... Ma di solito dialeto. Tra: / •• tra amici non si usa mai la lin/ il •• la lingua italiana. •• Sempre il dialeto. Perché io con i miei figli questo so •• mi hanno criticata tanto per questo parlavo in lingua. Non in dialeto. ((2,0s)) E invece mio fi/ i miei figli con il loro nonno sloveno parlavano sempre in dialetto. Istroveneto. E quello iera il loro codice. Con mia mamma in italiano che con lei sarebbe stato logico no? •• No. ((1,9s)) Chissà da cosa dipende! Forse dal primo aproccio. (Maria)

To je odvisno od prijateljev in znancev. Običajno v narečju. Ali pa v slovenščini. Odvisno ... ampak najpogosteje v narečju. Med prijatelji nikoli ne uporabljamo italijanščine, vedno narečje. Ker sem jaz s svojimi otroki govorila v italijanščini, ne v narečju, in zato so me večkrat kritizirali ... Moji otroci pa so s svojim slovenskim dedkom govorili v istrskobeneškem narečju. To je bil njihov kod. Z mojo mamo italijansko, čeprav bi bilo logično, da bi z njo [govorila v narečju]. Ne. Le od česa je to odvisno? Morda od tega, kako začneš.

51. tipicamente da noi e così no? •• ə:: Alora: ` əm:: / •• alora ə •• parli con gli amici parli sloveno` no? Parli sloveno. Dopo si parla italiano' ((1,1s)) si parla no' cioè il dialeto? No? E insomma non è ə: el ə / problema` che lingua parli. •• Ecco. Comunque importante è capirci` no? [...] Prima che ga fato la domanda: ə:m a ela` no' riguardo:: come che la se se/ come che la parla con un o con l' altra. Normale. ••• Perché:: m •• certe volte:: m no te: rivi dirghe in italian' che non capisce' e (alora) te diši in sloven. A:ha? •• Dopo te parli de novo in italian. Te capisci no? •• E cusì avanti` no? ••• No še nisun problema. (Valentino)

Običajno je pri nas tako, ne? Torej, s prijatelji govoriš slovensko, ne? Govoriš slovensko. Potem govoriš italijansko ... govoriš ne, mislim, narečje, ne? In skratka, ne gre za to, kateri jezik govoriš. Tako. Pomembno je, da se razumemo. [...] Prej ste njo vprašali, kako govori z enim ali z drugim. Normalno. Ker ti včasih ne uspe nekaj povedati po italijansko, ker drugi ne razume in zato poveš po slovensko. Potem spet govoriš italijansko. Razumeš? In tako naprej, ne? S tem ni težav.

Ko sogovorniki, ne glede na etničnost, pripovedujejo o jezikovni rabi v javni sferi, se osredotočajo predvsem na alternacijo italijanščine in slovenščine, ki jo opisujem v nadaljevanju poglavja. Glede alternacije italijanskega jezika in narečja pa opazimo v odgovorih večja razhajanja, saj mnogi menijo, da je raba narečja omejena na ožjo socialno mrežo v zasebnih neformalnih položajih, drugi pa ocenjujejo, da narečje vstopa tudi v situacije bolj formalnega značaja. Kljub temu lahko iz naslednjih izjav razumemo, da sogovorniki narečju pripisujejo izrazito združevalno funkcijo na osebni in skupnostni ravni, kar povsem sovпада s Filipijevo ugotovitvijo, da je v INS narečje prevzelo vlogo splošno sporazumevalnega jezika kot identifikacijskega koda (Filipi 1989 po Bogliun Debeljuh 1994, 115):

52. il dialetto • • comunque presuppone un certo livello di confidenza con la persona. ((2,6s)) Allora. • • Non è una lingua ufficiale. ((1,6s)) Questo: te lo posso confermare nel senso che • • • devi essere in un rapporto d' amicizia con la persona. In Istria puoi incontrare una persona:: • • • al ə: supermercato • • • ((neraz.)) che non conosci e:: con la quale ti • • relazioni e parli in dialetto. • • E lì diventa una lingua ... inizia a non esistere l' uso della lingua italiana • pulito. • • • Cioè • • • si parla quasi esclusivamente il dialetto. No? • • Per cui m::: e soprattutto denota una certa appartenenza. (Daniele)

[...] narečje predvideva določeno raven domačnosti s sogovornikom ... To ni uradni jezik. To ti lahko potrdim, ker mislim, da moraš imeti s sogovornikom prijateljsko vez. V Istri pa lahko nekoga srečaš v trgovini ... nekoga, ki ga ne poznaš, in z njim govoriš v narečju. In zgodi se, da skorajda, da čista italijanščina sploh ni v rabi. Govori se skoraj samo narečje. Predusem pa s tem pokažeš svojo pripadnost.

53. Perché comunque • • quando: non lo so ieri sera ero per esempio da un avvocato a trieste • • • e si parla in lingua all' inizio. Dopo quando: / com ti sciogli si parla indri/ in dialetto. • • No è sempre così. [...] Il dialetto • • unisce. • • Invece la lingua:: non so letteraria se possiamo chiamarla così non colloquiale comunque • • dà una specie di rigore no? (Valeria)

V vsakem primeru, ne vem, včeraj sem bila, na primer, pri odvetniku v Trstu ... in na začetku govoriš zbornno. Potem ko se sprostiš, se začneš pogovarjati v narečju. Vedno je tako. [...] Narečje ... združuje. Knjižni jezik, če mu lahko tako rečemo, torej ne pogovorni, pa prinaša nekakšno strogost.

54. [...] quando facciamo le nostre riunioni della ((ustanova)) • • • ə:m ((1,6s)) mi è ridicolo parlare in lingua. È una comunità. Noi qua parliamo l/ il dialetto istroveneto • • • e adesso solo perché siamo in una riunione formale dobbiamo formalizzare anche la lingua? E allora di solito dici „buon giorno. Benvenuti. Siamo deliberativi • • bom deso parlemo in dialeto.“ (Mara)

[...] ko imamo svoje sestanke na ((ustanovi)) ... se mi zdi neumno govoriti zbornno. To je skupnost. Mi tu govorimo istrskobeneško narečje ... moramo samo zato, ker smo na formalnem sestanku, formalizirati tudi jezik? In zato običajno rečeš »dober dan, dobrodošli, smo sklepčni ... dobro, nadaljujemo v narečju«.

Na podlagi obravnavanega vzorca lahko opazimo prvo temeljno razliko v primerjavi s predhodnimi raziskavami jezikovnega repertoarja italijanske skupnosti – narečje namreč vstopa tudi v polformalne in formalne položaje v zasebni in javni sferi, italijanski (splošno pogovorni) jezik pa je vse pogosteje del vsakdanjega govora v zasebni sferi. Njuna raba se glede na različne govorne položaje torej prekriva in pogosto prepleta (prihaja do kodnega preklapljanja med jezikom in narečjem), kar pomeni, da repertoar skupnosti zaznamujeta dvojezičnost in dilalija (gl. tudi Todorović 2021) in ne samo diglosija, kakor je ugotovila Baloh (1995, 143).

10.4.2 Slovenščina

Samoocena zmožnosti govorcev iz etnično homogenih družin

Sogovorniki iz etnično homogenih družin, pri katerih lahko glede na izrečeno govorimo o zaporedni dvojezičnosti, so ne glede na starost in izobrazbo praviloma izrazito skromni pri ocenjevanju svoje zmožnosti razumevanja in jezikovne produkcije v slovenskem jeziku:

55. [...] che la mia ((neraz.)) (padronanza) dello sloveno buona ••• ma non ottima ((1,9s)) per cui ci sono certi termini che mi sfuggono ancora [...] (Daniele)

moje znanje slovenščine je dobro ... a ne odlično ... zato veliko izrazov ne poznam

56. È un po:’ scarsa:: grammaticalmente devo dire. (Olivia)

Slovnično je malce šibka, moram reči.

57. Mi piacerebbe parlare un po’ meglio a dir la verità. Anche così quando scrivo. •• Me rendo conto che / ((1,3s)) che m: / che se proprio basso no? (Valeria)

Rada bi govorila malo boljše, če povem iskreno. Tudi ko pišem ... se zavedam, da ... je [moje znanje slovenščine] prav nizko.

- 58.

JUK Quando ha imparato lo sloveno?
Kdaj ste se naučili slovensko?

Loredana *Perché tu credi che io l’ abbia imparato?* ((smeh))
Misliš, da sem se je kdaj naučila? ((smeh))

JUK *L’ ho sentita parlare*
Saj sem vas slišala govoriti.

Loredana ((smeh)) Ecco. Cosa ti è sembrato? Knjižno? [...] lo sloveno era sempre un endicap per me sai?
((smeh)) In kako se ti je zdelo? Knjižno? [...] slovenščina je bila zame vedno ovira, veš?

59. In sloveno sono una bella ignorantona. (Rita)

Za slovenščino sem prava nevednica.

Čeprav sogovorniki ocenjujejo, da vsaj na pogovorni ravni nimajo težav z razumevanjem, glede težav v jezikovni produkciji večinoma navajajo pomanjkljivo

poznavanje strokovnega izrazja, občasno nepravilno rabo glagolskih oblik, sklo-
nov in dvojine, slovenščina ostaja nekaj tujega, zunanjega, s čimer so vsakodnev-
no v stiku, vendar je nikoli niso popolnoma usvojili (torej *they-code* po Gumperzu
1982). Tako o svoji zmožnosti v slovenskem jeziku pripoveduje Daniele, ki sicer
zaključuje zaporedni diplomski študij s slovenskim programom:

60. [...] per me lo sloveno non è una lingua` ••••• assolutamen••te spontanea.
• Cioè •• in alcuni casí devo / ••••• devo / per le coniugazioni sono ancora
una cosa che` •• molto spesso` ••••• vado ad orecchio` ••••• tentando di capire
quale usare` ma ••••• ð::m ••••• è una cosa un po' più ••••• pensata. Proprio
perché ti dico •• nel mio caso ••••• la lingua non si è formata in quella prima
fase de la / ••••• dell' infanzia ((1,1s)) ed è per cui per me una lingua •••••
ðm:: ((1,3s)) anche qui in questo caso n/ all' ottanta per cento straniera. •
• Cioè nel / nel senso che / cioè n:: non / ••••• la / la sento tutti i giorni la
vivo tutti i giorni la parlo tutti i giorni ma ••••• m: resta comunque •• una
cosa che non: ••••• non sogno in sloveno ecco per dirti. (Daniele)

*[...] zame slovenščina ni popolnoma spontan jezik. Reči hočem, da se moram v
določenih primerih ... spreganje je še vedno ena od reči, pri kateri ... se pogosto
zanašam na posluš ... in skušam ugotoviti, katero obliko uporabiti, ampak ...
gre za bolj premišljeno stvar. Ravno zato, pravim, ker se v mojem primeru ...
[slovenski] jezik ni oblikoval v zgodnjem obdobju ... otroštva ... in zato je to
jezik, ki zame ostaja ... tudi v tem primeru osemdesetodstotno tuj jezik. Hočem
reči ... vsak dan ga slišim, vsak dan z njim živim, vsak dan ga govorim ... a
vseeno ostaja nekaj, kar ne ... nikoli ne sanjam v slovenščini, na primer.*

Občutek nezadostnega poznavanja jezika je v kombinaciji s problematičnimi me-
detničnimi odnosi, ki so jih nekateri sogovorniki doživljali v otroštvu, v določe-
nih primerih prerasel v izrazito odklonilen odnos do slovenščine.

61. [...] lo sloveno •• io non l'ho parlato fino a quindic' anni. ••••• Perché: •
quando siamo cresciuti noi c' erano molti scontri tra bambini. ••••• Tu sei
italiano e tu sei sloveno quindi dicevi una cosa si/ ridevano tutti ti prende-
vano in giro un po' penso da tutte / da entrambe le parti. Quindi •• io ho
iniziato ... Ave/ Avevo proprio un blocco psicologico non parlavo niente
neanche per comprare il pane. [...] E dopo ho iniziato a parlarlo a sedici-
anni perché sono andata a duino. ••••• E ho incontrato` per la prima volta`
una slovena` che non saveva parlar italian. [...] E quella / •• con questa
amica •• ho superato la / la barriera psicologica. (Agata)

*[...] slovenščine nisem govorila do svojega petnajstega leta ... Ker je bilo ta-
krat, ko smo odrasčali, veliko sporov med otroki ... Ti si Italijan in ti si Slove-
nec, in če si kaj rekel, so te zafrkavali, mislim, da na obeh straneh. Zato sem
začela ... Doživela sem psihološko blokado in nisem sploh govorila [slovensko],*

niti ko sem šla po kruh. [...] Potem sem počasi začela govoriti slovensko, ker sem šla v Devin ... In sem prvič srečala Slovenko, ki ni znala italijansko. [...] S to prijateljico sem presegla to psihološko blokado.

62. Io son andata / quando son andata alle elementari [slovene] • • hanno cominciato a picchiarmi perché non: • • capivo e non mi esprimevo. E da lì e cominciato un po:’ diciamo questo mio • percorso difficoltoso [con lo] sloveno sì. ((neraz.)) Infatti ho / io son un po’ refrattaria a parlarlo. (Valeria)

Šla sem v [slovensko] osnovno šolo ... in so me začeli pretepati, ker nisem ... razumela in se nisem izražala. In tam se je začela ta moja težavna pot s slovenščino. In res se malo upiram temu, da bi govorila slovensko.

Samoocena zmožnosti govorcev iz etnično mešanih družin

Tudi sogovorniki iz etnično mešanih družin večinoma ocenjujejo, da je njihovo znanje slovenščine šibkejše v primerjavi z italijanščino. Tania, ki sicer pravi, da je jezika usvajala sočasno, svoj primanjkljaj pri slovenščini pripisuje šolanju v italijanskem jeziku in dejstvu, da le redko bere v slovenskem jeziku, Claudia ocenjuje, da v nobenem jeziku ni popolnoma suverena ravno zato, ker je dvojezična; Susanna, ki je sočasno usvajala italijanščino in srbščino ter se je slovenščine učila kot jezika okolja, pa ocenjuje, da je njeno znanje slovenščine pomanjkljivo zaradi občasne rabe:

63. Be sì` certo. • • [Ho qualche problema] In:: sloveno´ particolarmente´ ((1,5s)) perché • cioè` ho sempre letto in italia: no´ • • • poche volte` solo per scuola´ avrò letto in sloveno´ perché • • • a mi va lento´ • • (Tania)

Ja, zagotovo. [Imam težave] Predvsem v slovenščini, ker sem vedno brala v italijanščini ... le redko, samo za šolo, sem brala v slovenščini, ker ... mi gre počasi ...

64. S:ì forse più in sloveno` per/ comunque` l` italiano è l` a: / l: la vedo come la mia prima lingua` no? Anche se::` • • • essendo bilingui:::sta` s:: • • • okej? ((vdih)) a: Bilingue! Porca pu/ ((smeh)) Vedí che non vado più a scuola` cosa fa? • • • a:: Bilinguista. O maj ga:d! Okej. Bilingue´ • • non so nessuna lingua perfettamente` no` Cioè` perfetament` insoma quello tipo` • res • • no? Ecco. Vedi che... • • E:::m quindi sí con lo sloveno mi succedè` qual um: sì qualche volta` quin` qualche parola malcompresa. (Claudia)

Ja, mogoče v slovenščini, ker je vsekakor italijanščina moj prvi jezik, ne? Čeprav kot bilingvistka [oceni, da je raba besede napačna, zato se pošali na svoj račun in se sama sebi nasmeji] ... kot dvojezična govorka ne znam nobenega jezika perfektno, ne? Mislim, perfektno, tisto za res, ne? No, vidiš, da ... Torej se mi v slovenščini kdaj zgodi, da kakšno besedo narobe razumem.

65. E ti dirò di tutte le lingue che conosco lo sloveno lo conosco • peggio di tutte. Purtroppo. Me ne vergogno mi vergogno tantissimo di questo però mi sento / io mi sento quasi analfabeta. [...] (Susanna)

In povem ti, da med vsemi jeziki, ki jih znam, najslabše poznam slovenščino. Žal. Tega me je sram. Tega se zelo sramujem, ampak se čutim skoraj analfabet.

Podobno kot med sogovorniki iz etnično homogenih družin respondenti pri sebi opažajo različne ravni zmožnosti v slovenskem jeziku. Na pogovorni ravni praviloma nimajo težav z razumevanjem, pri jezikovni produkciji pa navajajo pomanjkljivo poznavanje specializiranega besedišča:

66. Šloven anche ((1,3s)) comprehension •••buona ••• ma anche per lo sloven se la stesa storia no? Deso noi parlemo sloven' come che parlemo. Noi parlemo lo sloven' qua nostro' no? ((1,3s)) Del ə:: dela primorska. ••• Šloven sloven' se te me diši de parlar probabilmente: ••• non son capace no? [...] ti te se ga imparà una tua version de lo sloven e:: ••là te resti no? (Luigi)

Tudi v slovenščini je moje razumevanje dobro, a tudi za slovenščino velja enako, ne? Govorimo kot govorimo. Govorimo to našo primorsko slovenščino. Če bi mi rekla, naj govorim pravo slovenščino, verjetno ne bi znal. [...] naučil si se neko svojo verzijo slovenščine in tam ostal, ne?

67. ho una padronanza linguistica::` più completa con l' italiano che non con lo sloveno' •• e quindi dalla differenza di ((kašelj)) di / di / di vocabolario` ne risultano i problemi a volte` di comprensione` che ho con lo sloveno' • • m: specialmente quando sono: diciamo discorsi un po' •• più specifici c/ centrati su un argomento` quindi •• quindi sono tutti i termini tecnici` che:: / che a me mancano. (Alberto)

[...] bolj obvladam italijanščino kot slovenščino ... in iz te razlike v besedišču včasih izhajajo moje težave z razumevanjem v slovenščini ... predvsem če gre za bolj specifične pogovore o določeni temi in mi zato manjkajo vsi termini.

68. [Mi manca] il lessico soprattutto. Si sì sì • sì. Proprio perché non lo uso tantissimo no vivendo in una realtà che praticamente è tutta in lingua italiana no? ((1,4s)) Purtroppo mi manca. (Susanna)

[Manjka mi] predvsem besedišče. Ja, ja, ja, ja. Prav zato, ker slovenščine ne uporabljam pogosto, glede na to, da živim v tem pretežno italijansko govorečem okolju. Žal mi manjka.

69. [...] per esempio essendo stata io molto brava in sloveno in tutti gli anni e quindi ho sempre avuto fai conto cinque di sloveno sia alle elementari che poi alle superiori •• ma comunque:: [...] l' imparare a scrivere in modo formale in sloveno è stata una cosa che non sapevo. Quindi ho dovuto poi • fa

conto a venticinque anni •• a riprendere un po' anche a studiare lo sloveno. Anche per scrivere il dottorato in lingua slovena ••• aiaiai ho avuto... È stato più facile scriverlo in inglese • il master la tesi di master che non scrivere il dottorato in lingua slovena. [...] è stata molto più facile / a formulare i miei pensieri scientifici in lingua inglese che non in lingua slovena. (Mara)

[...] tudi če sem bila vsa leta šolanja zelo pridna pri slovenščini in sem vedno imela slovenščino pet, tako na osnovni kot potem na srednji šoli, [...] je bilo pisanje uradnih besedil v slovenščini nekaj, česar nisem znala. Tako da sem se pri petindvajsetih letih začela ponovno učiti slovenščine. Tudi pisanje doktorata v slovenščini ... ojoj, sem imela ... Lažje je bilo pisati magistrsko nalogo v angleščini kot doktorat v slovenščini. [...] Svoje znanstvene misli sem lažje ubesedila v angleškem jeziku kot v slovenskem.

Med vsemi sogovorniki le eden izmed najmlajših ocenjuje, da se lažje izraža v slovenščini kot v standardnem italijanskem jeziku, dva sogovornika pa ocenjujeta, da je njuna kompetenca v slovenskem in italijanskem jeziku povsem izenačena:

70. Me vien quasi più facile parlare in sloven che in italian: • coreto in lingua. Visto che dalla scuola še pasa un tot de tempo •• e:: •• e il / l' italiano quello diciamo / come se disi. Apunto te vedi. [...] Sì in lingua ••• te lo usi sempre de meno praticamente. (Massimo)

Skoraj lažje govorim slovensko kot pravilno italijansko. Glede na to, da je od šole preteklo nekaj časa ... italijanščine ... tiste, kako se reče. No vidiš. Zborno italijanščino ... uporabljaš vse manj.

71. Sono portata per le lingue. [...] Ho: / si vede che ho orecchio no? Sento quando non va qualcosa. •• Non mi suona bene' ecco' anche ieri facevamo ((1,3s)) con la mia kolegica slavistka' di scuola' facevamo: ••• lektorirat' una: / una: dispozicija di una tesi di laurea' •• e: / ((1,6s)) e anche quello che lei non vedé' pur essendo slovena e slavistka' •• io sento. (Maria)

Imam občutek za jezike. [...] Očitno imam posluš, ne? Slišim, če je kaj narobe. Enostavno ne zveni prav, tudi včeraj ... sva s kolegico slavistko lektorirali dispozicijo diplome ... in tudi tisto, kar je ona, ki je Slovenka in slavistka, spregledala, sem jaz opazila.

72. Mai a/ mai avudo [problem in sloveno o in italiano]. Forse:: •• forse perché conosco anche di più la lingua slovena' ••• e / e / e poi:: •• io lavoravo anche in ambienti' / ••• in am/ lavoravo in banca' e lavoravo / avevo a che far con le persone' •• così anche altolocate e così no? ••• E non go avudo mai nesun problema. [...] Tute e due uguali perché no ho avuto / io non ho avuto mai difficoltà. ••• Mai difficoltà a::: ••• di saltare da una lingua al'altra. (Valentino)

Nikoli nisem imel [težav s slovenščino ali italijanščino]. Mogoče zato, ker bolje poznam slovenski jezik ... in ker sem delal v okolju ... ko sem delal na banki, sem delal v okolju, kjer sem imel opravka z osebami na visokih položajih, ne? In nikoli nisem imel težav. [...] Oba [jezika] sta enaka, ker nikoli nisem imel težav. Nobenih težav ... s skakanjem iz enega jezika v drugega.

O rabi slovenščine med govorniki iz etnično homogenih družin

Pri sogovornikih iz etnično homogenih družin je raba slovenščine večinoma omejena na javno sfero oziroma na položaje, v katerih raba italijanskega jezika ni mogoča in slovenščina zato predstavlja lažjo pot (prim. Baloh 1995). Alternacija italijanščine in slovenščine glede na govorni položaj je pri nekaterih sogovornikih povsem nezaznamovana in ji govorniki sami ne pripisujejo velikega pomena, drugi pa čutijo, da so predvsem v formalnih in polformalnih govornih položajih v javni sferi v rabo slovenščine prisiljeni, saj nimajo druge izbire (gl. zgled 75):

73. [...] l' uso in famiglia dello sloveno • • è • • • praticamente inesistente. [Al] lavoro • • in ita/ cioè principalmente parlo in italiano ((1,0s)) tranne che con colleghi quale tecnici o::m: / • • • o cose del genere che:: sono di madre lingua slovena per cui ((1,2s)) che capiscono l' italiano ma:: la / la conversazione si arena dopo due: • • • due frasi se / • • se devo aspettare la risposta. In italiano per cui allora si fa più veloce a parlare in sloveno. Io di/ devo dire che sinceramente mi sento talmente italiano che non mi faccio problemi a parlare sloveno. Per cui:: cioè il parlare sloveno non intacca la mia italianità. [...] ti dico mi sento • talmente italiano che n::/• • preferisco combatter le mie battaglie su altri fronti per mantenere l' uso dell' italiano: • per cui • • alla televisione facendo pubblicazioni in lingua italiana e cioè • • • • non • m: • • • [...] Parlo quotidianamente lo sloveno e lo uso ne/ in tutte le / • • • le:: condizioni sociali. (Daniele)

[...] v družini slovenščine ... praktično ne rabimo. V službi večinoma govorim italijansko ... razen s kolegi, tehnik, katerih prvi jezik je slovenščina in ki ... razumejo italijansko, ampak pogovor obstane po dveh ... povedih, če moram čakati na odgovor v italijanščini. Zato je hitreje, če se pogovarjamo slovensko. Iskreno povedano, se tako močno čutim Italijana, da zame raba slovenščine ne predstavlja problema. Torej to, da govorim slovensko, ne ogroža moje italijanskosti. [...] tako močno se čutim Italijana, da ... svoje bitke za obstoj italijanščine bijem drugod ... na televiziji, s publikacijami v italijanskem jeziku in ne ... Slovensko govorim vsak dan in v vseh ... družbenih položajih.

74. [in banca, per negozi] parlo più sloveno e dopo se vedo che l' altro sa l' italiano... • • Perché ho visto rispetto a quando vivevo io qua che era vent' anni fa • • ci sono molti più sloveni che non parlano l' italiano. Quindi

se io inizio a parlargli in italiano a volte si irrigidiscono e iniziano subito a di/ già partiamo male. Perché loro dicono come io a casa mia non posso parlare i/ sloveno. ((1,6s)) Io dico •• e ma tu che stai qua dovresti parlar lo sloveno e:: l' italiano. E allora già iniziamo male. Allora inizio' con lo sloveno' •• così che vedo' chi ho di fronte' se è uno che poi parla l' italiano' •• mi rilasso' e inizio a parlare mešano' cosí' o::•• un po' de dialetto un po' de ita/ cosí. (Agata)

[na banki, v trgovinah] govorim večinoma slovensko in potem, če drugi zna italijansko ... Ker sem opazila, da v primerjavi s tem, kako je bilo pred dvajsetimi leti, ko sem živela tu, vse manj Slovencev govori italijansko. Če jih ogorim po italijansko, včasih otrpnejo in začnejo takoj ... je to slab začetek. Ker oni pravijo, kako to, da doma ne morem govoriti slovensko ... in jaz pravim ... ampak ti veš, da bi tukaj moral govoriti slovensko in italijansko. Zato je to slab začetek. Zato raje začnem s slovenščino, tako vidim, koga imam pred sabo, in če ugotovim, da zna italijansko, se sprostim in začnem govoriti mešano ali pa malo italijansko, malo v narečju, tako.

75. E ma se vai in comune: mica ti rispondono eh se parli in italiano. ((1,3s)) Non: è che ti considerano. (Valeria)

Če greš na občino, ti sploh ne odgovorijo, če govoriš italijansko. ... Sploh te ne upoštevajo.

76. No no diciamo che in luogo pubblico non ho mai: ə: veramente non ho mai cominciato / no / non / non uso l' italiano devo dire. [...] Certo forse dall' accento si capisce che lo sloveno non è il mio forte e non è la mia lingua proprio quella dove m::... •• Però sì •• parlo sempre in sloveno sì. (Olivia)

Ne, ne, v javnosti, recimo, nisem nikoli začela, ne, ne govorim italijansko. [...] Seveda se po naglasu mogoče sliši, da v slovenščini nisem najboljša, da ni tisti jezik, ki ... ampak ja, vedno govorim slovensko.

77. Di solito parlo sloveno. Perché non ho tempo o / o / o son veloce per/ •• s/ spiaccichi ogni tanto anche qualche parola d' italiano vicino poi se vedi che viene accettato continui in italiano [...] trovi sempre un modo per farti capire se hai intenzione di farti capire. E:: anzi trovi questa disponibilità bellissima ••• del venirti incontro •• o:: alcuni adiritura non lo parlavano •• però lo capivano •• e entri in una sorta di bilinguismo bellissimo perché. Perché tu parli nella ••• tua madre lingua e::: •• e chi hai di fronte a te nella / nella sua ((neraz.)). E c' è un' intesa comunque perché •• la lingua •• diventa •• un mezzo. (Loredana)

Običajno govorim slovensko. Ker nimam časa ali sem v naglici ... vsake toliko vrineš kakšno italijansko besedo, in če jo sprejmejo, nadaljuješ v italijansčini

[...] če želiš, da bi te razumeli, boš našel pravi način. In naletiš na ljudi, ki so pripravljene priti naproti, tudi če ne govorijo italijansko, ampak samo razumejo ... in vstopiš v to lepo obliko dvojezičnosti, ker ti govoriš v svojem maternem jeziku in tvoj sogovornik v svojem in se kljub temu razumeta, ker jezik postane sredstvo.

78. mi per esempio parlar sloveno parlo solo con chi non sa italiano e se qualche volta son de qualche parte dove che se parla / dove che / dove che qualchedun parla de qualcosa che me interessa no particolarmente • alora e che vedo che quela persona non sa l'italiano • alora mi: a me fido de parlar in sloveno. (Orietta)

Jaz, na primer, govorim slovensko samo s tistimi, ki ne znajo italijansko ... Če sem nekje, kjer se govori slovensko, ko kdo govori o nečem, kar me posebno zanima, in vidim, da ta oseba ne govori italijansko, takrat si upam govoriti slovensko.

O rabi slovenščine med govorniki iz etnično mešanih družin

Že v prejšnjem podpoglavju smo lahko opazili, da je pri sogovornikih iz etnično mešanih družin slovenščina del vsakdana, ne glede na govorni položaj. Sogovorniki menijo, da je tako v zasebni kot v javni sferi izbira jezika v veliki meri odvisna od sogovornika in okolja.

79. Alora. Portorose lucia pirano. Sono ((1,5s)) cittadine molto piccole dove tutti si conoscono. ••• E so esattamente che se vado in negozio chi incontro con chi parlo in italiano con chi parlo in sloveno con chi parlo: ••• in un'altra lingua. ((1,8s)) E così mi comporto. ((1,6s)) a: Se vado:: m: ((1,9s)) per uffici ••• soprattutto gli ultimi tempi ••• parlo in ital/ entro e parlo in italiano. [...] Io adesso ••• proprio / come ti ho detto prima proprio per la funzione che ricopro mi sento in dovere di esprimermi in lingua italiana. ••• Se poi tu non sei capace di rispondermi io non ho nessun problema a riportarmi con te in sloveno. (Maria)

Torej, Portorož, Lucija in Piran so ... zelo majhna mesteca, kjer se vsi poznajo. Točno vem, če grem v trgovino in koga srečam, s kom bom govorila italijansko, s kom bom govorila slovensko in s kom ... v drugem jeziku. In tako se obnašam. Če grem ... po uradih, predvsem zadnje čase, vstopim in govorim italijansko. [...] Zaradi funkcije, ki jo imam [v skupnosti Italijanov], se čutim dolžna govoriti italijansko. Če mi ti ne znaš odgovoriti, bom brez težav govorila s tabo slovensko.

80. Tendenzialmente parlo italiano con la maggior parte •• ma se no anche in sloveno cioè dipende da come iniziamo il discorso praticamente. (Vasco)

Običajno govorim italijansko z večino ... sicer pa tudi slovensko, hočem reči, odvisno je od tega, kako začnemo pogovor.

81. Perché: magior parte de le amicizie te le ga qua' e:: [...] in compagnia no se che te pol scelger • te parlerà o sloven o talian. • • La magior parte parla sloven ti se adati te parli sloven no? (Luigi)

Ker imaš večino prijateljev od tu in [...] v družbi ne moreš izbirati, ali boš govoril slovensko ali italijansko. Če je večina Slovencev, se boš prilagodil in govoril slovensko, ne?

Kljub temu lahko iz odgovorov razberemo, da vsaj v formalnih in polformalnih položajih v javni sferi prevladuje raba slovenskega jezika. Pri mnogih gre za povsem spontano izbiro (*»Imam pravico govoriti italijansko, ampak vseeno govorim slovensko, tako sem navajena.«* –Tania; *»Vedno govorim slovensko. [...] Čisto naravno. Ni mi odveč, ni mi težko, ne, absolutno ne.«* –Susanna), več respondentov pa je odgovorilo, da svojih sogovornikov nočejo spravljati v zadrego (*»Nima smisla, ker bi samo kompliciral.«* –Vasco; *»Nesmiselno se mi zdi forsirati ljudi, če jih jaz razumem in ... govorim skoraj bolj slovensko kot italijansko.«* –Massimo; *»Ne čutim potrebe po tem, da bi koga spravljala v zadrego.«* – Mara). Po drugi strani pa je precej zgovorna izjava mlajšega informanta, ki pravi, da se je vdal rabi večinskega jezika v javni sferi, saj sicer čuti, da je sam na izgubi, obenem pa razumemo, da rabo italijanščine v javnosti čuti kot sredstvo za potrjevanje svoje pripadnosti:

82. A volte uso l'italiano ma mi sono rassegnato ad usare lo sloveno perché: / perché m:: • • tante volte devo / devo ridire le stesse cose in sloveno • • a::m:: e:: allora tanto fa per non perder tempo • • per non fare l/ l/ l/ • • il puntiglioso sì. [...] Anche se poi faccio / vengo penalizzato io perché co lo sloveno faccio un po' la figura del troglodita. [...] dipende molto dalla giornata no se ho / se ho / se ho una / se ho una giornata un po' storta che voglio rompere le scatole • • allora insisterò a usare l'italiano. (Alberto)

Včasih govorim italijansko, ampak sem se vdal uporabi slovenščine, ker moram sicer pogosto ponoviti iste reči v slovenščini ... in zato je tako, če nočem izgubljati časa in biti pikolovski. [...] Čeprav sem nazadnje jaz na izgubi, ker s slovenščino izpadem primitivec. Odvisno je od dneva, ne? Če imam slab dan in sem namenoma tečen, potem bom vztrajal pri italijanščini.

10.4.3 Dvojezičnost in medjezično razumevanje

Ob pogovoru o alternaciji italijanščine in slovenščine v javni sferi se je neizbežno odprlo tudi vprašanje o institucionalni dvojezičnosti ter o upoštevanju in uresničevanju zakonov, ki ščitijo pravice narodnih manjšin. Za večino sogovornikov je neupoštevanje zakonskih določil o izvajanju dvojezičnosti boleča točka, menijo, da je v praksi dvojezičnosti vse manj, saj se splošna sporazumevalna zmožnost v italijanskem jeziku na območju z leti niža, kar se kaže predvsem v vsakdanjem sporazumevanju v javnih prostorih.

83. Dicono che le lingue sono equivalenti' che qua c' è il bilinguismo' e tuto' ma dov' è. (Claudia)

Pravijo, da sta tu jezika enakovredna, da je tu dvojezičnost in vse to, ampak, kje je?

84. Anche là: dove c' è l' agenzia delle entrate che eravamo proprio in 'sti giorni. ((1,3s)) Così. • • Non sanno non sono bilingui anche se di fatto dovrebbe. Esser tutto. • • Non è così. • • • Tu puoi dire anche buongiorno entrando ti rispondono comunque in sloveno • • non fa niente • • dopo li fai un due domande in sloveno vedi che non ca/ non capisci • • qualcuno si sforza. Altri ti danno: • • il ə: / il modulo e te lo leggi a casa con calma. (Valeria)

Tudi tam, kjer je davčni urad, kjer smo bili te dni. Ne znajo. Niso dvojezični, čeprav bi moralo biti vse dvojezično. Ni tako. Lahko tudi pozdraviš po italijansko, odgovorili ti bodo v vsakem primeru v slovenščini, nič hudega, potem postaviš dve vprašanji v slovenščini, vidiš, da ne razumeš in nekateri se potrudijo. Drugi ti dajo obrazec in si ga sam v miru prebereš doma.

85. Purtroppo ho notato che ultimamente ecco questo che dici n:: nei negozi ci sono • • persone • • che non hanno • • • alba. ((1,6s)) Tramonto • • di italiano. • • [...] Secondo me questa • • non fraintendermi ma questa trasgressione • • • nella / del bilin/ nella mancanza • • del bilinguismo attuato proprio eh? Non solo a livello visivo: i cartelli eccettera che già lì è tutto un programma. • • Ma proprio a livello pratico • • ha raggiunto uno / un / uno stadio ha raggiunto un / un / u:n / • • un momento no che è difficilissimo correggere. (Loredana)

Žal opažam, da so zadnje čase v trgovinah zaposleni ljudje, ki se jim ne sanja o italijanščini. [...] Po moje je to kršitev, neupoštevanje izvajanja dvojezičnosti. Pa ne samo na vizualni ravni z napisi, ker je to že samo po sebi ena zgodba. Ampak v praksi je to doseglo neko stopnjo, neki trenutek, ki ga bo zelo težko popraviti.

86. Io quando vado fuori e leggo questo italiano mi vergogno per quelle persone che lo scrivono • e mi vergogno per l' ignoranza che non sanno chiedere nei posti giusti come si scrive. • • E veramente • • mi / questo mi fa imbecillire. (Rita)

Ko grem ven in prebiram to italijanščino, me je sram za osebe, ki tako pišejo, in sram me je njihove nevednosti, ker ne vejo, na koga naj se obrnejo, da bi napisali pravilno. In to me res razbesni.

87. Mi non poso assolutamente andar co lo statuto comunale soto el brasó • • tirarlo fora e dirghe „la guardi che qua la ga de parlar in italiano anche lei“ no' quindi non / • • non ga scopo no penso. (Orietta)

[...] Ne morem hoditi okrog z občinskim statutom in govoriti »glejte, tu bi morali tudi vi govoriti italijansko« ... to je nesmiselno.

Po drugi strani sogovorniki poudarjajo, da pri dvojezičnosti ne gre zgolj za uveljavljanje in upoštevanje pravic pripadnikov manjšin, temveč za odnos, ki se pri tem vzpostavlja, in za temeljno spoštovanje kulture drugega:

88. [...] per me il bilinguismo: non è • • • richiedere a quello che sta dall' altra parte di parlare uguale come me. Per me il bilinguismo è • io posso parlare italiano tu puoi parlare sloveno e ci capiamo. • • • E questo a me • • è fondamentale ci capiamo in qualsiasi lingua che parliamo. (Mara)

[...] zame dvojezičnost ni to, da zahtevam, naj sogovornik govori tako kot jaz. Dvojezičnost pomeni, da lahko jaz govorim italijansko, ti govoriš slovensko in se razumeva. To je zame bistveno, da se razumemo ne glede na jezik.

89. Io penso che appunto • • • il bilinguismo sia la possibilità che ognuno ha • • di parlare la propria lingua • • • lasciando ch/ • ci' è nel fatto che l' altro comprenda quello che stai dicendo. (Daniele)

Mislim, da je dvojezičnost možnost, ki jo ima vsak, da lahko uporablja svoj jezik in te pri tem drugi razume.

90. Se io chiedo a te: • • • e ti dico „tu vivi in una zona bilingue tuo dovere è“ • • allora anch' io vivo nela stesa zona bilingue anche mio dovere è. (Maria)

Če jaz od tebe zahtevam in pravim »živiš tu, na dvojezičnem območju, to je tvoja dolžnost«, torej tudi jaz živim tu, na istem dvojezičnem območju in je to tudi moja dolžnost.

Ne glede na starost in etničnost, je vseh osemnajst sogovornikov enotnih, ko pravijo, da je dvojezičnost osebna in družbena vrednota. Dvo- ali večjezičnost vpliva na intelekt, odpira pot do znanja, širi obzorja in pripomore k medsebojnemu spoštovanju, posamezniku pa daje občutek, da lahko ponudi nekaj več, dva

sogovornika govorita celo o občutku večvrednosti v primerjavi z enojezičnimi govorcji:

91. Una cosa in più' perché' •• è una bella cosa' •• cè • riuscire a conoscere' • • due culture diverse' • che aparte che sono •• di due famiglie linguistiche' totalmente diverse' due culture totalmente diverse' •• quindi' •• già hai' •• una conoscenza molto più' ampia. (Tania)

To je nekaj več, ker je to nekaj lepega, da lahko spoznaš dve različni kulturi, ki sta med drugim del dveh različnih jezikovnih družin, dve povsem različni kulturi in je zato tvoje znanje veliko obširnejše.

92. [...] • so di avere qualcosa più' di ogni sloveno comuné e so di avere qualcos' di piú' di ogni italiano' e non mi vergogno' ne dela mia parte slovena' ne dela mia parte italiana. (Claudia)

[...] vem, da imam nekaj več kot običajni Slovenec, in vem, da imam nekaj več kot vsak Italijan, in se ne sramujem ne svojega slovenskega ne svojega italijanskega dela.

93. penso che: è un dono questo sapere e anche impararlo così naturalmente senza sforzi no? [...] Mi è piú' facile forse capire non mi serve:: •• studiare o imparare no •• l' ho imparato subito. (Lea)

[...] mislim, da je to znanje dar, in tudi to, da ga pridobiš čisto naravno, brez truda. [...] Mogoče lažje razumem in se mi ni treba učiti, ker sem se takoj naučila.

94. [...] che fortuna che però noi abbiamo due popoli: nello stesso posto. È una ricchezza che non hanno tutti. ((0,9s)) (Agata)

[...] kakšna sreča, mi imamo dva naroda na istem mestu. To je bogastvo, ki ga nima vsak.

95. Sicuramente è un ø: / •• ma sicuramente è molto stimolante anche a livello:: intellettuale perché comunque è provato •• cioè non è che ci voglia una laurea per capire che i bambini anche che vivono / beh ma non / non esiste. Quello che può esser anche se qualcuno afferma il contrario sai? Che ((kašelj)) ••• essendo costantemente diciamo •• a contatto di due realtà diverse •• ø: fai difficoltà a::: / •• ad avere una sorta di prototipo di percorso di / de / no? Non hai no? ••• A / a distanza di tempo però: ti accorgi del / della ricchezza e della: / della differenza sicuramente no? ((1,2s)) Per cui io sono assolutamente a favore non solo del bilinguismo ma anche del *trilinguismo*. ((smeh)) ••• Diciamo la persona mi piace col/ poliglotta. (Loredana)

Zagotovo je spodbudno tudi na intelektualni ravni, ker je vsekakor dokazano, hočem reči, ne potrebuješ diplome, da ugotoviš, da otroci, ki odrasčajo tako ... Čeprav nekateri trdijo, da ni tako. Da zaradi konstantnega stika z dvema

resničnostma ne moreš imeti nekakšne ustaljene poti ... Sčasoma pa se zagotovo zaveš bogastva te raznolikosti. Zato sem absolutno naklonjena ne samo dvojezičnosti, tudi trojezičnosti ((smeh)). Človek mi je všeč, ko je poliglot.

96. Più parli più sai più ti aprì meglio è. [...] E ti dicevo` vado pur a far lingue` a settantadue anni e:: ••• vado fare francese e spagnolo` a cosa mi servirà. • Eppure lo ablo. [...] Se la gente e:: sapesse più lingue ••• si intenderebbe meglio e forse sarebbe anche più comprensione tra le persone. ••• La lingua è un legame. ••• È una mano. (Rita)

Več kot govoriš, več veš, bolj kot se odpiraš, boljše je. [...] Saj sem ti povedala, hodim na jezikovne tečaje pri dvainsedemdesetih, hodim na francoščino in španščino, čemu bo to služilo. A vseeno hablo. [...] Če bi ljudje znali več jezikov, bi se boljše razumeli in mogoče bi bilo tudi več strpnosti med ljudmi. Jezik je vez. Je roka.

10.4.4 Kodno preklapljanje in mešana govornica

Ko respondenti govorijo o kodnem preklapljanju, imajo v mislih predvsem kodno preklapljanje na povedni ravni. Tako mešanje kodov sogovorniki ločujejo od preklapljanja na nadpovedni ravni, ki je po besedah sogovornikov manj zaznamovano in zato sprejemljivejše. Mnenja in stališča sogovornikov o kodnem preklapljanju na povedni ravni so združena pod petimi krovnimi vprašanji – komu pripisujejo tako jezikovno vedenje, kdaj in zakaj do tega pojava prihaja, ali gre pri tem za zavestno odločitev govorcev in kakšen je učinek preklapljanja v dani komunikacijski situaciji ter na splošno znotraj skupnosti.

Kdo sploh preklaplja?

Kakšen je posameznikov odnos do jezika, nam lahko zelo jasno razkrijejo izraženi stereotipi in pripisovanje določenih lastnosti oziroma vzorcev govornega obnašanja določeni skupini ljudi. Štirje respondenti iz etnično homogenih družin menijo, da je kodno preklapljanje pogojeno s starostjo – mešanje jezikov naj bi bilo najizrazitejše pri mlajših govoricah, ki se ne menijo za »pravilno« rabo jezika in za svoje poreklo (Daniele, Lea, Valeria), po drugi strani pa Agata ocenjuje, da pogosteje preklaplajo starejši govorniki, ki so slovenščino le delno usvojili:

97. [...] penso che con i ragazzini è una cosa inevitabile. Perché:: il ragazzino no sta a pensar all' importanza di una lingua o dell' altra per cui ••• parla ••• come gli è più comodo e come gli viene prima sgrammaticamente::••• cioè ((1,5s)) (Daniele)

Mislim, da je pri otrocih to neizogibno. Ker otrok ne razmišlja o pomenu enega ali drugega jezika, zato govori, kakor se mu zdi najlažje, kakor pride, torej slovnično nepravilno ...

98. Sì: io penso sì che sia tipico del posto qua no? [...] Ma i giovani penso. M:: non sono così giovane no ma: • • le generazioni giovani sì. Anche perché sono andati dopo a studiare di qua e di là no e dopo • • si è mescolato tutto no? (Lea)

Mislim, da je to tipično za to območje. [...] Mislim, da mladi. Jaz nisem tako mlada, ampak ... mlajše generacije. Tudi zato, ker so šli študirat sem in tja in se je zato vse pomešalo.

99. [...] gli studenti • • forse quelli • • • m:eno attenti alle proprie origini. • • Che non gliene frega niente. Dunque tre quarti degli adolescenti se non tutti. (Valeria)

[...] učenci, mogoče tisti, ki se ne menijo za svoje poreklo. Ki jih ne briga. Torej tri četrt najstnikov, če ne celo vsi.

100. Gli italiani... Cioè... Be: l' età di mia mamma mischia tantissimo perchè loro sono quelli che • • ə: hanno dovuto imparare lo sloveno:((1,0s)) all' età di otto anni. Quindi • • era una lingua nuova e l' hanno imparata • • • così. E invece: noi • • • ci siamo / la mia generazione mischia meno quelli che mischiano ancora meno sono quelli più giovani. ((0,9s)) Cioè più giovani s/ più lontani sono dalla guerra e meno mischiano. (Agata)

[Mešajo] Italijani. Torej, generacija moje mame zelo meša, ker so oni tisti, ki so se morali naučiti slovenščine pri osmih letih. Torej je bil to nov jezik in so se ga naučili ... tako. Moja generacija manj meša, še najmanj pa mešajo najmlajši. Mlajši kot so, bolj kot so oddaljeni od vojne, manj mešajo.

Poleg starosti na mešanje jezikov po mnenju sogovornikov vpliva tudi ožje družinsko in širše večetnično okolje – pogosteje naj bi preklapljali dvojezični govorci iz etnično mešanih družin in tisti, ki delajo v pretežno slovenskem okolju:

101. Matrimoni misti. Quello è sicuro. Dove la madre è italiana e il padre sloveno. La sicuramente la madre perde la sua identità italiana. • • Proprio per certo. (Valeria)

Mešani zakoni. To je gotovo. Kjer je mama Italijanka in oče Slovenec. Mama bo zagotovo izgubila svojo italijansko identiteto. Brez dvoma.

102. Intanto chi vive in ambienti assolutamente misti sì • • ma:: ((1,2s)) anche chi non ha avuto appunto una sorta di / di / di / di:: forse di educazione a:: • • linguistica? (Loredana)

*Kdor živi v povsem mešanem okolju, ampak ... tudi kdor ni bil deležen neka-
kšne jezikovne izobrazbe.*

103. Ma:: normalmente forse:: •• persone pr ešempio che::/ che ga lavorato •
• anche negli ambienti sloveni` no? (Orietta)

Običajno morda ljudje, na primer, ki so delali v slovenskem okolju.

Vseh osem sogovornikov iz etnično homogenih družin meni, da je kodno preklapljanje značilno za pripadnike italijanske narodne skupnosti. Starejša sogovornica tako pri govorcih slovenskega rodu kodnega preklapljanja in drugih medjezikovnih vplivov ne opazi, razen ko gre za specifične prvine italijanske kulture:

104.

JUK Secondo lei chi mischia?
Kdo meša, po vaše?

Rita Mischiano tutti. ((1 1s))
Vsi mešajo.

JUK A prescindere dall' appartenenza nazionale? Tutti di questa zona?
Ne glede na narodno pripadnost? Vsi s tega območja?

Rita No no gli sloveni no. Non mischiano. ((1 5s)) Loro no. Io da come / •••
forse qualche volta quando usano dei termini / •• quando vanno in Italia
che li servono dei prodotti •• che sono tipici italiani e allora quando •
•trasportano questi prodotti nella lingua slovena • li mettono dentro no? ••
O: qualche: •• ricetta tipica di cucina: o di cosa siccome lo sloveno devono
cercare per avere • un sinonimo allora • mettono dentro la parola italiana. •
• Ecco. •• Così penso. •• Ma loro la loro lingua l' hanno bella pulita.
*Ne, ne, Sloveni ne mešajo ... Oni ne. Mogoče občasno, ko uporabljajo
izrazel/ ko grejo v Italijo po določene izdelke, ki so tipično italijanski in jih
potem prenesejo v slovenski jezik. Ali ko govorijo o kuharskih receptih, ker
morajo v slovenščini poiskati sinonim in zato vključijo italijansko besedo. Tako
mislim. Ampak oni so ohranili čist jezik.*

Med pripadniki INS etnično mešanih družin eden izmed mlajših in najstarejši sogovornik ta tip govornega obnašanja pripisujeta vsem prebivalcem območja, ne glede na izvor in narodno pripadnost, en sogovornik preklapljanje med istrskobeneškimi narečjem in slovenščino čuti predvsem kot posebno jezikovno varianto, ki jo delita z bratom, tri sogovornice menijo, da je kodno preklapljanje v splošnem značilno za pripadnike manjšin, ena pa ocenjuje, da je tipično predvsem za »mešane«:

105. Ma mi penso che sia una roba tipica qua perché se influenze de ••• de più
• lingue. De più gente. Sai che qua: se territorio de confin. Te sa sola se Italia
še sai vicin siamo credudi con i cartoni animati italiani. ((1,3s)) A casa` bom
lascia noi diševimo` ma chi che vivi qua` che se de qua` ga lo sloven` ••• e •
domače questo de qua` che se un fritomisto de novo` no? (Massimo)

Mislim, da je to značilnost območja, saj so tu vplivi različnih jezikov, različnih ljudi. Veš, da je to obmejno območje. Veš, da je Italija blizu, da smo odrasli z italijanskimi risankami, in vsi, ki živijo tu, ki so domačini, doma govorijo slovensko in po domače, ki je ravno tako mešanica vsega.

106. Con altra gente non so tanto come funziona perché mi più che altro parlo diverso solo con lui no? [...] Co te son tanto tempo con una stesa persona sempre a contato no anche te fasi una parlatina che se •• proprio tipica no così che ••• non te puoi nianche paragonar tanto no?

Ne vem, kako je s tem pri drugih, kajti jaz govorim drugače samo z njim [z bratom]. [...] Ko si dalj časa v stiku z eno osebo, si ustvarita čisto svoj jezik. Zato pravzaprav ne moreš primerjati tega, kako govorim z bratom, s tem, kako bom govoril s kom drugim, to je čisto druga stvar.

107. Chi:: fa parte:: di queste:: minoranze' ((1,4s)) quindi parla` / cioè anche come i` zamejci` a triesté •• loro fano uguale` solo •• il contrario` • di noi. Cè: magari parlano in sloveno` • con qualche parola::` italiana. (Tania)

Kdor je del teh manjšin ... govori ... torej tako kot tudi zamejci v Trstu, ki počnejo enako, ampak obratno od nas. Govorijo slovensko s kakšno italijansko besedo.

108. è tipico probabilmente di tutte le minoranze un po' dove vai. (Mara)

Verjetno je značilno za vse manjšine, kamor koli greš.

109. Non [è tipica] per gli appartenenti dela minoranza ma forse pe:r i:: / i:: ••• i meticci. I misti come me. (Maria)

Ni značilno za pripadnike manjšine, ampak mogoče za ... mešance. Za mešane, kakršna sem jaz.

Dva sogovornika, pripadnika mlajše generacije, »nenadzorovano« preklapljanje pripisujeta predvsem govorcem slovenske narodnosti oziroma tistim, ki obiskujejo šole s slovenskim učnim jezikom, saj po njuno izkazujejo vse slabše znanje italijanščine.

110. Tendenzialmente:: non so quelli sloveni. •• Le persone che arrivano dal ginnasio sloveno ((neraz.)) penso di si sai? È una bella domanda perché sinceramente non / non / non sento più di tanto io ste cose. •• perché per / per mia fortuna non: • vado in giro con gente del genere. (Vasco)

Večinoma Slovenci. Dijaki slovenskih srednjih šol [...] To je težko vprašanje, saj iskreno povedano, jaz takih reči ne slišim pogosto, ker se na srečo ne družim s takimi ljudmi.

111. più che altro vedo mescolare gente: / •••əm la gente che viene fuori dalle / dalle scuole italiane. ((1,5s)) Perché oramai: come dicevo prima:: / ••• ə oramai: m la gente che viene fuori dalla: / gli studenti che vengon/ che escono dalle scuole italiane / per scuole intendo scuole superiori. •••ə:m L'italiano non lo parlano più quasi niente •••ə:m: a differenza di quelli che: / che / che:: / che escono dalle scuole italiane che lo parlano ma: sempre peggio. (Alberto)

Večinoma mešajo ljudje, ki prihajajo iz italijanskih šol [mišljeno je slovenskih šol (op. a.)]. Sedaj je pač tako, kot sem rekel prej, da dijaki, ki prihajajo iz italijanskih srednjih šol, skorajda ne govorijo italijansko, tisti, ki prihajajo iz italijanskih šol, pa govorijo vse slabše.

Kdaj se preklaplja in zakaj?

Med sogovorniki iz etnično homogenih družin štiri sogovornice ocenjujejo, da tudi same v zasebni komunikaciji in v manj formalnih govornih položajih običajno preklaplajo, drugi štirje sogovorniki pa menijo, da se to dogaja poredko, pod določenimi pogoji (npr. raba slovenskih mašil ali raba italijanskih izrazov v pretežno slovenskem govoru), ali celo sploh ne:

112. [Parlando sloveno a Capodistria] puoi buttar la parola in italian te recuperi te va avanti. ((v smehu)) [...] mi dà sicurezza. Anche l'intercalare. E:: perché mi riapproprio no?: Capisci è: ... ••• perché pensi in italian e dopo devi dirlo in sloveno no? E l'intercalare ••• ti fa: / è una specie di osci/ ossigeno per il cervello anche. (Valeria)

[ko govoriš slovensko v Kopru] lahko poveš besedo po italijansko, se zbereš in nadaljuješ. [...] Mi da samozavest. Tudi mašila. Tako se lahko zberem, ne? Razumeš ... to je zato, ker razmišljaš v italijanščini in moraš govoriti v slovenščini, ne? In [italijansko] mašilo ... to ... je neke vrste kisik za možgane.

113. Perché io sono un po' forse perché ho insegnato. ••• Sono un po' contraria` a queste cose. ••• Ma sai perché. ••• Perché sono un po' sinonimo di pigrizia. [...] Forse per mio principio:: əm: ••• così m:: o perché mi alleno a una certa *lucidità*. O mi *illudo* ((smeh)) *di averne* / illudendomi di averne una ••• ə:: mi piace ragionare sì e pensare in una lin/ e esprimermi chiaramente assolutamente. ••• Per cui non mi piace l'interferenza... (Loredana)

Mogoče je to zato, ker sem učila. Malo sem proti temu, veš, zakaj. Ker je to sinonim za lenobo. [...] mogoče iz principa ali pa zato, ker stremim k določeni jasnosti. Ali si delam utvare o svoji jasnosti ((smeh)) ... mi je vseč razmišljati v enem jeziku in se jasno izražati. Zato mi interferenca ni vseč.

114. Forse dal/ nelo sloveno meter una [parola] in italiano sì ma dal italiano in sloveno no. Assolutamente no. Perché:: • • ə::m:: • • • conosco la lingua italiana' m:: • penso nei dettagli e così no? • • E leggo mo:lto no:: m::: insoma adesso / • adesso lego adiritura in ibùk' [ebook] così che:: • • sono propio aggiornatissima. (Orietta)

Morda kdaj v slovenščini uporabim kakšno italijansko besedo, ampak da bi v italijanščini kakšno slovensko, to pa ne. Absolutno ne. Ker poznam italijanščino prav do podrobnosti, ne? In veliko berem. Zdaj berem celo elektronske knjige. Sem se modernizirala.

Med pripadniki iz etnično mešanih zakonov jih osem pravi, da preklaplajo (»*To je zagotovo jezik, ki ga najbolj pogosto uporabljam.*« – Tania; »*[italiondolo] je jezik, v katerem se najboljše sporazumevamo in izražamo.*« – Claudia), dva med najmlajšimi pa pravita, da se te govorne prakse izogibata, če ni smiselno utemeljena, npr. zaradi lažjega, jasnejšega izražanja v slovenščini (»*Stremim k temu, da ne bi nalašč mešal jezikov.*« – Alberto; »*Med nama jezikovnega mešanja ni.*« – Vasco).

Čeprav sogovorniki različno ocenjujejo pogostnost kodnega preklapljanja v lastnem govoru, imajo podobne poglede na to, kdaj in zakaj do preklopov sploh prihaja ter kakšno funkcijo to opravlja. Med odgovori izstopa Agatina razlaga, ki kodno preklapljanje v splošnem dojema kot zelo uporabno strategijo pri oblikovanju in ugotavljanju razmerij med govorcami – ob prvem stiku lahko ravno sogovornikov odziv na mešanje jezika in narečja oziroma italijanščine in slovenščine pripomore k identifikaciji govorca in prepoznavanju ustreznih komunikacijskih sredstev:

115. C' è sempre un primo incontro in cui tu metti lì una parolina di dialetto e capisci se quello di fronte sa il dialetto o l' italiano. Quindi tu metti il dialetto. Se lui non risponde vuol dire che sa solo l' italiano. E allora provi a inserire le parole italiane. Se invece è uno dei nostri che sa il dialetto allora puoi inserire quello che vuoi. Lo sloveno il croato l' italiano il ə:: l' inglese perché a quel punto è come se togli una barriera no ti senti già a casa tua. E quindi:: sì. Un po' / sempre così funziona. Di solito butti sempre una parolina di queste un po' • • • mešané cosí • tipo' e:: / • • • e allora capisci ' chi hai di fronte. (Agata)

Vedno obstaja prvo srečanje, ko vključiš eno besedico v narečju in ugotoviš, ali sogovornik govori narečje ali italijanščino. In torej vključiš narečje. Če ne odgovori, pomeni, da govori samo italijansko. In zato poskušaš vključiti samo italijanske besede. Če pa je eden izmed nas, ki govori narečje, lahko vključiš kar koli hočeš. Slovenščino, hrvaščino, italijanščino, angleščino, ker se v tistem trenutku zdi, kot da bi odstranil pregrado in se počutiš kot doma. Ja, tako to deluje. Po navadi vedno navržeš kakšno od teh mešanih besed in takrat ugotoviš, kdo ti stoji naproti.

Konkretno gre pri enobesednih preklonih po mnenju sogovornikov za preklapljanje zaradi konotativnega potenciala koda (zglede 116–118), za zapolnjevanje (trenutnih) leksikalnih vrzeli, ekonomičnosti in zagotavljanja tekočnosti pogovora (zglede 119–121), za prevzemanje specializiranega besedišča (gl. zgleda 122 in 123) ali za uporabo mašil (124):

116. Certe parole::` • • s:tanno meglio in italiano` certe parole sono meglio in sloveno. (Tania)

Nekatere besede so boljše v italijansčini, nekatere besede so boljše v slovenščini.

117. [...] se è una roba che rendi` bolj/ meio` in una lingua` • • • la butiamo in quella lingua là` no še che uno che sta atento al ((neraz.)) (Massimo)

[...] če je izraz učinkovitejši v enem jeziku, uporabiš tisti jezik, ne da bi pazil [...]

118. Še in ogni lingua še / ə le parole • • ga il senso še diverso. Il sens/ parole ga un senso diverso no? • • E: te buti fora quella che esprime meio no? • • • E anche quella che ti vien prima in mente. [...] Anche se te diši do volte la stesa roba no vegnerà ugual fora perché te misierà le parole diferente no? (Luigi)

V vsakem jeziku imajo besede drugačen pomen. In uporabiš tisto, ki nekaj najboljše izraža. Ali tisto, ki se je najprej spomniš. Če se spomniš angleške, rečeš angleško, če se spomniš slovenske, rečeš slovensko. Ni treba toliko razmišljati. Tudi če dvakrat poveš eno stvar, ne bo nikoli enaka, ker drugače mešaš besede.

119. [...] ho un concetto in testá` quella parola che mi viene prima. [...] non so` pač ((smeh)) un concetto` e mi viene prima la parola slovena` allora la:: sparo in sloveno. • • Finché trovo quella italiana` perché • non ha senso` tanto so che tu la capisci` quidi: • • andiamo avanti col: • discorso` (Claudia)

[...] v mislih imam koncept, [uporabim] besedo, ki se je najprej spomnim. [...] ne vem, pač, imam koncept, in če se najprej domislím slovenske besede, izstrelím slovensko. Preden najdem italijansko, nima smisla, ker vem, da me razumeš, zato nadaljujmo s pogovorom.

120. Alla prima parola che non mi viene in mente • • cambio registro dopo continuo fino la prima parola che non mi viene in mente cambio registro però questo parliamo tipo nella mia vita sociale. [...] • • • Dopo quando no` tipo dopo vado trrá` dopo` • cambio di nuovo registro` e dopo vado di nuovo a sinistra` dopo a destra` dopo sai per cui tu... • • Tipo s/ ste due tre frasi` risultano molto così` pittoresche. M: sì sì. È vero è vero. (Olivia)

Ob prvi besedi, ki se je ne spomnim, spremenim register in nadaljujem do naslednje besede, ki se je ne spomnim, in takrat spet menjam register, ampak to samo v družabnem življenju. [...] Potem ko ne gre več, spremenim register, grem spet malo v levo, potem spet v desno in zato ... so te dve povedi nazadnje zelo slikovite. Ja, ja, res je.

121. Lo posso fare a livello comico se non mi viene un termine o così per fare la: • • la battuta la risata così colettiva eccetera altrimenti no. [...] Quando ti manca un termine è un discorso. Lo puoi dire. Se vedi che non ti è / se tu devi spiegare un concetto però: • • io mi permetto di fare anche questo. Pur parlando • • sloveno • • con chi ho di fronte • • a un certo punto se vedo che la mia • • padronanza dello sloveno comincia a cedere o • • stai attenta cosa ancora più importante • • la lingua italiana lo rende molto meglio: • • proprio per un discorso di / di / di chiarezza • • io faccio un inciso e dico l'intero concetto in italiano • • cosicché chi mi / perché son sicura che chi mi sta di fronte mi capisce • • e ottengo • • il / il messaggio / • • un messaggio molto molto molto più chiaro. [...] In questo senso si è ricco. (Loredana)

Zgodi se, da to storim iz zabave, ko se ne spomnim izraza ali tako, za šalo, da nasmejem družbo, sicer pa ne. [...] Drugače je, ko izraza ne poznaš. Takrat lahko poveš. Če vidiš, da ne ... če moram razložiti pojem, takrat si to dovolim. Tudi če govorim slovensko in v nekem trenutku opazim, da moje znanje slovenščine ni zadostno, ali še bolje, da italijanski izraz nekaj veliko bolje izraža ... zato v želji po jasnosti vrinem razlago pojma v italijansčini, tako sem prepričana, da me sogovornik razume in je tudi moje sporočilo veliko jasnejše. V tem smislu je to bogastvo.

122. Mi capita: anche adesso mi è capitato' • • fai conto' • • recentemente' con i miei genitori' perché' • • sappiamo benissimo certi termini' che: • • per dirti' vengono usati fuori' • • non so' per dirti' matični list. Vai a trovare la traduzione instantanea' al volo' • • in una discussione' mentre stai' • • : parlando velocemente con qualcuno' e dici: • • che comunque è di capodistria' che comunque sa di cosa stai parlando' • • allora • • in qualche / in questo caso' anche in famiglia si si usano i termini: • • sloveni. (Daniele)

Zgodi se, tudi zdaj pred kratkim se je zgodilo, pomisli, z mojimi starši, ker dobro poznamo izraze, ki se uporabljajo ... ne vem, na primer, matični list. Boš v tistem trenutku iskal ustrezen prevod, ko si sredi pogovora in se v naglici pogovarjaš z nekom, ki je tudi iz Kopra in ki v vsakem primeru ve, o čem govoriš? In zato v takih primerih tudi v družini uporabljamo slovenske izraze.

123. Le cose / le le cose ufficiali` publiche` non so' •• la napotnica` la naročilnica` ((smeh)) la bolniška` questo` ((smeh)) no? •• Tra: / tra di noi` si parla così` purtroppo` no? Non c'è l' impegnativa` non c' è / è la napotnica` perché` • napotnica` è napotnica. ((smeh)) (Susanna)

Uradne, javne zadeve, ne vem, napotnica, naročilnica, bolniška, ne? Med seboj se žal pogovarjamo tako. Ne rečemo impegnativa, temveč napotnica, ker je napotnica napotnica. ((smeh))

124. Allora` počakaj` ••• no? •• čakí čakí se anche bella` •• poi` ma seveda` ((1,3s)) no? əm:: ••• Ci sono certi intercalari` • che m: la lingua slovena` chiarisce con una parola meglio` una situazione della lingua italiana. ((1,1s)) Questa •• dopo: •• non so ancora un paio che / che / che uso. (Valeria)

Torej, počakaj, ne? Čaki, čakí je lepa ... ma seveda, ne? To so taka mašila, s katerimi v slovenščini z eno besedo lažje pojasniš situacijo kot v italijanščini. Še nekaj je takih, ki jih uporabljam.

Vzroki za preklapljanje so po mnenju informantov vpliv večletničnega družinskega okolja in privzgojeni komunikacijski vzorci, ekonomičnost izražanja, nedovzetnost, lenoba (prim. *pseudoizposojenke iz nuje ali lenobe*, Filipi, 1995), nepozornost pri izražanju in nespoštovanje jezikov, pritisk in nadvlada večinskega jezika nad manjšinskim ter nižja sporazumevalna zmožnost v enem od kodov:

125. Še sempre quel abitudine che gaveimo a casa no? Perché ti te parlavi con: • tuo pare là così in dialeto ••• tua mare indrio che parlava in sloven ti se giravi e parlavi in sloven. (Luigi)

To je ta navada, ki jo imava od doma, ne? Ker si govoril z očetom v narečju, mama je odgovarjala v slovenščini, ti si se obrnil in ji odgovoril v slovenščini.

126. il cervello tende sempre a scegliere quello che in quel momento è di più facile. (Agata)

Možgani vedno izberejo tisto, kar je v tistem trenutku preprosteje.

127. N:o ma secondo me siamo noi che non pensia/ probabilmente ci è più facile dire così (Lea)

Ne, po moje mi ne razmišljamo, verjetno nam je lažje povedati tako.

128. Se usi così poco la tua lingua madre` •• tendí ad / ad avere in mente` piuttosto il sinonimo sloveno` di quello italiano. •• Sì` la corrispondenza di non so il tavolo` •• robe del genere` se ti senti dire tutto il giorno` miza miza miza miza` la prima cosa che ti verrà in mente` sarà miza` non tavolo [...] Inerzia anche sai? Ormai le cose vanno così. ••• Non so. Io ci tengo per esempio. (Valeria)

Če tako malo uporabljaš svoj materni jezik, se zgodi, da imaš v mislih slovenski sinonim namesto italijanskega. Ja, na primer, ustreznico za tavolo, in take reči, če ves dan poslušáš samo miza miza miza miza, se boš prej spomnil besede miza kot tavolo. [...] Tudi nedovzetnost. Zdaj gre to tako. Ne vem. Meni pa to nekaj pomeni.

129. È una sorta di / di / di così anche: stile forse di / di / di:: •• tuo stile che dovrebbe essere di comunicazione no? •• Però secondo me è anche un: / •• un segno di attenzione e anche di rispetto. ••• Inanzitutto per quello che dici per quello che vuoi dire perché se tu ricevi un messaggio chiaro e:m •• ben definito •• ben composto ben formulato •• em: anche la persona che ti ascolta e::h riceve questo messaggio con una: • certa chiarezza e: •• e probabilmente anche un: •• così ə:: •• non dico che lo rispetti di più. •• Ma:: ••• m::: ti arriva • ti giunge più / più facile. •• (Loredana)

Gre za nekakšen stil komunikacije. Ampak po moje je tudi znak pozornosti in spoštovanja. Predvsem do tega, kar govoriš. Če je sporočilo jasno, definirano, dobro sestavljeno in oblikovano, bo tudi sogovornik z lahkoto sprejel to sporočilo in verjetno tudi ... tako, ne pravim, da ga bo bolj spoštoval, ampak tudi prenos sporočila je preprostejši.

Ali je preklapljanje namerno?

Sogovornike, ki so ocenili, da občasno ali redno preklaplajo, sem vprašala, ali se preklpov zavedajo oziroma ali je preklapljanje namerno. Med respondenti iz etnično homogenih družin samo dva pravita, da je preklp vedno zavestna odločitev (zglede 130, 131), pri treh sogovornicah je predvsem v neformalnih govornih položajih preklapljanje spontano in nenamerno (zglede 132–135), starejša sogovornica pa opaza, da so določene slovenske besede znotraj skupnosti že v splošni rabi, zato jih čuti kot svoje in jih nezavedno uporablja tudi v pogovoru z osebami, ki ne govorijo slovensko (zglede 136):

130. Con lo sloveno • nell' italiano •• sì lo faccio di proposito. [...] adesso con lo sloveno in italiano n:••• n::: lo faccio volontariamente. •• Una volta era più spontaneo. [...] Mi rendo conto di tutti gli suic' nellə:: / nello slovenó' anche perché per me lo sloveno non è una lingua' ••• assolutamen••te spontanea. (Daniele)

Slovenščino v italijanščini [rabim] namerno. [...] zdaj slovenščino v italijanščini uporabljam namenoma. Nekoč je bilo bolj spontano. [...] Zavedam se vseh preklpov v slovenščini, ker zame slovenščina ni popolnoma spontan jezik.

131. No no no no no. •• Così superficiale perché mi viene quel termine in quel mome/ no no no no. Questo no. [...] è proprio il discorso di ragionamento

no? Quando parli inglese parli inglese • quando parli italiano italiano sloveno sloveno eccetera no? Dialetto e dialetto. Italiano e italiano e ...•• Oppure a livello comico. A livello comico è permesso tutto ormai. *Ma questo è mio* ((neraz.)) ((smeh)) *La comicità permette l' interferenza e tutto no giocarci sopra no. (Loredana)

Ne ne ne ne ne. Da bi tako površno [govorila], ker se v tistem trenutku ne spomnim izraza ... ne ne ne. To ne. [...] Gre za način razmišljanja, ne? Ko govoriš angleško, govoriš angleško, ko govoriš italijansko, italijansko, ko govoriš slovensko, slovensko in tako dalje, ne? Ko govoriš v narečju, govoriš v narečju. Italijansko in italijansko in ... Ali pa če to delaš komično. Komičnost dovoljuje vse. Ampak to je moj ((neraz.)) Komičnost dovoljuje tudi interferenco, ne, se lahko z njo poigraš.

132. Io nianche non mi: rendo conto e: l' altra volta una profesoresa mi ha deto „ma hai sentito cos' hai detto“ no no *metà e metà • no*? (Lea)

Jaz se niti ne zavedam in zadnjič mi je profesorica rekla: »Si slišala, kaj si rekla?« Pol tako, pol tako.

133. Dipende •• con le mie / con le nostre amiche / co/ se parlo con un' amica mi viene spontaneo. Se / se parlo con uno in banca •• a volte lo fai per farlo ridere a volte lo fai così perché:... ((2,8s)) A volte ci pensi a volte lo fai: / a seconda della situazione e avolte a seconda del / chi c' hai di fronte. (Agata)

Odvisno. Če govorim s prijateljico, je to povsem spontano. Če govorim s kom na banki, včasih preklapljaš, da ga nasmeješ, včasih pa zato, ker ... Včasih na to pomisliš, včasih pa ne, odvisno od situacije in od tega, koga imaš pred seboj.

134. Mi viene proprio in automatico. Però con persone che so che comprendono che mi conoscono che •• sanno dei miei cambiamenti di registro no? ••• Con le altre ((neraz.)) forse mi scuso dico forse guarda 'sta parola non mi viene in mente per cui ci penso proprio no? Così. Cerco di non cambiare registro. Ti dico dipende da chi ho davanti no? ••• Da che contesto no? (Olivia)

Zame je že čisto avtomatično. Ampak z ljudmi, za katere vem, da bodo razumeli, da me poznajo in da vejo za moje spremembe registra, ne? Z drugimi se morda opravičim in rečem, glej, te besede se ne spomnim, torej prej razmislim. In se trudim, da ne bi menjala registra. Ampak to je odvisno od tega, koga imam pred seboj. Od konteksta.

135.

- JUK** Le capita mai di usare parole slovene...
Se kdaj zgodi, da uporabite slovenske besede ...
- Rita** Sì::: Sì sì sì.
Ja. Ja, ja, ja.
- JUK** E se ne rende conto?
Se tega zavedate?
- Rita** Sì:: sì sì. Ma oramai sono diventate italiane per me. [...] Per cui io se vado in Italia posso usare senza accorgermi delle parole slovene pensando che loro mi capiscano perché sono di uso talmente comune ••• no • queste paroline piccole vedi prima parlando te n' ho dette due •• che mi sembra che gli altri / che gli altri dovessero capire quel che dico io. •• Che poi non capiscono.
Ja, ja ja. Ampak zame so to zdaj že italijanske besede. [...] Če grem v Italijo, lahko uporabim slovenske besede, ne da bi se tega zavedala, in mislim, da me bodo razumeli, ker so že v splošni rabi ... te male besedice, vidiš, prej sem ti jih tudi nekaj povedala ... in se mi zdi, da bi morali drugi razumeti, kar govorim. A nazadnje ne razumejo.

Štirje sogovorniki iz etnično mešanih družin pravijo, da se kodnega preklapljanja v lastnem govoru zavedajo, drugih šest (med njimi tudi najstarejši govorec) pa meni, da je v neformalni komunikaciji taka raba večinoma nezavedna:

136. No perché:: (ovviamente la) / cioè sicuramente la lingua che parlo di più •• cioè la lingua' diciamo' •• ((neraz.)) e::: mi è la cosa più naturale. Quindi:: •• non ci penso. Anzi. Devo pensarci se devo parlare proprio italiano italiano o sloveno sloven [...] (Tania)

Ne, ker je to jezik, ki ga največ govorim in je zato najnaravneje. Zato o tem ne razmišljam. Kvečjemu moram razmisliti, če moram govoriti samo italijansko ali samo slovensko.

137. Ormai se tanto: ••• subscio •••che: ((1,6s)) se cusì [...] Se te me deria „te devi parlar in talian de lingua“ dovesi sforzarme •• a •• star attenti a quella roba là. ••• Invece noi siamo abituadi ormai a parlare cusì. (Massimo)

Zdaj je to že povsem podzavestno. [...] Če bi mi naročila, naj govorim zborna italijansko, bi se moral prav prisiliti, da bi na to pazil. Sicer smo zdaj že navajeni govoriti tako.

138. Praticamente nianca solo non ti si rendi conto quando che te •• cambi lingua no? ••• Automatico... (Luigi)

Pravzaprav se niti sam ne zavedaš, kdaj zamenjaš jezik. [...] Gre za čisto samosvoj jezik.

139. viene spontaneo perché a volte sì lo facciamo anche di proposito scherzando però altrimenti viene spontaneo sì. (Mara)

Čisto spontano, ker ... ja, včasih preklapljam tudi nalašč, za zabavo, sicer pa je spontano.

140.

Valentino Però::` ((1,3s)) quando che •• se parla cošif se lo parla cošif: ə:: senza nesun ə:: ••• punto de / de / de / de m::: che te vol eser un pochetin` / no che te se vol eser più: / ••• m ((1,4s)) n so perché se l' abitudine anche no?
Ampak ko se govori tako, se govori tako brez posebnih ... ne zato ker bi želeli biti malo bolj / ker bi se želeli počutiti več [večvredni] ... ne vem, zakaj, ker je to tudi navada, ne?

JUK Ma si rende conto quando / quando c' è questo cambiamento o è completamente spontaneo.
Pa se tega zavedate, ko pride do take spremembe, ali je to čisto spontano?

Valentino No:!! Ma no: ə:m:: ••• questo še automatico še: automatico.
Ne, ne ... to je avtomatično, je avtomatično.

Učinek in pasti KP

Zanimalo me je, kakšen je po mnenju govorcev učinek kodnega preklapljanja. Med respondenti iz etnično homogenih družin jih je šest odgovorilo, da je kodno preklapljanje v neformalni komunikaciji popolnoma nemoteče, da se za to ne menijo ali celo da so mešanju jezikov naklonjeni:

141. Però non non mi da fastidio. ••• Più nelle cose magari ə: formali questo sì no? [...] Qua •• non sono bacchettona però mi piace vedere che le cose siano scritte nel modo giusto e • anche parlato nel modo corretto. ••• Tutto quello che è informale insoma: ((1,8s)) non so. Queste influenze ci sono e penso che non possiamo neanche: •• mettere un muro no così. (Olivia)

Ampak me ne moti. Morda bolj pri uradnih zadevah, to ja. [...] Nisem pikolovska, ampak rada vidim, da so reči pravilno napisane in tudi pravilno povedane. Kar je neformalno, pa ... ne vem. Tu so ti vplivi in mislim, da se ne da postaviti zidu.

142. [...] l' unico modo per superare il fastidio è pensare che è una ricchezza e non un limite. Se tu pensi che è una ricchezza che è na cosa in più te la godi. Se pensi che invece è un limite ti da fastidio. (Agata)

[...] edini način, da premagaš odpor je, da [mešanje] razumeš kot bogastvo in ne kot prepreko. Če to dojemaš kot bogastvo, kot prednost, lahko v tem uživaš. Če misliš, da je prepreka, čutiš odpor.

143. No. Finché sento mescolare mi fa piacere. • • Quando [gli Sloveni] non vogliono mescolare mi dispiace. (Rita)

Ne. Dokler slišim mešati, sem zadovoljna. Ko [Slovenci] nočejo mešati, mi je žal.

Dve sogovornici iz etnično homogenih družin preklapljanje ostreje obsojata, saj menita, da v splošnem slabi jezik ter siromaši posameznikovo sporazumevalno zmožnost in način izražanja:

144. Non sentirai mai da me una roba cusì. No no. No: no • • no. Se lo sento rabbrivisco. M: no no. Non esiste proprio. Così parlano • • i triestini i sloveni. • • • Loro hanno proprio questo sleng loro • • che secondo me è orribile. Non è ne italiano ne sloveno [...] Secondo me è un orrore. Non avrò seguito. [...] Io sicuro non::: / non accetto questa cosa. M:a più che altro / ((1,2s)) ma non imbastardisce proprio impoverisce la lingua perché non vuol dire nulla quello che / che dice lui. • No? • N:on è neanche uno sleng. È proprio un: piegare la lingua. • • Perché non sei in gra/ sei stanco non sei in grado di • • richiamare alla memoria la parola giusta e usi la prima che passa. (Valeria)

Pri meni česa takega ne boš slišala. Ne, ne. Ne, ne, ne. Če to slišim, me zmrzi. Ne, ne. Niti slučajno. Tako govorijo Tržačani, Slovenci. Oni imajo ta svoj sleng, ki je po moje grozen. Ni ne italijanski ne slovenski [...] Meni se zdi grozno. To nikamor ne pelje. [...] Jaz tega zagotovo ne sprejemem. Zato ker ne samo, da sprevača, ampak siromaši jezik, ker to, kar je rekel, nič ne pomeni. To ni niti sleng. Je izkrivljanje jezika. Ker ne zmoreš, ker si utrujen in se ne moreš spomniti prave besede, zato uporabiš tisto, ki se je prve spomniš.

145. Inizi a mescolare automaticamente la lingua ad avere queste sorte di / questa sorta di interferenza • • e::: m: che a me un po' da fastidio ma non per il fatto che non accetti ((1,1s)) qualche stranierismo • • diciamo così. No. È proprio per il fatto che mi dà fastidio il / il / il m: / • • la / la / la / la / non dico la pigrizia ma il fatto che ti:: ə:: addatti • • a dover dir la prima cosa che ti viene in mente senza • • pensarci prima no? [...] Vuoi essere telegrafico vuoi essere sintetico • • l' importante è quello che dici e non • • come lo dici. • • E perché non educare • • invece a dire le cose anche in un certo modo no? • • O perché queste cose non servono più? ((1,6s)) Perché non dare più attenzione a queste cose. (Loredana)

Začneš avtomatično mešati jezike in pojavlja se ta tip interference, ki me malo moti, pa ne zato ker ne bi sprejela tujk. Ne. Dejstvo je, da me moti, ne pravim lenoba, ampak to, da se prilagodiš temu, da izrečeš prvo stvar, ki ti pride na misel, ne da bi o tem razmislil. [...] Želiš biti telegrafski, želiš biti jedrnat, pomembno je, kaj poveš in ne kako poveš. In zakaj ne bi raje vzgajali k temu, da bi se izražali na določen način. Ali zakaj to ni več potrebno? Zakaj ne bi temu posvetili več pozornosti?

Med pripadniki INS iz etnično mešanih družin so razlike v dojemanju kodnega preklapljanja še izrazitejše. Šest sogovornikov kodno preklapljanje dojema kot nekaj povsem spontanega, nevtralnega, nezaznamovanega in nemotečega, najmlajši sogovornici celo poudarjata združevalno in identifikacijsko vlogo njune hibridne govornice:

146.

- JUK Ti da mai fastidio' quando senti che uno fa mešat.
Te kdaj moti, ko slišiš, da nekdo meša?
- Tania *No* ((smeh)) No non mi da fastidio.
Ne ((smeh)) Me ne moti.
- Claudia È uno di noi! ((smeh))
Ta je naš.
- JUK ((smeh))
- Tania ((smeh)) Sì. [...] Sei nostro. Ghetto.
((smeh)) Ja. [...] Si naš. Geto.
- JUK ((smeh))
- Claudia Ghetto. Ghetto italiondolo.
Geto. Italijondolski geto.

Kljub temu pa Claudio moti dejstvo, da zaradi tekočega obvladovanja mešane govornice pri sebi opaža pešanje zmožnosti v italijanskem in slovenskem jeziku:

147. [...] mi da fastidio::' che::: alla fine:: son' così brava a parlare' co questa lingua che non esiste' •• che poi quando devo parlare solo italiano' o solo sloveno' ho problemi' no? (Claudia)

[...] Moti me, da nazadnje tako dobro govorim ta jezik, ki ne obstaja, da imam potem težave, ko moram govoriti samo italijansko ali samo slovensko.

Podobno odgovarja tudi ena od starejših sogovornic, ki kodnega preklapljanja v govoru drugih sicer ne obsoja, do sebe pa je strožja, kar kaže na to, da kodno preklapljanje dojema kot znamenje nižje kompetence:

148. No::: [La mescolanza] Ci fa ridere. Mi infastidisce quando lo / lo faccio io • allora t•endi a farne/ fare del sarcasmo no dell' ironia. Perché penso che dovrei saper usare tuti e due i codici. (Maria)

Ne. [Mešanje] nas zabava. Moti me, ko jaz mešam in zato to počnem s sarkazmom, z ironijo. Ker mislim, da bi morala znati uporabljati oba koda.

Nasprotno pa trije sogovorniki iz etnično mešanih družin odgovarjajo, da je kodno preklapljanje moteča, skorajda kakofonična govorna praksa, pa čeprav tudi sami občasno preklaplajo:

149. [...] mi chiedo • come cavolo è possibile m che la lingua si sia evoluta in questo modo. Cioè è un' evoluzione sbagliata. (Vasco)

[...] sprašujem se, kako je mogoče, da se je jezik razvil v to smer. To je napačna evolucija. [...] Po moje se jezik razvija v napačno smer.

150. c' è un livello entrol / entro il quale si tollera • • e c' è un livello dopo il quale secondo me diventa / diventa proprio brutto da ascoltare. [...] più che brutto irritante irritante mi d/ mi da fastidio il fatto • • perché mi da / mi da l' idea di • • come se la gente: non volesse sforzarsi per parlare correttamente. Pur facendolo io stesso ogni tanto. (Alberto)

Do neke mere je dopustno, ko se to preseže, pa je prav grdo poslušati. Ne grdo, prav zoprno. Moti me, ker dobim občutek, da se ljudje ne želijo potruditi, da bi govorili pravilno. Čeprav tudi sam to kdaj počnem.

151. Sì perché se esiste l' equivalente in italiano perché non usarlo se sto usando l' italiano in quel momento. Sì così come mi da fastidio ad esempio' anche guardando la televisione` italiana: • ə: • l' uso dell'inglese' • a sproposito' [...] perché se parli in italiano` parla in italiano' se parli in sloveno` parlami in sloveno. Sì. • • È vero / è vero. Mi fa arrabbiare. [...] (Susanna)

Ja, če obstaja ustreznica v italijanščini, zakaj je ne bi uporabil, če govoriš italijansko v tistem trenutku. Ja, tako kot me moti, na primer, nepremišljena raba angleščine, ko gledam italijansko televizijo. [...] Če govoriš italijansko, govori italijansko, če govoriš slovensko, govori slovensko. Ja, res je. To me jezi.

Na vprašanje, ali kodno preklapljanje govorne pripadnike ovira ali omogoča lažje sporazumevanje, sogovorniki odgovarjajo, da v pogovoru s pripadnikom manjšine, dvojezično osebo oziroma s prebivalci območja, ki so se italijanščine učili kot jezika okolja, kodno preklapljanje nikoli ne predstavlja ovire, mnogi menijo, da celo pripomore k lažjemu sporazumevanju.

152. [...] se saí ((1,2s)) cosa parla quel' altra persona' non ci dovrebbero eser' problemi` ma se ci sono' e se non ci si capisce' • • qual è il problema` trovi la parola in 'n' altra lingua. ((smeh)) (Claudia)

[...] če veš, kako govori druga oseba, ne bi smelo biti težav, če pa pride do težav in če se ne razumeva, kje je problem, poiščeš besedo v drugem jeziku. ((smeh))

153. Quei che se dela minoranza italiana i ne capirà. Quei ne sta drio. Sì. (Massimo)

Pripadniki italijanske manjšine bodo razumeli. Oni bodo sledili brez težav.

154. se tu pa/ parli di apunto termini [sloveni] che son entrati nell' uso comune • • è impossibile che • • a: finisci per non esser capito anzi. Lo fai proprio perché è d' uso comune. (Daniele)

[...] če govoriš o [slovenskih] izrazih, ki so zdaj že v splošni rabi, je nemogoče, da se ne bi razumeli. Uporabiš jih ravno zato, ker so splošno znani.

155. Di solito butti sempre una parolina di queste un po' • • • mešané cosí • tipo' e:: / • • • e allora capisci` chi hai di fronte. E a quel punto capisci anche come chiedere` come / che parole usare' per capire quello che non stai capendo. (Agata)

Običajno navržeš eno od teh mešanih besed in ugotoviš, koga imaš pred seboj. In takrat ugotoviš, kako vprašati, katere besede uporabiti, da boš razumel tisto, česar ne razumeš.

Ne glede na to, ali sogovorniki pri sebi opažajo preklapljanje ali ne, ali so splošnemu kodnemu preklapljanju naklonjeni ali pa ga zavračajo, so si glede učinka kodnega preklapljanja na jezikovni repertoar skupnosti večinoma enotni – dolgoročno bi lahko mešanje jezikov in kultur ogrozilo obstoj tako istrskobeneškega narečja kot tudi (knjižne) italijanščine na območju. Po njihovem mnenju jezikovno mešanje pripomore k staranju jezika, saj se širi raba oblik, ki niso v koraku z razvojem italijanskega jezika v Italiji, in siromaši besedišče. Vprašamo se lahko, ali ne gre pri tem za neke vrste privzgojen strah, ki si ga pripadniki skupnosti podajajo iz generacije v generacijo. Razmeroma razširjeno je namreč prepričanje, da so nosilci italijanstva predvsem starši oziroma stari starši (prim. Buić 2012) in mnogi se sprašujejo, kaj bo v slovenski Istri ostalo italijanskega, ko predstavnikov starejše generacije ne bo več.

156. Ma • imagino di sí • per un certo senso. Perché:: dopo sei così abituato a parlare questa lingua' • • che dopo::` • • •no che non saprai parlare' • però:: non sarai così:: fluente. Nel' italiano' • • o nelo sloveno. Avrai sempre questa` come la lingua' che saprai meglio' e non invece solo lo sloveno` e l' italiano. (Tania)

Ja, predstavljam si [da ogroža] na neki način. Ker si tako navajen govoriti ta jezik, da po tem, ne pravim, da ne boš znal govoriti, ampak ne boš govoril tako tekoče italijansko ali slovensko. Vedno boš imel ta jezik, ki ga boljše obvladaš, namesto slovenščine ali italijanščine.

157. A rischio meti perché • • • adesso se ti te vadi guardar • • • chi ogi ancora parla quel vero dialeto • • io non so se te lo trovi. [...] Però še / comunque še parte del dialeto no? Še: dišemo un evoluzion del dialeto no. • • Še dialeto dei giorni nostri. ((1,3s)) Come che iera: • • zento ani fa quel così še ogi questo. (Luigi)

Ja, ogroža, ker ne vem, če bi sploh še našla koga, ki govori tisto pravo narečje. Ampak [mešanje] je vsekakor del narečja. Je evolucija narečja, je narečje našega časa. Kot je bilo pred sto leti tisto, je danes to.

158. [...] a lungoandare questa ((1,6s)) come ti dicevo prima creolanza potrebbere creare ••• una lingua che non è: / cioè che apunto [...] crea ulteriori forme ••• che non sono / e contribuisce all' invecchiamento e a ... [...] può metter a ri/ a rischio sicuramente. [...] N:o per fortuna no al momento ci sono: / le istituzioni preservano. Questa cosa qui. È questo il ruolo delle istituzioni e per questo che dicevo che trovo giusto che ci siano degli ambienti in cui •• viene specificato l' uso dell' italiano o l' uso dello sloveno [...] (Daniele)

[...] dolgoročno bi lahko ta kreolščina ustvarila jezik, ki ni ... ustvarila oblike, ki niso ... in pripomore k staranju [jezika] ... [...] zagotovo ogroža. [...] Ne, na srečo za zdaj institucije ohranjajo to stvar. To je vloga institucij in zato sem ti rekel, da se mi zdi prav, da imamo okolja, kjer je določena raba italijanščine ali slovenščine [...]

159. [...] secondo me [mescolare] non è giusto per la lingua no non impari così bene. •• • Perché: •• dopo anche il livello di italiano non è così alto no? [...] Secondo me sì. A lungoandare questo sì. Verà persa secondo me ma: non so in quanti anni no ma: •• si manterà poco questo •• taliano qui. Perché anche nelle comunità siamo sempre in meno no •• penso che si va perdendo questo italiano. Con le generazioni no? (Lea)

[...] po moje to ni prav za jezik, ker se ga ne naučiš tako dobro. Ker je potem tudi raven italijanščine nižja. [...] Po moje ja, dolgoročno [ogroža]. Po moje se bo izgubilo, ne vem čez koliko let, ampak ta italijanščina tu se bo slabo ohranila. Ker nas je v skupnostih vedno manj in mislim, da z generacijami italijanski jezik izginja.

160. Ma noi siamo già a rischio. Questo še un ulteriore elemento di: / •• di asuefazione:: diciamo alla maggioranza. (Valeria)

Mi smo že ogroženi. [Mešanje] je samo dodaten znak prilagajanja večini.

161. [...] comunque penso che l' italiano sia a rischio qua. [...] Per una questione di numero? ••• No. Di nostro atteggiamento no? ((1,7s)) Come ti ho detto prima io non ho problemi a parlare né uno né l' altro. •• Questa è assimilazione. ••• Alla fine. (Maria)

[...] italijanščina je tu v vsakem primeru ogrožena. [...] Zaradi števila [pripadnikov]? Ne. Zaradi našega odnosa. Kot sem ti prej povedala, jaz brez zadržkov govorim oba jezika. To je konec koncev asimilacija.

162. Sì perché la indebolisce come parole come concetti come tutto. •• A/ arricchisce il tuo modo di vedere ma come lingua sì la impoverisce. ((1 5s)) Perché tu mescoli porti via le tue parole metti altre. E poi perché la persona diventa fiaccosa no? Non ha sempre voglia di con/ •• ((izdih)) di insistere no e allora si lascia andare •• e:: ((neraz.)) •• gli parla così gli parla in sloveno gli parla •• mescolato perché ti capiscano è chiaro la tua lingua italiana: •• diventa un crogiuolo. ((2 2s)) E penso si impoverisce sì. [...] Quando tu non usi la tua lingua in tutti i campi • la impoverisci di sicuro. • La rendi più folcloristica io direi ecco. •• Forse ••• rendi folclore. ••• Diventa una lingua strana. (Rita)

[Mešanje] ošibi besedišče, vse. Obogati tvoje dojemanje, ampak osiromaši jezik. Ker ko mešaš, odstranjuješ svoje besede in vstavljaš druge. In človek se uleni. Ne ljubi se mu vedno vztrajati in zato se prepusti in govori slovensko, govori mešano, zato da bi te razumeli, in jasno je, da tvoja italijanščina postane talilni lonec. In mislim, da [mešanje] siromaši. [...] Ko ne uporabljaš svojega jezika na vseh področjih, ga zagotovo siromašiš. Postane folklorističen. Postane folklor. Nastane čuden jezik.

Le ena sogovornica meni, da pojavljanje kodnega preklapljanja bogati posameznika in širšo jezikovno skupnost:

163. Ma secondo me no. ••• No. ••• Io direi invece che è un arricchimento comunque. ••• Perché quando sei / comunque dopo aver fatto tutte le scuole:: •• sai benissimo: •• cosa appartiene a che lingua. (Mara)

Po moje ne [ogroža]. Ne. Zdi se mi, da je v vsakem slučaju obogatitev. Ko zaključiš šolanje, dobro veš, kaj pripada kateremu jeziku.

10.5 RAZPRAVA

10.5.1 Odnos pripadnikov INS do posameznih kodov repertoarja in dvojezičnosti glede na starost

Vsi pripadniki INS mlajše generacije so iz etnično mešanih družin in vsi imajo zaključeno srednjo šolo. Štirje (Tania, Claudia, Vasco, Alberto) navajajo italijanščino kot svoj materni jezik, dva (Massimo, Luigi) pa pravita, da sta pri njiju slovenščina in italijanščina enakovredni. Štirje (Tania, Claudia, Massimo, Luigi) ocenjujejo, da je njihova kompetenca v italijanskem in slovenskem jeziku zaradi medjezikovnih vplivov, pogoste rabe mešane govorice in narečja nižja, ko gre za uradno (pisno) komunikacijo in zborna izražanje, druga dva menita, da je njuno

poznavanje italijanščine nadpovprečno, slovenščina pa zaradi tega peša. V neformalnih in polformalnih situacijah se vsi brez zadržkov prilagajajo sogovorniku in komunikacijski situaciji, glede rabe slovenščine v javni sferi le en informant izraža nezadovoljstvo. Trije se burno odzivajo na problematiko dvojezičnih napisov in neupoštevanja določil o izvajanju dvojezičnosti, drugi trije pa pravijo, da se zavedajo, da tako ni prav, a jim je navsezadnje vseeno. Sicer pa so ponosni na svoje večetnično poreklo in tudi na to, da tekoče govorijo več jezikov (poleg italijanščine in slovenščine še vsaj angleščino), ter pravijo, da cenijo oba uradna jezika območja. Vendar je italijanščina lepa, če je čista (*»italiano DOC«* 'italijanščina s kontrolirano označbo porekla' – Vasco), slovenščina pa je lahko težavna, predvsem zaradi *»osovraženih«* sklanjatev (Vasco, Alberto, Claudia) ali pa zveni grobo v primerjavi z italijanščino, ki je *»mogočen in speven«* jezik (Tania, Claudia). Po drugi strani Massimo in Luigi pravita, da jezikov ne moreta primerjati, saj ju od nekdanj govornika in oba čutita za svoja. Istrskobeneško narečje vsi, tudi informanta, ki narečja ne govornika, enačijo s tradicijo in pripadnostjo lokalni skupnosti – slišati narečno besedo pomeni, da nisi edini oziroma sam (Luigi).

Med informanti srednje generacije jih je pet iz etnično homogenih družin, dve pa iz etnično mešanih družin. Z izjemo ene sogovornice, ki je zaključila poklicno srednjo šolo, so vsi visoko izobraženi. Poleg slovenščine in italijanščine vsi govorijo narečje in vsi menijo, da tekoče govorijo še vsaj en tuj jezik. Večina se je slovenščine učila kot jezika okolja, glede svojega znanja so zadržani, sogovornica, ki je oba jezika usvajala sočasno, pa zase pravi, da je perfekcionistka in se ji zato zdi, da nobenega od jezikov ne obvlada dovolj. Več sogovornikov se je izobraževalo in delalo v tujini ter opažajo, da so po vrnitvi veliko strpnejši do sogovornikov, ki izkazujejo nižjo kompetenco v italijanščini, ena sogovornica pravi celo, da ji je izkušnja v tujini pomagala premagati odpor do slovenščine in pomagala sprevideti bogastvo večkulturnega istrskega območja. Mnenja sogovornikov o izvajanju dvojezičnosti so deljena – res je, da se zdi površna ali nezadostna raba italijanščine v javni sferi vsem moteča, vendar to pri nekaterih povzroči izrazito negativen odziv, drugi pa so strpnejši, se položaju prilagajajo oziroma menijo, da lahko za ohranjanje italijanskega jezika naredijo več na drugih področjih. Dvoali večjezičnost vsi dojemajo kot vrednoto, zaradi katere je človek strpnejši in bolj sprejemajoč. Obalno italijanščino čutijo kot zastarelo, okostenelo, saj se ne razvija vzporedno z italijanskim jezikom v Italiji (Daniele), primorska slovenščina je lepša, ker ima v primerjavi z osrednjeslovensko manj tujih vplivov (Valeria), narečje, ki je barvito, zabavno in izraža toplino, pa je bistveno za ohranjanje istrskoitalijanske identitete.

Od petih pripadnikov INS starejše generacije dva izhajata iz mešanih družin, trije so istrskoitalijanskega porekla. Tri sogovornice so visoko izobražene, dva pa sta šolanje zaključila s srednjo šolo. Prav vsi v poklicnem in zasebnem življenju namenjajo veliko pozornosti jeziku in so aktivno udeleženi v skupnosti Italijanov.

Valentino in Maria čutita vse tri kode repertoarja kot enakovredne, druge tri sogovornice pa kot svoj jezik čutijo istrskobeneško narečje ali italijanščino, in čeprav vse tri izražajo naklonjenost vsem kodom repertoarja in spoštovanje do njih, slovenska beseda ne more imeti enake teže in pomena, kot jo ima italijanska (»*Če rečem pane, ga vidim, ga okušam, če rečem kruh, tega ne občutim.*« – Rita). Glede rabe italijanščine v javni sferi in upoštevanja pravic narodnih manjšin vsi izkazujejo skrb in obžalovanje zaradi trenutnega stanja, želijo, da bi ljudje, ki so za to poklicani, dobro in korektno opravljali svojo dolžnost. Vsi sogovorniki izkazujejo močno naklonjenost do narečja, ki je najizrazitejša pri treh najstarejših pripadnikih INS (»*Govoriti narečje je kakor praznik.*« – Orietta; »*Je spomin na mladost.*« – Valentino), pri tem pa poudarjajo, da pravega piranskega in koprškega narečja ni več, saj ga je nadomestilo poenoteno narečje.

Temeljni razliki, ki ju lahko opazimo pri delitvi po starosti, sta naslednji: mladi govorniki namenjajo manj pozornosti izbiri jezika in načinu izražanja kakor govorniki srednje in starejše generacije; mladi govorniki so na deklarativni ravni sicer dovzetni za problematiko dvojezičnosti in siromašenja/izginjanja italijanščine ter istrskobeneškega narečja na območju, vendar iz odgovorov razberemo, da se ta skrb ne prenaša v prakso.

10.5.2 Odnos pripadnikov INS do posameznih kodov repertoarja in dvojezičnosti glede na etnično pripadnost

Iz analize pogovorov s pripadniki INS, ki izhajajo iz etnično homogenih družin, je videti, da je sporazumevalna zmožnost v italijanskem jeziku in istrskobeneškem narečju pri večini povsem izenačena, področji rabe enega in drugega koda pa se pogosto prekrivata. Čeprav narečje in jezik mnogi tudi na čustveni ravni izenačujejo, lahko opazimo določene lastnosti, ki jih govorniki pripisujejo enemu ali drugemu kodu – narečje je vez s preteklostjo, je kod zblíževanja in združevanja, izraža naklonjenost in pripadnost; italijanski jezik pa ima resnejšo noto, saj lahko predstavlja distanco, strogost in avtoriteto. Sogovorniki menijo, da sta v komunikaciji z mlajšimi generacijami ohranjanje in prenos narečja bistvena za ohranitev lokalne italijanske kulturne dediščine (*la lingua del cuore* 'jezik srca', Jahn 2003), dobro poznavanje in pravilna raba »čistega« italijanskega jezika pa prinaša prednosti pri šolanju in na delovnem mestu (*la lingua del pane* 'jezik kruha', Jahn 2003). Kar se tiče slovenščine, ki so jo usvojili zaporedno, kot jezik okolja, respondenti ocenjujejo, da je njihova sporazumevalna zmožnost v primerjavi z italijanščino ali istrskobeneškim narečjem veliko nižja. Slovenščino kljub pogosti, tudi vsakodnevni rabi dojemajo kot zunanji jezik, jezik drugih, t. i. *they-code*, in

čeprav so občutek nezadostnega poznavanja jezika in težavni medetnični odnosi nekatere sogovornike odvrnili od rabe slovenščine, vsi obžalujejo, da slovenskega jezika ne obvladajo bolje. Videli smo, da slovensko govorijo predvsem v javni sferi, ko raba italijanskega jezika ni mogoča ali ko vidijo, da je sporazumevanje lažje, če se sami prilagodijo sogovorniku. Slovenščino dojemajo kot čist, purističen jezik, z malo tujimi vplivi. Nekaterim se zdi slovenščina zahtevna zaradi skladnje in soglasniških sklopov, a jo kljub temu dojemajo kot bogastvo tega območja in je zato jezik, ki se ga je vredno naučiti. Sogovorniki izkazujejo pozitiven odnos do dvojezičnosti, iz obravnavanih odgovorov pa je zaznati izrazito nezadovoljstvo glede (ne)upoštevanja zakonskih določil o izvajanju dvojezičnosti, ki po besedah informantov ostaja samo na papirju, in obžalovanje zaradi splošnega upadanja sporazumevalne zmožnosti širše jezikovne skupnosti v italijanskem jeziku.

Pri pripadnikih INS etnično mešanih družin, ki so večinoma sočasno usvajali slovenski in italijanski jezik ali narečje, je jezikovni preplet še izrazitejši in tudi razlike v odnosu do kodov so težje določljive. Kljub odraščanju v večjezičnem okolju jih pet kot prvi jezik navaja italijanščino ali istrskobeneško narečje in ocenjujejo, da je njihova sporazumevalna zmožnost v slovenščini zato nižja, iz odgovorov drugih petih sogovornikov pa bi lahko sklepali, da je njihova zmožnost v obeh jezikih bolj ali manj izenačena. V zasebni sferi je izbira koda pri vseh odvisna od sogovornika, okolja in teme pogovora, v polformalnih in formalnih položajih v javni sferi prevladuje raba slovenskega jezika, pri tem pa samo en informant čuti, da zaradi vse nižje stopnje dvojezičnosti družbe nima druge izbire. Edina negativna plat dvojezičnosti, ki jo navajata dve sogovornici, je občutek, da je zaradi tega njuna kompetenca v obeh jezikih nižja, kot bi lahko bila, če bi odraščali v enojezičnem okolju, sicer pa vsi poudarjajo zlasti pozitivne lastnosti dvojezičnosti.

Tudi ko vprašanje odnosa do kodov repertoarja in dvojezičnosti obravnavamo z vidika etničnosti govorcev, lahko govorimo o le eni bistveni razliki, ki se kaže v njihovem občutenju slovenščine, sicer pa lahko za vse sogovornike ne glede na starost in etnično pripadnost sklepamo, da izkazujejo pozitiven odnos do posameznih kodov repertoarja in dvojezičnosti. Ker pa je pri tako majhnem številu udeležencev raziskave že znotraj vsake skupine pri delitvi po starosti in etničnosti težko najti skupne vzorce, je posploševanje nemogoče in neustrezno. Na oblikovanje odnosa do italijanščine, istrskobeneškega narečja in slovenščine bolj kot starost ali deklarirana pripadnost vplivajo izobrazba, življenjske izkušnje posameznika in tudi vzorci, ki jih govorci prevzemajo iz družinskega okolja – navsezadnje je odnos tudi to, česar se naučimo v procesu socializacije (Garrett, Coupland in Williams 2003, 4). Glede na to, da so se v pogovorih o jezikovni rabi in dvojezičnosti govorci vseh starosti pogosto dotaknili tudi povojnega izseljevanja prebivalcev italijanske narodnosti in problematičnih medetničnih odnosov, bi lahko domnevali, da se odnos do jezikov območja oblikuje tudi glede na to, kako močno so govorci sami ali njihovi bližnji občutili posledice političnih in družbenih sprememb po letu 1956.

10.5.3 Odnos pripadnikov INS do kodnega preklapljanja glede na starost

Po analizi opravljenih pogovorov lahko preglednico s profilom informantov iz uvoda poglavja za lažji pregled dopolnimo s podatki o rabi in odnosu do kodnega preklapljanja.

Preglednica 35: Profil sogovornikov in odnos do KP²⁷

Ime	Letnik	Narodnost	Družina		Izobrazba		KP	
			EM	EH	IT	SL	raba	odnos
Tania	1996	slovenska	X		SŠ		+	+
Claudia	1996	slovenska in italijanska	X		SŠ		+	+
Vasco	1990	državljan sveta	X		UNI		-	-
Alberto	1984	Istran	X		SŠ		-	-
Luigi	1982	Italijan	X		SŠ		+	+
Massimo	1981	Italijan	X		SŠ		+	+
Daniele	1977	Italijan, vezan na regijo		X			-	+
Lea	1975	Italijanka		X			+	+
Susanna	1975	italijanska in slovenska	X		UNI		-	-
Agata	1973	italijanska in slovenska, istrska		X	UNI, DR		+	+
Mara	1973	italijanska in slovenska	X		UNI	DR	+	+
Olivia	1973	italijanska		X	UNI		+	+
Valeria	1973	italijanska		X	UNI	OŠ	-	-
Loredana	1964	italijanska		X	UNI		-	-
Maria	1961	neopredeljena	X				+	+
Rita	1943	Italijanka		X	SŠ	UNI	+	+
Orietta	1941	Italijanka		X			-	+
Valentino	1939	neopredeljen	X				+	+

²⁷ KP – raba: + pomeni občasno ali pogosto pojavljanje KP; – pomeni redko ali nikoli; KP – odnos: znaka + in - označujeta pozitiven/nevtralen odnos oziroma negativen odnos.

Sorodne raziskave kodnega preklapljanja v drugih dvojezičnih skupnostih po svetu so najpogosteje pokazale, da je odnos do kodnega preklapljanja tudi generacijsko pogojen. Šabec (1995, 142) na primer za slovensko-ameriško izseljensko skupnost v Clevelandu ugotavlja, da prva povojna generacija kodnega preklapljanja večinoma ne odobrava, najstrpnejši pa so govorniki tretje predvojne generacije in druge povojne generacije. Izhajajoč iz ugotovitev, vezanih na druge večjezične jezikovne skupnosti po svetu, me je zanimalo, ali je tudi med pripadniki INS odnos do kodnega preklapljanja odvisen od starosti oziroma ali so mlajši govorniki, kakor je običajno v drugih jezikovnih skupnostih, strpnejši.

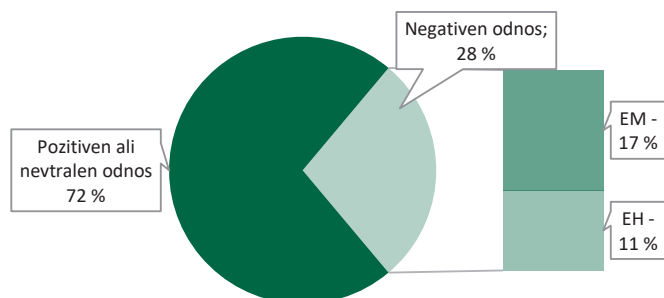
Štirje mlajši govorniki, ki ocenjujejo, da pogosto preklaplajo med italijanščino in slovenščino oziroma istrskobeneškim narečjem in slovenščino, ter menijo, da do kodnega preklapljanja prihaja v vseh govornih položajih, tako v javni kot tudi v zasebni sferi, izkazujejo veliko naklonjenost mešanemu govoru, ki mu pravijo »fritomisto« 'mešano cvrtje'; »una lingua tuta sua« 'samosvoj jezik'; »ste varianti nostre« 'te naše variante'; »misiansa« 'mešanica'; »italiondolo«. Rekli bi lahko, da v primeru kodnega preklapljanja, ki je pri teh govornikih povsem ponotranjeno, ne razločujejo med »našim« in »njihovim« (*welthey-code*), temveč je zanje kodno preklapljanje samo po sebi, v vseh oblikah, »naš« jezik (*»naš jezik, torej moj popolni jezik, jezik, ki ga resnično čutim, je jezik, ki ne obstaja«* – Claudia) bodisi na širši, skupnostni ravni (Massimo) bodisi v družinskem krogu (Luigi) ter med vrstniki (Tania, Claudia) in gre pri tem vedno za nezaznamovano jezikovno izbiro (prim. Myers-Scotton 1997). Popolnoma drugače pa jezikovno mešanje dojemata Alberto in Vasco, ki izkazujeta izrazito odklonilen odnos – kodno preklapljanje je pri obeh stigmatizirano, značilno za manj kompetentne govorce, običajno slovenske narodnosti.

Med govorniki srednje generacije, ki ocenjujejo, da preklaplajo redkeje ali občasno, lahko večini pripišemo pozitiven oziroma nevtralen odnos do kodnega preklapljanja (*»Je bogastvo in ne ovira.«* – Agata; *»Je obogatitev.«* – Mara), vendar lahko razumemo, da je po njihovo kodno preklapljanje primerno le v neformalnih govornih položajih (*»Naučiti se moraš razumeti, kdaj lahko mešaš in kdaj govoriš pravilno.«* – Agata). Dvema sogovornicama se zdi preklapljanje moteče (*»Če govoriš italijansko, govori italijansko, če govoriš slovensko, govori slovensko.«* – Susanna) in celo nedopustno, saj naj bi nakazovalo na nedovzetnost do lastne manjšinske kulture ter pasivno sprejemanje večinskega jezika in kulture (*»Meni se zdi grozno; sprevrtača, siromaši jezik.«* – Valeria).

Med govorniki starejše generacije le ena sogovornica ne odobrava »površnega, neutemeljenega« kodnega preklapljanja, saj je po njeno to izraz lenobe in nespoštovanja jezika, sogovornika ter sporočila (Loredana). Drugi so do jezikovnega mešanja strpnejši, kodno preklapljanje doživljajo celo kot pozitivno značilnost območja, ki jih zabava (Maria), mešana govorica pa je lahko tudi znamenje posameznikove odprtosti in zblizevanja med kulturama (Rita).

Ker v vseh treh starostnih skupinah prevladuje pozitivna naravnost do kodnega preklapljanja, ne moremo z gotovostjo trditi, da so mlajši govorci strpnejši, še zlasti ne zato ker sta med petimi govorci, ki kodnega preklapljanja ne odobravajo, tudi dva izmed najmlajših. Očitno pa je, da mlajši kodno preklapljanje dojemajo drugače – odobravanje in naklonjenost sta najizrazitejša pri štirih mlajših govorcih, ti mešano govorico, ki je rezultat preklapljanja, edini označijo za svoj jezik (prim. Gardner-Chloros 2010; Šabec 1995).

10.5.4 Odnos pripadnikov INS do kodnega preklapljanja glede na etnično pripadnost

Graf 10: Odnos do kodnega preklapljanja glede na etničnost

Od petih sogovornikov, ki kodno preklapljanje vsaj na načelni ravni zavračajo ali ga dopuščajo samo pod določenimi pogoji, sta dve sogovornici, ki se glede narodnosti opredelita za Italijanki in izhajata iz etnično homogenih družin, trije sogovorniki pa izhajajo iz etnično mešanih družin in izpričujejo mešano pripadnost (regionalno pripadnost, nadnacionalno pripadnost in dvojno pripadnost). Glede na izraženo bi lahko domnevali, da ti trije sogovorniki prvine italijanske, istrske in slovenske kulture pri sebi ločujejo, saj vsaki ustreza določen položaj in določeno okolje, ter da se njihova mešanost ne odraža v jezikovnem mešanju. Med trinajstimi pripadniki INS, ki kodno preklapljanje odobravajo ali imajo do njega nevtralen odnos, jih je sedem iz etnično mešanih družin – dva sogovornika sta glede narodne pripadnosti neopredeljena, dve sogovornici čutita dvojno oziroma mešano pripadnost, dva sogovornika pravita, da sta Italijana, ena sogovornica pa, da je Slovenka. Drugih pet respondentov izhaja iz etnično homogenih družin, od teh se tri opredelijo za Italijanke, dva pa izpričujeta (mešano) regionalno pripadnost.

Predvidevanja, da bodo etnično mešani pripadniki INS zaradi sočasnega usvajanja jezikov ter odraščanja v večjezičnem in večkulturnem družinskem okolju strpnejši ali bolj naklonjeni kodnemu preklapljanju od govorcev, ki izhajajo iz etnično homogenih družin in pri katerih lahko govorimo o zaporedni dvojezičnosti, so se torej po analizi vzorca izkazala za neutemeljena. Pokazalo se je še, da samo na podlagi izražene narodne/nadnarodne/mešane pripadnosti ni mogoče sklepati o odnosu govorcev do mešanja jezikov in kultur. Tudi Šabec (1995, 248) piše, da pri ugotavljanju pogostnosti pojavljanja ter odnosa do kodnega preklapljanja izražena narodnost ni bila statistično relevanten podatek.

11

Odnos do kodnega preklapljanja in dejanska jezikovna raba

Videli smo že, katere oblike preklapljanja prevladujejo glede na govorni položaj in stopnjo formalnosti, tako s strukturalnega kot s funkcijskega vidika. Na podlagi vsebinske analize intervjujev z osemnajstimi sogovorniki so bila predstavljena stališča pripadnikov INS, na podlagi katerih lahko sklepamo o njihovem odnosu do posameznih kodov repertoarja in kodnega preklapljanja. Ker pa lahko med odnosom, ki ga sogovorniki izkazujejo na deklarativni ravni, in dejanskim govornim obnašanjem opazimo neskladja (Garrett, Coupland in Williams 2003), bo v nadaljevanju poglavja predstavljeno, kako se pozitivna oziroma negativna naravnost do kodnega preklapljanja kaže v dejanski rabi pri posameznih govornicah. Nazadnje bo kodno preklapljanje obravnavano še v povezavi z odnosom govorcev do slovenščine, njihovo starostjo in etnično pripadnostjo.

Kodno preklapljanje je vsekakor odvisno od vrste zunajjezikovnih dejavnikov (gl. Poplack 1980; Alfonzetti 2005), med katere nedvomno sodi odnos do jezika. Tudi pri obravnavi kodnega preklapljanja med pripadniki INS se je pokazalo, da jezikovno rabo in s tem pojavljanje kodnega preklapljanja poleg drugih sociolingvističnih in pragmatičnih dejavnikov usmerjajo stališča, ki jih govorniki privzemajo do posameznih jezikov repertoarja, mešanega dvojezičnega govora in govorcev samih. Če torej vpliv odnosa do jezika na jezikovno obnašanje govorcev sprejmemo kot dejstvo in izhodišče, kar je pokazal že pregled literature (gl. Mikolič 2004; Berruto 2003; Dal Negro in Guerini 2007; Garrett, Coupland in Williams 2003; Skubic 2005a; 2005b), je za kvantitativno raziskavo, ki temelji na majhnem vzorcu, veliko bolj smiselno preveriti, *kako se odnos kaže v dejanski rabi oziroma ali izkazan odnos vpliva na tipologijo preklapljanja pri posameznih govornicah*.

Govornice, ki so se udeležile raziskave, so v zvezi s kodnim preklapljanjem izrazili tako pozitivna kot tudi nevtralna in negativna stališča. Med tistimi, ki izkazujejo pozitiven pogled na pojavljanje KP in nastajanje mešanih govorov, velja kodno preklapljanje za povsem ustrezno obliko neformalnega govora, ki jo nekateri že dojemajo kot kod, s katerim se najbolj identificirajo, in celo kot diskurzivno strategijo pri navezovanju stikov in določanju razmerij med govornicami. Situacija, ki jo opisuje Agata (tj. raba mešane govornice, da bi ugotovila, *kdo ji stoji nasproti* – zgled 115 v poglavju Analiza odnosa do jezika), je v popolnem nasprotju z Gumperzovimi predvidevanji, da dvojezični govorniki v pogovoru z drugimi dvojezičnimi govornicami ne preklaplajo, dokler ne izvejo dovolj o sogovornikovem izvoru in odnosu do jezikov (Gumperz 1982, 69).

Pri intervjuvancih, ki kodnega preklapljanja ne odobravajo, pa je videti, da KP povezujejo z določenimi družbenimi stigmami – govornice, ki neutemeljeno in nenadzorovano preklaplajo, naj bi izkazovali nižjo sporazumevalno zmožnost, brezbriznost, nespoštovanje jezikov in nelojalnost jeziku manjšinske skupnosti.

11.1 TIPOLOGIJA PREKLAPLJANJA GLEDE NA IZKAZAN ODNOS DO JEZIKOVNEGA MEŠANJA

11.1.1 Pozitivna naravnost ali nevtralen odnos

Poglejmo, kako se kodno preklapljanje pojavlja pri trinajstih govornic, ki v splošnem izkazujejo pozitiven oziroma nevtralen odnos do tega. Med njimi samo dva (Daniele, Orietta) ocenjujeta, da redko ali nikoli ne preklapljata, iz njunih odgovorov lahko razberemo, da se jima mešanje kodov zdi nemoteče, vendar ga pripisujeta mlajšim govornicem, ki niso dovolj pozorni na rabo jezika oziroma tistim z nižjo spoznavno zmožnostjo. Tudi v analiziranih vzorcih njunega govora je izrazito malo zgledov spontanega, tekočega kodnega preklapljanja med italijanščino in slovenščino. Ko preklapljata na povedni ravni, gre običajno za klasično kodno preklapljanje (gl. Myers-Scotton 1993), pri katerem sta osnovna koda izjave vedno italijanščina oziroma istrskobeneško narečje, v katero vključujeta posamezne slovenske besede ali besedne zveze (prim. *insertional codeswitching*, Winford 2003), ali pa gre za medstavčno KP, pri katerem prihaja do prehoda med kodoma natanko na stavčnih mejah.

- 1) **Zgledi kodnega preklapljanja pri Danieleju** (EH, Sr)²⁸ – pri redkih posamičnih enobesednih preklonih gre izključno za samostalniške besede, vezane na lokalno stvarnost in študij.

All' ((ustanova)) che c' è giù in **kidričeva** no?

Stiamo facendo le stesse cose' io le **ankete** le ho già fatte' lei pure' per cui
• • non ti preoccupare' che ha esperienza.

e me la ricordo ancora' • • che la prop/ professoressa mi ha detto' „**odpri vrata**“

- 2) **Zgledi kodnega preklapljanja pri Orietti** (EH, St) – pri posamičnih enobesednih preklonih gre izključno za polnopomenske besede in besedne zveze, vezane na lokalno stvarnost, javno upravo in poklic. Občasno preklaplja na nadpovedni ravni zaradi citiranja, določanja naslovnika in povzemanja sogovornikovega koda.

E:h perché go fato parte dela toponomastica' in comum' • • dopo dela / dele / dele • • ((tlesk)) dele varie insoma` dei / m: dei qua in **krajevna skupnost** d/ iero • • vice / vice` • presidente`

28 V oklepaju označujem govorcev etnični izvor (EH – etnično homogena družina; EM – etnično mešana družina) in starostno skupino (M – mlajši, Sr – srednja starostna skupina, St – starejši).

E quella volta • m stavo diventando la capó del ə: • • del **pláčilni promet**.

E se • • quella persona so che non la sa nianche una parola de italian' ghe dirò in sloven' **kako ste: • kako se počutite:** e cusì avanti no'

In veste kako je blo hecnó ne? • • **Cosa era interessante` no?**

Tudi pri govorcih, ki so med intervjuvanjem izrazili odobravoč odnos do kodnega preklapljanja in ocenjujejo, da preklaplja le občasno, v neformalnih okoliščinah, prevladuje (tako v polformalnem kot neformalnem govornem položaju) klasično kodno preklapljanje.

- 3) **Zgledi kodnega preklapljanja pri Mari** (EM, Sr) – v polformalnem govornem položaju preklopi le dvakrat, v pogovoru s prijateljicama pa preklaplja veliko pogosteje, kar sovпада z govorkino oceno rabe jezika. Pri enobesednih prekloppih gre za polnopomenske besede.

Am: diciamo che • comunque in un territorio' come il nostro del litorale' sai che si usa' poco:: ə:: **dvojina`** no' la gente quando lo parla' lo usa poco.

No no' sono già venuti a farmi interviste` già solo per il fatto' che al secondo giro` ho avuto i gemeli' quindi **kako je življenje z dvojčki`**

La me ga fato véderla sul grafico' • • e che quindi` forsí che se s/ se mi son d' acordo' che cosa che penso' se ((vdih)) andassi a far un controllo' su all' **endokrinološka`** alla **pediatricna klinika`** ((vdih)) e::: che là dopo` e che ghe farà un pre/ m:: prelievo: ` ormonale'

Me lasci` • • all' **autobusna`** e:: basta.

- 4) **Zgledi kodnega preklapljanja pri Agati** (EH, Sr) – pogosteje preklaplja tudi v polformalnem govornem položaju, pri tem gre večinoma za enobesedne preklope samostalniških in pridevniških besed ter medstavčno preklapljanje v funkciji prenesenega govora. V neformalnem govornem položaju je preklapljanje še izrazitejšé. Govor zaznamuje pogosta raba mešanih samostalniških in glagolskih sintagem.

ma kje si živela ti` **scusa`** do / do včeraj?

ma ci son questi termini: `((0,9s)) **strokovni`** di::: quando vai nel comune ` che non:: /

Il dialetto mi viene adesso' dopo la **puberteta`** cosí' quando facevi un po' il **frajer`** inizi a parlare in dialetto' tra amici.

No l' išpektor ga fato un' **izjava`** • • ə:: che • • giustamente` la casa se pericolante'

Niente` ormai' il furgone se ga rotto' • la **šipa** non se neanche più nera: • adesso non pedemo far più niente.

No questa è • salsa messicana **pekoča**.

((ime))` speta `n attimo` •• Che lui vol` • che facciamo **naročit!**

me ga dito il paron de casa` de questa casa qua` ga dito` „((ime)) **nikoli:** •••
ne rušit hišo ••• se no te ga gja` •• il progetto de •• ricostruzione aprovalo.“

- 5) **Zgledi kodnega preklapljanja pri Olivii** (EH, Sr) – v polformalnem govornem položaju so zabeleženi le posamični enobesedni preklopi polnopomenskih besed in nadpovedno kodno preklapljanje ob spremembi naslovnika. V neformalnem govornem položaju je kodno preklapljanje intenzivnejše. Pri enobesednih preklapih gre za polnopomenske besede.

Non li noto` sai perchè` perché ti dico` la mia grammatica è abbastanza scarsa` per cui anche se tipo` non c` è una **đvojina** non c` è una **sklanjatev** ••• ca/ capisco cosa la persona voglia dire` e per cui non / non mi viene né voglia di correggerla` né / capisco e basta` e la mi fermo.

Tuti sti •• m:a`/ ste macchinine tapezzade di gijornali` ••• mi che la / co la bocca averta` veramente proprio da **kmetica** go dito „Ma mama mia.“
Je li to moguće. ••• **Ne moreš da verjameš.**

Un pochetin ga un odore` pero še il **pisoar** per i omini` così da parte ••• e še anche la / la tazza` no?

Cè še / še` nel senso` ((ime)) fazo` „**ti js ti ne morem tako opisar` js ne bom rekla` da to je naj/ •• n/ nočem rečt da je to najpomembnejše v življenju ne?**“

- 6) **Zgledi kodnega preklapljanja pri Lei** (EH, Sr) – v polformalnem govornem položaju je zgledov KP malo, v neformalni komunikaciji je preklapljanje intenzivnejše. Med enobesednimi preklapi so zabeležene tako polnopomenske kot funkcijske besede.

Due parole in sloveno` **in** due in italiano.

„**Kolko je ura?**“ e mi ə: in italiano sempre.

Questo sempre... ((smeh)) ***To vedno debatiramo ja***. ((smeh))

No ma veramente` certe cose:: •• il senso` lui dice che il •• **bistvo**` no` proprio lə: / del film` cam/ può cambiare.

Si sí` perché era` tanta` / **ful** la fanno pubblicità`

Son quei: **fore` ə::** ••• **kao bosanske`** no?

In **trafika`** ga. Che savemo.

- 7) **Zgledi kodnega preklapljanja pri Riti** (EH, St) – v govoru v polformalnem govornem položaju je zabeleženih le šest zgledov spontanih preklapov besed

oziroma besednih zvez. V večini primerov je pri govorki preklapljanje zaznamovano. Preklapljanje je bilo pri sogovornici intenzivnejše med sproščenim klepetom pred intervjujem in po njem, žal pa teh pogovorov ni želela posneti. Nekaj primerov sem med pogovorom zapisala v beležko (npr. »*quando non voglio che [i nipoti] capiscano cosa dico **govorim po slovensko***«, prim. skrivnostne psevdodizposojenke (Filipi 1995) in »*anche la bira piccola è una **taljančka***«).

Per lavoro ero costretta` leggevo i testi` ero costretta` • a essere` • direste in sloveno` **na tekočem**. Eccola` vidi? • Questo mi viene bene` la frase in sloveno adesso. • • E invece adesso non son più` • **na tekočem**.

Chiaramente se devo parlare in pubblico e parlare apertamente mi farei dei problemi. • • • Quella volta non posso: ((1 2s)) **glumarit**.

Fie/ fierá` è una parola troppo pesante` per me. Sono contenta. • • Fiera vuol dire` esser **ponosna**. • • • **Ponosna** no` perché le so male. ((smeh))

Tudi pri dveh starejših govorcih, ki sta ocenila, da je njuna sporazumevalna zmožnost v italijanščini in slovenščini povsem enakovredna, in menita, da pogosto preklapljata, sta pri KP na povedni ravni osnovna koda italijanščina oziroma istrskobeneško narečje, v katera vključujeta slovenske polnopomenske besede.

- 8) **Zgledi kodnega preklapljanja pri Marii** (EM, St) – zabeležene so vse oblike KP razen enobesednih preklopov funkcijskih besed.

Sento quando non va qualcosa. • • Non mi suona bene` ecco` anche ieri facevamo ((1,3s)) con la mia **kolegica slavistka**` di scuola` facevamo: • • • **• lektorirat**` una: / una: **disposizione** di una tesi di laurea` • • e: / ((1,6s)) e anche quello che lei non vedé` pur essendo slovena e **slavistka**` • • io sento. Non ... • • • Capisci io propio le dico` „non mi suona bene.“ „((ime)) **dejva pogledat` ker to mi ne m/ • • • mi ne zveni v redu.**“ • • • **In če mi ni zveni v redu**` vuol dire che c'è qualche **sklon**` che non va bene` no?

- 9) **Zgledi kodnega preklapljanja pri Valentinu** (EM, St) – veliko število enobesednih preklopov (samostalniških in pridevniških besed) in medstavčnega kodnega preklapljanja. Na nekaj mestih je med klepetom in med intervjuvanjem preklapil v slovenščino in tako tudi nadaljeval, dokler mu nisem spet postavila vprašanja v italijanščini.

A lubiana` ə::: • tuti sanno che io sono dela **primorska** no` che sono qui di litorale no?

Questo è: / è: in di / quel` perché ho fato anche du anni di militare` • • du ani di militare vuol dire tanto` mi sono` • • mi andavo coi dalmeti` andavo coi` • • coi **šiptarji**` • • • no? • • • E::: ə::: / e isoma` stavo bene con tuti.

Non se parlava mai a piran sloveno no? ••• Però ogi:: ə ogi come ogi „u: **mi smo že tu tisočletja.**“ ((neraz.)) te capisci?

E dopo vien uno el ga dito ` „**js sn pravi pirančan • prosim če mi date še en pol kile**“ ne` ••• Come. ••• Ma ə::: mi go dito „ma / ma dove“ **in/ pu italijansko né ker če je on pravi pirančan ə ə o ne?** „Ma de dove še lei.“
••• No? ••• „**Kaj ste reku?**“ ••• **Js sm že razumu.** Go dito „**sm že *razumu:*** nate tu k/ **pol kile imate in nasvidenje` čau`**“ ••• **recimo ne?** •••

Štirje mlajši govorniki, ki med vsemi izkazujejo največjo naklonjenost mešanemu govoru, se prehodov med kodi v lastnem govoru običajno ne zavedajo in mešano govorico dojemajo kot samosvoj jezik; pri njih se pojavljata tako klasično kot sestavljeno kodno preklapljanje (Myers-Scotton 1993; prim. *alternational CS*, Winford 2003), pri katerem je osnovni jezik dvojezične izjave težje določljiv, saj govorniki posegajo po funkcijskih besedah (*system morphemes*, Myers-Scotton 1993) in polnopomenskih besedah (*content morphemes*, Myers-Scotton 1993) različnih kodov. Sestavljeno preklapljanje se pojavlja redkeje in samo v neformalnih govornih položajih. Za vse štiri govornike je značilna pogosta raba slovenskih členkov, medmetov in vulgarizmov (pogosto v vlogi jačiteljev). Poleg tega je v njihovem govoru zabeleženih več zgledov preklapljanja in prevzemanja iz drugih tujih jezikov (»**Luza:::**« < angl. *loser*; »**Da fak?**« < angl. (*what the fuck*); »Razumes` •• mei je to **bulšit**« < angl. *bullshit*; »Zihr se najde kšn' ki je:` •• **oupen majnded**« < angl. *open minded*; »In ••• **dok** tega ne bojo razumeli:: je vse za **džabe.**«; < hrv. *dok; džaba*; »da ni kšn **ludžak`** ne?« < hrv. *lud, ludak*), in popačenk slengizmov (»**Šteke:::**« < slov. pogovorno *štekaš*; »žurka do džadža« < hrv./srb. *do jaja*).

10) Zgledi kodnega preklapljanja pri Tanii (EM, M)

Ma dejansko` ha sempre` le stesé **profilne`** soló / quel` tute **mutne.**

Ma sej po moje` se sei **počen`** sta roba` ...

Questo è **dejansko** scienza o: ...

Comunque ((ime)) solo che sai` facciamo ə **snemat.** [...] Per ə::: **neka** tipa` ... [...] Non so` **neka** tesi / •• una tesi di laurea` eco.

perché una nostra amica` sbaglia:: tuto il tempo` ((2,7s)) però io ho un po` •• non perso la voglia` però ((smeh)) ••• ho fatto ***obupat***.

((smeh)) Questo si` ***dejansko***.

come i:` **zamejci`** a triesté •• loro fano uguale` solo •• il contrario` • di noi.

11) Zgledi kodnega preklapljanja pri Claudii (EM, M)

Pravzaprav loro hanno il dovere.

non so nessuna lingua perfettamenteé` no` Cioè perfetamenté` insoma quello tipo` • **res** •• no?

Non so **pač** l'italiano mi ha un'altra melodia` e allora se dev' eseré 'n so` un qualcosa di •• teneró` come hai detto tú o ə:: **pač** sai l'italiano è tanto più` ••• armonioso.

Pač a me 'sta roba mi è rimasta **ful** impressa` infatti` • più volte` la dico.

Pizda valda avevo` **stari**.

((Ime)) va col suo **očim** a lucija` non so cosa` •• e la sua sorellá anche **kaó** •• **spredaj** **kaó** •• e chidede` „**ma poznaš** ((ime))“.

Io non so cosa faccio **kr neki** tu. ••• Io non so **sploh** cos/

12) Zgledi kodnega preklapljanja pri Luigiju (EM, M)

Solo comunque se **divje baje** no?

Še tipo **cestak** **né un motor**.

ti / ti te farà •• **kratke relacije** • con ela.

(Speta) questo qua se quella con la maschera` no? ••• **Isti kurac samo** fa schifo.

Seicentozinquanta euro gaveva. •• E doperado **pazi**.

Ti interessa` tra settimana co lavoro` o di **vikend** co son libero.

Noi parlemo lo sloven` qua nostro` no? ((1,3s)) Del ə:: dela **primorska**.

((neraz.)) **ma valda** che se giusto.

13) Zgledi kodnega preklapljanja pri Massimu (EM, M)

Guarda` **ce be ef** te la ga nejked` e::: que/ **spet** col turing **kao** no?

S:e te la struchi se no: diši che **ni neki** **ma ki** strucar mi piási **ful**!

L' unica se ciogo` è il blek uido` •• **oziroma** il ə: ((2,9s)) blek uidou` / hodna blek uidou` •• šadou` **kao** blek uidou` però` / ((1,5s)) però ga zinqantadue cavaí

Non še: **vodno hlajen** •• znači • neke ful hude razdalje odpadno.

Ma smo dve ure leti` •• **fra tí** in mi sami polé **altroché** maš za prepisovat.

Sì • sì **v bistvu** sì.

Anche per dirte` se è una roba che rendi` **bolj**/ meio` in una lingua`

Anche suçedi` perché • scuša co me intrometo` • se siamo in una gru/ in una **klapa** noi ••• dišemo mi e lu / mi e lu sempre` in •• dialeto. Non esisti altro. ••• Con ti parleremo in sloven` fra trenta secondi.

11.1.2 Odklonilni odnos

Pri petih sogovornikih, ki izkazujejo odklonilen odnos do kodnega preklapljanja, ni opaziti večjih neskladnosti med izrečenim in dejansko rabo. Kljub temu da kodno preklapljanje dojemajo kot motečo, nepravilno ali neustrezno rabo jezika, namreč vsi ocenjujejo, da občasno, pod določenimi pogoji, tudi sami preklaplajo. Tako, na primer, v korpusu govorjenih besedil, ki sem jih pridobila z intervjuvanjem, za Alberta ne najdemo niti enega zgleda spontanega preklapljanja med italijanščino in slovenščino na povedni ravni, v korpusu govorjenih besedil v neformalnem govornem položaju je takih zgledov zgolj dvanajst, pri vseh dvanajstih pa gre za klasično kodno preklapljanje. Približno toliko je tudi preklpov v angleški jezik.

1) Zgledi kodnega preklapljanja pri Albertu (EM, M)

A ecco perché ha la nuova **profilna**. ((smeh)) **grls' ajm bek!**

e poi' e poi tipo` d/ devi stare lí' e guardaré' tipo dieci minuti di filmato' lui che ti „**ne ne' ma čakí' čakí' zdej bo zdej bo zdej**“.

O! • Grazie' • • che / che vai coi **rolerji'** con la maglietta.

Se è pieno di gente che: ə: pensano: di::: / • • • di trovare' **kao'** il sistema vincente: ma • • • come diceva mio zio' • • che lavorava in casinó' • • „ragazí' non andate mai in un casinó' perché il banco` vince` • • sempre.“

Tudi pri Vascu, ki meni, da je kodno preklapljanje »neposlušljivo« in da kaže na »napačen razvoj jezika«, je zabeleženih zanemarljivo malo zgledov kodnega preklapljanja (le dva na povedni ravni in eden na nadpovedni ravni, ob spremembi naslovnika). Poudariti je treba, da je bil Vasco med vsemi sogovorniki najbolj redkobeseden, ne samo med intervjuvanjem, temveč tudi med zasebnim klepetom z bratrancem.

2) Zgledi kodnega preklapljanja pri Vascu (EM, M)

Detesto sinceramente::: ` • • ə ((neraz.)) cos' era **sklanjanje?**

Cioè • • • e infatti così mi insegnate` • • in sloveno` • • • **več ki znaš' boljši je?**

Susanna, univerzitetno izobražena jezikoslovka, ki pravi, da rada ohranja posamezne jezikovne sisteme med seboj ločene in da jo neutemeljeno mešanje kodov jezi, a ga kljub temu do neke mere tudi pri sebi dopušča, ko gre za neformalni govor, je med intervjuvanjem devetkrat preklpila med italijanščino in slovenščino. Pri tem je šlo za posamezne samostalniške preklope oziroma za nadpovedno preklapljanje v funkciji prenesenega govora. Tudi v korpusu govorjenih besedil v

neformalnem govornem položaju je pri njej zabeleženih le sedem zgledov preklapljanja na povedni ravni in devetnajst zgledov preklapljanja na nadpovedni ravni zaradi določanja naslovnika. V vseh primerih kodnega preklapljanja na povedni ravni gre za klasično kodno preklapljanje.

3) Zgledi kodnega preklapljanja pri Susanni (EM, Sr)

Ho detto ma bé • mettetemi` • non so` **anglist!** • • • No? No! Perché hai troppi esami. • Per esser solo **anglist**. Allora • mettetemi **profesor`** o almeno` / ciùè almeno un titolo` no? • • No: perché hai tropro pochi esami.

„Si lei ha imparato la materia` e: in / in Italia` e come insegnarla` in Slovenia.“
• • • „E allora?“ • • „**Ni združljivo.**“ Ma anda::te a quel paese` cioè scusami.

To je blo **propio a sorpresa`** ki ne veš kaj / kaj bo.

Se te vadi dal • **kongresni trg`** • • • verso:: **tromostovje.** • • **Hvala.**
(natakarju)

Med govorniki, ki so izkazali izrazito odklonilen odnos do kodnega preklapljanja, izstopa Valeria, ki strogo obsoja predvsem nastajanje hibridnih struktur in oblikoskladensko prilagajanje enega jezika drugemu v mešanih govoricah (*»[to] je izkrivljanje jezika«*). V njenem govoru v polformalnem in formalnem govornem položaju je zabeleženih devetnajst enobesednih preklapov v slovenščino ter en sam zgled KP na nadpovedni ravni.

4) Zgledi kodnega preklapljanja pri Valerii (EH, Sr)

Mi hanno detto` che ho un:: sloveno` • • **srednješolski.**

Adesso ho scritto` / ho mandato` al • ministero` • • • per` / per per / • • •
za starševske. • •

Se vai a lubiana` ti guardano come se fossi un contadino` perché parli` • •
no` lo sloveno qua` della **primorska`** del **obala.**

Poi ho fatto presso la` ((1,4s)) m:: co/ quella:: m biblioteca. • • Di solven/
no! • • • n: C' è il **nuk`** e c' è • • **slovanska?** • • È possibile? • • **Einsepel-**
lerjeva` • **ulica.**

Pri Loredani, ki je po izobrazbi jezikoslovka in neutemeljeno kodno preklapljanje na povedni ravni dojema kot pomanjkanje spoštovanja do jezika, sogovornika in sporočila, je v treh govornih položajih zabeleženih le nekaj enobesednih, najpogosteje samostalniških preklapov, sicer pogosteje prihaja do prehodov med stavki. Med zabeleženimi zgledi preklapljanja v njenem govoru je največ preklapljanja na nadpovedni ravni. Jasno je, da je to govorka z visoko (usmerjeno) jezikovno zavestjo, saj med njeno dejansko rabo jezika, ki jo lahko opazujemo v korpusu, in metajezikovno razlago ni opaziti nobenih neskladij.

5) **Zgledi kodnega preklapljanja pri Loredani** (EH, St)

Certo ə: **izjema** sì eccezione.

Čaki ne ne` **no sto pensando` alla / alla vocale` no?**

Sempre di questo: br: i/ m: ingegneria civile` **gradbeništvo`** sarebbé e dopo ha fatto anche la facoltà.

E quando ti davano questi` / questi libri da legerè anche l/ **domače branje`**
•••così detto` no?

Trovi` non so` questa / questa forma di / di / di: m:: ••• di:: ••• cadenza triestina` ••• in quelli che sono gli sloveni di triesté` **ki govoriyo` malo bolj tako: in potem oni` začnejo` a ne / e / ə** si ride` no? ••• Oppure::: ••• quelli di qua` **ki govoriyo malo slovensko:** g/ ••• si capisci che *te/ te/ ... ((smeh)) Per carità` a livello proprio umoristico` no?

Perché tu credi che io l' abbia imparato? ((smeh)) ((smeh)) Ecco. Cosa ti è sembrato? **Knjižno?** Come dice ə::: ... ((ime)) mi ha detto una volta. Dice ••• „((ime))“ lui no a me. ••• „**Vi imate božji` dar`**“ ••• all' epoca mi / ci davamo del lei ancora` ••• **“komunikacije.”** ••• Io. ••• Lui che è un: ••• premio preširen no. Io ••• sì.

Govorci, ki izkazujejo negativen odnos do mešanega govora, praviloma ne uporabljajo oblik kodnega preklapljanja, zaradi katerih bi lahko dvojezično izjavo imeli za slovnično nepravilno ali slogovno neustrezno. K takim strukturam sodi, na primer, dvojezična glagolska zveza (*fare* + sl. nedoločnik), ki jo Alberto navaja kot zgled neprimerne formulacije:

Alberto S/ s/ se vai/ non so se vai:: / ••• se esci da scuola` senti gente che parla: in un italioendo che: ...

Vasco Che neanche non è italiano` dai siam sinceri.

Alberto Sì sì. Andiamo / andem in:: / non so: andiamo a farci::: / ••• tipo a vado farmi **kupit`** un sendvič.

Vasco ((neraz.)) non ho mai usato una cosa del genere. Non esiste` no.

Tudi pri drugih govorcih, ki ne odobravajo KP, omemba mešane glagolske strukture izzove burne reakcije, Susanna pa dopušča tudi rabo mešanih glagolskih struktur, če gre za neformalno rabo:

Loredana Se tu vieni bombardato costantemente da irregolatezze o sregolatezze errori eccetera • sarai portato a farli anche tu no?
Če te nenehno bombardirajo z nepravilnostmi in napakami itd., jih boš tudi sam delal, kajne?

JUK Alcuni mi hanno detto: / alcune di queste persone con cui ho fatto le interviste` che` sì sì loro fanno **mešat.**

JUK *Nekateri so mi povedali / nekatere izmed oseb, ki sem jih intervjuvala, so rekly, da mešajo.*

Loredana A:h fanno *mešat` vedi*? ((smeh))
Mešajo, vidiš?

JUK Dicono / ho sentito molti esempi in queste interviste ••• di modi di dire: •• diciamo di questi modi •• di mescolare ••• ad esempio non so •• „andiamo / andiamo a ciorse una pijača“ e così via.
Pravijo / v intervjujih sem slišala več primerov ... take rabe, takega mešanja. Npr. »andiamo / andiamo a ciorse una pijača« in tako dalje.

Valeria No io no no. Non sentirai mai da me una roba cusì. ••• Tipo: sostantivo sloveno oggettivato no.
Ne, jaz ne, ne. Od mene nikoli ne boš slišala kaj takega. Na primer slovenski samostalnik kot predmet stavka.

JUK Si:: oppure / oppure con un ausi/ e invece di un ausiliare si fà: far e poi nedoločnik.
Ja, ali pa s pomožnim / namesto pomožnega glagola se uporabi fare in za njim [slovenski] nedoločnik.

Valeria No no. No: no •• no. Se lo sento rabbrivisco. M: no no. Non esiste proprio.
Ne ne ne. Če to slišim, me zmrazi. Ne, ne. Nikakor.

JUK Ho avuto amici` che hanno frequentato la scuola italiana` ••• e uno mi diceva sempre` „andiamo a far giocat nogomet“.
Imela sem prijatelje, ki so obiskovali italijansko šolo in eden je vedno govoril »andiamo a far giocat nogomet« (gremo igrat nogomet).

Susanna **Giocat nogomet`** si` devo far` **bremzat`** ...

JUK Lo fanno ancora?
Ali še to počnejo?

Susanna *Lo facciamo ancora.* ((smeh))
Še vedno to počnemo.

JUK Lo fate? ((smeh)) Anche tu:? •••
Počnete? Tudi ti?

Susanna Lo facciamo ancora. •• Chi piú` chi meno` ma lo facciamo ancora. ((1, 1s)) Sì. •• Ripeto. Lavorandó / avendo questo ruolo in questa scuola` devo stare attenta. •• No` a come mi esprimo. Però` ripeto • quando sono rilassata` che son magari tra amici` no` che parlano in italiano` tranquillamenté` succedé` che devo far` **bremzat`** devo far` ((smeh)) col` cose del genere.
Še vedno to počnemo. Eni bolj, drugi manj, a še vedno to počnemo. Ja. Ponavljam. Ker delam na šoli, moram biti pozorna na to, kako se izražam. A ponavljam, ko sem sproščena, med prijatelji, ki govorijo italijansko, se mirno lahko zgodi, da rečem »devo far` bremzat` devo far`« in podobno.

V splošnem je mogoče zaključiti, da so izražena stališča ter poročanja o jezikovni rabi in navadah govorcev v veliki meri skladna z dejansko jezikovno rabo v komunikacijskih situacijah, ki so bile zajete v korpus. Videli smo, da se večini sogovornikov zdi kodno preklapljanje v neformalnem govornem položaju običajno povsem spontano, nenamerno početje. Kljub temu da se govorci posameznih prehodov iz koda v kod v eni sami izjavi pogosto ne zavedajo, če na to niso posebno pozorni – kot na primer med intervjuvanjem, ko je bilo zaradi eksplicitnih vprašanj o jeziku preklapljanje posebej zaznamovano s komentarjem, smehom in premori – znajo precej natančno opisati, kdaj (tj. v katerih situacijah, s kom in v katerih govornih položajih) in kako se KP pojavlja v njihovem govoru.

11.2 TIPOLOGIJA PREKLAPLJANJA GLEDE NA ODNOS DO SLOVENŠČINE, TIP DVOJEŽIČNOSTI, STAROST IN ETNIČNO PRIPADNOST

Za pet sogovornikov (Daniele, Susanna, Valeria, Loredana, Orietta), ki kot prvi jezik navajajo italijanščino in menijo, da je njihova sporazumevalna zmožnost v slovenskem jeziku nizka ter slovenščino dojemajo kot *they-code*, so značilni posamezni enobesedni preklopi in kodno preklapljanje na nadpovedni ravni. Pri enobesednih preklapljanjih gre običajno za izrazje, vezano na slovensko kulturo, lokalno oziroma širšo slovensko stvarnost, poklic, šolanje in izobrazbo, ter za izrazje, vezano na javno upravo. Po drugi strani pa tudi nekaj sogovornic iz etnično homogenih družin (Lea, Agata, Olivia, Rita), ki so ravno tako zaporedno dvojezične, preklaplja pogosteje, in čeprav gre še vedno za oblike klasičnega kodnega preklapljanja, preklapljeni segmenti niso nujno vezani samo na lokalno stvarnost ali specifične tematike.

Ko je jezikovni stik najintenzivnejši, kot se dogaja pri tistih sogovornikih iz etnično mešanih družin, ki ocenjujejo, da je njihova sporazumevalna zmožnost v slovenščini in italijanščini na pogovorni ravni bolj ali manj izenačena in da sta jezika enakovredna tudi glede rabe v zasebni in javni sferi, jezikovnih omejitev preklapljanja praktično ni (prim. *borrowing scale*, Thomason 2001), pojavljanje kodnega preklapljanja pa lahko seveda omejujejo drugi dejavniki, predvsem govorni položaj, soudeleženci in (negativen) odnos do kodnega preklapljanja. Če bi se naslonili izključno na pričanja govorcev, bi lahko zaključili, da je kodno preklapljanje intenzivnejše med udeleženci raziskave, ki izhajajo iz etnično mešanih družin, vendar pa na vzorcu govorenih besedil v polformalnem govornem položaju, v katerem je zajet govor vseh udeležencev v isti komunikacijski situaciji, tega ni mogoče ne potrditi ne ovreči.²⁹

²⁹ V polformalnem govornem položaju je sicer razmerje zgledov KP na povedni ravni pri pripadnikih iz etnično homogenih in etnično mešanih družin 40 : 60 %. Če upoštevamo, da so intervjuji različno dolgi in da posamezni govorci preklaplajo veliko pogosteje kot drugi, ta podatek ni dovolj relevanten.

Tipološko je kodno preklapljanje med pripadniki INS zagotovo vezano tudi na starost govorcev. Med govorcami starejše in srednje generacije ni opaziti razlik, saj pripadniki obeh starostnih skupin uporabljajo enake oblike kodnega preklapljanja. Ko v govoru pripadnikov starejše in srednje generacije prihaja do prekopov na ravni besede ali besedne zveze, so to običajno posamezni »otoki« v pretežno italijanskem ali istrskobeneškem govoru (ena izjava – en prekop na ravni besede ali besedne zveze). Med zabeleženimi enobesednimi preklopi so slovenski členki redkost,³⁰ prav tako pa je malo slovenskih medmetov (v smislu konverzijske funkcije) oziroma vrinjenih prekopov.

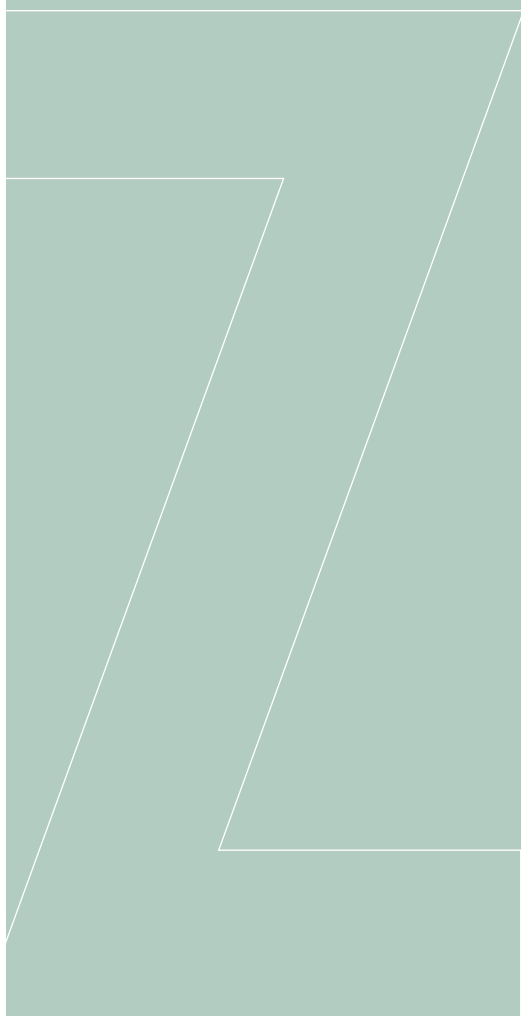
Povsem drugače je pri štirih mlajših govoricah, pri katerih je kodno preklapljanje temeljna značilnost njim lastne govornice. Za *italiondolo*, kakor najmlajši sogovornici pravita mešani italijansko-slovenski govornici s primesmi angleških in hrvaških prvin, s katero se identificirata, je značilno izrazito pogosto klasično in sestavljeno kodno preklapljanje na povedni ravni in večje število prekopov v eni sami izjavi.

Glede na to, da je kodno preklapljanje v različnih oblikah in funkcijah prisotno v govoru prav vseh udeležencev raziskave, da so enake oblike prekopov in sorodne oblike mešanih (italijansko-slovenskih ali italijansko-hrvaških) sintagem opisane tudi v obsežnejših raziskavah dvojezičnega govora pripadnikov INS v Istri (Altin in Oretti 2003, 67–72; Milani-Kruljac 2003, 182–273; Filipi 1995; Baloh 2003), je jasno, da je kodno preklapljanje ena vidnejših lastnosti sociolekta(-ov) obravnavane govorne skupnosti. Razlike v dojetju dvojezičnega govora in tipološke razlike kodnega preklapljanja med starostnimi skupinami so očitne, a tudi pričakovane – starost je namreč »pomemben dejavnik pri družbeni razplatenosti jezika« (Skubic 2005a, 174). Razhajanja med skupino mlajših govorcev na eni ter starejšo in srednjo starostno skupino na drugi strani bi tako lahko umestili v Skubičev okvir *sociolektov starostnih skupin*. Pri mlajših pripadnikih INS gre pri mešani govornici za sociolekt, ki se oblikuje v fazi odraščanja, ko »generacijske skupine formirajo lastne jezike, ki so izrazito ekscesne narave« (Skubic 2005a, 175), pri pripadnikih INS srednje in starejše starostne skupine pa gre za sociolekt, ki se oblikuje v fazi odraslosti, ko se »[a]lternativni, ekscesni sociolekt [...] začne umikati, ohranja se le fragmentarno in ob posebnih priložnostih; nadomešča ga neekscesni sociolekt« (Skubic 2005a, 176).

³⁰ Izjema je Lea, ki ima moža slovenske narodnosti in hčerko v poznih najstniških letih, s katero po lastni oceni govori tudi mešano. To, da v njenem govoru beležimo oblike kodnega preklapljanja, ki so značilnejše za govorce mlajše generacije, lahko pripišemo medgeneracijskemu prenosu.

12

Zaključek

12.1 DOSEŽENI CILJI

S poglobljeno raziskavo kodnega preklapljanja in odnosa do njega med pripadniki italijanske narodne skupnosti v slovenski Istri so bili po pregledu relevantnih del s področja jezikov v stiku, etničnih študij in identitetnih študij ter na podlagi namensko izdelanega korpusa spontanega govora in analize intervjujev doseženi vsi trije temeljni cilji, in sicer:

1. opazovati pojavljanje kodnega preklapljanja v govoru pripadnikov INS v slovenski Istri glede na govorni položaj, starost in etnično pripadnost govorcev;
2. določiti tipologijo kodnega preklapljanja v govoru pripadnikov INS v slovenski Istri s strukturalnega in funkcijskega vidika;
3. raziskati odnos obravnave jezikovne skupnosti do posameznih kodov jezikovnega repertoarja in kodnega preklapljanja.

Da bi lahko opravila primerjavo, kako se kodno preklapljanje pri pripadnikih INS pojavlja v različnih govornih položajih, in ugotovila, kako okoliščine vplivajo na tipologijo kodnega preklapljanja, sem pridobila posnetke govora v različnih komunikacijskih situacijah. V želji po čim avtentičnejših posnetkih spontanega govora ter v izogib vplivom prisotnosti raziskovalca in teme raziskave na govorno obnašanje udeleženca, sem v raziskavo vključila tudi aktivne informante, pripadnike INS, ki so samostojno posneli svoje interakcije v zasebnih, neformalnih govornih položajih. K sodelovanju sem povabila osemnajst pripadnikov INS, ki so po starosti razdeljeni v tri skupine, in sicer med mlajše prištevam tiste, ki so rojeni po letu 1980, v srednjo generacijo so uvrščeni govorci, rojeni med letoma 1965 in 1979, v starejšo pa tisti, ki so bili rojeni pred letom 1965. Osem sogovornikov izvira iz etnično homogenih družin, od teh se dva opredeljujeta za Istrana, šest za Italijane; preostalih deset govorcev je etnično mešanega izvora – dva se opredelita za Italijana, en za Istrana, ena za Slovenko, tri izpričujejo dvojno pripadnost, en nadnarodno pripadnost, dva pa sta neopredeljena.

Pridobljeno zvočno gradivo sem zapisala s prilagojenim pogovornim slovenskim in italijanskim ortografskim zapisom. Govorjena besedila sem nato glede na stopnjo formalnosti zbrala v tri korpusa. Gradivo sem transkribirala in uredila s prostodostopnim programom za obdelavo govorenega jezika EXMARaLDA (Schmidt in Wörner 2014).

Jezikovna in funkcijska analiza govornih besedil je pokazala, da je spontano kodno preklapljanje najizrazitejše v neformalnih govornih položajih, v katerih prevladuje kodno preklapljanje na povedni ravni (62 % KP na ravni besede ali

besedne zveze, 8 % KP na povedni ravni, 30 % KP na nadpovedni ravni), zaradi številnih preklpov na povedni ravni pa pogosto ni mogoče vnaprej določiti osnovnega koda dvojezične izjave oziroma smeri preklapljanja. Pri izrazito mešanih izjavah, ki se zdijo na pogled povsem simetrične, lahko šele z natančno razčlenitvijo oblikoskladenjskih lastnosti KP ugotovimo, na kakšen način se prvine enega koda prilagajajo pravilom drugega, in nato na podlagi prepoznanih prilagoditev določimo osnovni kod.

V govorjenih besedilih v polformalnem govornem položaju je pri vseh govorcih osnovni kod bodisi italijanščina bodisi istrskobeneško narečje, v katero so vključeni posamezni elementi slovenskega jezika. Tudi v polformalnem govornem položaju prevladuje kodno preklapljanje na povedni ravni (66 % KP na ravni besede ali besedne zveze, 17 % KP na povedni ravni, 17 % KP na nadpovedni ravni), ki pa ga pogosto spremljajo premori, smeh in komentarji, kar kaže na to, da kodno preklapljanje v danih okoliščinah govorci dojemajo kot zaznamovano, morda celo neprimerno govorno obnašanje.

V formalnem govornem položaju je spontano kodno preklapljanje redko. Ko sploh pride do preklapljanja na povedni ravni, to običajno opravlja specifično funkcijo, sicer pa v formalnem govornem položaju prevladuje KP na nadpovedni ravni.

Pri obravnavi KP z vidika starosti govorcev se je pokazalo, da pri govorcih srednje in starejše starostne skupine ni bistvenih razlik v tipologiji kodnega preklapljanja – prevladuje klasično kodno preklapljanje, pri preklapljanju posameznih besed pa gre predvsem za polnopomenske preklope. Pri mlajših govorcih kodno preklapljanje prevzema specifične oblike, ki jih drugi govorci uporabljajo le izjemoma. Dvojezične izjave mlajših govorcev so izrazito mešane, zato jim pogosto ni mogoče vnaprej določiti osnovnega koda (sestavljeno kodno preklapljanje), med preklopi na ravni besede ali besedne zveze pa so zabeležene tako polnopomenske kot funkcijske besede.

Obravnava KP z vidika etničnosti in posledično tipa dvojezičnosti govorcev je pokazala, da govorci, ki so se slovenščine učili kot jezika okolja in pri katerih gre za neuravnoteženo dvojezičnost, običajno posegajo le po polnopomenskih besedah, vezanih na slovensko kulturo in lokalno stvarnost. Pri govorcih, ki izhajajo iz etnično mešanih družin, v katerih je jezikovni stik intenzivnejši, in pri katerih gre za uravnoteženo dvojezičnost, je tudi KP intenzivnejše in pestrejše.

Kar zadeva tipološko in funkcijsko analizo KP, je mogoče zaključiti, da v korpusu govora pripadnikov INS prevladuje klasično kodno preklapljanje na povedni ravni, natančneje na ravni besede in besedne zveze. Besednovrstna razčlenitev zglede je pokazala, da govorci najpogosteje vključujejo slovenske samostalniške besede – samostalniki in posamostaljeni pridevniki se pojavljajo izključno v imenovalniku (*lo ga meso in skrinja*); mešane samostalniške besedne zveze sledijo

italijanskemu besednemu redu, ne glede na to, ali je v jedru italijanska ali slovenska samostalniška beseda (*questi termini: '(0,9s) strokovni', la salsa pekoča, se vi-roza intestinale*); italijanski besedni red je včasih ohranjen, tudi ko sta tako jedro kot dopolnilo samostalniške besedne zveze v slovenskem jeziku (*ho odsev rumen oranžen; 'ste varjante più potovalne*), kar potrjuje, da gre v večini obravnavanih primerov za dvojezične izjave z italijansko skladijsko osnovo. Slovenski pridevnik se pojavlja tudi v funkciji povedkovega določila (*era così puhast ancora; sei nepismen*). Kot enobesedni preklopi se v dvojezičnih izjavah pojavljajo tudi slovenski nedoločniki, in sicer v specifični mešani glagolski zvezi z glagolom: *fare* + sl. nedoločnik (*per far šraufat te lo bestiema tuti*) ali *esserelavere* + pretekli deležnik glagola *fare* + sl. nedoločnik (*non si è fatto zrolat fino ala fine*). Nekoliko manj je zabeleženih slovenskih prislovov, povedkovnikov, veznikov in medmetov (*Contagiri e contachilometri ločeno; Questo no se nujno; Cosa pa; due parole in sloveno in due in italiano; Aja vanno a bled domani?*). Pri štirih govoricah mlajše starostne skupine je zabeležena izrazito pogosta raba slovenskih členkov, (*No pač a lei dicevo; questo è dejansko scienza; ful buono baje*), slengizmov in vulgarizmov (*Così tanta gente 'c' è oggi a koper 'stari; Pizda valda avevo 'stari; A: sì se isti klinac*).

V govoru pripadnikov INS pogosto prihaja tudi do medstavčnega kodnega preklapljanja; prehod med kodoma se običajno zgodi na stavčni meji, pri tem pa je lahko veznik, ki uvaja naslednji stavek še v prvem kodu (*A ma quel go paura che sm I((smeh)) *smo že pečeni* dai!*) ali pa že v kodu preklapljenega segmenta (*me ga dito' da sn glupa ko krava*). Redkeje spremembo koda napoveduje preklap besede ali besedne zveze v prvem stavku (*co te ga tu:to 'urejeno boli te kurac*).

Funkcijska analiza je pokazala, da gre pri preklapljanju samostalniških besed pogosto za rabo izrazja, ki ga je Filipi (1995) označil za *posebne pseudoizposojenke, vezane na pravno-administrativno terminologijo*, oziroma za *specializirane pseudoizposojenke* – govorniki namreč pogosto uporabljajo slovensko besedišče s področja financ, zdravstva in šolstva, zasledimo pa lahko tudi rabo slovenskih žargonskih izrazov s področja športa, prometa, glasbe in kulinarike ter izrazja, vezanega na slovensko kulturo in stvarnost.

Pri medstavčnem kodnem preklapljanju in kodnem preklapljanju na nadpovedni ravni prehodi med kodoma sovpadajo s konverzacijskimi funkcijami po Gumperzu (citiranje, določanje naslovnika, ponovitev, medmeti in mašila, kvalifikacija sporočila, personifikacija ali objektivizacija sporočila; Gumperz 1982). Na povedni ravni prehodi med kodoma najpogosteje označujejo premi ali odvisni poročani govor (*molti altri studenti attingerà' da quella fonte' ((smeh)) (dito) „ma kdo so te.“*⁴), na nadpovedni ravni pa najpogosteje prihaja do spremembe koda zaradi določanja naslovnika (npr. ko gre za pogovor v mešani družbi). Poleg tega tudi pri govoricah, ki med seboj govorijo pretežno v enem kodu, prihaja do preklapljanja, ko eden od govorcev ponovi, potrjuje ali povpraša po sogovornikovih besedah

in pri tem povzame tudi sogovornikov kod – tak tip kodnega preklapljanja sem označevala kot preklapljanje zaradi povzemanja koda.

Kodno preklapljanje opravlja nekoliko drugačno funkcijo v govornjenih besedilih v formalnem govornem položaju. Tako pri preklapljanju na povedni ravni (besedno ali medstavčno KP) kot na nadpovedni ravni prevladujejo ponovitve, ki pogosto opravljajo tudi funkcijo določanja naslovnika. Tako je na primer pri nagovorih in zahvalah na javnih dogodkih, pri katerih ne gre za konverzacijsko, temveč metaforično kodno preklapljanje (Gumperz 1982, 60–61).

Kar zadeva odnos do kodov in kodnega preklapljanja, je analiza intervjujev (znova) pokazala, da ima med pripadniki INS istrskobeneško narečje izredno čustveno vrednost, celo pri tistih, ki narečja ne govorijo (prim. Todorović 2021). Istrskobeneško narečje je kod zблиževanja in združevanja, je vez s preteklostjo (posameznika in skupnosti) ter izraža naklonjenost, toplino in pripadnost. Italijanščina je lepa, spevna in mogočna, ko je »čista in pravilna« in nudi veliko prednosti, saj je eden od »svetovnih jezikov«, v vsakodnevni komunikaciji pa lahko izraža distanco, avtoriteto in strogost. Slovenščino več sogovornikov označuje za težek jezik, ki zveni grobo v primerjavi z italijanščino. Kljub navidezni neenakovrednosti kodov pa prav vsi udeleženci raziskave dojemajo dvo- in večjezičnost kot osebno in družbeno vrednoto, saj vpliva na intelekt, odpira pot do znanja in boljših poklicnih priložnosti, širi obzorja in pripomore k medsebojnemu spoštovanju.

Obravnava izraženih stališč glede na starost govorcev je pokazala dve temeljni razliki. Mlajši govorci (predvsem v javni sferi) namenjajo manj pozornosti izbiri jezika in načinu izražanja kakor govorci srednje in starejše starostne skupine. Na deklarativni ravni so sicer mladi govorci dovetni za problematiko neizvajanja določil o dvojezičnosti in siromašenja/izginjanja italijanščine in istrskobeneškega narečja z območja slovenske Istre, vendar je iz odgovorov videti, da se njihova skrb ne prenaša v prakso.

Iz obravnave izraženih stališč o kodih repertoarja in dvojezičnosti glede na etnični izvor govorcev je mogoče poudariti le eno bistveno razliko, ki se kaže v njihovem občutenju slovenščine. Govorci, ki izhajajo iz etnično homogenih družin, slovenščino kljub vsakodnevni rabi dojemajo kot zunanji jezik, ki ga niso nikoli popolnoma usvojili, slovenska beseda pa ne more imeti enake teže in pomena, kot ju ima zanje italijanska. Čeprav se zdi slovenščina zaradi skladnje in soglasniških sklopov zahtevna, je vredna »truda«, saj je pomemben del bogate kulture območja. Med pripadniki INS, ki so odraščali v etnično mešanih družinah, jih pet kot »svoj« jezik navaja italijanščino, pri drugih petih pa sta koda povsem enakovredna. Kot edino negativno plat odraščanja v večjezičnem okolju nekateri govorci navajajo občutek, da nobenega od kodov ne obvladajo do popolnosti.

Obravnava stališč pripadnikov INS do kodnega preklapljanja je pokazala, da

v vseh treh starostnih skupinah prevladuje pozitivna naravnost do kodnega preklapljanja. Večina mlajših govorcev ocenjuje, da preklaplajo pogosto v vseh govornih položajih in mešanemu govoru izkazuje veliko naklonjenosti, saj je to njihov resnični jezik (*ste varianti nostre, italiondolo*), v katerem se znajo najbolj izražati in s katerim se identificirajo (po vzoru mlajših govorcev: »se fai mešat, si naš«). Tudi govorniki srednje starostne skupine, ki menijo, da preklaplajo redkeje ali občasno, večinoma ocenjujejo, da je kodno preklapljanje obogatitev in celo uporabna strategija pri identifikaciji in vzpostavljanju razmerij med govorniki. Prav tako je kodno preklapljanje neproblematično pri večini govorcev starejše generacije, ki ga doživljajo kot zabavno, pozitivno značilnost območja in znanje posameznikove odprtosti in zblíževanja med kulturama. Prav vsi govorniki, ki izkazujejo naklonjenost kodnemu preklapljanju, poudarjajo tudi negativno plat mešanega dvojezičnega govora. Nekateri menijo, da zaradi pogostega kodnega preklapljanja peša govorceva sporazumevalna zmožnost v italijanščini in istrskobeneškem narečju, kar bi dolgoročno lahko privedlo tudi do izgube istrskoitalijanske kulturne dediščine.

Od petih sogovornikov, ki kodnemu preklapljanju niso naklonjeni, sta dva mlajša govornika, dve govorniki iz srednje starostne skupine in ena starejša govornica. Vseh pet govorcev izkazuje odklonilen odnos, saj je kodno preklapljanje po njihovem mnenju stigmatizirano jezikovno vedenje, značilno za manj kompetentne govornice (slovenskega ali mešanega izvora), ki ne izkazujejo ustreznega spoštovanja do jezika, sogovornika in sporočila. Kodno preklapljanje naj bi nakazovalo na brezbržnost in nedovzetnost do lastne manjšinske kulture, neloyalnost manjšinskemu jeziku ter pasivno sprejemanje večinskega jezika in kulture. Po mnenju sogovornikov jezikovno mešanje siromaši besedišče in pripomore k hitrejšemu staranju jezika, saj se širi raba neustreznih oblik, ki niso v koraku z razvojem italijanskega jezika v Italiji. Kljub temu da kodno preklapljanje dojemajo kot motečo, nepravilno ali neustrezno rabo jezika, pa vsi ocenjujejo, da občasno, v neformalnem govornem položaju in pod določenimi pogoji tudi sami preklaplajo.

Med petimi sogovorniki, ki kodno preklapljanje zavračajo, trije izhajajo iz etnično mešanih družin. Predvidevanja, da bodo etnično mešani pripadniki INS zaradi sočasnega usvajanja jezikov ter odraščanja v večjezičnem in večkulturnem družinskem okolju strpnejši, so se torej po analizi vzorca izkazala za neutemeljena. Potrdila se je tudi domneva, da samo na podlagi izražene narodne/nadnarodne/mešane pripadnosti ni mogoče sklepati o odnosu govorcev do mešanja jezikov in kultur.

Iz primerjave izraženih stališč o kodnem preklapljanju z zgledi iz analize dejanske jezikovne rabe lahko razberemo, da so stališča in poročanja o jezikovni rabi ter navadah govorcev v veliki meri skladna z dejansko jezikovno rabo v komunikacijskih situacijah, ki so bile zajete v korpus. Pri večini govorcev prevladuje klasično

kodno preklapljanje, tj. kodno preklapljanje, pri katerem zlahka določimo italijanščino ali istrskobeneško narečje kot osnovni kod, v katerega vključujejo posamezne segmente v slovenskem jeziku. Govorci, ki ocenjujejo, da slabše poznajo slovenski jezik, večinoma uporabljajo posamezne slovenske polnopomenske besede, običajno vezane na slovensko kulturo, lokalno stvarnost, javno upravo, študij in poklic. Bolj kot sta jezika v repertoarju govorca izenačena, manj je ovir in omejitev za spontano kodno preklapljanje. Govorci, ki izkazujejo odklonilen odnos do kodnega preklapljanja, praviloma ne uporabljajo mešanih struktur, zaradi katerih bi lahko dvojezično izjavo imeli za slovnično nepravilno ali slogovno neustrezno. Najizrazitejše je kodno preklapljanje pri štirih mlajših govoricah, ki se identificirajo z mešano italijansko-slovensko govorigo, ki jo zaznamuje pogosto preklapljanje slovenskih mašil, členkov, slengizmov in vulgarizmov ter prvin drugih tujih jezikov, zaradi česar se dvojezične izjave pogosto zdijo simetrične.

12.2 PRIHODNJE USMERITVE

V monografiji so obravnavane predvsem jezikovne značilnosti kodnega preklapljanja in zunajjezikovne okoliščine, ki spodbujajo ali omejujejo njegovo pojavljanje pri pripadnikih INS v slovenski Istri, vendar pa pridobljeno gradivo odpira številne možnosti za raziskovanje.

Čeprav je raziskava osredotočena na pojav kodnega preklapljanja, to vsekakor ni edina posledica jezikovnega stika, ki jo je mogoče zaznati v govoru pripadnikov INS. Zbrano gradivo je primerno za nadaljnjo analizo medjezikovnih vplivov na besedni ravni (npr. prepoznavanje slovenizmov v istrskobeneškem narečju in pogovornem jeziku, npr. »picia` ••• va a ciome quatro spise in canova« – *spisa*, tudi *spiza* 'suha veja' < iz nem. Spitze 'konica, ost' prek slov. špica, GDDT 1978, 668; »Tute ste babe in caša« – *baba* 'opravljivka' < iz slov. baba 'babica, ženska, navadno starejša', GDDT 1978, 44), slovenske oblikoskladenjske prvine pa se v analiziranem gradivu kažejo tudi v različnih skladenjskih kalkih, kakršne so, na primer, predložne zveze (npr. *me ga mandò in lubiana*; *tra setimana che lavoro*; *non go voia de brusarme sul sol*), pri katerih lahko neustrezno rabo predlogov (*mandare* *in *Lubiana* namesto *a Lubiana* 'v Ljubljano'; **tra settimana* 'med tednom' namesto *durante la settimana*; **sul sol* 'na soncu' namesto *al sole*) pripišemo delnemu prekrivanju slovenskih in italijanskih ustreznih ter prenosu slovenske strukture v italijanski govor (gl. tudi Ožbot 2009). Ravno tako bi lahko slovenskemu vplivu pripisali rabo it. povratnega zaimka *si* 'se' ob glagolu *cominciare* 'začeti' (*la mia giornata si comincia* < moj dan se začne; *quando si è imparata* < ko se je učila; *solo per scuola' avrò letto in sloveno' perché* ••• *a mi va lento'* < mi gre počasi), vendar pa je v spontanem govoru zaradi prekrivanja slovenskih in italijanskih struktur

včasih težko določiti, kdaj je za rabo, ki odstopa od italijanske norme, kriv jezikovni stik in kdaj gre preprosto za nižje pogovorno rabo italijanskega jezika. Zanimiv je tudi primer rabe pomenskega kalka *battere legno* (*problemi di salute*: ••• **bato legno**) po slovenskem frazemu *trkati na les* in po analogiji z italijansko strukturo *toccare ferro*.

Raziskava medjezikovnih vplivov med italijanščino in slovenščino v govoru pripadnikov INS zadeva kompleksno področje, ki si zasluži poglobljeno, celostno obravnavo, te pa v okviru zastavljene raziskave zaradi temeljite obravnave kodnega preklapljanja in odnosa do njega ni bilo mogoče zadovoljivo izpeljati. Vprašanje, kako se medsebojni jezikovni vplivi odražajo v pretežno enojezičnih segmentih govora pripadnikov INS, zato še ostaja odprto in ponuja priložnost za naslednji korak v raziskavi italijansko-slovenskega jezikovnega stika.

Poleg tega bo z razširitvijo nabora govorjenih besedil in podrobnejšo obravnavo v prihodnje zanimivo opazovati podobnosti in razlike v oblikah kodnega preklapljanja med slovenščino in italijanščino, kot se to pojavlja pri pripadnikih INS in pri večinskem prebivalstvu na Primorskem pa tudi pri pripadnikih slovenske narodne skupnosti v Italiji. Smiselno bi bilo razmisliti o tesnejšem sodelovanju raziskovalnih ustanov z italijansko skupnostjo in se skupaj usmeriti v izgradnjo korpusa govorjenega jezika pripadnikov INS v slovenski Istri, ki bi omogočil še podrobnejši vpogled v dejansko jezikovno rabo skupnosti.

Summary

Situations of intense cultural and linguistic contact in historically mixed areas bring forth various contact-induced linguistic phenomena. This is undoubtedly the case in Istria, where the Romance and Slavic cultures coexist, intertwine, and sometimes still clash.

The monograph examines the occurrence of code-switching (i.e. the use of elements from more than one code by a single speaker, in the same conversation and even in a single utterance) between Italian and Slovene among bilingual speakers within the Italian national minority, which is an integral part of the culturally and linguistically diverse community on the Slovene coast. Based on a thorough review of existing research on contact phenomena and code-switching in particular, three main objectives were set: first, to determine the typology of code-switching between Italian and Slovene among bilingual speakers within the Italian national minority on both structural and a functional levels; second, to observe how conversational settings, as well as the age and ethnicity of the speakers, influence the occurrence of code-switching; and third, to explore the community's attitudes towards the individual codes of their linguistic repertoire and towards code-switching. The research, which was designed as a systematic and comprehensive case study, was conducted in several phases. The fieldwork, carried out in collaboration with active informants who are themselves members of the community, consisted of collecting recordings of authentic spoken language in informal, semi-formal and formal settings. The data were then transcribed according to the principles of adapted orthographic transcription. To observe extra-linguistic factors that influence language choice and code-switching, a small group of bilingual speakers were then interviewed about their perceived competence, language use and attitudes.

Since the study essentially consists of two parts, the theoretical chapters are organised accordingly. They provide a brief overview of the relevant literature on linguistic communities, linguistic repertoires, bilingualism and contact phenomena – with a particular focus on various approaches to code-switching – as well as on ethnicity, (mixed) cultural and linguistic identities, language awareness and language attitudes. The fifth chapter presents the linguistic and cultural characteristics of the area as well as the status of the Italian national minority, the constitutional and legal framework for the protection of autochthonous national minorities in Slovenia, and the linguistic repertoire of the community. The sixth chapter contains a detailed description of the fieldwork, the participants and the material collected, an overview of the transcription design principles for spoken language, a brief presentation of the chosen software for time-aligned transcription, annotation, and corpus management.

The focus then shifts towards the general structural features of code-switching between Italian and Slovene, analysing instances of insertional (intrasentential)

code-switching, focusing mainly on single-word switches that lead to the formation of mixed noun phrases, prepositional phrases, and hybrid verb structures, such as the bilingual compound verbs (light verb + embedded non-finite verb). This chapter is followed by a functional analysis of instances of intrasentential and intersentential code-switching in different settings. The tenth chapter deals with the speakers' attitudes towards the three main codes of their linguistic repertoire (i.e. Italian, the Istrian-Venetian dialect, and Slovene), bilingualism and code-switching, as revealed by the opinions expressed in in-depth interviews. To bridge the two parallel studies, the eleventh chapter examines the link between speakers' attitudes towards code-switching and their actual behaviour and language use. The final chapter summarises key data and findings on the occurrence of code-switching in relation to the age of the speakers, their ethnic identity, and their perception of code-switching, while also suggesting some starting points for further research into contact phenomena between Italian and Slovene in spontaneous speech.

Bibliografija

- Alfonzetti, Giovanna. 2005. »Intergenerational variation in codeswitching. Some remarks«. *Rivista di Linguistica* 17 (1): 54–77. http://linguistica.sns.it/RdL/17.1/05.Alfonzetti_01.De_.pdf.
- Altarriba, Jeanette, in Dana Basnight-Brown. 2009. »Empirical approaches to the study of code-switching in sentential contexts«. V *Multidisciplinary Approaches to Code-Switching*, uredili Ludmila Isurin, Donald Winford in Kees de Bot, 3–25. Amsterdam: John Benjamins Publishing. <https://doi.org/10.1075/sibil.41.04alt>.
- Altin, Roberta, in Laura Oretti. 2003. »Lessico giovanile e categorie etnico-linguistiche in contesti plurilingui«. V *L'Italiano fra i giovani dell'Istro-quarnerino, Parte seconda*, uredila Elis Deghengi Olujić, 47–76. Pula: Pietas Iulia – Edit.
- Auer, Peter. 2005. »A postscript: code-switching and social identity«. *Journal of Pragmatics* 37 (3): 403–10. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2004.10.010>.
- Auer, Peter, in Raihan Muhamedova. 2015. »Embedded language‘ and matrix language‘ in insertional language mixing: Some problematic cases«. *Rivista di Linguistica* 14: 35–54.
- Baloh, Barbara. 1995. »Položaj slovenščine pri italijanski narodnostni skupnosti v Slovenski Istri«. *Jezik in slovstvo* 41 (3): 129–48.
- Baloh, Barbara. 2003. »Vzorci govornega vedenja pri pripadnikih italijanske narodne skupnosti v Slovenski Istri«. Magistrsko delo. Univerza v Ljubljani.
- Baloh, Barbara. 2022. »Psevdoizposojenke v govoru otrok na območju slovansko-romanskega jezikovnega stika«. V *Kontaktna dialektologija na območju med Alpami in Jadrantom: v spomin akademiku Goranu Filipiju*, uredili Suzana Todorović in Barbara Baloh, 339–360. Koper: Libris.
- Benedetti, Ezio. 2015. *Analiza, izvajanje in razvoj zaščite narodnih skupnosti v Sloveniji in Italiji*, uredil Maurizio Tremul. Koper: Italijanska unija.
- Bernjak, Elizabeta. 1990. »Kontrastivna obravnava dvojezičnosti s posebnim poudarkom na slovensko-madžarsko dvojezičnost na narodnostno mešanem območju Prekmurja«. Magistrsko delo. Univerza v Ljubljani.
- Bernjak, Elizabeta. 2001. »Predvidljive interference v slovensko-madžarskem jezikovnem stiku«. *Jezik in slovstvo* 47 (1/2): 29–40.
- Berruto, Gaetano. 1974. *La sociolinguistica*. Bologna: Zanichelli.
- Berruto, Gaetano. 1999. »Le varietà del repertorio«. V *Introduzione all'italiano contemporaneo. Vol. I: La variazione e gli usi*, uredil Alberto Sobrero, 3–36. Rim, Bari: Laterza.
- Berruto, Gaetano. 2003. *Fondamenti di sociolinguistica*. Bari: Gius. Laterza & Figli ed.
- Berruto, Gaetano. 2015. »Tra linguistica formale e linguistica del contatto nell'analisi della commutazione di codice«. *Il segno e le lettere – Saggi*, 33–52.
- Bertok, Monika. 2005. *Memoria e identità nei giornali istriani in lingua italiana*. Piran: Edizioni »Il Trillo«.
- Bešter, Marja. 1992. »Izrazila slovenske politične propagande«. Doktorska disertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta UL.

- Bešter, Marja, Martina Križaj, Marija Končina, Mojca Bavdek, Mojca Poznanovič, Darinka Ambrož in Stanislava Židan. 1999. *Na pragu besedila. Učbenik za slovenski jezik v 1. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana: Rokus.
- Bitenc, Maja. 2014a. »Stališča gimnazijcev do slovenskih jezikovnih zvrsti: raziskava s tehniko prikritih dvojic«. *Annales, Series Historia et Sociologia* 24 (2): 307–318.
- Bitenc, Maja. 2014b. »Tehnika prikritih dvojic: primerjava in kritično ovrednotenje dveh poskusov«. *Annales, Series Historia et Sociologia* 24 (2): 319–330.
- Bogliun Debeljuh, Loredana. 1994. *L'identità etnica. Gli italiani dell'area istro-quarnerina*. Trst, Rovinj: Unione italiana – Fiume, Università Popolare di Trieste.
- Bowern, Claire. 2010. »Fieldwork in Contact Situations«. V *The Handbook of Language Contact*, uredil Raymond Hickey, 340–357. Malden, Oxford: Wiley-Blackwell.
- Brancale, Giuseppe in Lauro Decarli. 1998. *ISTRIA dialetti e preistoria*. Trst: Edizioni Italo Svevo.
- Buić, Mirna. 2011a. »Jezikovni stik med slovenščino in italijanščino v luči jezikovnih ideologij in praks dveh generacij v Izoli«. V *Meddisciplinarnost v slovenistiki*, uredila Simona Kranjc, 69–74. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Buić, Mirna. 2011b. »Šrajati‘ ali govoriti: jezikovne ideologije in govorne prakse dveh generacij v Izoli«. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 51 (3/4): 5–13. <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-FYQYOVIG>.
- Buić, Mirna. 2012. »Proučevanje jezika v urbanem okolju Izole: večjezične govorne prakse z vidika jezikovnih ideologij govorcev«. V *Antropološki vidiki načinov življenja v mestih*, uredila Jaka Repič in Jože Hudales, 255–276. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Buić, Mirna. 2014. »Language ideologies and speech practices in the Istrian town of Izola: selected examples«. V *The new European frontiers: social and spatial (re)integration issues in multicultural and border regions*, uredili Milan Bufon, Julian Vincent Minghi in Anssi Paasi, 154–172. Cambridge Scholars Publishing.
- Buić, Mirna. 2020. »Kodno preklapljanje v luči jezikovnih ideologij govorcev v slovenski Istri«. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 60 (1): 78–89. <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-MAPQ4514>.
- Cardona, Giorgio Raimondo. 1976. *Introduzione all'etnolinguistica*. La nuova scienza. Bologna: Il mulino.
- Cargile, Aaron C., Howard Giles, Ellen B. Ryan in James J. Bradac. 1994. »Language attitudes as a social process: a conceptual model and new directions«. *Language and communication* 14: 211–236.
- Chan, Brian Hok-Shing. 2009. »Code-switching between typologically distinct languages«. V *The Cambridge Handbook of Linguistic Code-switching*, uredili

- Almeida Jacqueline Toribio in Barbara E. Bullock, 182–198. Cambridge Handbooks in Language and Linguistics. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/DOI: 10.1017/CBO9780511576331.012>.
- Ciccolone, Simone. 2013. »Corpus Kontatto: descrizione ed esempi«. Predstavitev korpusa Kontatto. Spletna stran Jezikoslovnega inštituta Univerze v Bolzanu. <https://www.unibz.it/en/public/research/languagestudies/projects/Kontatto-IICorpus.html>. Dostop 5. 11. 2016.
- Coetsem, Frans Van. 1988. *Loan Phonology and the Two Transfer Types in Language Contact*. Dordrecht: Foris.
- Coetsem, Frans Van. 2000. *A General and Unified Theory of the Transmission Process in Language Contact*. Heidelberg: Winter.
- Colombo, Adriano. 2019. »Superstizioni grammaticali«. *Italiano a scuola* 1 (november): 91–104. <https://doi.org/10.6092/ISSN.2704-8128/9998>.
- Corni, Gustavo. 2015. »Commentary«. V *At home but foreigners: population transfers in 20th century Istria*, uredili Katja Hrobat Virloget, Catherine Gousseff in Gustavo Corni, 15–23. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalni center, Založba Annales.
- Cortelazzo, Manlio. 1995. Grafia Veneta Unitaria. <http://www.linguaveneta.net/lingua-veneta/grafia-veneta-ufficiale>. Dostop 3. 1. 2024.
- Cossutta, Rada. 2011. *Slovenizmi v italijanskem tržaškem narečju*. Koper: Univerzitetna založba Annales.
- Cossutta, Rada. 2015. *Ribiška jezikovna in kulturna dediščina v Tržaškem zalivu in slovenski Istri*. Koper: Univerzitetna založba Annales.
- Coulmas, Florian. 2005. *Sociolinguistics. The Study of Speakers' Choices*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dal Negro, Silvia. 2005. »Il codeswitching in contesti minoritari soggetti a regressione linguistica«. *Rivista linguistica* 17 (1): 157–178. http://www.italian-journal-linguistics.com/wp-content/uploads/07.Dal_Negro_01.De_.pdf.
- Dal Negro, Silvia. 2012a. »Breve prontuario per la trascrizione del parlato in ELAN«. Predstavitev korpusa. Spletna stran Jezikoslovnega inštituta Univerze v Bolzanu. <https://www.unibz.it/en/public/research/languagestudies/projects/Kontatto-IICorpus.html>. Dostop 5. 11. 2016.
- Dal Negro, Silvia. 2012b. »Breve prontuario per la trascrizione del dialetto«. Predstavitev korpusa. Spletna stran Jezikoslovnega inštituta Univerze v Bolzanu. <https://www.unibz.it/en/public/research/languagestudies/projects/Kontatto-IICorpus.html>. Dostop 5. 11. 2016.
- Dal Negro, Silvia in Francesca Guerini. 2007. *Contatto. Dinamiche ed esiti del plurilinguismo*. Rim: Aracne ed.
- Dal Negro, Silvia in Piera Molinelli. 2002. *Comunicare nella torre di Babele. Repertori plurilingui in Italia oggi*. Rim: Carocci editore.
- Dardano, Maurizio in Pietro Trifone. 1995. *Grammatica italiana: con nozioni di linguistica*. Bologna: Zanichelli.

- Darovec, Darko. 1992. *Pregled zgodovine Istre*. Koper: Primorske novice.
- de Bot, Kees, Mirjam Broersma in Ludmila Isurin. 2009. »Sources of triggering in code switching«. V *Multidisciplinary Approaches to Code-Switching*, uredili Ludmila Isurin, Donald Winford in Kees de Bot, 85–102. Amsterdam: John Benjamins Publishing.
- Deghenghi Olujić, Elis. 2003. *L'italiano fra i giovani dell'Istro-quarnerino. Parte seconda*. Pula: Pietas Iulia – Edit.
- Delton, Paola. 2003. »Abitudini linguistiche e lessico dei giovani di Dignano d'Istria«. V *L'italiano fra i giovani dell' Istro-quarnerino*, uredila Elis Deghenghi Olujić, 77-86. Pula, Reka: Pietas Iulia - EDIT.
- Dolenc, Danilo, Erna Miklič, Barica Razpotnik, Darja Šter in Tina Žnidaršič. 2013. *Ljudje, družine, stanovanja: registrski popis 2011*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. http://www.stat.si/doc/pub/Ljudje_druzine_stanovanja.pdf.
- Douglas, J. D. 1985. *Creative Interviewing*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Du Bois, John W. 1991. »Transcription Design Principles for Spoken Discourse Research«. *Pragmatics*, št. 1: 76–106.
- Edwards, Malcolm in Penelope Gardner-Chloros. 2007. »Compound verbs in codeswitching: Bilinguals making do?« *International Journal of Bilingualism* 11 (1): 73–91. <https://doi.org/10.1177/13670069070110010501>.
- eSSKJ: Slovar slovenskega knjižnega jezika 2016–. www.fran.si. Dostop 3. 1. 2024.
- Ferguson, Charles A. 1959. »Diglossia«. *Word* 15: 325–340.
- Filipi, Goran. 1989. »Situazione linguistica istro-quarnerina«. *Ricerche sociali* 1: 73–83.
- Filipi, Goran. 1995. »Psevdoizposojenke (na istrskih primerih)«. *Annales, Series Historia et Sociologia* 6: 139–42.
- Filipi, Goran. 1999. »Diahrono in sinhrono prepletanje govorov v slovenski Istri na primerih ornitonimijskega gradiva«. V *Logarjev zbornik: referati s 1. mednarodnega dialektološkega simpozija v Mariboru*, uredili Zinka Zorko in Mihaela Koletnik, 287–97. Maribor: Slavistično društvo.
- Filipi, Goran in Barbara Buršič-Giudici. 2013. *Lingvistički atlas pomorske terminologije istarskih govora: (LAPTIG) = Atlante linguistico della terminologia marinaresca delle parlate istriane = Lingvistični atlas pomorske terminologije istrskih govorov*. Let. 2. Lingvistički atlasi. Zagreb; Pula: N. Dominović; Znanstvena udruga Mediteran; Sveučilište Jurja Dobrile.
- Fishman, Joshua. 1972. »Domains and the relationship between micro- and macro-sociolinguistics«. V *Directions in sociolinguistics. The ethnography of speaking*, uredila John J. Gumperz in Dell Hymes, 407–434. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Fishman, Joshua. 1975. *La sociologia del linguaggio*. Rim: Officina edizioni.
- Fontana, Andrea in James H. Frey. 2005. »The Interview. From Neutral Stance to Political Involvement«. V *The SAGE Handbook of Qualitative Research*, uredila

- Norman K. Denzin in Yvonna S. Lincoln, 695–727. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage.
- Forlani, Anita. 2003. »La lingua della scuola e della famiglia nella comunicazione e nel comportamento verbale dei giovani di Dignano«. V *L'Italiano fra i giovani dell'Istro-quarnerino*, Parte seconda, uredila Elis Deghenghi Olujić, Elis, 87–98. Pula: Pietas Iulia - Edit.
- Gardner-Chloros, Penelope. 2010. »Contact and Code-Switching«. V *The Handbook of Language Contact*, uredil Raymond Hickey, 188–207. Malden, Oxford: Wiley-Blackwell.
- Garrett, Peter, Nikolas Coupland in Angie Williams. 2003. *Investigating Language Attitudes. Social Meanings of Dialect, Ethnicity and Performance*. Cardiff: University of Wales Press.
- Garzanti. Dizionari Garzanti Linguistica. <https://www.garzantilinguistica.it/>. Dostop 3. 1. 2024.
- GDDT. Doria, Mario in Claudio Nolani. 1978. Grande dizionario del dialetto triestino. Trst: Il Meridiano.
- González-Vilbazo, Kay in Luis López. 2011. »Some properties of light verbs in code-switching«. *Lingua* 121 (5): 832–850. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.lingua.2010.11.011>.
- Grosjean, François. 1985. »The bilingual as a competent but specific speaker-hearer«. *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 6: 467–477.
- Gruden, Živa. 1975. »Poglavje iz govornega jezika tržaških Slovencev: govorni signali«. Diplomsko delo. Filozofska fakulteta Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani.
- Gumperz, John. 1973. »La comunità linguistica«. V *Linguaggio e società*, uredil Pierpaolo Giglioli, 269–80. Bologna: Il mulino.
- Gumperz, John. 1977. »Sociocultural knowledge in conversational inference«. V *Linguistics and Anthropology*, uredila Muriel Saville-Troike, 191–212. Washington: Georgetown University Press.
- Gumperz, John. 1982. *Discourse strategies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Halilović, Amra. 2012. »Jezikovni repertoar priseljencev z območja Bosne in Hercegovine: primer priseljeniških družin iz Ajdovščine in okolice«. V *Individualna in kolektivna dvojezičnost*, uredili Petra Stankovska, Maria Wtorkowska in Jozef Pallay, 229–241. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Hall, Stuart. 1996. »Who needs identity?«. V *Questions of cultural identity*, uredila Stuart Hall in Paul Du Gay, 15–30. London, Thousand Oaks, CA.: Sage.
- Harjunpää, Katariina in Alekski Mäkilähde. 2016. »Reiteration: at the intersection of code-switching and translation«. *Multilingua*, 35 (2): 163–201. <https://doi.org/doi:10.1515/multi-2015-0036>.
- Haugen, Einar. 1950. »The analysis of linguistic borrowing«. *Language* 26: 210–31.
- Hell, Janet G Van in Marijt J Witteman. 2009. »The neurocognition of switching between languages«. V *Multidisciplinary Approaches to Code-Switching*, uredili

- Ludmila Isurin, Donald Winford in Kees de Bot, 54–84. Amsterdam: John Benjamins Publishing.
- Hickey, Raymond, ur. 2010. *The Handbook of Language Contact*. Malden, Oxford: Wiley-Blackwell.
- Hockett, Charles F. 1958. *A Course in Modern Linguistics*. New York: Macmillan.
- Hrobat Virloget, Katja. 2021. *V tišini spomina: »eksodus« in Istra*. Koper; Trst: Založba Univerze na Primorskem; Založništvo tržaškega tiska.
- Hrobat Virloget, Katja, Catherine Gousseff in Gustavo Corni. 2015. *At home but foreigners: population transfers in 20th century Istria*. Koper: Založba Univerze na Primorskem, Znanstveno-raziskovalni center, Založba Annales.
- Hutchby, Ian in Robin Wooffitt. 2008. *Conversation Analysis*. Cambridge: Polity.
- Hymes, Dell. 1971. »Competence and performance in linguistic theory«. V *Language Acquisition: Models and Methods*, uredila R. Huxley in E. Ingram. London: Academic Press.
- Hymes, Dell. 1980. *Fondamenti di sociolinguistica. Un approccio etnografico*. Bologna: Zanichelli.
- Iannàccaro, Gabriele. 2002. *Il dialetto percepito. Sulla reazione di parlanti di fronte al cambio linguistico*. Alessandria: Edizioni dell'Orso.
- Isurin, Ludmila, Donald Winford in Kees de Bot, ur. 2009. *Multidisciplinary Approaches to Code-Switching*. Amsterdam: John Benjamins Publishing.
- Jahn, Jens-Eberhard. 2003. »I camaleonti istriani. Studio quantitativo sulla scelta linguistica dei giovani«. V *L'Italiano fra i giovani dell'Istro-quarnerino, Parte seconda*, uredila Elis Deghenghi Olujčić, 9–45. Pula: Pietas Iulia – Edit.
- Kaučič - Baša, Majda. 1993. *Kdaj govorijo Slovenci slovensko: izbira jezika pri poslovnem sporazumevanju med dvojezičnimi Slovenci v Trstu*. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije.
- Kloss, H. 1977. »Über einige Terminologie-Probleme der interlingualen Soziolinguistik«. *Deutsche Sprache* 5: 224–37.
- Kranjc, Simona. 1995. »Razvoj govora predšolskih otrok«. Magistrsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta UL.
- Krajnc Ivič, Mira. 2010. »Kako natančna je lahko transkripcija«. *Slavia Centralis* 3 (2): 159–73. <https://dk.um.si/IzpisGradiva.php?id=65862>.
- Kymlicka, Will. 1995. *Multicultural citizenship*. Oxford: Clarendon Press.
- Labov, William. 1972. *Sociolinguistic Patterns*. Oxford: Blackwell.
- Labov, William. 1973. »Lo studio del linguaggio nel suo contesto sociale«. V *Linguaggio e società*, uredil Pierpaolo Giglioli, 331–55. Bologna: Il mulino.
- Lambert, Wallace, R. C. Hodgson, R. C. Gardner in S. Fillenbaum. 1960. »Evaluational reactions to spoken languages«. *Journal of Abnormal and Social Psychology* 60: 44–51.
- Leoni, Albano. 2016. Il corpus CLIPS, presentazione del progetto a cura di Federico Albano Leoni. [Http://www.clips.unina.it/it/documenti/presentazione_clips.pdf](http://www.clips.unina.it/it/documenti/presentazione_clips.pdf). Dostop 20. 8. 2016.

- Lier, Leo van. 1995. *Introducing language awareness*. London: Penguin English.
- Luckmann, Thomas. 1991. »Jezik in osebna identiteta«. *Teorija in praksa* 28 (7): 796–803, prevedla Maja Caserman.
- Lusa, Ondina in Marino Bonifacio. 2012. *Le perle del nostro dialetto*. Pirano: Comunità degli Italiani »Giuseppe Tartini«.
- Mackie, Diane in David Hamilton. 1993. *Affect, Cognition, and Stereotyping: Interactive Processes in Group Perception*. San Diego: Academic Press.
- MacSwan, Jeff. 2017. »A Multilingual Perspective on Translanguaging«. *American Educational Research Journal* 54 (1): 167–201. <https://doi.org/10.3102/0002831216683935>.
- MacWhinney, Brian. 2016. CHILDES – Child Language Data Exchange System. <http://childes.psy.cmu.edu>. Dostop 20. 8. 2016.
- Manzini, Giulio, in Luciano Rocchi. 1995. *Dizionario storico fraseologico etimologico del dialetto di Capodistria*. Trst; Rovinj; Reka; Benetke: Università popolare di Trieste – Istituto Regionale per la Cultura Istriana – Unione Italiana – Regione del Veneto.
- Mauro, Tullio De. 1993. *Lessico di frequenza dell'italiano parlato*. Milano: Etaslibri.
- Medarič, Zorana. 2009. »Etnične manjšine in diskriminacija: primer slovenske manjšine v Italiji in italijanske manjšine v Sloveniji«. *Annales, Series Historia et Sociologia* 19 (1): 173–86.
- Medica, Karmen. 2010. »Multikulturalnost vs. monokulturalnost – primer Istre«. *Teorija in praksa* 47 (2–3): 495–508.
- Meissner, Cordula in Adriana Slavcheva. 2013. »Review of EXMARALDA«. Language Documentation and Conservation (7). <http://scholarspace.manoa.hawaii.edu/handle/10125/4571>. Dostop 3. 1. 2024.
- Merriam-Webster. <https://www.merriam-webster.com/>. Dostop 3. 1. 2024.
- Mikolič, Vesna. 1998. »Koprske družbene organizacije kot odraz strukture odnosov med pripadniki različnih etničnih skupnosti«. *Annales, Series Historia et Sociologia* 8 (12): 39–52.
- Mikolič, Vesna. 2000. »Povezanost narodne in jezikovne zavesti«. *Jezik in slovstvo* 45 (5): 173–85.
- Mikolič, Vesna. 2002. »Slovene and Italian languages in contact within the ethnically mixed area of Slovene Istria«. *Annales, Series Historia et Sociologia* 12 (2): 421–436.
- Mikolič, Vesna. 2004. *Jezik v zrcalu kultur, jezikovna sporazumevalna zmožnost in (med)etnična ozaveščenost v Slovenski Istri*. Koper: Založba Annales.
- Mikolič, Vesna. 2009. »Specializirani jezikovni korpusi in funkcijska zvrstnost«. V *Infrastruktura slovenščine in slovenistike*, uredil Marko Stabej, 257–263. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Milani - Kruljac, Nelida. 1993. »Istrski življenjski prostor in komunikacija«. *Annales, Series Historia et Sociologia* 3: 269–74.
- Milani - Kruljac, Nelida, ur. 2003. *L'italiano fra i giovani dell'Istro-quarnerino. Parte prima*. Pula, Reka: Pietas Iulia – EDIT.

- Miller, Jim, in Regina Weinert. 2009. *Spontaneous Spoken Language: Syntax and Discourse*. Oxford: Oxford University Press.
- Muysken, Pieter. 1995. »Code-switching and grammatical theory«. V *One Speaker, Two Languages*, uredila Lesley Milroy in Pieter Muysken, 177–98. Cambridge: Cambridge University Press.
- Muysken, Pieter. 2016. »From Colombo to Athens: Areal and Universalist Perspectives on Bilingual Compound Verbs«. *Languages* 1 (1-2). <https://doi.org/10.3390/languages1010002>.
- Myers-Scotton, Carol. 1993. *Social motivations for codeswitching: evidence from Africa*. Oxford: Clarendon.
- Myers-Scotton, Carol. 1997. *Duelling languages*. Oxford: Clarendon Press.
- Myers-Scotton, Carol. 2002. *Contact linguistics: bilingual encounters and grammatical outcomes*. Oxford linguistics. Oxford: Oxford University Press.
- Myers-Scotton, Carol in Janice L. Jake. 2014. »Nonfinite verbs and negotiating bilingualism in codeswitching: Implications for a language production model«. *Bilingualism: Language and Cognition* 17 (3): 511–525. <https://doi.org/DOI:10.1017/S1366728913000758>.
- Nečák Lük, Albina. 1998a. »Etnična identiteta in medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru«. Letno poročilo o rezultatih raziskovalnega projekta. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
- Nečák Lük, Albina. 1998b. »Jezik v etničnih študijah: nekaj raziskovalnih pristopov in izsledkov iz slovenske izkušnje«. V *Jezik za danes in jutri: Zbornik referatov na II. kongresu*, uredila Inka Štrukelj, 77–90. Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje Slovenije.
- Novak Lukanovič, Sonja. 2010. »Jezikovno prilagajanje na narodno mešanih območjih v Sloveniji«. *Slavistična revija* 58 (4): 405–418.
- Novak, Maša. 2021. »Vzorci preklapljanja v dvojezičnem pogovoru«. V *Sociolingvistično iskrenje*, uredili Maja Bitenc, Marko Stabej in Andrejka Žejn, 213–234. Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. <https://e-knjige.ff.uni-lj.si/znanstvena-zalozba/catalog/view/259/370/6019-1>.
- Otheguy, Ricardo, Ofelia García in Wallis Reid. 2015. »Clarifying Translanguaging and Deconstructing Named Languages: A Perspective from Linguistics«. *Applied Linguistics Review* 6 (3): 281–307. <https://doi.org/10.1515/applirev-2015-0014>.
- Ožbot, Martina. 1996. »Romanske jezikovne prvine v besedilu Rapsodija v treh stavkih Mirana Košute«. *Jezik in slovstvo* 41 (7–8): 379–385.
- Ožbot, Martina. 2003. »Un caso particolare di italiano e sloveno a contatto: elementi linguistici romanzi nei testi della letteratura slovena di Trieste«. V *Actas del XXIII Congreso Internacional de Lingüística y Filología Románica*, uredil Fernando Sánchez Miret, 147–155. Tübingen: Niemeyer.
- Ožbot, Martina. 2005. »Vipavska dolina je mrgolela vojaštva': romanski jezikovni elementi v Rebulovem Nokturnu za Primorsko«. V *Rebulov zbornik:*

- ob pisateljevi osemdesetletnici*, uredila Lojzka Bratuž, 103–111. Trst, Gorica, Videm: Mladika, Goriška Mohorjeva družba Mladika, Slavistično društvo.
- Ožbot, Martina. 2009. »Sloveno e italiano in contatto: qualche osservazione sugli scambi linguistici in una zona bilingue«. V *Alloglossie e comunità alloglotte nell'Italia contemporanea. Atti del XLI congresso internazionale di studi della società di linguistica Italiana*, uredil Carlo Consani, 39–52. Rim: Bulzoni.
- Ožbot, Martina. 2012. »Dejanskost jezikovne rabe in vprašanje jezikovnega standarda (nekaj misli ob opazovanju kontaktnih pojavov, še posebej v slovenščini zamejskih govorcev v Italiji)«. V *Slavistika v regijah – Koper, Zbornik Slavističnega društva Slovenije 23*, uredil Boža Krakar Vogel, 111–115. Ljubljana: Zveza društev Slavistično društvo Slovenije, Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Pérez Casas, Marisol. 2008. »Codeswitching and Identity among Island Puerto Rican Bilinguals«. Doktorska disertacija. Georgetown University. <https://repository.library.georgetown.edu/handle/10822/553245>.
- Perko, Gregor. 2020. »Medjezikovno (ne)razumevanje: zgodovinski vpogled na primeru bivše Jugoslavije«. V *Intercomprehensio Slavica*, uredili Roland Marti, Patrice Pognan in Mojca Schlamberger Brezar, 155–162. Ljubljana.
- Pfaff, Carol W. 1979. »Constraints on Language Mixing: Intrasentential Code-Switching and Borrowing in Spanish/English«. *Language* 55 (2): 291–318.
- Piga, Antonio. 2014. »Restrizioni strutturali e teoria linguistica nel discorso bilingue«. *Lingue e Linguaggi* 12: 177–204. <https://doi.org/10.1285/I22390359V12P177>.
- Pizzolotto, G. 1991. *Bilinguismo ed emigrazione in Svizzera. Italiano e commutazione di codice in un gruppo di giovani*. Bern: Lang.
- Poplack, Shana. 1980. »Sometimes I'll start a sentence in Spanish y termino en español: toward a typology of code-switching«. *Linguistics* 18 (7/8): 581–618.
- Poplack, Shana. 2004. »Codeswitching«. V *Sociolinguistics: An International Handbook of the Science of Language*, uredil Ulrich Ammon, 589–596. Berlin: Walter de Gruyter.
- Poplack, Shana, Susan Wheeler in Anneli Westwood. 1989. »Distinguishing language contact phenomena: evidence from Finnish-English bilingualism«. *World Englishes* 8 (3): 389–406. <https://doi.org/10.1111/J.1467-971X.1989.TB00677.X>.
- Poropat Jeletić, Nada. 2019. »Dijatopijska rasprostranjenost recepcije kodnoga preključivanja u Istri«. *Annales* 29 (2): 259–272. <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-X030THV0>.
- Poropat Jeletić, Nada, Eliana Moscarda Mirković in Anna Bortoletto. 2021. »Incidenza e implicazioni di alcuni tratti formali pertinenti tipici del discorso bilingue istriano: i casi di commutazione di codice«. *Annales* 31 (2): 329–340. https://zdjp.si/wp-content/uploads/2021/10/ASHS_31-2021-2_POROPAT-JELETIC.pdf.

- Prada, Massimo. 2010. »LIPSI. Il lessico di frequenza dell'italiano parlato in svizzera«. *Italiano LinguaDue* 1: 182–205. <https://doi.org/10.13130/2037-3597/648>.
- Pulvirenti, Luigi. 2016. »Med jezikovno drugačnostjo in strategijami podomačevanja: izposojenke v slovenščini ter pomeni in raba besede ful«. V *Drugačnost v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*, uredila Alojzija Zupan Sosič, 125–28. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. http://centerslo.si/wp-content/uploads/2016/06/52_Pulvirenti.pdf.
- Pupo, Raoul. 2015. »Italian historiography on the Istrian exodus: topics and perspectives«. V *At home but foreigners: population transfers in 20th century Istria*, uredili Katja Hrobat Virloget, Catherine Gousseff in Gustavo Corni, 25–47. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalni center, Založba Annales.
- Reher, Špela in Darja Fišer. 2018. »Kodno preklapljanje v objavah slovenskih uporabnikov Twitterja«. V *Viri, orodja in metode za analizo spletne slovenščine*, uredila Darja Fišer, 294–323. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. <https://e-knjige.ff.uni-lj.si/znanstvena-zalozba/catalog/view/111/203/2408-1>.
- Rožac, Tina. 2016. »Analiza narečnega diskurza (s poudarkom na govoru Rakitovca v slovenski Istri)«. Doktorska disertacija. Univerza v Mariboru.
- Sankoff, David in Shana Poplack. 1981. »A formal grammar for code-switching«. *Papers in linguistics* 14: 3–46.
- Sapir, Edward. 2003. *Jezik: uvod v proučevanje govora*. Ljubljana: Krtina.
- Sarnoff, I. 1970. »Social attitudes and the resolution of motivational conflict«. V *Attitudes*, uredila Marie Jahoda in Neil Warren. Harmondsworth: Penguin.
- Sau, Silvano. 2009. *Dizionario del dialetto Isolano: raccolta di parole e modi di dire della parlata isolana di ieri, di oggi e, forse, di domani*. Izola: Il Mandracchio.
- Savy, Renata. 2006. »Specifiche per la trascrizione ortografica annotata dei testi raccolti«. V *Italiano Parlato. Analisi di un dialogo*, uredila Federico Albano Leoni in Rosa Giordano, 1–37. Neapelj: Liguori.
- Schlamberger Brezar, Mojca. 2020. »Medjezikovno razumevanje na področju bivše Jugoslavije – slovenščina in srbohrvaščina«. V *Intercomprehensio Slavica*, uredili Roland Marti, Patrice Pognan in Mojca Schlamberger Brezar, 103–118. Znanstvena založba Filozofske fakultete. doi:10.4312/9789610603504.
- Schmidt, Thomas in Kai Wörner. 2014. »EXMARaLDA« V *Handbook on Corpus Phonology*, uredili Jacques Durand, Ulrike Gut in Gjert Kristoffersen, 402–419. Oxford University Press.
- Sciullo, Anne-Marie Di, Pieter Muysken in Rajendra Singh. 1986. »Government and code-mixing«. *Journal of Linguistics* 22 (1): 1–24. <https://doi.org/DOI:10.1017/S0022226700010537>.
- Sedmak, Mateja. 2009. »Manjšine in skupinske (etnične) identitete: primerjalna študija slovenske in italijanske manjšine«. *Annales – Series Historia et Sociologia* 19 (1): 205–20.

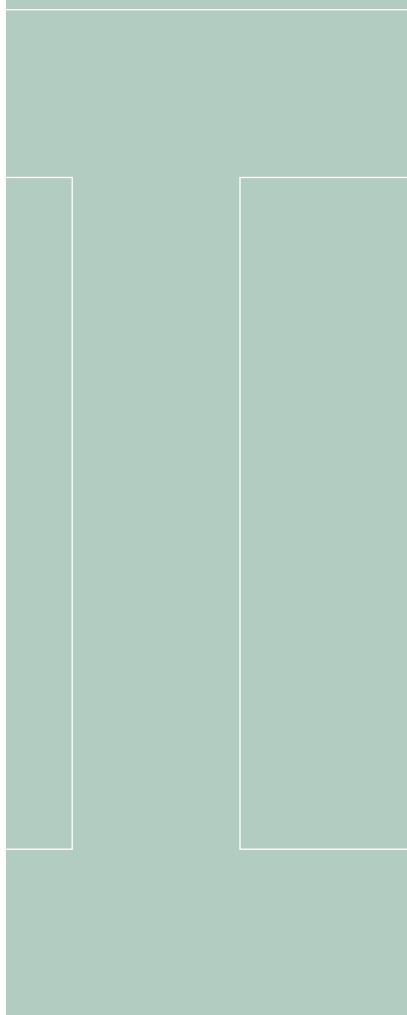
- Sedmak, Mateja, Marina Furlan, Vesna Mikolič, Eva Podovšovnik in Vida Rožac - Darovec. 2002. »Identiteta slovenske Istre (analiza anketnih podatkov). Elaborat raziskave«. Koper: Znanstveno-raziskovalno središče UP.
- Sedmak, Mateja in Maja Zadel. 2015. »(Mešane) kulturne identitete: konstrukcija in dekonstrukcija«. *Annales, Series Historia et Sociologia* 25 (1): 155–170.
- Serianni, Luca. 1989. *Grammatica italiana: italiano comune e lingua letteraria*, uredil Alberto Castelvechi. Torino: UTET.
- Skubic, Andrej E. 2005a. *Obrazi jezika*. Ljubljana: Študentska založba.
- Skubic, Andrej E. 2005b. »Odnos do slovenskih družbenih govoric pri različnih družbenih skupinah«. *Slovensko jezikoslovje danes. Slavistična revija* 54 (4): 295–307. http://www.srl.si/arhiv/2006-osebna/pdf/SR_2006_osebna_020.pdf.
- Skubic, Mitja. 1997. *Romanske jezikovne prvine na zahodni slovenski jezikovni meji*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.
- Skubic, Mitja. 2006. *Slovenske jezikovne prvine v obsoški furlanščini*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.
- Skutnabb-Kangas, Tove. 1981. *Bilingualism or not*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Smith, Anthony David. 1991. »Genealogija narodov«. V *Študije o etnonacionalizmu. Zbornik*, uredil Rudi Rizman, 51–77. Ljubljana: Knjižnica revolucionarne teorije.
- Snoj, Marko. 2015. *Slovenski etimološki slovar*. 3., e-izd. Založba ZRC, Znanstvenoraziskovalni center SAZU. <http://www.fran.si/193/marko-snoj-slovenski-etimoloski-slovar>.
- Šabec, Nada. 1988. »Functional and structural constraints on Slovene-English code-switching«. *Slovene studies*, 10 (1): 71–80.
- Šabec, Nada. 1995. *Half pa pu. The Language of Slovene Americans*. Ljubljana: ŠKUC.
- Šumenjak, Klara. 2013. »Opis govora Koprive na Krasu na osnovi dialektološkega korpusa«. Doktorska disertacija. Univerza na Primorskem.
- Šuran, Fulvio. 2001. »L'identità socio-territoriale di un'area storicamente plurietnica«. *Ricerche sociali* 10: 83–129.
- Tabouret-Keller, Andrée. 1997. »Language and Identity«. V *The Handbook of Sociolinguistics*, uredil Florian Coulmas, 313–326. Cambridge: Blackwell Publishers.
- Thomason, Sarah G. 2001. *Language Contact*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Thomason, Sarah G. in Terrence Kaufman. 1988. *Language contact, creolization, and genetic linguistics*. Berkeley: University of California Press.
- Todorovič, Suzana. 2016. *Narečje v Koprju, Izoli in Piranu*. Koper: Libris.
- Todorovič, Suzana. 2017. »Romanski jezikovni elementi v šavrinskem besedilu.« *Jezikoslovni zapiski*, 23 (1): 41–60.

- Todorović, Suzana. 2018a. *La varietà dialettale del Capodistriano*. Koper; Hrvatini: Libris; Skupnost Italijanov.
- Todorović, Suzana. 2018b. *Raznovrstnost narečnih govorov na Koprskem: Bertoki, Puče, Sveti Anton*. Koper: Libris.
- Todorović, Suzana. 2019a. *Istrobeneščina v krogu drugih jezikov in govorov v slovenskih obmorskih krajih*. Koper: Libris.
- Todorović, Suzana. 2019b. *Istrskobeneški jezikovni atlas severozahodne Istre. 1, Vremenske razmere, geomorfologija, običaji in institucije, telo in bolezni = Atlante linguistico istroveneto dell'Istria nordoccidentale. 1, Fenomeni atmosferici, configurazione del terreno, tradizioni ed istituzioni, corpo e malattie*. Uredila Tjaša Jakop. Koper: Libris; Italijanska unija; Osrednja knjižnica Srečka Vilharja.
- Todorović, Suzana. 2020a. »I tempi verbali del modo indicativo nel dialetto istroveneto del litorale sloveno«. *Folia linguistica et litteraria*, 30: 281–300. http://www.folia.ac.me/image/30/folia_30.pdf.
- Todorović, Suzana. 2020b. *Istrskobeneški jezikovni atlas severozahodne Istre. 2, Števniki in opisni pridevniki, čas in koledar, življenje, poroka in družina, hiša in posestvo = Atlante linguistico istroveneto dell'Istria nordoccidentale. 2, Numerali e aggettivi qualificativi, scorrere del tempo e calendario, vita, matrimonio e famiglia, casa e podere*. Uredila Tjaša Jakop. Koper: Libris; Italijanska unija; Osrednja knjižnica Srečka Vilharja.
- Todorović, Suzana. 2021. »Istrobeneščina med pripadniki italijanske narodne manjšine v slovenski Istri«. *Razprave in gradivo*, 87: 211–231. <https://rig-td.si/wp-content/uploads/2021/12/Rig-87-Todorovic.pdf>.
- Todorović, Suzana. 2022. *Istrskobeneški jezikovni atlas severozahodne Istre. 3, Garderoba in dodatki, hrana in pijača, čustva in občutki, oljkarstvo in oljarstvo, perjad, zelenjava, sadje in sadno drevje, živali = Atlante linguistico istroveneto dell'Istria nordoccidentale. 3, Vestiario e accessori, cibi e bevande, sentimenti ed emozioni, olivicoltura e torchiatura, pollame, verdura, frutta e alberi da frutto, animali*. Uredila Tjaša Jakop. Koper: Libris; Italijanska unija; Osrednja knjižnica Srečka Vilharja.
- Todorović, Suzana in Barbara Baloh, ur. 2022. *Kontaktna dialektologija na območju med Alpami in Jadranom: v spomin akademiku Goranu Filipiju*. Koper: Libris.
- Toporišič, Jože. 2004. *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja.
- Trifone, Pietro in Massimo Palermo. 2008. *Grammatica italiana di base*. Bologna: Zanichelli.
- Ule, Mirjana. 2000. *Sodobne identitete: v vrtincu diskurzov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Umer Kljun, Jerneja. 2015. »Dojemanje mešane identitete in kodnega preklapljanja med pripadniki italijanske narodne skupnosti v slovenski Istri«. *Annales, Series Historia et Sociologia* 25 (1): 223–234.

- Umer Kljun, Jerneja. 2023. »Skladnja dvojezičnih besednih zvez v mešanem italijansko-slovenskem govornem jeziku«. V *Prispevki k preučevanju slovenske skladnje*, uredili Mojca Smolej in Mojca Schlamberger Brezar, 295–308. Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani.
- Unuk, Drago. 1997. *Osnove sociolingvistike*. Maribor: Pedagoška fakulteta.
- Uradni list RS, št. 65/94 in 71/17–ZFO-1C. Zakon o samoupravnih narodnih skupnostih (ZSNS). <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO899>. Dostop 3. 1. 2024.
- Ustava Republike Slovenije. <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=USTA1>. Dostop 3. 1. 2024.
- Verdonik, Darinka in Ana Zwitter Vitez. 2011. *Slovenski govorni korpus Gos*. Zbirka Sporazumevanje. Ljubljana: Trojina, zavod za uporabno slovenistiko.
- Vergara Wilson, Damián. 2013. »One Construction, Two Source Languages: Hacer with an English Infinitive in Bilingual Discourse«. V *Selected Proceedings from the 6th International Workshop on Spanish Sociolinguistics*, uredili Ana M. Carvalho in Sara Beaudrie, 123–134. Somerville: Cascadilla Proceedings Project.
- Vogel, Sara in Ofelia García. 2017. »Translanguaging«. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190264093.013.181>.
- Voghera, Miriam, Claudio Iacobini, Renata Savy, Francesco Cotugno, Aurelio De Rosa in Iolanda Alfano. 2014. »VoLIP: A Searchable Corpus«. V *Complex Visibles Out There. Proceedings of the Olomouc Linguistics Colloquium 2014: Language Use and Linguistic Structure*, uredili Ludmila Veselovská in Markéta Janebová, 627–640. Olomouc: Palacký University.
- Volk, Jana. 2007. »Italijanske jezikovne prvine v spontanem govoru v slovenski Istri«. *Annales, Series Historia et Sociologia*, 17 (1): 153–166.
- Volk, Jana. 2011. »Intonacija v spontanem neformalnem govoru slovenskih govorcev na dvojezičnem področju Slovenske Istre«. Doktorska disertacija. Univerza v Ljubljani.
- Volk, Jana. 2015. »Sredinski glasovi v spontanem govoru govorcev slovenske Istre«. V *Slovnica in slovar – aktualni jezikovni opis*, uredila Mojca Smolej, 819–828. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Weinreich, Uriel. 1974. *Lingue in contatto*. Torino: Boringheri.
- Winford, Donald. 2003. *An Introduction to Contact Linguistics*. Malden, MA: Wiley-Blackwell.
- Winford, Donald. 2010. »Contact and Borrowing«. V *The Handbook of Language Contact*, uredil Raymond Hickey, 170–187. Malden, Oxford: Wiley-Blackwell.
- Zadravec-Pešec, Renata. 1994. Pragmatično jezikoslovje. Temeljni pojmi. Ljubljana: Pedagoški inštitut, Center za diskurzivne študije.
- Zeevaert, Ludger. 2007. »Receptive multilingualism and inter-Scandinavian semicomunication«. V *Receptive Multilingualism: Linguistic analyses, language policies and didactic concepts*, uredila Jan D. ten Thije in Ludger Zeevaert, 103–135. Hamburg: John Benjamins Publishing Company.

- Zemljarič Miklavčič, Jana. 2007. »Načela oblikovanja govornega korpusa za slovenščino«. Doktorska disertacija. Univerza v Ljubljani.
- Zemljarič Miklavčič, Jana. 2008. *Govorni korpusi*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Zemljarič Miklavčič, Jana. 2018. *Govorni korpusi*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Zorko, Zinka. 1995. *Narečna podoba Dravske doline*. Maribor: Kulturni forum.
- Žagar, Mitja. 2000. »Slovenska terminologija na področju etničnih študij«. V *Kultura, identiteta in jezik v procesih evropske integracije*, uredila Inka Štrukelj, 78–98. Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje Slovenije.
- Žele, Andreja. 2014. *Slovar slovenskih členkov*. Ljubljana: Založba ZRC.

Imensko kazalo

A

Alfonzetti, Giovanna 34, 209
 Altarriba, Jeanette 35
 Altin, Roberta 11, 97, 221
 Auer, Peter 27, 31

B

Baloh, Barbara 9–10, 13, 21, 26, 30,
 49, 53–54, 158, 169, 175, 221
 Basnight-Brown, Dana 35
 Benedetti, Ezio 51
 Bernjak, Elizabeta 10, 22
 Berruto, Gaetano 11, 13, 18–21,
 27–, 30–31, 33, 43, 131, 209
 Bešter, Marja 20, 61
 Bitenc, Maja 11, 44–45
 Bloomfield, Leonard 18
 Bogliun Debeljuh, Loredana 39,
 53–54, 158, 168
 Bonifacio, Marino 71–72
 Bortoletto, Anna 10
 Bot, Kees de 35
 Bower, Claire 58
 Brancale, Giuseppe 47
 Broersma, Mirjam 35
 Buić, Mirna 10, 13, 54, 198
 Buršić-Giudici, Barbara 71

C

Cardona, Giorgio Raimondo 19
 Cargile, Aaron C. 44
 Chan, Brian Hok-Shing 33
 Ciccolone, Simone 69, 85
 Colombo, Adriano 95
 Corni, Gustavo 47–48
 Cortellazzo, Manlio 72
 Cossutta, Rada 9, 71
 Coulmas, Florian 18, 28, 31, 33, 36
 Coupland, Nikolas 11, 43–45, 141,
 203, 209

D

Dal Negro, Silvia 19, 21, 26–27,
 34–35, 43, 69, 73, 93, 145, 209
 Dardano, Maurizio 91
 Darovec, Darko 47
 Decarli, Lauro 47
 Deghenghi Olujić, Elis 10–11
 Delton, Paola 11
 Di Sciullo, Anne-Marie 27, 32, 126
 Dolenc, Danilo 51
 Douglas, Jack D. 145
 Du Bois, John W. 64

E

Edwards, Malcolm 97
 Ferguson, Charles A. 21

F

Filipi, Goran 9–10, 27, 30, 36, 48,
 53–54, 71–72, 85, 97, 105–106,
 108, 127, 137, 158, 169, 190, 213,
 221, 225
 Fishman, Joshua 18, 26, 105
 Fišer, Darja 33
 Fontana, Andrea 145–146
 Forlani, Anita 11
 Frey, James H. 145–146

G

García, Ofelia 35–36
 Gardner-Chloros, Penelope 31, 36–
 37, 97, 206
 Garrett, Peter 11, 43–45, 141, 203,
 209
 Gonzáles-Vilbazo, Kay 97
 Goussef, Catherine 48
 Grosjean, François 28
 Gruden, Živa 21
 Guerini, Francesca 21, 26–27, 43,
 93, 145, 209
 Gumperz, John 18–19, 27–31, 42,
 102, 107–108, 113, 115, 117, 127,
 131, 137, 171, 209, 225–226

H

Halilović, Amra 21
 Hall, Stuart 41
 Hamilton, David 44
 Harjunpää, Katariina 136
 Haugen, Einar 24–25
 Hockett, Charles F. 18
 Hrobat Virloget, Katja 48, 146
 Hutchby, Ian 74
 Hymes, Dell 19, 43

I

Iannàccaro, Gabriele 141
 Isurin, Ludmila 35

J

Jahn, Jens-Eberhard 11, 202
 Jake, Janice L. 97
 Jakobson, Roman 23

K

Karel Veliki 47
 Kaučič-Baša, Majda 9
 Kaufman, Terrence 34
 Kloss, Heinz 18
 Krajnc Ivič, Mira 57, 64–65
 Kranjc, Simona 20
 Kunst Gnamuš, Olga 20
 Kymlicka, Will 40

L

Labov, William 18–19, 57, 145
 Lambert, Wallace 44
 Leoni, Albano 68
 Lie, Leo van 42
 López, Luis 97
 Luckmann, Thomas 41
 Lusa, Ondina 71

M

Mackie, Diane 44
 MacSwan, Jeff 35–36

MacWhinney, Brian 68
 Mäkilähde, Alekski 136
 Manzini, Giulio 71–72
 Mauro, Tullio de 67–68
 Medarič, Zorana 39
 Medica, Karmen 50, 154
 Meillet, Antoine 23
 Meissner, Cordula 78–80
 Mikolič, Vesna 9, 11, 17, 20–21,
 39–40, 42–43, 47, 49, 141, 145,
 209
 Milani-Kruljac, Nelida 10, 48–49,
 53–54, 97, 221
 Miller, Jim 17
 Molinelli, Piera 19, 27
 Moscarda Mirković, Eliana 10
 Muhamedova, Raihan 27
 Muysken, Pieter 9, 27, 97, 126
 Myers-Scotton, Carol 27, 31, 33, 85,
 97, 131, 205, 210, 214

N

Nečak Lük, Albina 10–11, 39
 Novak Lukanovič, Sonja 10–11, 39
 Novak, Maša 108

O

Oretti, Laura 11, 97, 221
 Otheguy, Ricardo 35
 Ožbot Currie, Martina 9, 17, 23, 25,
 228

P

Palermo, Massimo 95, 99
 Pérez Casas, Marisol 27, 42, 117, 141
 Perko, Gregor 133
 Pfaff, Carol W. 27, 85
 Piga, Antonio 32, 85, 93
 Pizzolotto, Giuseppe 27
 Poplack, Shana 27, 32–34, 36, 74,
 85, 91–92, 126, 209
 Poropat Jeletić, Nada 10–11

Prada, Massimo 67
 Pulvirenti, Luigi 99
 Pupo, Raoul 48

R

Reher, Špela 33
 Reid, Wallis 35–36
 Rocchi, Luciano 71–72
 Rožac, Tina 17–18

S

Sankoff, David 27, 85
 Sapir, Edward 17, 23
 Sarnoff, Irving 11, 43
 Sau, Silvano 71–72
 Savy, Renata 67, 69
 Schlamberger Brezar, Mojca 133
 Schmidt, Thomas 73, 78, 223
 Sedmak, Mateja 11, 39–41, 54
 Serianni, Luca 92, 95, 99
 Singh, Rajendra 27, 126
 Skubic, Andrej E. 11, 17, 26, 209,
 221
 Skubic, Mitja 9, 24–25
 Skutnabb-Kangas, Tove 42
 Slavcheva, Adriana 78–80
 Smith, Anthony David 40
 Snoj, Marko 95

Š

Šabec, Nada 10, 26–28, 31–32, 34,
 36, 85, 108, 205–207
 Šumenjak, Klara 17
 Šuran, Fulvio 155

T

Tabouret-Keller, Andrée 41
 Thomason, Sarah G. 23–24, 27,
 33–34, 220
 Todorović, Suzana 9, 17, 25, 49,
 54–55, 71, 101, 158, 169, 226
 Toporišič, Jože 24–25, 87, 95
 Trifone, Pietro 91, 95, 99

U

Ule, Mirjana 39
 Umer Kljun, Jerneja 10, 19, 31, 87,
 143
 Unuk, Drago 19–20

V

Van Coetsem, Frans 24
 Van Hell, Janet G. 35
 Verdonik, Darinka 17, 65–66, 73
 Vergara Wilson, Damián 97
 Vogel, Sara 35
 Voghera, Miriam 67
 Volk, Jana 9–10, 85, 98

W

Weinert, Regina 17
 Weinreich, Uriel 20, 22, 24–26
 Weiss, Peter 72
 Westwood, Anneli 91–92
 Wheeler, Susan 91–92
 Williams, Angie 11, 43–45, 141,
 203, 209
 Winford, Donald 24–25, 35, 37,
 210, 214
 Witteman, Marijt J. 35
 Wooffitt, Robin 74
 Wörner, Kai 73, 78, 223

Z

Zadel, Maja 41
 Zadavec-Pešec, Renata 20
 Zeevaert, Ludger 133
 Zemljarič Miklavčič, Jana 17, 57, 61,
 65, 68, 73, 75
 Zorko, Zinka 65
 Zwitter Vitez, Ana 17, 65–66, 73

Ž

Žagar, Mitja 40–41, 49
 Žele, Andreja 99, 107

